МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД
«ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

В.І. Грушко, Ю.О. Махортов,
Н.А. Телічко, В.М. Бородачова

МІЖНАРОДНЕ ОПОДАТКУВАННЯ

Рекомендовано
Міністерством освіти і науки,
молоді та спорту України
як навчальний посібник для студентів
економічних спеціальностей
вищих навчальних закладів

Луганськ
ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка»
2012

ББК

УДК 336.227

Рекомендовано Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України (лист № … від ……..)

Рецензенти:

Чугаєв А.О. — доктор економічних наук, професор, Національний університет державної податкової служби України

Пилипченко О.І. — доктор економічних наук, професор, Університет економіки та права «КРОК»

Радіонова І.Ф. — доктор економічних наук, професор, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Міжнародне оподаткування : навч. посіб. для студ. економіч. спец. / В.І. Грушко, Ю.О. Махортов, Н.А. Телічко, В.М. Бородачова; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012. – 382 с.

ISBN

Навчальний посібник написано відповідно до програми навчальної дисципліни «Міжнародне оподаткування» для студентів економічних спеціальностей. У ньому розкриваються основи теоретичного формування та уніфікації структури й принципів оподаткування у системах світового господарства, розуміння засад устрою податкових систем закордонних країн і принципів їх побудови й оволодіння методиками податкового планування та прогнозування. Розраховано на студентів економічних спеціальностей.

Навчальний посібник призначено для самостійного вивчення дисципліни «Міжнародне оподаткування» за кредитно-модульною системою організації навчального процесу.

ББК

ISBN

© Грушко В.І., Махортов Ю.О.,
Телічко Н.А., Бородачова В.М., 2012
© ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2012

ЗМІСТ

Вступ…… 4
Модуль 1.
Тема 1. Теорія і практика міжнародного оподаткування.. 6
Тема 2. Особливості податкових систем різних країн світу ……. 27
Тема 3. Податок на додану вартість у міжнародній торгівлі: Європейський союз …… 50
Тема 4. Прибуткове оподаткування на міжнародному рівні 79
Тема 5. Врегулювання міжнародного подвійного оподаткування ……. 127
Модуль 2.
Тема 6. Особливості оподаткування інвестиційної діяльності на міжнародному рівні. Оподаткування дивідендів нерезидентів ……..… 146
Тема 7. Юрисдикції з помірним оподаткуванням і нетипові офшорні центри …….. 176
Тема 8. Вільні економічні зони ……. 234
Тема 9. Ввізне мито. Особистості сплати мита в Європейському Союзі та Україні …….. 265
Тема 10. Світовій досвід сплати соціальних податків ….. 287
Питання до контрольно-модульних робіт ……..... 324
Індивідуальні завдання ……..... 326
Методичні вказівки до виконання індивідуального завдання …….. 330
Глосарій ……... 332
Критерії оцінювання знань студентів з дисципліни 352
Список використаної літератури …… 355

ВСТУП

Міжнародне оподаткування зорієнтовано на усвідомлення основ динамічного розвитку тенденцій з гармонізації податкових систем і податкової політики між усіма країнами світу, й особливо тих, що входять у міжнародні регіональні угруповання й об'єднання.

Інтеграція економічних систем світового співтовариства і розвиток зовнішньоекономічної діяльності неминуче приводять до взаємодії податкових систем закордонних країн. У результаті поглиблення процесів міжнародної економічної інтеграції одержали свій динамічний розвиток тенденції з гармонізації податкових систем і податкової політики деяких країн, що входять у міжнародні регіональні угруповання й об'єднання.

Предметом дисципліни є податкові відносини на макро- і мікро рівнях держав та на рівні світового господарства, особливості їх розвитку на сучасному етапі, а також методи їх регулювання.

Мета дисципліни - отримання знань з організації та функціонування систем та механізмів міжнародного оподаткування.

Завдання дисципліни - вивчення теоретичних основ формування та уніфікації структури і принципів оподаткування у системах світового співтовариства, розуміння засад устрою податкових систем закордонних країн та принципів їх побудови та оволодіння методиками податкового планування і прогнозування.

Після вивчення дисципліни студент повинен знати:

- теоретичні та організаційні основи міжнародного оподаткування;
- діюче податкове законодавство країн світу;
- теоретичні основи подвійного оподаткування
- діючі міжнародні умови щодо міжнародних актів про запобігання подвійного оподаткування;

- теоретичні основи з питань офшорних центрів і вільних економічних зон;
- особистості сплати мита в Європейському Союзі та в Україні;
- порядок сплати соціальних податків у різних країнах світу.

Після вивчення дисципліни студент повинен уміти:

- працювати з основними законодавчими актами, які регулюють міжнародне оподаткування;
- розуміти засади устрою податкових систем закордонних країн та принципів їх побудови;
- критично аналізувати окремі ланки податкової системи України і зарубіжних країн.

Навчальний посібник написано відповідно до затвердженої програми. Автори намагались надати студентам системне та лаконічне уявлення про теоретичні засади функціонування міжнародного оподаткування та сприяти активному вивченню цієї дисципліни з усвідомленням корисності для майбутньої професійної діяльності.

Навчальний матеріал з міжнародного оподаткування складається із двох частин: теоретичної й практичної. У теоретичній частині вивчаються сутність системи міжнародного оподаткування, її складові, форми та методи всебічного аналізу факторів, що характеризують у сукупності досліджуваний об'єкт або процес, методи системи реагування міжнародною податковою системою за вимогами міжнародних угод. Закріпити теоретичний матеріал на конкретних реальних прикладах дозволять практичні завдання та тести, які формують вміння практично визначати й аналізувати фактори, що характеризують явища, дають змогу набути навички проведення розрахунків показників бюджету.

Відповідно до кредитно-модульної системи, весь навчальний матеріал розбито на два модулі. А критеріях оцінювання, що надані у посібнику, спрямовують навчальну діяльність студентів на отримання конкретних результатів.

МОДУЛЬ 1

ТЕМА 1. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА МІЖНАРОДНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

План

1.1. Еволюція податкових систем. Податкові реформи у розвинутих країнах.
1.2. Гармонізація податкових систем у світовій економіці.
1.3. Міжнародні договори та податкові угоди.

Ключові терміни: міжнародне оподаткування, міжнародні договори, цілі міжнародного співробітництва в податковій сфер, ОПЕК, податкові угоди, ЄЕС.

Література: [26, 28, 34, 36, 40, 42, 43]

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:

- сутність міжнародного оподаткування та його складові: законотворчу діяльність, планування податків, податковий контроль;
- які органи здійснюють управління в сфері оподаткування;
- види міжнародних угод у світі.

ЕВОЛЮЦІЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ. ПОДАТКОВІ РЕФОРМИ У РОЗВИНУТИХ КРАЇНАХ

Зміни податкової практики в найбільш розвинутих державах світу протягом двох останніх сторіч свідчать про послідовне розширення функцій оподаткування відповідно еволюції ринкового господарства.

Класичний підхід, що панував в економічній теорії до першої третини XX ст., заперечував необхідності втручання держави в економіку, відводячи їй роль «нічного сторожа», і припускав, що механізми ринкового саморегулювання є достатніми для забезпечення економічної рівноваги. Відповідно до класичного підходу оподаткуванню надавалася лише фіскальна функція, і тому в структурі доходів державного бюджету переважали непрямі податки.

«Велика депресія» 1929-1933 р. змусила уряди розвинутих країн розглядати державні фінанси, у тому числі і податки, у новій якості - як інструмент макроекономічної стабілізації.

Для подолання кризи надвиробництва був використаний «кейнсіанський» підхід. Д. М. Кейнс розробив теорію «ефективного попиту», відповідно до якої перед державою ставилася задача - вилучити за допомогою оподаткування приватні заощадження і трансформувати їх у державні витрати (держзамовлення та закупівлі).

Д. М. Кейнс був прихильником теорії прогресивного оподаткування, розглядаючи розширення платоспроможного попиту як найважливіший стимул економічної діяльності. Отже, надлишок заощаджень за його теорією був повинний вилучатися у вигляді податків. Логіка кейнсіанської позиції полягає у тому, що низькі доходи швидко і цілком йдуть на споживання, і, тим самим розширюють платоспроможний попит і стимулюють виробництво. Високі ж доходи, значна частина яких перетворюється у заощадження, послабляють

споживчий попит, тобто стимулюють виробництво набагато менше.

Важливою умовою в теорії Д. М. Кейнса є забезпечення повної зайнятості. Якщо цього немає, то збільшення заощаджень перешкоджає економічному росту, представляючи собою пасивне джерело доходів, які відповідно не вкладаються у виробництво. В свою чергу, держава починає активно втручатися в економіку, фінансуючи за рахунок податкових доходів державні замовлення і закупівлі.

Відповідно до кейнсіанської теорії податки вбудовувалися в систему макроекономічних регуляторів ринку у виді «автоматичних» стабілізаторів і використовувалися для згладжування циклічних коливань економіки. Таким чином, оподаткування виявилося ефективним механізмом реалізації промислової, аграрної, соціальної і зовнішньоекономічної політики держави.

Економічна політика, заснована на кейнсіанському підході, який почав реалізовуватися в США, а потім і в інших розвинутих країнах світу, дозволила за рахунок підвищення рівня оподаткування і відповідно різко зростаючих державних витрат (держзамовлень і закупівель) створювати ефективний споживчий попит, і тим самим охороняти ринкову систему від криз надвиробництва. Отже, кейнсіанська економічна політика вплинула на розвиток виробництва, обсяги інвестицій, доходи населення і корпорацій.

Таким чином, з 1930-х рр. податки стали невід'ємним інструментом державного регулювання економіки, причому значення регулюючої функції оподаткування, постійно зростало. А у післявоєнний період податки і зовсім відігравали роль стабілізатора економічного циклу.

Другу половину XX ст. можна чітко розділити на два періоди, протягом яких у розвинутих країнах світу принципово мінялася економічна політика і відповідно масштаби й методи

державного втручання в економіку. Це: період 1950 - середина 1970-х рр. та 1980-1990 рр.

Період 1950 - середина 1970-х рр. характеризується пануванням кейнсіанського підходу в економічній політиці промислово розвинутих країн. Це свідчить про великомасштабний вплив державного регулювання економікою за допомогою значного сектора державних фінансів, які грають ведучу роль у кон'юнктурній, структурній і соціальній політиці. У цей період регулююча функція оподаткування виражалася в перерозподілі ВВП на користь визначених державою пріоритетів в економіці і соціальній сфері.

Соціально-економічним орієнтиром у цей період стало створення суспільства добробуту з могутнім державним сектором і значними соціальними витратами, оплачуваними за рахунок податків. Крім того, доходи і витрати держави ефективно використовувалися для проведення антикризової політики.

З 1950 по 1970 р. у всіх країнах спостерігалося систематичне і дуже значне зростання податкових доходів, також зросла і частка податків у ВВП (США - у 1,5 рази, Німеччині - у 1,3, Франції - у 1,6 рази).

Значна частина податкових доходів використовувалася для субсидування пріоритетних сфер виробництва, науково-технічних досліджень, заохочення експорту, інвестицій, рішення соціальних проблем, розвитку інфраструктури та ін. Держава фінансувала приблизно 30-40% валових капіталовкладень. За 30 років (з кінця 1940-х рр. по другу половину 1970-х рр.) державні витрати на фінансування економіки зросли в США - у 2,7 рази, Англії - 2, Франції - 3, Німеччині - у 8,5, Японії - у 11, Італії - у 4,3 рази.

Однак у 1950-і рр. стали виявлятися негативні наслідки кейнсіанської стабілізаційної політики у виді скорочення приватних інвестицій і зменшенні самофінансування підприємств. Тому, стимулювання приватних капіталовкладень

стає головною задачею держави з початку 1960-х рр. У рамках загального кейнсіанського підходу до регулювання економіки проводяться податкові реформи, спрямовані, зокрема, на зниження податкових ставок на прибуток і доходи корпорацій. Крім того, щоб стимулювати приплив приватних інвестицій і спонукати підприємців підвищувати ефективність виробництва, у 1950-1970-х рр. була створена і широко практикувалася розгалужена система пільг.

Реформування проводилося в руслі кейнсіанського підходу. Так, у США президентом Дж. Кеннеді була проведена бюджетно-податкова реформа, що заклала основу так званої «нової економіки». Бюджетно-податкове регулювання стало використовуватися не тільки для стабілізації, але і для стимулювання економічного росту з боку попиту і для впливу на пропозицію (через зміни структури державних витрат). При цьому держава прагнула форсувати позитивні структурні зрушення в економіці, різко збільшивши фінансування науки, охорони здоров'я, соціальної інфраструктури в цілому.

Відтак, на початку 1970-х рр. проявилися негативні наслідки довгострокової економічної політики, заснованої на масштабному державному втручанні в економіку. Зростання державних витрат, які стимулює податкова політика призвів до зниження ефективності виробництва, падінню конкурентоздатності продукції, прихованому безробіттю та інфляційним тенденціям в економіці. Ще й нафтова криза 1973р., яка стала зовнішнім каталізатором нагомадження внутрішніх протиріч. У розвинутих закордонних країнах почався період стагфляції, що супроводжувався підвищенням цін майже у чотирі рази, падінням темпів економічного зростання виробництва і стійким високим безробіттям.

Тобто, до середини 1970-х рр. бюджетно-податкова система з інструмента стабілізації й економічного росту перетворилася в джерело гальмування і стала генератором

інфляції. Немаловажну роль також зіграло зростання бюджетних дефіцитів і перетворення їх у хронічні.

Крім того, наприкінці 1970 - початку 1980-х рр. через інфляційне зростання доходів значно збільшився податковий тягар. Це проявлялося у тому, що номінальні доходи середнього класу зростали під впливом інфляції, що автоматично змушувало виплачувати платників податків більш високий відсоток своїх доходів при їх оподаткуванні.

З метою подолання кризи, уряди більшості країн були змушені радикально змінити економічну політику і насамперед скоротити масштаби державного втручання в економіку.

Початок 80-х років було відзначено проведенням широкомасштабних податкових реформ майже в усіх ведучих індустріальних країнах світу. Податкові перетворення були викликані активізацією політики, лібералізації методів державного регулювання економіки, а також спробами скорочення бюджетного дефіциту, зростання якого прийняло загрозливі масштаби.

Великий вплив на необхідність проведення реформ мали також і інші причини, наприклад гармонізація податкових систем західноєвропейських країн, а також ріст податкового тягаря через інфляцію.

Тому період, що включає два останніх десятиліття ХХст., одержав назву ***неоконсервативного повороту***. Податкові реформи, здійснені в усіх розвинутих країнах світу, є важливою складовою частиною неоконсервативної політики економічного росту, спрямованої на лібералізацію методів державного регулювання економіки.

Слід зазначити, що реформи проводилися поступово, у кілька етапів. Перші податкові реформи було розпочато у Великобританії в 1979 р. і проводилися протягом 10 років. У США реформа здійснювалася в два етапи - у 1981 та в 1986 р. У Західній Німеччині податкова реформа почалася в 1986 р. і спочатку здійснювалася в три етапи - 1986, 1988 і 1990 рр., а

потім продовжилася після об'єднання Німеччини. У Японії реформу було проведено в 1989 р., у Швеції нова система оподаткування набрала сили з 1991 р.

Завдання податкових реформ 1980-1990-х рр.:

- зниження тягаря прямих податків;
- скорочення державних витрат і в цілому державного сектора економіки (проведення денаціоналізації та приватизації);
- стимулювання до праці, заохочення її продуктивності;
- створення сприятливого інвестиційного клімату;
- забезпечення соціальної стабільності.

У результаті податкових реформ 1980-1990-х рр. відбулося:

- зближення ставок податку на прибуток;
- уніфікація порядку визначення податкової бази з корпоративного податку;
- уніфікація податкових пільг для інвесторів;
- усунення подвійного оподаткування корпорацій у різних країнах - членах регіональних співтовариств;
- взаємодопомога державних структур у сфері боротьби з відхиленнями від сплати податку на прибуток;
- створення рівних умов для вітчизняних й іноземних інвестицій.

Отже, ***результатом податкових реформ*** стала лібералізація системи прямого оподаткування, розширення сфери дії непрямих податків, уніфікація підходів до обкладання податками особистих доходів громадян, зростання значимості обкладання процентних доходів.

У результаті поглиблення процесів міжнародної економічної інтеграції, одержали свій динамічний розвиток тенденції з гармонізації податкових систем і податкової політики деяких країн, що входять у міжнародні регіональні угруповання й об'єднання.

Тенденції уніфікації структури і принципів оподаткування, загальні характеристики і напрямки податкових реформ, а також узгодження податкової політики різних держав світу, дали підстави говорити про нову хвилю гармонізації основних показників податкових систем і національного податкового права в закордонних країнах.

Орієнтація на уніфікацію фіскальної політики особливо помітна в країнах-членах ЄЕС у процесі створення єдиного європейського ринку, але її не можливо не помітити й в інших країнах.

ЄЕС – Європейське Економічне Співтовариство.

Положення про уніфікацію національних податкових систем і податкового законодавства вперше було зафіксовано в Римському договорі 25 березня 1957 року. Це фактично свідчило про створення Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС), до якого спочатку входили Великобританія, Італія, Франція, Західна Німеччина, Іспанія, Бельгія, Греція, Нідерланди, Португалія, Данія, Ірландія і Люксембург. Однак спочатку уніфікація податкових систем здійснювалася тільки в рамках створення митного союзу.

Надалі в рамках проведення єдиної фінансової політики стали формуватися умови для зближення податкових систем європейських держав. Основними напрямками інтеграційних процесів на початку 60-х років стали проблеми міжнародного подвійного оподаткування, виключення положень, які сприяють ухиляння від сплати податків, ліквідація умов з податкової дискримінації нерезидентів, зокрема, в інвестиційній і торговій політиці.

У результаті розвитку економічних і політичних процесів у Європі поступово було сформульовано ідею, що від проведення загальної податкової політики країн-учасників ЄЕС необхідно перейти до створення території з єдиним податковим режимом. Реалізації даної ідеї повинні були сприяти загальні принципи, якими б керувалися країни-учасники.

Під час узгодження податкового законодавства країн-учасників ЄЕС було проведено обов'язкова і поступова уніфікація стягнення непрямих податків. Деякі акцизи скасували взагалі (на чай, сіль, цукор), інші непрямі податки стали стягувати за єдиними ставками. Надалі виникла ідея поступово перейти від проведення загальної податкової політики до створення території з єдиним податковим режимом.

Принципи якими повинні керуватися країни-учасники ЄЕС:

- національна податкова політика не повинна перешкоджати вільному пересуванню товарів;
- податкова політика кожної країни не повинна перешкоджати вільному пересуванню осіб;
- податкова політика держави не повинна суперечити напрямкам політики в ЄЕС.

ОПЕК - Організації країн-експортерів нафти

Іншим прикладом податкової уніфікації може служити податкова система держав-членів Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК), що представляє собою узгоджену систему платежів до бюджету цих держав, стягнутих з іноземних нафтових компаній, які ведуть розробку нафти на їхніх територіях.

Процеси уніфікації стали виявлятися там на початку 50-х років, однак остаточно вони сформувалися в 1973 році після підписання чотирма найбільшими виробниками нафти Перської затоки (Саудівською Аравією, Кувейтом, ОАЕ, Катаром) угод про 25% частку участі у надходженях до бюджету через систему погоджених концесій.

Розвиток міжнародних економічних процесів змушує активізувати інтеграційно-податкові процеси не тільки для європейських країн, але й у рамках країн-членів ОПЕК, СНД та ін.

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ В СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

Глобалізація світогосподарських зв'язків об'єктивно породжує необхідність гармонізації національних податкових систем. Однак, податкова гармонізація на глобальному рівні реально стає потрібною лише в тій мірі, у якій складається світове господарство, як особлива органічна цілісна система. Остання почала формуватися на базі світового ринку ще наприкінці XIX — на початку XX ст., у ході переходу капіталізму в його монополістичну стадію. Історія формування світового господарства безпосередньо пов'язана з міжнародним поділом праці, тобто з поділом праці між країнами, пов'язаними завдяки обміну діяльністю й її продуктами.

Вона спирається на економічно вигідну спеціалізацію виробництва окремих країн і виявляється у взаємному обміні результатами спеціалізованого виробництва у визначених пропорціях.

Міжнародна економічна інтеграція обумовила тенденції з гармонізації податкової політики і національного податкового права в іноземних країнах.

Гармонізація - це процес приведення до відповідності і взаємної домірності податкових систем різних держав.

Сучасне світове господарство — це цілісна система, але ця цілісність складається не відразу. Вона формується в ході еволюції міжнародного поділу праці, процесу інтернаціоналізації господарського життя країн світового співтовариства, інтеграції груп країн у регіональні господарські комплекси (спілки) з міждержавним регулюванням соціально-економічних процесів й транснаціоналізації виробництва.

Саме, міжнародний поділ праці був тим поєднуючим початком, який створив систему світового господарства як сукупність взаємозалежних за міжнародним обміном національних господарств, які виступають як його підсистеми.

На цьому рівні цілісності світового господарства

актуальною стає гармонізація національних податкових систем, яка допускає:

- координацію податкової політики окремих держав;
- зближення рівнів оподаткування;
- уніфікацію методів визначення податкової бази;
- приведення у відповідність критеріїв надання податкових пільг.

Сьогодні торгові зв'язки й обслуговуючі їх валютно-кредитні відносини між країнами утворюють лише первинний рівень цілісності міжнародних економічних відносин, тому що в середині XX ст. практично оформився наднаціональний рівень світового господарства. У цей час в еволюції міжнародного поділу праці відбулося якісне зрушення, яке чітко проявилося як результат вивозу капіталу і виходу виробництва за межі національних кардонів. Інтернаціоналізація охопила всі стадії руху капіталу (грошову, продуктивну, товарну), прийнявши форми:

- інтеграції національних господарств у регіональні господарські комплекси зі структурою і пропорціями, зверненими на споживання регіону в цілому і з міждержавним регулюванням економічних зв'язків;

- транснаціоналізації, тобто виходу виробничої і комерційної діяльності корпорацій за національні межі, яка розгалужується по всьому світові у вигляді філій і дочірніх підприємств.

Підрозділи транснаціональних корпорацій, знаходячись на території національних держав, функціонують значною мірою як економічно, організаційно і юридично незалежні організації, відносини яких з національними державами будуються на особливих договорах. Внутрішнім моментом процесів інтеграції і транснаціоналізації є становлення нового феномену світового господарства - світогосподарського поділу праці: внутрі- та міжрегіонального; всесвітнього (транснаціонального) поділу праці.

Світогосподарський розподіл праці за своєю природою екстериторіальний. Він не може бути представлений у формах загального, часткового й одиничного розподілу праці. Це технологічний розподіл праці в самому виробництві на основі одиничного розподілу праці і в будові транснаціональної спеціалізації і кооперації виробництва. Такий розподіл праці регулюється з одного центру. Через участь в транснаціональному розподілі праці національні господарства одержують прямий доступ до світового ринку товарів і капіталів, до нових технологій і сучасного менеджменту.

Всесвітній поділ праці формує світове господарство як єдиний наднаціональний світогосподарський простір, який створює інший, більш адекватний поняттю «світове господарство», рівень світогосподарських відносин.

Єдиний світогосподарський простір — це наднаціональна сфера підприємництва (бізнесу), в рамках якої діють єдині економічні, технологічні, правові і соціально-культурні вимоги до суб'єктів виробничої та комерційної діяльності.

Світове співтовариство знаходиться ще на самому початку формування єдиного світогосподарського простору. Воно ще градуйоване за численними ступенями єдності. Глобальна гармонізація податкової системи тільки починає осмислюватися. У цій важливій справі цікавою є концепція безстороннього оподаткування, запропонована американським економістом Р.Л. Дернбергом.

Концепція безстороннього міжнародного оподаткування Р.Л.Дернберга допускає встановлення системи таких безсторонніх норм оподаткування, які не змогли були б діяти ні проти, ні на користь якого-небудь виду діяльності. Податкова система, на думку Р.Л. Дернберга, повинна залишатися на задньому плані, а рішення про господарську діяльність і інвестування повинні прийматися за принципами, не пов'язаними з оподаткуванням.

Концепція Р.Л. Дернберга про безстороннє міжнародне оподаткування містить три основні правила.

Перше правило — неупередженість у відношенні експорту капіталу. Податкова система відповідає цьому правилу, якщо на вибір платника податків щодо інвестування у власній країні або за кардоном не впливають питання з оподаткування. У цьому випадку корпорація буде приймати рішення про інвестування на підставі ділових, а не податкових факторів. При ідеальній конкуренції неупередженість у відношенні експорту капіталу може привести до ефективного розподілу і використання капіталу.

Друге правило — неупередженість у відношенні імпорту капіталу. Таке правило вважається виконаним, якщо всі діючі на ринку фірми обкладаються податком за одною ставкою.

Третє правило — національна неупередженість. Відповідно до цього правила загальний прибуток з капіталу, який розподіляється між платником податків і бюджетом, повинен бути однаковим, незалежно від того, де був інвестований капітал — у своїй країні чи за кордоном.

Сучасний рівень розвитку світового господарства зберігає такий стан у міжнародному оподаткуванні, коли кожна країна проводить податкову політику з урахуванням своїх національних інтересів. Розглядаючи специфіку оподаткування в різних країнах світу, ми зупинимося на його особливостях у промислово розвинутих країнах і в транзитивних економічних системах.

У багатьох державах існують податкові правила, які регулюють податковий режим для працюючих за кордоном резидентів і діючих у даній державі іноземних осіб. І хоча податкові системи в різних країнах неоднакові, між ними необхідна подібність і принципове взаєморозуміння.

Тобто, країна може вимагати, щоб весь доход, одержуваний платником податків, підлягав оподатковуванню внаслідок його юридичного зв'язку з цією країною (юрисдикція

на підставі громадянства). Крім цього платник податків повинен брати участь у витратах на управління країною, що забезпечує одержання доходу (юрисдикція на підставі територіальності). Саме тому виникає можливість подвійного оподаткування.

Тому, основними цілями міжнародного співробітництва в податковій сфері – є усунення *подвійного оподаткування* і *дискримінації* платників податків. Однак не менш важливими є й інші цілі:

- гармонізація податкових систем і податкової політики;
- уніфікація фіскальної політики й податкового законодавства;
- вирішення проблем подвійного оподаткування;
- запобігання ухиленню від оподаткування;
- запобігання дискримінації платників податків - нерезидентів;
- гармонізація оподаткування інвестиційної діяльності.

МІЖНАРОДНІ ДОГОВОРИ ТА ПОДАТКОВІ УГОДИ

Відносини в сфері оподаткування в окремій країні регламентуються нормами національного законодавства і нормами міжнародного права. Формою реалізації другої частини законодавства виступають міжнародні договори й угоди.

Національні правові системи розрізняються в залежності від того, що має велику юридичну чинність: внутрішньодержавні чи закони міжнародні договори. Тому, для визначення впливу норм національного законодавства на податкову угоду, важливо знати правовий статус міжнародних договорів у даній країні.

Якщо угода, інкорпорована в національне законодавство, має рівну з ним силу, виникають визначені труднощі. Вирішуючи подібні питання, держави дотримують двох принципів: *lex posterior derogat legi priori* та *lex specialis*.

Частіше держави дотримуються першого принципу. У цьому випадку закон, що інкорпорував міжнародний договір, витіснить раніше прийняті внутрішньодержавні закони.

Відповідно до другого принципу діють у першу чергу спеціальні, а не більш загальні норми. Це правило застосовується до прийняття національного закону, що скасовує положення міжнародної податкової угоди.

В Україні велику силу має міжнародна угода, а не внутрішньодержавний закон.

У системі податкового законодавства міжнародні угоди з оподатковування поділяються на групи:

- міжнародні угоди загального характеру;
- власні податкові угоди:
  - загальні податкові угоди і конвенції;
  - обмежені податкові угоди;
  - угоди про надання адміністративної допомоги;
- договори, яких торкаються податкових питань:
  - угоди про податкові режими і пільги;
  - торгові договори;
- специфічні угоди по конкретних організаціях.

Міжнародні угоди загального характеру, поряд з іншими сферами співробітництва, установлюють загальні підходи сторін в області оподаткування. Безпосередньому застосуванню ці акти не підлягають, але принципи, що в них містяться, використовуються в інших договорах і в національному законодавстві.

Податкові угоди бувають:

- двостороннього характеру;
- багатобічного характеру.

Власне податкові угоди двостороннього й багатобічного характеру мають три підгрупи:

а) загальні податкові угоди (конвенції) - це міжнародні договори рекомендаційного характеру, які торкаються всіх питань взаємин сторін із приводу прямих і непрямих податків;

б) обмежені податкові угоди, які розповсюджуються на конкретний вид податку, платника тощо;

в) угоди про надання адміністративної допомоги з оподатковуванню.

Договори, у яких розглядаються й податкові питання, звичайно спрямовані на встановлення сприятливого податкового режиму, надання різних пільг та ін. Наприклад, у 1992 році в «Угоді про регулювання взаємин держав СНД» одинадцять країн зобов'язалися вжити заходи з усунення подвійного чи багаторазового оподаткування доходів від торгівлі. Власне кажучи даний документ є угодою про податкові режими і пільги для країн-учасників СНД.

До договорів, у яких крім інших відзначаються податкові проблеми, відносяться торгові договори, які передбачають режим найбільшого сприяння для товарів і послуг.

Існують і специфічні угоди по конкретних міжнародних організаціях. Прикладом може бути угода про розміщення штаб-квартири ООН у Нью-Йорку, спрямована на звільнення від сплати податків у країні перебування.

Оподаткування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності в Україні відбувається за наступними принципами:

- Україна самостійно встановлює і скасовує податки та пільги для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України;
- ставки податків встановлюються та відміняються Верховною Радою України на підставі поданих законопроектів Кабінету Міністрів України;
- рівень оподаткування встановлюється виходячи з необхідності досягнення та підтримки самоокупності та самофінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності й з метою бездефіцитності платіжного балансу України;
- стабільність кількості видів та розмір податків гарантується державою строком не менш ніж 5 років;

- забороняється встановлювати інші податки, крім затверджених Верховною Радою України;
- ставки податків є однаковими для кожного з суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності й визначаються згідно товарного признаку: для одного й того ж самого товару діє єдина ставка податку;
- заохочення експорту готової продукції.

Економічні відносини України з іншими державами регулюються відповідними міжнародними договорами і нормами міжнародного права.

Україна складає, виконує та денонсирує міжнародні договори згідно питань зовнішньоекономічної діяльності, а також угоди, відносно таких питань, у відповідності з Конституцією (Основним Законом) України й законами України.

Стосовно відносин України з міжнародними міжурядовими економічними організаціями, згідно чинного законодавства України, діють наступні положення:

- Україна самостійно здобуває членство у міжнародних міжурядових економічних організаціях, установчі акти котрих не заперечують цілям та принципам Конституції України;
- Україна може вступати у відносини з міжнародними міжурядовими економічними організаціями на підставі відповідних міжнародних договорів та/або установчих актів вказаних організацій.

Правовий статус суб'єктів господарської діяльності інших держав на території України визначається діючими законами України і міжнародними договорами та угодами.

Основні з них: ІНКОТЕРМС, Конвенція ООН «Про договори міжнародної купівлі-продажу товарів» від 11 квітня 1980р. й інші договори та угоди між державами.

Контрольні запитання

1. Яку роль відіграє проведення єдиної фінансової політики?
2. Коли і де вперше було зафіксовано положення про уніфікацію податкового законодавства членів ЄЕС ?
3. Назвіть принципи якими повинні керуватися країни-учасники ЄЕС.
4. Розкрийте основні цілі міжнародного співробітництва в податковій сфері.
5. Які ви знаєте групи податкових угод двостороннього і багатобічного характеру?
6. Чим регулюються економічні та податкові відносини України з іншими державами?

Тестові завдання

1. Хто був прихильником теорії прогресивного оподаткування:
   а) Д. Кейнс;
   б) К. Маркс;
   в) Р. Дернберг.
2. В якому році відбулася нафтова криза:
   а) 1851 р;
   б) 1972 р;
   в) 1973 р.
3. У США податкова реформа здійснювалася в:
   а) 2 етапи;
   б) 1 етап;
   в) 3 етапи.
4. Результат податкових реформ:
   а) лібералізація системи прямого оподаткування та розширення сфери дії непрямих податків;
   б) уніфікація підходів до обкладання особистих доходів громадян та зростання значимості обкладання процентних доходів;
   в) всі відповіді вірні.

5. У Німеччині податкова реформа здійснювалася в:
   а) 2 етапи;
   б) 1 етап;
   в) 3 етапи.
6. Задачі податкових реформ 1980-1990-х рр.:
   а) зниження тягаря прямих податків та створення сприятливого інвестиційного клімату;
   б) забезпечення соціальної стабільності та розширення стимулів до праці, заохочення його продуктивності
   в) всі відповіді вірні.
7. Коли фактично було створено Європейське Економічне Співтовариство:
   а) 25 грудня 1958р;
   б) 25 березня 1957р;
   в) 16 березня 1957р.
8. Принципи якими повинні керуватися країни-учасники ЄЕС:
   а) національна податкова політика не повинна перешкоджати волі пересування товарів;
   б) податкова політика держави не повинна входити в суперечність з напрямком політики в ЄЕС;
   в) всі відповіді вірні.
9. Коли було створено Організацію країн-експортерів нафти:
   а) 1973 р;
   б) 1963 р;
   в) 1972 р.
10. Сучасне світове господарство формується завдяки:
   а) процесу інтернаціоналізації господарського життя країн світового співтовариства;
   б) еволюції міжнародного поділу праці;
   в) всі відповіді вірні.
11. Стадії руху капіталу:
   а) грошова;
   б) трудова;
   в) натуральна.

12. Світогосподарський поділ праці:
    а) внутрі- та міжрегіональний;
    б) всесвітній (транснаціональний) поділ праці;
    в) всі відповіді вірні.
13. Концепція безстороннього міжнародного оподаткування:
    а) Д. Кейнс;
    б) К. Маркс;
    в) Р. Дернберг.
14. Третє правило концепції безстороннього міжнародного оподаткування:
    а) неупередженість у відношенні імпорту капіталу;
    б) національна неупередженість;
    в) неупередженість у відношенні експорту капіталу.
15. Цілі міжнародного співробітництва в податковій сфері:
    а) гармонізація податкових систем і податкової політики, уніфікація фіскальної політики і податкового законодавства, вирішення проблем подвійного оподаткування;
    б) запобігання ухилення від оподаткування, запобігання дискримінації платників податків – нерезидентів, гармонізація оподаткування інвестиційної діяльності;
    в) всі відповіді вірні.
16. Якими нормами в сфері оподаткування регламентуються світові податкові відносини:
    а) нормами національного законодавства;
    б) нормами міжнародного права;
    в) всі відповіді вірні.
17. Національні правові системи:
    а) внутрішньодержавні нормативно-правові акти;
    б) міжнародні договори;
    в) всі відповіді вірні.
18. Податкові угоди бувають:
    а) двостороннього характеру;
    б) багатобічного характеру;
    в) всі відповіді вірні.

19. Міжнародні договори рекомендаційного характеру, що торкаються всіх питань взаємин сторін із приводу прямих і непрямих податків – це:

а) загальні податкові угоди (конвенції);

б) обмежені податкові угоди;

в) угоди про надання адміністративної допомоги по оподатковуванню.

20. Якими нормативними документами регулюються економічні відносини України з іншими державами:

а) відповідними міжнародними договорами та нормами міжнародного права;

б) указами і розпорядженнями Президента України;

в) постановами і розпорядженнями Кабінету міністрів України.

ТЕМА 2. ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ РІЗНИХ КРАЇН СВІТУ

План

2.1. Податкові системи іноземних держав, їх складові та особливості.
2.2. Особливості оподаткування унітарних держав (Бельгія, Японія).
2.3. Основні тенденції розвитку податкових систем промислово розвинутих країн.

Ключові терміни: податкова система, податок, податкові пільги, резидент, нерезидент.

Література: [26, 28, 34, 36, 40, 42, 43, 70, 78]

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:

- місце податкового регулювання у різних країнах світу;
- зміст податкових систем іноземних держав, їх складові та особливості побудови;
- тенденції щодо розвитку стягнення податків у промислово розвинутих країнах.

ПОДАТКОВІ СИСТЕМИ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ ЇХ СКЛАДОВІ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Кожна країна світу має свою податкову систему, яка має особливості, як у методиці обчислення, стягнення, так і в пільгах, які надаються. В кожній державі діє різна кількість податкових платежів. Але в більшості країн Західної Європи, Америки, Азії діють податки, які є головними в кожній з них. До таких податків відносяться Податок на додану вартість (ПДВ), Акцизний збір, Податок на прибуток, Прибутковий податок з громадян та Податок на нетрудові доходи.

Ще у 1980-і рр. намітився процес зближення національних податкових систем розвинутих країн світу як за структурою оподаткування, так і по основних напрямках реформування. А економічна інтеграція, розширення міжнародних господарських зв'язків, прагнення уникнути подвійного оподаткування сприяють цьому процесу. Тенденція до уніфікації і гармонізації податкової політики стала ведучої в країнах - членах ЄС.

Загальну тенденцію у формуванні системи оподаткування в промислово розвинутих країнах можна виразити приблизно так: у раціональному оподаткуванні потрібно уникати методів і форм, які заважають накопиченню багатства всіма учасниками відтворювального процесу.

Зрозуміло, у кожній окремій країні ця система формується під впливом специфічних, конкретних історичних умов (економіко-географічних, політичних, релігійних), які визначають її довгостроковий розвиток. Тому податкові системи різних країн, навіть у рамках західноєвропейського регіону, розрізняються між собою, хоча прискорений розвиток інтеграційних процесів привів до деякого зближення податкового законодавства в країнах Європейського Співтовариства. Тобто, у цих країнах склалася багаторівнева система стягування податків.

Отже, податкові системи мають двох- чи трирівневу

структуру. Так, у країнах з федеративним устроєм вона трирівнева, а в державах з унітарним устроєм — дворівнева. Наприклад, у Великобританії, Франції та Японії податкова система дворівнева, де стягуються тільки загальнодержавні і місцеві податки. У федеративних державах до них додаються регіональні податки окремих земель, областей, автономних утворень і тому це вже трирівнева податкова система, яка існує, наприклад, у США та Німеччині. Де стягуються загальнодержавні (або федеральні), регіональні (податки земель, провінцій, штатів) і місцеві (або муніципальні) податки.

Сформована до початку 1980-х рр. у розвинутих країнах однакова структура оподаткування стала важливим фактором податкових реформ, багато в чому визначивши методи і характер їх здійснення. Вона включає наступні види податків і зборів:

- прибутковий податок із громадян;
- податок на прибуток корпорацій (фірм);
- внески на соціальне страхування і забезпечення;
- податки на власність і майно;
- податки на процентні доходи;
- непрямі податки (акцизи, ПДВ, податки з продажів та ін.).

З фізичних осіб стягується індивідуальний прибутковий податок, внески на соціальне страхування і податок на майно. Внески на соціальне страхування відраховуються до спеціальних соціальних фондів (пенсійний, страхування на випадок безробіття тощо) і потім служать фінансовою базою відповідних соціальних виплат.

Юридичні особи сплачують два основні прямі податки - на прибуток і на власність.

Оподаткування капіталу, власності і майна здійснюється в розвинутих країнах за допомогою наступних груп податків: податку на особистий стан, податків зі спадщин і дарувань, податку на приріст капіталу, податку на землю, податків на конкретні види майна.

У загальних податкових надходженнях у державні бюджети розвинутих країн світу у 1990-і рр. частка індивідуального прибуткового податку складала від 13 до 47 %, податку на прибуток корпорацій - від 4 до 21 %, внесків до фондів соціального страхування - від 9 до 44 %, податків на майно і власність - від 2 до 12 %, на доходи від капіталу (процентні доходи) - від 1 до 7 %.

Реформи, проведені в 1980-1990 рр., в тому чи іншому ступені торкнулися кожного з названих податків, але головна увага в ході здійснення цих реформ була приділена прибутковому податку і податку на прибуток корпорацій.

У більшості країн Західної Європи та Америки діюча податкова система більш жорстока, ніж в Україні, а ставки оподаткування вищі, ніж в нашій країні. Але, це не є чинником, який має головний вплив при розробці напрямків податкової політики підприємств. Тому й більша кількість підприємців не намагається реєструватися в офшорних зонах, і вони працюють в своїх державах, навіть коли ставки оподаткування прибутку або інших доходів встановлюються на рівні до 45% (на відміну від офшорних зон, де ставка податку на прибуток складає не більше 5%).

Це пояснюється тим, що в більшості країн світу діють такі системи оподаткування, які спрямовані на те, щоб зацікавити вітчизняного виробника залишати свої доходи в своїх країнах. Тому досить висока базова ставка податку (наприклад 45%) може у кінцевому варіанті істотно зменшитися за рахунок пільг та різниць інших умов (вдвічі або більше) по інших податкових платежах. Крім того, в більшості країн світу у виробника є можливість вибору, тобто він має можливість визначити для себе той або інший варіант сплати податкових платежів, якій для нього найбільш вигідний. Тому в деяких випадках фактичні ставки оподаткування особливо не відрізняються від ставок, які встановлюються в офшорних зонах. Причому треба ще відзначити можливість отримання

різних пільг по податкових платежах будь-якими фірмами незалежно від форми власності та напрямку діяльності. Але їх надання носить вибірковий та особливий характер.

Так, у більшості країн світу існують пільги для підприємств, які свою продукцію експортують за кордон (при цьому треба мати на увазі, що більшість держав укладають між собою угоди з оподаткування про уникнення подвійного оподаткування). Також стимулюється розвиток підприємницької діяльності (особливо слаборозвинутих державах, коли пільги надаються підприємствам, які відкриваються, або починають свою діяльність в незаселених районах, віддалених від шляхів загальних сполучень, де утворюються нові робочі місця та ін.). При цьому проводиться інвестування переважно тих підприємств, у розвитку діяльності яких зацікавлена держава. Тобто, це дозволяє державі знизити податкові ставки до податкових ставок офшорних зон, а при умові розвитку місцевої регіональної інфраструктури, наявності сировинних джерел, наближенні виробництва до ринків збуту продукції, наявності кваліфікованої робочої сили та інших причин сприяє тому, що підприємство не «поспішає» реєструватися в офшорних зонах. Тобто в державі утворюється конкурентне податкове середовище.

Навіть коли підприємство є резидентом в своїй державі, а більшість своїх активів має за кордоном і там здійснює управління ними, то і в цьому випадку можуть надаватися різні пільги у вигляді відстрочки сплати податкового платежу на ті доходи, які отримані за кордоном. Причому ця відстрочка може бути надана на досить тривалий час (5-10 років), що практично рівнозначно звільненню від сплати податку.

Тому, податкове законодавство інших країн, а також пільги, які надаються платникам податків, чітко поділяють суб'єктів оподаткування на дві категорії – резиденти та нерезиденти.

До ***резидентів*** відносяться підприємства, які зареєстровані в цій державі, мають розрахунковий рахунок, а керівники цих підприємств постійно проживають в цій країні.

Нерезиденти – це компанії та фірми іноземних держав, або громадяни, які не проживають постійно в цій державі, але здійснюють у ній свою господарсько-фінансову діяльність.

Особливе значення цей розподіл має при оподаткуванні доходів підприємств та громадян.

Якщо підприємство є резидентом якоїсь держави, то оподаткуванню підлягають всі його доходи, які отримані як на території держави, так і за її межами. Тобто в цьому випадку до уваги береться виключний характер перебування на національній території держави платника податку.

Нерезидент, навпаки, сплачує податки тільки з доходів, які обуло триманно на території держави або з джерел, які розташовані на її території. Всі доходи, що були отримані за межами території держави, від сплати податкових платежів звільняються (але тільки в цій державі). Тобто збирання податків відбувається за принципом національної належності платника податкового платежу.

Розподіл податкових платежів за цим принципом дає можливість уникнути подвійного оподаткування, але при цьому стикуються національні інтереси різних країн. Тому в сучасних умовах у деяких державах є різниця в правилах визначення підприємства резидента для різних компаній. Ці негаразди найчастіше усуваються за допомогою такого критерію, як міста розташування центра фактичного управління.

Крім того, при розповсюдженні міграції населення, наприклад, у країнах Західної Європи, де існує вільний вивіз та ввіз капіталу, особливого значення набувають двосторонні угоди, які укладаються між державами і які регулюють податкові стосунки й дозволяють уникнення подвійного оподаткування.

Також, між державами можуть укладатись угоди, що створюють такі податкові умови для підприємств, які не надаються в офшорних зонах. Деякі держави прийняли законодавство, яке спрямовано на переміщення капіталів підприємств з офшорних зон і не впливає на діяльність юридичних та фізичних осіб своєї державі. Це також сприяє розміщенню капіталу підприємств у своїй державі.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ УНІТАРНИХ ДЕРЖАВ (БЕЛЬГІЯ, ЯПОНІЯ)

Податкова система Японії

В Японії діють два бюджетні рівні – державний і місцевий. Місцевий у свою чергу поділяється на префектурний та муніципальний. Наприкінці 90-х років в Японії налічувалось 3255 муніципалітетів. Бюджетний рік у даній країні починається 1 квітня поточного року і закінчується 31 березня.

У бюджетному процесі беруть участь: парламент, кабінет міністрів, Міністерство фінансів, міністерства й урядові агенції, Аудиторська палата, а також науковці, журналісти, які приймають участь у процесі обговорення бюджету.

Характерною особливістю бюджету Японії є те, що невикористанні кошти переходять у наступний бюджетний рік. Податкові надходження становлять у державному бюджеті більше половини надходжень. Значну частину надходжень забезпечує випуск цінних паперів. Згідно з фінансовим законодавством Банк Японії, як центральний банк країни, не має права фінансувати кабінет.

Оподаткування та стягнення національних податків і зборів, за винятком митних і вантажних, здійснює Національне податкове управління, яке є зовнішньою організацією Міністерства фінансів. Вся Японія щодо оподаткування розділена на 11 районів, а райони – на округи. Національне податкове управління має у своєму підпорядкуванні 11 податкових районних управлінь, 518 окружних податкових

служб і податкову службу Окінаві, яку було відкрито у травні 1972 році, коли острови були повернуті Японії.

У діяльності податкових органів Японії чітко виділяються чотири основні напрямки:

- управління оподаткуванням;
- перевірка рахунків платників податків;
- податкові консультації;
- зв'язки з громадськістю.

Крім того, до працівників податкових служб пред'являються досить високі моральні вимоги. Вони повинні усвідомлювати свою відповідальність перед державою, шанувати свою працю, бути чесними і принциповими, вести себе коректно щодо платників податку. Для контролю за податковими деклараціями корпорацій податкові органи використовують «порядок якісної перевірки», згідно з якою корпорації розподіляються за рівнем порядності. Якщо декларації виявляються правильно заповненими, то корпорації звільняються від перевірок на тривалий час. Корпорації з капіталом понад 100 млн. єн. та іноземними інвестиціями перевіряються районними податковими управліннями, інші – окружними податковими службами. Фізичні особи сплачують податки наприкінці року, шляхом внесення готівкових грошей або цінних паперів, які використовуються для виплати доходів у встановлений термін до Банку Японії.

Гербовий збір, податок на записи і дозволи можуть бути сплачені шляхом придбання марок. Якщо виникають проблеми з оплати готівкою, то дозволяється оплачувати частиною належного майна. У разі певних труднощів щодо сплати податків (стихійні лиха, особливі випадки) платникові в установленому порядку може бути надана відстрочка від двох місяців до одного року.

Податкові платежі дозволено отримувати відділенням Банку Японії, поштовим відділенням та окружним податковим службам. Кількість відділень Банку Японії та інших банків, які

діють за його Дорученням, становить близько 23,3 тис., пошта також має понад 19,5 тис. відділень, отже, особливих проблем щодо форми сплати податків не виникає.

Якщо платник податку не вніс податок у визначений період часу, податковий орган надсилає йому повідомлення з проханням сплатити податок протягом 50 днів. Якщо ще протягом 10 днів після закінчення строку повідомлення кошти не надходять, податковий орган розпочинає процедуру стягнення податку. Яка починається з виявлення активів платника податку і накладання на них арешту. Якщо й після накладання арешту платник не сплатив податок у повному обсязі, податковий орган приступає до розпродажу цих активів. Для фізичних осіб діють певні винятки. Так, якщо розпродаж майна фізичної особи залишає його сім'ю без засобів до існування або повністю робить його підприємство банкрутом, то йому може бути надана відстрочка. Якщо термін відстрочки перевищує три роки, то зобов'язання платника податку підлягають списанню.

Податкова система Бельгії

Податок на додану вартість. Стандартна ставка 21%, знижені ставки: 7% - на сільськогосподарську сировину, продовольчі товари, медикаменти і медичне устаткування, книги, газети, водопостачання, пасажирський транспорт, готельні та деякі інші послуги; 12% - на будівництво муніципального житла й окремі товари (засоби захисту рослин, маргарин, шини до сільськогосподарських машин). З малих підприємств, щорічний оборот яких не перевищує 225 тис. бельгійських франків, податок не стягується. Від оподаткування звільняються послуги банків, страхових компаній, лікарень, юристів і лікарів, навчальних закладів, деяких некомерційних організацій, міжнародні перевезення, постачання літаків і судів, а також низки товарів і послуг, що поставляються дипломатичним представництвам і міжнародним організаціям.

Акцизи. Стягуються з нафтопродуктів, електроенергії, тютюнових виробів, міцних спиртних напоїв, вина, пива, безалкогольних напоїв, кави, а також із зовнішньої реклами, ігорного бізнесу і гральних автоматів. Ставки акцизів на деякі товари: на бензин (за 1000 л) - 9,9 і 11,9 тис. бельгійських франків залежно від змісту свинцю; на електроенергію (за 1 квт/ч) - 55 бельгійських франків; на сигарети -50% з роздрібної ціни плюс 102 бельгійських франків за 1000 шт.; на вино (за 1 гл чистого спирту) - 1471 бельгійських франків; на розчинну каву (за 1 кг) - 28 бельгійських франків.

Прибутковий податок. Ставки коливаються залежно від розміру доходу: від 25% (до 253 тис. бельгійських франків) до 55% (понад 2420 тис. бельгійських франків). Стягується з фізичних осіб, резидентів і нерезидентів, за 4-ма категоріями (з майна, цінних паперів, заробітку й інших джерел) за винятком витрат і деяких пільг соціального характеру. Резиденти сплачують податок з доходів, отриманих у Бельгії і за кордоном. Передбачено знижку на 50% з нерухомого майна, заробітної плати і деяких інших видів доходу іноземного походження. Нерезиденти оподатковуються податком з доходів, отриманих у Бельгії (соціальні пільги на них за звичай не поширюються). Крім державного, стягується муніципальний прибутковий податок у розмірі 6%-10% від базової ставки і 3% кризовий внесок.

Податок на прибуток корпорацій. Стандартна ставка 39%, крім того, діють ставки в 28% (з доходу до 1 млн. бельгійських франків), 36% (1-3,6 млн. бельгійських франків) і 41% (3,6-13 млн. бельгійських франків), а також 200% з непідтвердженого доходу. Стягується з усіх компаній, зареєстрованих у Бельгії, а також тих компаній, що мають штаб-квартиру чи органи керування в цій країні. Податок скорочується на 25%, якщо прибуток надходить через кордон і оподатковується там податком, а також, якщо доход надходить від майна за рубежем. З оподатковуваного доходу дозволяється

віднімати усі витрати, понесені в процесі створення цього доходу. Додатково стягується 3%-ний кризовий внесок.

Податок на нерезидентів. Стягується з усіх видів доходів фізичних і юридичних осіб, що не мають зареєстрованого представництва в Бельгії, а також з установ іноземних урядів. Ставки податку базуються за схемою прибуткового податку (див. вище). З фізичної особи, що проживає в Бельгії, стягується додатковий прибутковий податок у розмірі 6%, ставка для юридичної особи - 43%.

Реєстраційний податок. Стягується при оформленні продажу й оренди землі і будівель. Стандартна ставка 12,5%, при продажі невеликих земельних ділянок і будівель - 6%, при оренді землі і будівель - 1000 бельгійських франків чи 0,2% від вартості угоди.

Податок на реєстрацію транспортних засобів. Стягується з автомобілів, літаків і яхт. Ставки податку для автомобілів - від 2,5 тис. до 100 тис. бельгійських франків залежно від дати випуску. Крім того, з власників автомобілів, що використовують громадські шляхи, стягується місцевий податок на автотранспортні засоби, розмір якого залежить від потужності двигуна або ваги автомобіля. Ставки для легкових автомобілів потужністю понад 20 л. с. - 48,1 тис. бельгійських франків плюс 2,6 тис. бельгійських франків за 1 л. с; для вантажних - від 150 до 346 бельгійських франків за кожні 100 кг вантажопідйомності (мінімальна ставка 854 бельгійських франків).

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПОДАТКОВИХ СИСТЕМ ПРОМИСЛОВО РОЗВИНУТИХ КРАЇН

Загальну тенденцію у формуванні системи оподаткування в промислово розвинутих країнах можна виразити приблизно так: у раціональному оподаткуванні потрібно уникати методів і форм, які заважають нагромадженню багатства всіма учасниками відтворювального

процесу. Зрозуміло, у кожній окремій країні ця система формується під впливом специфічних, конкретно-історичних умов (економіко-географічних, політичних, релігійних), які визначають її довгостроковий розвиток. Тому податкові системи різних країн, навіть у рамках західноєвропейського регіону, розрізняються між собою, хоча прискорений розвиток інтеграційних процесів привів до деякого зближення податкового законодавства в країнах Європейського Співтовариства. У цих країнах склалася багаторівнева система стягування податків. У країнах з федеративним устроєм вона трирівнева, а в державах з унітарним устроєм — дворівнева. Податки тут поділяються на загальнодержавні і місцеві. У федеративних державах до них додаються регіональні податки окремих земель, областей, автономних утворень.

Одна з найбільш стабільних **податкових систем**, які склалися і функціонують без значних змін з XIX століття, діє у **Великобританії**. Тут вона дворівнева і складається з загальнодержавних і місцевих податків. Важливе місце в загальнодержавному оподаткуванні займає прибутковий податок з населення, який приносить у бюджет дві третини всіх податкових надходжень. Цей податок платять тільки фізичні особи, тоді як юридичні особи, наприклад, корпорації, платять податок на прибуток. Прибутковий податок дуже диференційований у залежності від величини доходу громадян. При його встановленні враховують сімейне, матеріальне становище (наприклад, стан здоров'я) платника податків і з урахуванням всіх обставин застосовуються Пільги і знижки. При сплаті цього податку діють три основні ставки: 20%, 25% і для самих багатих 40% доходу.

Прибуток підприємств обкладається податком у 33%, причому останнім часом він значно знижений (10 років тому його ставка була 52%).

Ще одним джерелом поповнення скарбниці є податок на спадщину. Невелике майно (до 150 тисяч фунтів стерлінгів) не

обкладається зовсім, а з більш дорогої спадщини береться податок за ставкою 40%. В окрему статтю виділені внески на потреби соціального страхування. Вони диференційовані в залежності від величини заробітку чи доходу і коливаються від 2% до 9%.

Серед ***непрямих податків Великобританії*** основним є податок на додану вартість. За сумою надходжень у бюджет (17% від усіх податкових зборів) він займає друге місце після прибуткового податку. Базою оподаткування служить вартість, додана в процесі виробництва і наступного продажу до вартості закуплених сировини і матеріалів. Вона становить за величиною різницю між виторгом за реалізовані товари і вартістю закупівель у постачальників. Ставка податку — 17,5%. До інших важливих непрямих податків відноситься акциз. Акцизами обкладаються спиртні і тютюнові вироби, пальне, автомобілі. Ставка акцизного збору коливається в межах 10-30% від ціни товару.

Місцевими податками в Англії обкладається нерухоме майно, включаючи землю. Ці податки встановлюються владою, вони значно відрізняються за величиною в різних регіонах країни.

Сучасна податкова система Франції. за загальною своєю спрямованістю аналогічна англійській. У ній також основний податковий тягар лягає на споживання, а не на виробництво.

Оподатковування у Франції має ряд особливостей, які тісно пов'язані з історичним розвитком країни. Оподатковування перебуває в компетенції парламенту (Національної Асамблеї), який щорічно при голосуванні державного бюджету затверджує законодавчі акти про податки, а також декрети й директиви щодо розвитку зазначених законів.

Основними законодавчими актами в області оподатковування у Франції є: Податковий кодекс 1948 року

(Code Gènèral des Impòts); Кодекс фіскальних (податкових) процедур 1982 року. (Livre des procedures fiscales).

Організацією оподатковування в країні займається податкова служба, що функціонує в складі Міністерства економіки, фінансів і бюджету. Її очолює Головне податкове управління.

Головним Джерелом бюджетних надходжень є непрямий податок — податок на додану вартість. Франція стала першою країною, яка ввела цей податок у 1954 році. Він дає бюджету 41,4% від усіх податкових надходжень.

Ставки податку на додану вартість (ПДВ) у цій країні Диференційовані за товарними групами: при основній ставці 18,6%, на товари і послуги першої необхідності вона не перевищує 5,5%. Найвища ставка — 22%, вона застосовується до автомобілів, парфумерії, предметів розкоші. Зниженою ставкою (7%) обкладаються товари культурного побуту.

Від ПДВ звільнена медицина й освіта, а також приватна викладацька діяльність, лікувальна практика і духовна творчість (література і мистецтво). ПДВ у Франції доповнений акцизами на алкогольні напої і тютюнові вироби, деякі види автомобілів і літальні апарати.

Найважливішим із ***прямих податків у Франції*** є прибутковий податок з фізичних осіб. Його питома вага в бюджеті країни — більше 18%.

Платниками податку є фізичні особи, які для цілей оподатковування підрозділяються на резидентів і нерезидентів.

Податок на доходи фізичних осіб стягується з родини, яка може складатися з однієї людини. Родина здає одну декларацію.

Подружжя, не зареєстровані в законному шлюбі, але проживаючі разом родиною не вважаються. Якщо реєстрація або розірвання шлюбу відбуваються протягом податкового періоду (календарного року), то подружжя здавало 3 декларації: одну загальну та дві індивідуальні.

Таблиця 2.1

Ставки податку на доходи фізичних осіб

Податкова база, євро	Податкова ставка, %
до 5 614	0
5 615–11 198	5,5
11 199–24 872	14
24 873–66 679	30
понад 66 679	40

Роботодавці сплачують податок з доходу, виплаченого працівнику, якщо не більше 90% угод у попередньому році обкладалося ПДВ. В іншому випадку, платники одержують звільнення від податку (ст. 231(1) Податкового кодексу Франції). Податок сплачується залежно від частки, яку складає виторг, що не обкладається ПДВ, у загальній сумі виторгу. Розмір сплаченого податку зменшує податок на прибуток організацій.

Таблиця 2.2

Ставки податку на доходи фізичних осіб для роботодавців

Податкова база, євро	Податкова ставка, %
до 7 029	4,25
7 030–14 042	8,5
понад 14 042	13,6

Прибутковим податком обкладаються і юридичні особи — підприємства, корпорації, об'єктом обкладання виступає чистий прибуток. Загальна ставка податку — 34%, а на прибуток від землеробства і від доходів на цінні папери податкова ставка коливається від 10% до 24%. Варто звернути увагу, що питома вага податків на прибуток у загальній сумі податкових надходжень у бюджет не перевищує 10%. Це переконливе свідчення того, як активно французька влада захищає вітчизняного виробника. Аналогічним прагненням пронизана чинність закону, який звільнив від ПДВ усі товари, вироблені французькими підприємствами на експорт. Дуже низькі податкові ставки і на продукцію сільського господарства.

Податкова система Німеччини орієнтована на ті ж основні принципи, що й податкові системи згаданих європейських країн: раціональний розподіл податкового тягаря між виробництвом і споживанням, соціальна справедливість, захист вітчизняного підприємця. Федеративний устрій країни ставить за обов'язок уряду розподіляти основні податкові надходження в бюджет на паритетних засадах: приблизно половина отриманих засобів від прибуткового податку, від податку на прибуток направляється у федеральний бюджет, інша половина — у бюджет тієї землі, де було зібрано ці податки. Оскільки промисловий потенціал різних земель за своєю величиною значно диференційований, то й величина бюджету «заможних» земель набагато перевищує розміри бюджету «бідних» земель. Оскільки через механізм федерального бюджету проводиться так зване горизонтальне вирівнювання доходів: індустріально розвинуті землі (наприклад, Баварія, Баден-Вюртемберг, Північний Рейн-Вестфалія) дотують фінансовими ресурсами бідніші землі (Саксонію, Шлезвіг-Голштейн). Після возз'єднання Німеччини, з 1990 року, на відновлення народного господарства колишньої ГДР із федерального бюджету витрачено більше 500 мільярдів марок.

Німеччина — типова країна з трирівневою системою оподаткування. Податкові надходження розподіляються між трьома суб'єктами: федеральною владою, урядами земель і місцевою владою (громадами). Самим великим джерелом поповнення скарбниці служить прибутковий податок з фізичних осіб. Його ставка коливається від 19% до 42%, стягування диференційоване.

При визначенні податку на заробітну плату існує 6 податкових класів, які враховують різноманітні життєві і майнові обставини людини. Соціальні відрахування з фонду заробітної плати складають 6,8%, їхня сума рівномірно поділяється між підприємцем і працівником.

Таблиця 2.3

Ставки податку на доходи фізичних осіб у Німеччині

Категорія платників	Податкова база, євро	Маргінальні ставк,%
Самотній платник	до 7664	0
	7665-12739	15,00-23,97
	12740-52151	23,97-42
	Понад 52151	42
Подружжя, що сплачує податок сільно	до 15329	0
	15330-25479	15,00-23,97
	25480-104303	23,97-42
	понад 104303	42

Другим за своєю значимістю прямим податком є корпораційний податок на прибуток. Він стягується за двома ставками: на прибуток, який перерозподіляється — 50%, й на прибуток, який розподіляється у вигляді дивідендів — 36%. Великі податкові пільги надаються при прискореній амортизації. У сільському господарстві закон дозволяє в перший же рік списати у фонд амортизації до 50% устаткування, а в перші три роки — 80%. Так держава заохочує технічне переоснащення виробництва.

Однак, податок на прибуток, за розміром надходжень у бюджет уступає основному непрямому податку — податку на додану вартість. ПДВ у Німеччині приносить до бюджету 28% податкових надходжень. Загальна ставка податку —15%. Основні продовольчі товари і продукція культурно-освітнього призначення, як і у Франції, обкладаються за зменшеною ставкою.

Непрямі податки доповнюються акцизами. Ними обкладаються ті ж товари, що й в Англії і Франції. Надходження від акцизів (крім акцизу на пиво) направляються у федеральний бюджет.

Місцеві бюджети підживлюються промисловим податком (ним обкладаються підприємства і фізичні особи, які займаються промисловою і торговою діяльністю), земельним

податком і податком на власність. У цілому еволюція оподаткування в Німеччині відбувається в руслі тих тенденцій, які спостерігаються в Західній Європі: зменшення податкового тиску на прибуток, розширення спектра податкових пільг, спрямованих на заохочення технологічного прогресу, на розвиток підприємництва взагалі і дрібного підприємництва особливо. Як і в сусідніх країнах (Франції й Англії), тут на початку 90-х років були проведені податкові реформи, які внесли істотні зміни в практику прямого оподаткування, надали значне полегшення вітчизняному виробнику.

До розвинутих податкових систем, які успішно виконують фіскальну і регулюючу функцію, відноситься *податкова система США***.** Вона формувалася протягом двох століть і виступає сьогодні як ефективний інструмент регулювання економіки. У США також діє трирівнева податкова система, при цьому 70% надходжень приходиться на федеральний бюджет. У той же час абсолютна величина і питома вага місцевих податків, а також податків окремих штатів залишаються високими. За їх рахунок (від 70% до 90%) фінансується утримання охорони здоров'я, освіти, соціального забезпечення, місцевої поліції.

Як і в Німеччині, у США найбільші доходи бюджету приносить прибутковий податок з населення. Податок цей носить прогресивний характер: його ставки зростають у залежності від величини доходу. До 1986 року ставки прибуткового податку були диференційовані, вони були розбиті на 14 нормативів від 11% до 50%. З 1988 р. цей податок стягується за 5 ставками — 11, 15, 28, 35 і 38,5%. Збільшено максимальні розміри неоподаткованого доходу, і скорочені максимальні ставки оподаткування. Спрощено систему податків у цілому, і зменшена кількість податкових пільг.

Другими за значенням для федерального бюджету є відрахування у фонди соціального страхування. Внески також носять обов'язковий характер і поділяються у рівному обсязі

між працівником і роботодавцем, причому розмір цих внесків має тенденцію до зростання. Так, у 1980 році він становив 12,3% від фонду заробітної плати (тобто по 6,15% з кожної сторони), у 1988 році — 15,02%, у 90-х роках — 15,3%.

Третім за величиною надходжень у бюджет виступає податок на прибуток корпорацій. Тут також спостерігається тенденція до зниження податкових ставок. До 1986 року її загальний розмір був 46%, у 1987 р. — 40%, а сьогодні — 34%. При цьому за перші 50 тисяч доларів прибутку варто платити 15%, за наступні 250 тисяч — 25%, і тільки за більш високі суми прибутку податок досягає 34%. Така диференціація серйозно заохочує розвиток малого бізнесу і розширює податкову базу країни. Як і в ряді інших країн, у США широко застосовуються прискорені норми амортизації, які дозволяють через механізм податкових пільг заохочувати науково-технічний прогрес.

На відміну від інших держав, федеральні акцизні збори не займають значного місця в бюджеті США, тому що основну частину цього податку стягує місцева влада штатів.

Істотне значення в доходах федерального бюджету має податок на спадщину. Його ставка коливається від 18% до 50%. Неоподаткований мінімум становить 10 тисяч доларів.

Широкими повноваженнями в галузі оподаткування володіють місцева влада і влада штатів. Прибутковий податок з населення (крім федерального) введений владою 44 штатів. У бюджети штатів, крім прибуткового, стягуються свої власні податки на прибуток з корпорацій, з продажів і податок на ділову активність. Великим джерелом поповнення місцевих (муніципальних) бюджетів є податок на майно. У Нью-Йорку, наприклад, він забезпечує 40% дохідної частини бюджету.

Разом з тим, незважаючи на значні надходження від різних податків — прямих і непрямих, — місцеві бюджети, особливо великих міст, не обходяться без субсидій, субвенцій і дотацій з федерального бюджету. У цілому ж історично

сформована в США триступінчаста податкова система впливає благотворно на раціональне розміщення в країні промислових об'єктів, на підвищення ділової активності в менш розвинутих регіонах. Податкова політика, яка проводилася із середини 80-х років, зробила, на думку ряду фахівців, позитивний вплив на господарський розвиток країни, особливо в галузі малого бізнесу, і сприяла знижеенню рівня безробіття й зростанню добробуту населення.

Контрольні питання

1. У чому сутність податкової системи країни?
2. Які види податків і зборів включає структура оподаткування у розвинутих закордонних країнах?
3. Податкова політика у зарубіжних країнах та її особливості.
4. Особливості порядку нарахування та сплати деяких податків в різних країнах світу.
5. Що є особливого у побудові податкової системи Японії?
6. Які основні тенденції розвитку податкових систем ведучих закордонних країн?
7. Як можна охарактеризувати податкові системи промислово-розвинутих країн?

Тестові завдання

1.Яку структуру можуть мати податкові системи країн:
а) два чи три рівні;
б) два чи чотири рівні;
в) три чи чотири рівні.
2.У Великобританії податкова система має структуру:
а) два рівні;
б) три рівні;
в) чотири рівні.

3. За дворівневою податковою системою стягуються такі податки:
а) загальнодержавні і місцеві податки;
б) регіональні податки окремих земель, областей, автономних утворень;
в) всі відповіді вірні.
4.За трьохрівневою податковою системою стягуються такі податки:
а) загальнодержавні і місцеві податки;
б) регіональні податки окремих земель, областей, автономних утворень;
в) всі відповіді вірні.
5.Які податки стягуються з фізичних осіб:
а) індивідуальний прибутковий податок та внески по соціальному страхуванню;
б) податок на майно;
в) всі відповіді вірні.
6.Які основні прямі податки сплачують юридичні особи:
а) податки на прибуток і на власність;
б) оподаткування капіталу, власності і майна;
в) податок на прибуток і оподаткування капіталу.
7.Категорії суб'єктів оподаткування:
а) резиденти та нерезиденти;
б) резиденти;
в) нерезиденти.
8. На скільки років може бути надана відстрочка від сплати податкового платежу, коли підприємство є резидентом в своїй державі, а більшість своїх активів має за кордоном і там здійснює їх керівництво:
а) 1-3 роки;
б) 3-5 років;
в) 5-10 років.

9. Компанії та фірми іноземних держав, або громадяни, які не проживають постійно в цій державі, але здійснюють свою господарсько-фінансову діяльність – це:
а) резиденти;
б) нерезиденти;
в) немає правильної відповіді.
10. Підприємства, які зареєстровані в цій державі, мають розрахунковий рахунок та керівники цих підприємств постійно проживають в цій країні – це:
а) резиденти;
б) нерезиденти;
в) немає правильної відповіді.
11. Скільки бюджетних рівнів діють в Японії:
а) 2 рівні;
б) 3 рівні;
в) 4 рівні.
12. Бюджетний рік в Японії починається:
а) 1 березня;
б) 1 квітня;
в) 1 січня.
13. На які рівні поділяється місцевий бюджетний рівень Японії:
а) районний та окружний;
б) префектурний та муніципальний;
в) регіони та автономні утворення.
14. Оподаткування та стягнення національних податків і зборів, за винятком митних і вантажних, в Японії здійснює:
а) Національне податкове управління;
б) Аудиторська палата;
в) урядові агенції.
15. В якому році була відкрита податкова служба Окінаві:
а) 1972р.;
б) 1518р.;
в) 1990р.

16. Характерною особливістю бюджету Японії є:
а) при оподаткуванні корпорації розподіляються за рівнем порядності;
б) у бюджетному процесі бере участь парламент;
в) невикористанні кошти переходять у наступний бюджетний рік.
17. Скільки складає стандартна ставка податку на додану вартість в Бельгії:
а) 20%;
б) 12%;
в) 21%.
18. Скільки складає знижка на прибутковий податок з нерухомого майна, заробітної плати і деяких інших видів доходу іноземного походження в Бельгії:
а) 25%;
б) 50%;
в) 55%.
19. За яких обставин стягується реєстраційний податок в Бельгії:
а) при оформленні продажу й оренди землі і будівель;
б) при реєстрації транспортних засобів;
в) при реєстрації підприємства як юридичної особи.
20. Від чого залежить розмір місцевого податку на автотранспорті засоби в Бельгії:
а) від дати випуску транспортного засобу;
б) від потужності двигуна чи ваги автомобіля;
в) від місця проживання власника транспортного засобу.
21. В якій з цих країн стягується 3%-вий кризовий внесок:
а) Японія;
б) Великобританія;
в) Бельгія.

ТЕМА 3. ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ У МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ

План

3.1. Сутність і склад непрямих податків (ПДВ, Акцизи, Мито).
3.2. ПДВ у Європейському Союзі.
3.3. Особливості обкладання послуг ПДВ.
3.4. Перспективи європейського ПДВ.

Ключові терміни: ПДВ, експорт, імпорт, митна декларація, транспортна накладна, тріангуляція, зворотне обкладання.

Література: [26, 28, 34, 36, 38, 39, 40, 42, 43, 70, 75, 78, 101, 102]

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:

- особливості обкладання непрямими податками у міжнародному оподаткуванні;
- поняття акцизних зборів та податку на додану вартість;
- методику розрахунку доданої вартості та ПДВ;
- перспективи розвитку ПДВ та його застосування у Європейському Союзі.

СУТНІСТЬ І СКЛАД НЕПРЯМИХ ПОДАТКІВ (ПДВ, АКЦИЗИ, МИТО)

Непрямі податки включають:

- податок на додаткову вартість (ПДВ), податок із продажів і податок з обороту. ПДВ є загальнодержавним податком, нараховується на кожній стадії виробництва і звертання товару (послуги). Податок із продажів нараховується на кінцевій стадії, звичайно в торгівлі, у виді надбавки до ціни. Податок з обороту нараховується на кожній стадії виробництва і звертання товару у виді надбавки до його ціни;
- акцизи - досить високі надбавки (у чи відсотках абсолютних сумах) до ціни спеціально відібраної групи товарів, насамперед алкогольної і тютюнової продукції;
- митні (експортні й імпортні) мита, що нараховуються на товари і послуги в сфері зовнішньоторговельної діяльності.

Акцизний збір. Іншим непрямим податком, який також розповсюджений в різних країнах світу, є акцизний збір. Цей податок встановлюється на високорентабельні або окремо визначені вироби чи на товари, які завозяться з закордону. Головним чином до них відносяться алкогольні напої, тютюнові вироби, паливо, транспортні засоби. Ставки на них встановлюються у вигляді відсотків до ціни виробу (Великобританія), у деяких державах — в сумі до визначеної кількості товарів (Німеччина).

Оскільки в різних країнах перелік підакцизних виробів та ставки податку різні, в міждержавному відношенні існує проблема в їх рівнянні або гармонізації. Так, у країнах, де низькі ставки акцизного збору, розвиток міжнародної торгівлі, особливо в прикордонних місцевостях, призводить до втрат в бюджеті, і навпаки. Збитки по сплаті цього податку наявні в тих країнах, де стимулюється розвиток туризму. В зв'язку з цим в країнах ЄС постала проблема уніфікації акцизного збору, для того щоб не допустити помітної різниці в цінах підакцизних виробів. Для цього передбачається, що в країнах — членах ЄС

не будуть вводитись нові акцизи, а також не будуть збільшуватись ті ставки, які зараз запропоновані (в тому числі і на паливо).

Податок на додану вартість (ПДВ) – один з непрямих податків, який стягується з новоутвореної власності і сплачується усіма суб'єктами підприємницької діяльності, які являють собою канали товароруху. Економічна сутність ПДВ - податок на споживання, у тому що в кінцевому рахунку весь його тягар лягає на останнього покупця в ланцюжку продажів, тобто на споживача.

Податок на додаткову вартість є самим «молодим» податком, що одержав поширення в останній третині XX в.

Це непрямий багатоступінчастий податок, стягнутий з кожного акта продажу. ПДВ є загальнодержавним податком. Його об'єкт - це вартість, додана до ціни товару на кожній стадії його виробництва і звертання.

У 1954 р. французький фінансист М. Лоре запропонував схему ПДВ і обґрунтував його переваги перед податком з обороту. ПДВ пройшов експериментальну апробацію в залежному від Франції африканській державі Кот-д'ивуар. В Франції введений у 1968 р.

У 1960-1970-і рр. ПДВ став використовуватися в інших європейських державах. У 1977 р. ЄС прийняло Директиву про уніфікацію правових норм, що регулюють стягування цього податку в країнах Євросоюзу, відповідно до якої ПДВ називався основним непрямим податком і було потрібно його введення в країнах ЄС до 1982 р. Для держав, що вступають у Євросоюз, необхідною умовою є застосування ПДВ.

ПДВ часто називають «європейським податком», однак він знаходить усе більш широке застосування у світовій податковій практиці. У 1980-і рр. його включили у свої податкові системи багато країн Південно-Східної Азії, Латинської Америки й Африки. З початку 1990-х рр. ПДВ

використовується в податковій практиці східноєвропейських країн і країн - членів СНД.

Податок на додаткову вартість універсальний і володіє рядом переваг у порівнянні з іншими податками на споживання. Універсальність ПДВ порозуміється широким спектром його застосування. Їм обкладаються споживчі товари, послуги, роботи, весь оптовий і роздрібний оборот тощо. До переваг податку відноситься: по-перше, стабільність податкових надходжень у бюджет через широту бази обкладання; по-друге, простота стягування через однотипність схеми числення податку при будь-якому обороті; по-третє, ухиляння від сплати податку утруднено практично; по-четверте, ПДВ зручний при оподатковуванні зовнішньої торгівлі.

Загальний принцип стягування ПДВ полягає в тому, щоб перекласти тягар податку на споживача. Кожен виробник-продавець у ланцюжку купівлі-продажу є збирачем ПДВ у покупця в момент продажу. З зібраної суми податку він віднімає ПДВ, що сам сплатив при покупці сировини, матеріалів, що комплектують, а залишок виплачує державі. У підсумку ПДВ перекладається через реалізацію на кінцевого споживача, що сплачує ПДВ у виді частини ціни товару, що здобувається, але на відміну від виробника вже не може компенсувати його. Таким чином, ПДВ стягується не з усієї вартості товару, а тільки з її приросту, тобто вартості, доданої на кожній стадії в загальному ланцюзі виробництва й реалізації.

При стягненні ПДВ з зовнішньоторговельних операцій використовуються наступні два принципи:

1. **Принцип місця країни призначення (країни споживання)**. ПДВ стягується із усіх товарів і послуг, які завезені в дану юрисдикцію незалежно від того, де ці продукти були зроблені. Таким чином, експорт не обкладається ПДВ, а імпорт обкладається. Даний принцип застосовується в країнах ЄС.

2. Принцип місця країни походження. ПДВ стягується із усіх товарів і послуг, зроблених у даній країні, незалежно від місця їх споживання. У цьому випадку обкладається експорт і не обкладається імпорт.

Додана вартість (ДВ) може бути розрахована як сума виплаченої заробітної плати (Взп) і отриманого прибутку (Пр) при виробництві або реалізації товару:

ДВ = Взп + Пр

або як різниця між виторгом від реалізації товару (Вреал) і зробленими витратами (Вз):

ДС = Вреал - Вз

Незважаючи на універсальний підхід до оподаткування, у світовій податковій практиці існує кілька способів нарахування ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету:

1) прямий бухгалтерський метод:

ПДВ = (Взп + Пр) х Ст,

де: Пр – прибуток;

Ст - ставка податку (у %).

2) непрямий метод:

ПДВ = Взп х Ст + Пр х Ст;

3) метод прямого вирахування:

ПДВ = (Вреал-М) х Ст;

де: М – придбані матеріали (товари, роботи, послуги).

4) непрямий метод вирахування або заліковий метод:

ПДВ = Вреал х Ст - М х Ст.

Три перших методи досить складні, тому що вимагають точного визначення доданої вартості, у тому числі прибутку. Найбільш розповсюджений четвертий - заліковий метод, називаний також рахунок-фактурним. Цей метод заснований на використанні інформації про податкові виплати, що міститься в рахунку-фактурі. Податок, стягнутий у бюджет, визначається як різниця між тим ПДВ що нараховується і що віднімається. ПДВ що нараховується - це податок, який включається в ціну товару при його реалізації, а той що віднімається - це податок,

виплачений виробником за товари і послуги, придбані для власного виробництва. Таким чином, ПДВ що віднімається компенсується постачальнику сировини, матеріалів у момент їхнього продажу, а наступному в ланцюжку виробнику гарантується залік авансового податку.

ПДВ носить яскраво виражений регресивний характер, тобто незаможні споживачі змушені виплачувати у формі ПДВ велику частину своїх доходів у порівнянні з заможними споживачами тих самих товарів. Для ослаблення регресивного характеру ПДВ у багатьох країнах встановлено кілька податкових ставок: стандартна, знижена й підвищена. Знижені ставки (від 2 до 9 %) застосовуються до продовольчих товарів і медичних послуг, підвищені (понад 20 %) - до предметів розкоші. Крім того, застосовується і повне звільнення деяких товарів і послуг від оподаткування у виді відсутності ставки та нульової ставки ПДВ. Різниця полягає в тому, що при нульовій ставці продавець має право на компенсацію податку, а при відсутності ставки - не має. Тому нульова ставка більш вигідна і платникові податків, і кінцевому споживачу.

Від податку звільняються, як правило, продовольчі товари, газети, радіомовлення, поштові і транспортні послуги, медичні, банківські, страхові, фінансові послуги. При цьому звільненню від податку підлягає додана вартість тільки на кінцевій стадії виробництва товару, тобто стадії, за якої випливає продаж кінцевому споживачу.

У країнах ЄС, наприклад, нульова ставка встановлена на всі експортні товари, що продаються поза границями Євросоюзу, що значно підвищує конкурентоздатність європейських товарів.

Більшість товарів і послуг обкладається за стандартною ставкою, рівень якої в європейських країнах коливається від 14 до 20 %. Середня стандартна ставка дорівнює 19,3 %, що відповідає установкам ЄС про введення ставок ПДВ від 15 до 20 %.

У Німеччині основна ставка ПДВ складає 19%, у Великобританії - 17,5 %, у Франції 19,6 %. Частка доходів від ПДВ у загальних податкових надходженнях у європейських країнах складає приблизно 15-20 %.

Основні принципи стягнення ПДВ, істотні для міжнародної торгівлі.:

1. При торгівлі усередині країни. Податок виплачується продавцем, виходячи із суми його продажів. При цьому податок, сплачений постачальникам при покупках, підлягає відрахуванню. Кінцевий споживач права на відрахування не має.

2. При імпорті товарів імпортер сплачує податок, виходячи з митної вартості товару. Однак, узагалі говорячи, він має право на податкове відрахування в тім же розмірі.

3. Експорт товарів обкладається податком по нульовій ставці. Експортер має право на відрахування податку, сплаченого при придбанні (виробництві) експортованого товару.

Саме ці принципи забезпечують економічну нейтральність ПДВ. Як неважко зрозуміти, у результаті їхнього застосування, податком у кінцевому рахунку обкладається тільки споживання усередині країни, причому вітчизняний виробник виявляється в рівних умовах з іноземним, як у конкуренції з імпортом, так і при експорті своєї продукції.

Існують деякі особливості начислення ПДВ при реалізації послуг. Якщо операції ведуться винятково усередині країни, обкладання відбувається в цілому так само, як і при торгівлі товарами. Проблеми починаються при міжнародних операціях. Справа в тому, що послуги в деякому роді «нематеріальні» і не підлягають митному оформленню, а тому далеко не завжди очевидно, де саме знаходиться місце їхньої реалізації і споживання - у країні чи постачальника в країні покупця. Відповідно, неясно, у якій країні і за яким законами вони повинні обкладатися ПДВ. Тому всі національні

законодавства передбачають спеціальні правила визначення місця реалізації послуг для цілей обкладання ПДВ. Докладніше ми розглянемо це питання нижче.

Великобританія

Податок на додану вартість (ПДВ) є у Великобританії найбільшим єдиним джерелом доходу від непрямих податків. ПДВ застосовується до реалізації товарів і послуг і стягується з доданої вартості на кожному етапі виробничого й збутового ланцюжка, а також з імпорту. Компанії виступають як збирачів ПДВ, сплачуючи митниці й Акцизному керуванню (the Excise) (окремий від департаменту внутрішнього оподатковування орган влади) суму податку, що підлягає відшкодуванню покупцями, і одержуючи кредит на суму податку, що підлягає сплаті постачальникам. Таким чином, ПДВ відшкодовується на кожному етапі, поки товари й послуги не досягнуться кінцевого споживача або звільненої від сплати податку компанії.

Існуючий лейбористський уряд, ґрунтуючись на досягненнях попередньої адміністрації, представило ряд заходів щодо боротьби з відхиленням від сплати ПДВ.

У цей час стандартна ставка ПДВ становить 17,5%. Однак окремі операції (продаж деяких продуктів, книг, періодичних видань та ін.) обкладаються за нульовою ставкою, для реалізації палива, електроенергії, гігієнічних товарів та ін. використовується знижена ставка ПДВ – 5%, а деяка діяльність взагалі звільняється від оподатковування.

До діяльності, звільненої від оподатковування, належать банківські позики (однак послуги банків податком обкладаються), орендна плата при короткостроковому лізингу, плата за створення та медичне обслуговування. Крім того, за діяльність, звільнену від оподатковування, реалізація не обкладається податком; у той же час з придбаних товарів ПДВ теж не відшкодовується.

Як акціонерні, так і ті компанії, що мають одного засновника повинні зареєструватися як платники ПДВ, якщо їх

річний грошовий обіг перевищує 52 тис. ф. с. Компанія, що зареєструвалася як платник ПДВ, якщо її річний обіг знизиться до 50 тис. ф.с., за бажанням може знятися з податкового обліку з ПДВ.

В ЄС встановлена мінімальна ставка ПДВ, яка дорівнює 15%. Мінімальну пільгову знижену ставку визначено в розмірі 5%. Вона застосовується до певного переліку товарів і послуг і дозволяє залишити більш низьку ставку ПДВ (у цьому випадку Великобританія гарантовано дозволяє продовжити сплату ПДВ за нульовою ставкою по напівфабрикатах, державному транспорту, газетах і книгах). Комерційне будівництво, а також поставки палива, енергії й води підприємствам, очищення стічних вод і виготовлення промислового спецодягу підлягають обкладанню ПДВ за ставкою 17,5%. Ставка ПДВ на газ і електрику для домашніх господарств становить 5%. Нульова ставка податку застосовується для приватного будівництва, тваринного корму, насінь, тварин, напівфабрикатів і державного транспорту.

Для товарів, імпортованих із країн, що не входять у Європейський Союз, ПДВ підлягає сплаті в момент і в місці перетинання кордону Великобританії або шляхом прямого дебетування (покритого банківською гарантією) 15 числа наступного місяця. ПДВ не стягується з товарів, тимчасово завезених для ремонту, відновлення, модернізації або переробки, за умови, що потім ці товари будуть ре експортованими.

Для товарів із країн, що входять у ЄС, встановлено особливий механізм стягнення ПДВ. Іноземні покупці й туристи можуть безкоштовно ввозити товари, які були обкладені ПДВ у країні придбання. Компанії ж зобов'язані платити ПДВ у країні останнього споживання (принцип місця призначення); оскільки весь фінансовий контроль перемістився з прикордонної території в центральні податкові органі кожної окремої країни-учасниці ЄС, то постачальники зобов'язані

надати у свої державні податкові відомства перелік сум загальних продажів по кожному покупцеві з інших країн ЄС, а також перелік сум загальних закупівель, зроблених в інших країнах ЄС. Дана інформація надається щокварталу. Найбільші торговці зобов'язані щомісяця надавати більш докладну інформацію з кожної торговельної операції із країнами ЄС. Частково звільняються від виконання вимог адміністративної системи, малі й середні підприємства. На зміну існуючій системі в остаточному підсумку прийде система, що передбачає стягнення ПДВ за місцем походження товару або послуги. Однак неможливість країн-учасниць ЄС домовитися по питанню застосування даної системи означає, що якийсь час усе залишиться, як і раніше.

У Великобританії акцизи встановлюються за різними ставками специфічного мита на тютюн, алкогольні напої, бензин і деякі інші вуглеводні. ПДВ нараховується на ціну товару, що включає суму акцизу. Як правило, у випадку інфляції сума акцизів у бюджеті збільшується. Акцизи на імпортні товари із країн ЄС можуть бути включені в регулярні платежі по внутрішніх продажах компанії-платника. Мито на ввіз товарів із країн, що не входять у ЄС, можуть бути оплачені при ввезенні.

ПДВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Податок на додану вартість у Франції.

Сплата податку на додану вартість визначається характером чиненої угоди, а фінансовий стан платника податків не ухвалюється в розрахунку. Ставка податку єдина незалежно від ціни товару, до якого вона застосовується. Об'єктом оподатковування є продажна ціна товару або послуги. Крім роздрібної ціни сюди включаються всі збори й мита, включаючи ПДВ. Із загальної суми віднімається розмір податку, сплаченого постачальникам сировини й напівфабрикатів.

Основна ставка податку дорівнює 19,6%. Знижені ставки застосовуються до продовольчих товарів, продукції сільського господарства й книжкової продукції (5,5%), а також для деяких періодичних друкованих видань і ліків (2,1%).

Від ПДВ звільняються:

- державні установи, діяльність яких спрямована на здійснення адміністративних, соціальних, виховних, культурних і спортивних функцій;
- сільськогосподарське виробництво;
- деякі вільні професії: приватна викладацька діяльність, приватно практикуючі лікарі, люди, що займаються духовною творчістю.

Податком на додану вартість у Німеччині обкладається вся система суспільного й приватного споживання. На всіх етапах шляху, прохідного продуктом, податок стягується лише з вартості, доданої на даній стадії переробки. Це досягається за рахунок того, що ПДВ, сплачений при придбанні товарів і послуг, віднімається із суми податку, включеного в ціну при продажі готової продукції.

Податком не обкладаються медичні послуги й квартплата, а також послуги приватних шкіл, театрів, музеїв, благодійних союзів і та ін. Від податку на додану вартість звільняються обіги з експорту на основі принципу країни призначення (споживання), по якім податок одержує країна призначення у відповідності зі своїм законодавством.

Основна (стандартна) ставка податку становить 19%. Пільгова ставка - 7% поширюється на продукти харчування, книги, газети, послуги пасажирського транспорту. У ряді випадків передбачений особливий порядок обкладання.

ПДВ в Італії

Платники податку:

1) організації;

2) індивідуальні підприємці;

3) особи, що переміщають товари через митний кордон Італії, у тому числі з/у країни ЄС.

Ставки податку дорівнюють: Основна - 20%, пільгові – 10% та 4,5%. Експорт і реалізація в країни ЄС – 0%. Пільговими ставками обкладаються найважливіші продовольчі товари, ставка 4,5% може застосовуватися тільки до державних підприємств.

Податок стягується з підприємця в межах приросту вартості, отриманого товаром при переходах у рамках виробничого або комерційного циклів.

З операцій, здійснюваних на території Італії, звільняються від ПДВ операції по страхуванню й видачі кредитів, поширенню акцій і облігацій, витрати по медичнім забезпеченню, народній освіті, культурі, некомерційні види оренди, поштові послуги, операції із золотом і іноземною валютою.

У Великобританії цей вид податку введено 1 квітня 1973 р. У цьому ж році країна вступила в ЄС. Розповсюджений на території Англії, Північної Ірландії, Шотландії й Уельсу, включаючи острів Мэн. В Англії діє 3 ставки ПДВ:

- 0% для певних продуктів харчування, книг, періодичних друкованих видань і інших товарів і послуг;
- 5% для реалізації палива, електроенергії, гігієнічних товарів та ін.;
- 17,5% для всіх інших товарів.

Ми розглянемо основні принципи обкладання ПДВ у країнах ЄС на прикладі Великобританії. В основному вони ті ж для всіх країн ЄС, але можуть бути відмінності в деталях. Ми не будемо детально розглядати правила стягнення ПДВ у внутрішніх операціях (вони в цілому аналогічні застосовуваними в Україні), а зосередимося на міжнародних аспектах.

Уніфікація непрямого оподаткування в ЄС націлює національні податкові системи на рішення загальних задач європейської економічної інтеграції.

Таблиця 3.1

Ставки податку на додану вартість, податку на прибуток і податку з доходів фізичних осіб в європейських країнах

Назва країни	Ставка податку на додану вартість, %		Ставка податку з доходів фізичних осіб, %		Ставка податку на прибуток, %	
	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.	2009 р.	2010 р.
Австрія	20,0	20,0	50,0	50,0	25,0	25,0
Бельгія	21,0	21,0	53,7	53,7	34,0	34,0
Болгарія	20,0	20,0	10,0	10,0	10,0	10,0
Великобританія	15,0	17,5	40,0	50,0	28,0	28,0
Греція	19,0	23,0	40,0	45,0	25,0	24,0
Данія	25,0	25,0	59,0	51,5	25,0	25,0
Іспанія	16,0	18,0	43,0	43,0	30,0	30,0
Італія	20,0	20,0	45,2	45,2	31,4	31,4
Кіпр	15,0	15,0	30,0	30,0	10,0	10,0
Латвія	21,0	21,0	23,0	26,0	15,0	15,0
Литва	19,0	21,0	15,0	15,0	20,0	15,0
Люксембург	15,0	15,0	39,0	39,0	28,6	28,6
Мальта	18,0	18,0	35,0	35,0	35,0	35,0
Нідерланди	19,0	19,0	52,0	52,0	25,5	25,5
Німеччина	19,0	19,0	47,5	47,5	29,8	29,8
Польща	22,0	22,0	32,0	32,0	19,0	19,0
Румунія	19,0	19,0	16,0	16,0	16,0	16,0
Угорщина	25,0	25,0	40,0	40,6	21,3	20,6
Україна	20,0	20,0	15,0	15,0	25,0	25,0
Франція	19,6	19,6	45,8	45,8	34,4	34,4
Швеція	25,0	25,0	56,4	56,4	26,3	26,3

В даний час ПДВ виступає в якості одного з основних інструментів гармонізації оподаткування на міждержавному рівні. Основними задачами гармонізації непрямого оподаткування в ЄС є:

- усунення податкових бар'єрів при переміщенні товарів між країнами - членами ЄС;

- уніфікація принципів нарахування ПДВ і зближення рівня податкових ставок;

- скасування ПДВ при експортно-імпортних операціях;

- уведення ПДВ у податкові системи країн, що вступають у ЄС.

Імпорт із ЄС і експорт у ЄС.

При імпорті товарів, наприклад, у Великобританію через межі ЄС ПДВ, як це і випливає з загальних принципів, стягується з імпортера (звичайно - британської компанії) податковою владою Об'єднаного Королівства по ставці, застосовуваної до аналогічних товарів у Великобританії. ПДВ, як правило, виплачується безпосередньо при імпорті, при цьому імпортер одержує свідчення про цю виплату (Import VAT Certificate C79), що служить підставою для подальшого податкового чи відрахування відшкодування з бюджету. Природно, для цього повинні бути дотримані звичайні (для одержання відрахування) умови: імпортер зареєстрований на ПДВ, а товар імпортується для ділових нестатків.

При експорті товарів з Великобританії за межі ЄС постачання обкладається по нульовій ставці. При цьому експортер зобов'язаний протягом визначеного терміну зібрати (і зберігати в себе) документальні докази експорту товару за межі ЄС. Якщо у встановлений законом термін докази не зібрані, нульову ставку застосовувати не можна.

Документальними доказами експорту товару за межі ЄС є:

1. Митна декларація зі штампом митниці;

2. Транспортна накладна чи аналогічний документ;

3. Супутня документація (переписування, контракти, рахунки, розписки тощо).

Термін «нульова ставка ПДВ» (на відміну від терміна «звільнення від ПДВ») означає, що продавець (у даному випадку експортер) не тільки не повинний додавати ПДВ до ціни продаваного товару, але і має право на відрахування

податку, сплаченого при придбанні (виробництві) експортованого товару.

ПДВ при торгівлі між країнами ЄС.

У 1993 р. митні кордони між країнами-учасницями ЄС були скасовані. До цього торгові операції між цими країнами розглядалися як імпорт і експорт, нарівні з операціями з іншими країнами світу, відповідно до чим і обкладалися ПДВ. Ліквідація митних бар'єрів зажадала змін у законодавстві, тому що обкладання ввезених товарів ПДВ при їхньому митному оформленні, як це робилося раніше, стало неможливим. Тому була прийнята нова система обкладання ПДВ таких операцій, що більш не вважаються імпортом і експортом, а визначаються як «придбання» (acquisition) і «реалізація» (supply) і зв'язане з цим «переміщення» (removal) товару.

Як і при експортно-імпортних операціях, обкладання переміщуваного товару ПДВ відповідно до цієї системи відбувається, за загальним правилом, по місцеві призначення товару, а в країні походження його реалізація обкладається по нульовій ставці.

Для одержання продавцем права на нульову ставку, необхідне виконання наступних умов.

1. Продавець повинний одержати номер реєстрації на ПДВ покупця в країні його місцезнаходження і вказати цей номер на рахунку-фактурі (VAT Invoice).

2. Товар дійсно вивозиться з країни продавця в іншу країну ЄС.

3. Продавець одержує (і зберігає в себе) документальне підтвердження вивозу товару з країни. Це може бути будь-як транспортна документація, розписка в одержанні товару покупцем та ін. Це може бути і квиток на потяг, якщо товар був доставлений кур'єром у багажі.

Продавець веде список усіх таких продажів у країни ЄС (включаючи в нього реєстраційний номер покупця), що потім здається в податкові органи і використовується для контролю і

статистики. Крім того, продаж в країни ЄС виділяються окремим рядком у звіті по ПДВ, так само як і придбання в інших країнах ЄС.

Що стосується покупця, то, так само як і при імпорті товару, він зобов'язаний відзвітуватися по ПДВ на суму своїх придбань. Однак при виконанні звичайних умов (аналогічних застосовуваним у внутрішніх операціях) він має право на податкове відрахування, причому відрахування робиться в тієї ж самій податковій декларації. Це значить, що сума податку фактично не виплачується, а залишається у виді бухгалтерської проводки, що служить лише для статистичних цілей.

Якщо в покупця немає реєстрації на ПДВ, чи він не надав номери реєстрації, то він розглядається як кінцевий споживач. У цьому випадку постачання вважаються «дистанційними» продажами в іншій країні ЄС (distance selling), і до них застосовуються особливі правила. А саме, продавець або включає в ціну ПДВ, передбачений законодавством своєї країни і звітує по ньому в себе будинку, або реєструється на ПДВ у країні місцезнаходження покупця, включає в ціну ПДВ тієї країни і звітує по ньому там. При перевищенні деякого порога продажів у визначену країну, реєстрація на ПДВ у ній стає обов'язковою (до цього - за бажанням). Цей поріг може бути різним у різних країнах (при постачаннях у Великобританію - 70 тис. фунтів у рік).

Зрозуміло, у цьому випадку покупець, не будучи платником ПДВ, ніякого права на податкове відрахування не має.

Існують також особливі правила, що стосуються продажів підакцизних товарів, нових засобів транспорту, постачань для дипломатів і міжнародних організацій та ін., але ми їх розглядати не будемо.

Важливим різновидом міжнародної торгівлі в рамках ЄС є так звана «тріангуляція» (triangulation). Мається на увазі наступне. Допустимо, компанія з Великобританії купує товар у

французького постачальника, а потім продає його німецькому покупцю. При цьому товар доставляється прямо з Франції в Німеччину. Подібний ланцюжок із двох операцій постачання, при якій товар переміщається безпосередньо від першого продавця до останнього покупця (за вказівкою проміжного учасника ланцюжка), і називається тріангуляцією.

Розглянемо, як стягується ПДВ за такими операціями. Будемо виходити з припущення, що всі три компанії зареєстровані на ПДВ у своїх країнах.

Насамперед , англійська компанія може зареєструватися на ПДВ або у Франції, або в Німеччині, після чого цей випадок зводиться до раніше розглянутого.

Тобто, якщо англійська компанія зареєструвалася на ПДВ у Франції, те далі усі відбувається так, ніби вона була звичайною французькою компанією: вона купує у французького постачальника товар із французьким ПДВ, потім продає його в Німеччину, обкладаючи його по нульовій ставці, а сплачений ПДВ відшкодовує з французького бюджету. При цьому німецький покупець звітує по ПДВ на свої придбання, із правом на податкове відрахування.

Якщо англійська компанія зареєструвалася на ПДВ у Німеччині, то французький постачальник обкладає постачання по нульовій ставці, а англійська компанія звітує перед німецькою податковою владою по ПДВ на свої придбання (із правом на відрахування), як якби вона була німецькою компанією. Своєму німецькому покупцю вона продає товар із уже включеним ПДВ.

Однак, щоб уникнути необхідності реєстрації на ПДВ відразу в багатьох країнах ЄС, передбачена так називана спрощена процедура. Припустимо, що наша англійська компанія не зареєстрована на ПДВ ні у Франції, ні в Німеччині, а тільки в своїй країні. Тоді вона може надати номер своєї реєстрації французькому постачальнику, щоб він міг застосувати до операції нульову ставку ПДВ. Далі, англійська

компанія виставляє німецькому покупцю рахунок-фактуру з особливою позначкою, що вказує, що він виписаний відповідно до спрощеної процедури ('VAT: EC Article 28 Simplification invoice'). ПДВ при цьому в ціну не включається, а перед німецькою владою звітує по ПДВ покупець (німецька компанія), як звичайно, із правом на відрахування. Англійська компанія зобов'язана включити цю угоду в згадуваний вище список продажів у країни ЄС з позначкою про те, що вона є тріангуляційною.

ОСОБЛИВОСТІ ОБКЛАДАННЯ ПОСЛУГ ПДВ

Як уже згадувалося, існують визначені теоретичні проблеми при оподаткуванні послуг, зв'язані з тим, що місце їхнього надання (реалізації) не завжди очевидно, а оподаткування повинне відбуватися саме по місцеві реалізації. Тому законодавством кожної країни особливо описується процедура визначення місця реалізації послуг у міжнародних операціях. Розглянемо ці правила на прикладі законодавства Великобританії.

Як основне правило, послуги вважаються зробленими за місцем перебування постачальника послуги. Таким чином, послуга, зроблена англійською компанією, як правило, обкладається податком у Великобританії, незалежно від місця перебування її одержувача. Навіть якщо одержувач послуги знаходиться за кордоном, така операція не вважається «експортом послуг» і не підлягає обкладанню по нульовій ставці, як це відбувається при експорті товарів. І навпаки, якщо послуга зроблена англійської компанії через границю, вона, як правило, не підлягає обкладанню ПДВ у Великобританії.

Однак з цього правила є цілий ряд важливих виключень.

1. Послуги, зв'язані з нерухомістю. Вони вважаються зробленими за місцем перебування нерухомості.

2. Деякі послуги вважаються зробленими по місцеві їхнього фактичного виконання, незалежно від

місцезнаходження постачальника й одержувача. Це послуги культурного, художнього, спортивного, наукового, освітнього характеру; послуги, зв'язані з виставками, конференціями, зборами і ін.

3. Послуги, зв'язані з транспортом. Тут застосовуються спеціальні правила, що ми не будемо розглядати в деталях. Звичайно (при пасажирських перевезеннях) місцем надання послуг вважається країна, де фактично відбувається перевезення, а якщо таких країн мало, маршрут поділяється на відповідні частини, і кожна з них розглядається окремо.

4. Посередницькі послуги. Місцем їхньої реалізації вважається або місце здійснення основного постачання (з який зв'язані посередницькі послуги), або, якщо одержувач послуг зареєстрований на ПДВ у ЄС, місце його реєстрації.

5. Послуги «інтелектуального» характеру (умовна назва, дана для стислості; насправді закон дає деякий цілком визначений список таких послуг). Вони вважаються зробленими за місцем перебування не постачальника послуги, а, навпроти, її одержувача.

До них відносяться:

- Передача авторських прав, патентів, ліцензій, торгових марок і т.д.
- Реклама.
- Консалтинг, інжиринг, юридичні і бухгалтерські послуги, обробка і надання інформації.
- Банківські, фінансові, страхові послуги.
- Підбор кадрів.
- Оренда товарів, крім засобів транспорту.
- Телекомунікаційні послуги.

Остання група представляє, мабуть, особливий інтерес, тому що в сучасному міжнародному бізнесі усе більшого значення набувають саме послуги інформаційно-інтелектуального характеру. При цьому відстеження таких послуг для цілей оподаткування являє собою досить важку

задачу, тому що їхнє надання ніяк не зв'язане з фізичною присутністю виконавця.

Як тільки місце реалізації послуг визначено, ми можемо сказати, де вони обкладаються ПДВ. Якщо це Великобританія чи інша країна ЄС, то ПДВ підлягає сплаті в цій країні, якщо воно виявилося за межами ЄС, то об'єкт оподаткування для ПДВ у рамках ЄС відсутня.

Однак потрібно ще визначити, хто платить ПДВ. За основним правилом платником є постачальник послуг. Якщо він не зареєстрований на ПДВ у тій країні, де відбувається постачання, йому треба там зареєструватися. Така реєстрація стає обов'язкової лише при досягненні визначеної межі річного обсягу постачань (для Великобританії це 54 тис. фунтів). Плюсом для постачальника тут є те, що якщо в нього є в даній країні вхідний ПДВ, зв'язаний з наданням цих послуг, те його можна пред'явити до заліку.

Однак у визначених випадках за ПДВ по такому постачанню звітує не постачальник, а одержувач послуги. У британському законодавстві ця процедура відома як «зворотне обкладання» («reverse charge»). Аналог в українському праві - концепція так називаного «податкового агента». Зміст полягає в тім, що у випадках, коли змушувати звітувати по ПДВ постачальника послуги, що знаходиться в іншій країні, небажано, важко чи зовсім неможливо, те відповідні обов'язки покладаються на покупця. Процедура застосовується тільки в тому випадку, якщо покупець одержує дані послуги для ділових цілей, а продавець знаходиться поза Великобританією.

При зворотному обкладанні покупець оформляє звітність таким чином, як якби він був і продавцем, і покупцем одночасно. Тобто ПДВ по даному постачанню включається як у податок, що підлягає сплаті (із суми продажів), так і в податок, пропонований до заліку (із суми покупок). У результаті ці суми компенсуються і фактично платежу робити не потрібно, ПДВ залишається лише у виді бухгалтерської проводки.

Вищесказане вірно тільки у випадку, якщо покупець має право на податкове відрахування. Якщо ж він розглядається як кінцевий споживач і не має права на відрахування, то податок, що підлягає сплаті, повинний бути внесений у скарбницю. Так досягається основна мета - економічна нейтральність ПДВ, тому що в аналогічній ситуації покупець виявляється при придбанні послуги у вітчизняного постачальника.

Отже, якщо британська компанія одержує, скажемо, консалтингові послуги від закордонної фірми, вона включає їх у звітність таким чином, як якби вона їхній сама і робила, і одержувала.

Для деяких видів послуг (послуги оцінювачів; деякі види транспортних перевезень; більшість посередницьких послуг) застосовні процедури «спрощення» у рамках ЄС (аналогічно тріангуляції при торгівлі товарами), що приводять до корекції місця постачання і (чи) підзвітної особи. Наприклад, британська компанія, що одержує посередницькі послуги від французької компанії при придбанні товару в Німеччині, може надати постачальнику послуг свій номер реєстрації на ПДВ (у Великобританії), на підставі чого французька компанія не включає в рахунок ПДВ по зроблених послугах, а британська звітує за принципом зворотного обкладання.

ПЕРСПЕКТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПДВ

Як ми бачили, у змісті ПДВ європейський ринок продовжує бути не цілком єдиним. По-перше, існують різні ставки податку (а подекуди його взагалі немає), а по-друге, процедура начислення і сплати ПДВ при торгівлі усередині країни істотно відрізняється від аналогічної процедури при торгівлі між різними країнами ЄС. У перспективі в рамках ЄС передбачається перехід на уніфіковану систему збору ПДВ у міжнародній торгівлі, при якій податок буде стягуватися по місцеві походження товару (а не по місцеві призначення, як зараз). Це значить, що при продажі товару, скажемо, з

Великобританії у Францію, продавець буде включати в ціну ПДВ, а покупець буде одержувати податкове відрахування в розмірі сплаченого ПДВ, точно так само, як і при торгівлі усередині країни. Таким чином, облік і звітність по ПДВ при торгівлі усередині країни й у рамках ЄС буде вестися однаково образом, що приведе до скорочення операційних витрат при торгівлі усередині ЄС, особливо для дрібного бізнесу. Поряд зі скасуванням митних кордонів, це повинно стати важливим фактором у створенні дійсно загального європейського ринку. Крім того, ця система відповідає самої ідеології загального ринку, по якій товари і послуги (оподатковувані ПДВ) є у вільному обігу усередині ЄС, а сам ПДВ при цьому є по суті своєї податком скоріше загальноєвропейським, чим національним.

Однак на шляху до цієї, здавалося б, настільки логічній і простій системі існують серйозні політико-економічні перешкоди.

По-перше, для збереження економічної нейтральності при цій системі необхідна уніфікація ставок податку по всіх країнах ЄС. Незважаючи на постійні рекомендації європейської комісії (вперше офіційно зроблені, до речі, ще в 1987 р.) і тривалі переговори зацікавлених сторін, прогрес у цьому відношенні поки дуже скромний.

По-друге, що ще більш важливо, у випадку прийняття цієї системи відразу встане питання перерозподілу податків, що збираються. Справа в тім, що, якщо при існуючій системі податок автоматично збирається в країні, де відбувається споживання товару (а ПДВ, як ми пам'ятаємо, це податок на споживання), те при новій системі частина податку буде збиратися «не там, де треба». Дійсно, у нашому прикладі з продажем товару з Великобританії у Францію, податок на величину вартості ввезеного товару при діючій системі попадає у французьку скарбницю, а при новій - в англійську. Щоб відновити рівновагу, необхідно буде передати відповідну суму

назад з Великобританії у Францію (природно, передача повинна відбуватися не по кожній окремій угоді, а сумарно по визначених періодах). При цьому, за задумом авторів проекту, підставою для числення переданих сум повинні стати дані, одержувані не зі звітності суб'єктів, що хазяюють, (тому що це б зажадало окремого обліку по торгівлі з кожною окремо узятою країною, що звело б на немає всі переваги системи), а з загальних статистичних даних у відношенні виробництва і споживання в тій чи іншій країні.

По суті, це означає необхідність введення централізованої системи збору статистичної інформації і перерозподіли зібраного податку в рамках Європейського Союзу. Ця система володіла б воістину найширшими повноваженнями по регулюванню фінансових потоків. Подальшим логічним кроком (хоча він і не декларується явно) могло б стати перетворення ПДВ у «федеральний» податок ЄС, з наступним розподілом його центральними органами Союзу. До руху в цьому напрямку країни-учасниці ЄС у даний час ніяк не готові, тому що це означало б серйозне обмеження національного суверенітету на користь центра. А тому єдина загальноєвропейська система ПДВ поки залишається лише на папері, незважаючи на всі переваги, що вона обіцяє платникам податків.

Розглянемо тепер один практичний інструмент, що зручно застосовувати для торгівлі з країнами ЄС. Припустимо, у Франції виготовляється партія товару, призначеного на експорт із ЄС (припустимо, в Україну). Як неодноразово згадувалося вище, така операція обкладається у Франції ПДВ по нульовій ставці, для чого продавець повинний мати документальне підтвердження експорту.

По-перше, продавець може бути не зацікавлений у тім, щоб самому займатися митним оформленням (скажемо, мова йде про невелику партію).

По-друге, мова може йти про посередницький ланцюжок. Наприклад, у французького продавця товар купує багамська (чи інша офшорна) компанія, що потім уже продає товар в Україну.

У цьому випадку французький продавець повинний буде постфактум одержати в багамської компанії документи, що підтверджують вивіз товару за межі ЄС, що відбулася вже після завершення угоди між ними. Якщо йому цього зробити не удасться, то французькі влади обкладуть його ПДВ «по повній програмі». А тому є всі шанси, що французький продавець перестрахується і не стане продавати якийсь невідомий йому багамської компанії товар без включення в ціну ПДВ. У принципі для рішення такого роду проблем багато російських підприємців просто реєструють свою власну французьку (наприклад) компанію, що без проблем здобуває в постачальника товар із ПДВ, включеним у ціну, а потім в же експортує його і пред'являє сплачений ПДВ до відшкодування податкового заліку. Мінуси тут очевидні:

- ПДВ спершу треба віддати, а тільки потім пред'являти до відшкодування;
- виникають французькі податки (на прибуток та ін.). Звичайно, можна займатися їхньою мінімізацією, але сам факт уже не радує;
- створення і підтримка в робочому стані французької компанії з урахуванням необхідності ведення бухгалтерії і подачі звітності - задоволення задоволене дороге.

Існує просте й економічно ефективне рішення для багатьох проблем подібного роду. Справа в тому, що усередині ЄС існує своя офшорна зона - Гибралтар. На Гибралтару дотепер можливе створення безподаткових компаній, незважаючи на всі умовляння центральних органів ЄС. При цьому Гибралтар є повноправною частиною ЄС. Правда, на відміну від інших країн ЄС, податку на додаткову вартість там немає взагалі. Однак цілком можливо зареєструвати

гібралтарську компанію на ПДВ у будь-якій іншій країні ЄС, наприклад у Великобританії (колонією якої є Гибралтар).

Припустимо, фактичне митне оформлення вантажу передбачається провести в Німеччині. Тоді гібралтарська компанія реєструється на ПДВ у Німеччині і надає французькому постачальнику свій реєстраційний номер. На підставі цього, французька фірма виписує рахунок-фактуру без ПДВ і відправляє товар у Німеччину. Коли товар приходить у Німеччину, ПДВ платити не треба, тому що це не імпорт, а придбання в рамках ЄС. Тому ПДВ на суму контракту фігурує лише в бухгалтерських проводках (див. вище). При експорті товару з Німеччини в Україну ПДВ теж не виникає, тому що експорт обкладається по нульовій ставці. Митним оформленням у даному випадку займається сама гібралтарська компанія.

Таким чином, на зовсім законних підставах можна уникнути виплати французького (і німецького) ПДВ на величину вартості товару. При цьому наявність безподаткової компанії-посередника дозволяє варіювати контрактною ціною з метою мінімізації російського оподаткування. Помітимо, однак, що є ще і німецькі податки (на прибуток та ін.), і потрібно подбати про те, щоб гібралтарська компанія під них не потрапила або потрапила в мінімальному ступені. Деталі визначаються специфікою німецького (у нашому прикладі) податкового законодавства і виходять за рамки даної статті. Однак, за загальним правилом, варто прагнути до того, щоб у гібралтарської компанії не було постійного представництва в Німеччині (у тому змісті, як це встановлено німецьким законом). Тому її присутність у Німеччині повинне бути по можливості «віртуальним»: наявність офісу відразу приводить до утворення представництва.

Контрольні запитання

1. У чому переваги податку на додаткову вартість? Які ви знаєте методи визначення ПДВ? Чим вони відрізняються?
2. Перелічить послуги «інтелектуального» характеру.
3. Коли послуги вважаються зробленими за місцем перебування постачальника послуги?
4. Назвіть основні задачі гармонізації непрямого оподаткування в ЄС?
5. Яким образом використовується інформація, що міститься в рахунку-фактурі, для визначення ПДВ?

Тестові завдання

1. До непрямих податків не відносять:
   а) акцизний збір;
   б) НДС;
   в) податок на прибуток.
2. Хто є платником ПДВ?
   а) споживач;
   б) підприємство;
   в) немає вірної відповіді.
3. Додана вартість може бути розрахована, як
   а) сума виторгу від реалізації товару і зробленими витратами;
   б) різниця між виплаченою заробітною платою і отриманим прибутком;
   в) сума виплаченої заробітної плати і отриманого прибутку.
4. Від податку не звільняються
   а) медичні послуги;
   б) страхові послуги;
   в) туристичні послуги.

5. За якою формулою обчислюється ПДВ при заліковому методі?

а) ПДВ = В х Ст - В х Ст;

б) ПДВ = (У-В) х Ст;

в) ПДВ = Від х Ст + Пр х Ст.

6. Експорт товарів обкладається податком::

а) 20% ставці;

б) нульовій ставці;

в) ставка відсутня.

7. Основними задачами гармонізації непрямого оподаткування в ЄС є:

а) усунення податкових бар'єрів при переміщенні товарів між країнами - членами ЄС;

б) уніфікація принципів нарахування ПДВ і зближення рівня податкових ставок;

в) всі відповіді вірні.

8. До документальних доказів експорту товару за межі ЄС не відноситься:

а) платіжне доручення;

б) митна декларація зі штампом митниці;

в) транспортна накладна.

9. У якому році були скасовані митні кордони між країнами-учасницями ЄС?

а) 1991 р.;

б) 1992 р.;

в) 1993 р.

10. Для одержання продавцем права на нульову ставку, він повинний:

а) одержати номер реєстрації на ПДВ покупця в країні його місцезнаходження;

б) одержати номер реєстрації в митній службі;

в) немає вірної відповіді.

11. Тріангуляцією називається

а) довгострокова оренда машин і обладнання, видача обладнання напрокат;

б) ланцюжок із двох операцій постачання, при якій товар переміщається безпосередньо від першого продавця до останнього покупця, за вказівкою проміжного учасника ланцюжка;

в) двосторонній процес, який є специфічною формою зобов'язання, що регламентується угодою майнового найму і полягає в передачі власником своїх прав у користуванні та розпорядженні його за визначену плату.

12. До послуг «інтелектуального» характеру відносяться:

а) реклама, консалтинг, підбор кадрів;

б) телекомунікаційні послуги, пасажирські перевезення;

в) посередницькі послуги, оренда товарів.

13. При зворотному обкладанні покупець оформляє звітність таким чином

а) якби він був продавцем;

б) якби він був покупцем;

в) як якби він був і продавцем, і покупцем одночасно.

14. Усередині ЄС існує своя офшорна зона –

а) Ангілья;

б) Бермуди;

в) Гибралтар.

15. Акцизним збором не обкладається

а) паливо;

б) ювелірні вироби;

в) тютюнові вироби.

16. В якому році в Франції був введений ПДВ?

а) 1698 р.;

б) 1699 р.;

в) 1700 р.

Практичні завдання.

Завдання 1

Згідно з митною декларацією підприємство ввозить в Україну хутряні вироби на суму 2000$; ця продукція була виготовлена в Угорщині. Курс НБУ на день подання декларації становить 1,9 грн/$. Розрахуйте суму мита.

Завдання 2

Підприємство подає митну декларацію про вивезення олії рослинного походження в Росію на суму 10500 тис. рос. рублів. Курс НБУ - 0,3 грн./ 1 рубель. Обчислити суму мита.

Завдання 3

Підприємство подало митну декларацію на ввезення комплектуючих частин д комп'ютерів на загальну суму - 12500 доларів США. Курс НБУ на день подання декларації - 2,5 грн/долар. Ставка оподаткування - 30%. Але підприємство затримало платіж до митних органів на 26 днів. Розрахувати суму мита з урахуванням пені.

ТЕМА 4. ПРИБУТКОВЕ ОПОДАТКУВАННЯ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

План

4.1. Сутність, функції та ставки податку на прибуток у різних країнах світу.
4.2. Податок на прибуток корпорацій (фірм).
4.3. Прибуткове оподаткування фізичних осіб.
4.4. Податок на нетрудові доходи.

Ключові терміни: Податок на прибуток, база оподаткування, ставка податку, податкові пільги, система амортизаційного діапазону, податок з доходів фізичних осіб, податок на нетрудові доходи.

Література: [26, 28, 34, 35, 40, 42, 43, 75, 78, 101**]**

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:

- сутність та принципи поняття податку на прибуток;
- структуру міжнародного прибуткового оподаткування корпорацій (фірм), підприємств та фізичних осіб і вплив його на розвиток економічних відносин між різними країнами.

СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ТА СТАВКИ ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Значне місце в податковій системі різних країн займає податок на прибуток, який є прямим податком. Податок на прибуток діє в усіх країнах, але він має особливості, які відображають економічну політику держави, її мету та завдання. Податок на прибуток є загальнодержавним. Однак, у багатьох країнах існують і місцеві податки на прибуток. Вони значно менше загальнодержавного приблизно на порядок.

Питома вага податку на прибуток в бюджетах різних країн складає від 10% в Швейцарії до 53% в Італії. Середньосвітовий рівень ставки податку - 34 %. В середньому у 28 найбільш розвинутих країнах світу середня ставка складає 36,25%. Так, у Новій Зеландії ця ставка складає 48%, Німеччині – 45%, Бельгії – та Польщі – 40%, Австрії, Чехії та США – 39%, Ірландії, Канаді – 38%, Японії - 37,5% тощо. Нижчі ставки діють в Угорщині -18%, Швеції – 28%, Туреччині – 27,5%, Великобританії – 33%, Франції – 33,33%, Австрії, Данії – 34%.

З урахуванням того, що цей податок має різні ставки оподаткування в різних країнах, перед державами постає проблема уніфікації оподаткування. Суть цієї проблеми полягає в тому, щоб особливо для країн — членів ЄС, полегшити доступ на внутрішній ринок інших країн, а також збільшити залучення іноземних інвестицій у вигляді утворення різних філій та дочірніх компаній. З цією метою передбачається:

1. Зближення ставок оподаткування.
2. Усунення подвійного оподаткування між державами.
3. Взаємозв'язок та взаємоповага між різними країнами — членами ЄС та ін.

Головна функція цього податку є не тільки фіскальна, а й стимулююча. В деяких державах податок на прибуток складає до 35—40 % в бюджеті держави. У деяких країнах прибуток є джерелом фінансування і місцевих бюджетів. Але порядок сплати цього податку в різних країнах різний.

Порядок розрахунку прибутку, який оподатковується, принципово однаковий (з загальної суми валового доходу підприємства відіймаються валові витрати). Але при розрахунку прибутку до оподаткування та при визначенні валових витрат приводиться в дію стимулюючі заходи.

Так, у США до валових витрат відносяться, всі 100 % дивідендів на цінні папери, які знаходяться в повній власності місцевих дочірніх компаній. Діють також пільги при проведенні і прискореної амортизації, інноваційні заходи, науково-дослідні роботи. Діє особлива знижка в тих випадках, коли підприємство застосовує різні альтернативні види сировини та електроенергії, надається пільговий кредит, коли компанії застосовують обладнання, яке працює на сонячній енергії, або коли в виробничому процесі використовується енергія вітру. Але при цьому в США застосовуються і підвищені ставки, коли підприємство отримує занадто високі прибутки, коли воно стає монополістом (наприклад при продажу нафти), тобто в цьому випадку податок стає частково елементом антимонопольного регулювання з боку держави.

У Канаді існує дві ставки оподаткування прибутку — федеральна та провінціальна. Згідно з цим і прибуток сплачується в федеральний та провінціальний бюджети.

У цій державі також широко застосовується різні пільги, до яких відносяться:

—надання пільгового інвестиційного кредиту;

—податковий кредит на витрати на науково-дослідні та конструкторські роботи;

—прискоренні темпи амортизації та інше.

Але велика кількість пільг приводить до зменшення коштів, які спрямовуються до державного бюджету, тому і політика ця поступово згортається, а кількість пільг зменшується. Особлива увага в цій державі приділяється розвитку сільського господарства, розвитку рибної промисловості та деяких інших галузей. Це стосується

звільнення від сплати довічного податку при передачі сімейного фермерського господарства дітям померлого (але при умові, що це фермерське господарство є єдиним джерелом доходу для спадкоємців); дохід при оподаткуванні фермерам та рибалкам за п'ятиріччя усереднюється (в зв'язку з тим, що на протязі одного року можуть бути різні коливання в доходах); надається можливість фермерам регулювати свої доходи за роками. Особлива увага приділяється підприємствам малого бізнесу. Якщо середня ставка податку на прибуток для всіх підприємств складає 28 %, то для підприємств малого бізнесу — 12 %.

У Великобританії ставка податку на прибуток складає 33%. Але для малих підприємств застосовується зменшена ставка — 25 %. Причому малі підприємства визначаються за ознакою розміру отриманого прибутку. При визначенні прибутку до оподаткування від валових доходів відіймаються всі витрати, які пов'язані з науково-дослідними роботами. Навпаки, нафтодобувні підприємства крім податку за основною ставкою вносять до бюджету ще 50 % доходу, який у них залишається.

Особливості в оподаткуванні прибутку діють і в Німеччині. Так, в цій державі встановлені дві ставки: на прибуток, який не розподілений, — 50 %, та на розподілений прибуток — 36 %. Це робиться з урахуванням того, що при нерозподіленому прибутку оподатковуються дивіденди акціонерів прибутковим податком з громадян. Широко застосовується прискорена амортизація, яка дозволяє в перший рік придбання обладнання списувати до 50 % його вартості, а в перші три роки — до 80 %.

У Франції існує податок на чистий прибуток, при цьому прибуток визначається з урахуванням всіх операцій. Він розраховується як різниця між доходами підприємства та витратами, які пов'язані з виробничою діяльністю. Основна ставка податку — 33,33 % (33 та 1/3 %).

Знижені ставки встановлюються на:

- дохід від приросту капіталу (8%);
- прибуток від землекористування та від вкладів у цінні папери (до 24 %);
- для підприємств малого та середнього бізнесу з суми прибутку, який не перевищує 38120 євро (з частки, що первищує цю межу, стягується стандартна ставка податку) (15%).

Коли підприємство має в звітному році збитки, то їх можна відраховувати з чистого прибутку майбутніх років, а в деяких випадках — з чистого прибутку попередніх років. Основою для розрахунку прибутку є його річний розмір. В кінці року кожне підприємство складає декларацію про доходи, яку подає в податкову адміністрацію до 1 квітня року, наступного після звітного. На протязі року, до визначення кінцевих річних розрахунків, підприємство вносить квартальні платежі.

Особлива система сплати податку на прибуток існує і в Японії. Цей податок має назву прибутковий податок з юридичних осіб. При цьому встановлюються три види цього податку:

— державний прибутковий податок — 33,48 % від прибутку;
— префектурний прибутковий податок — 5 % від державного, що складає 1,67 % від загального прибутку;
— міський, районний — 12,8 % від державного, що складає 4,12 % від загального прибутку.

В сумарному вигляді юридичні особи сплачують до 40 % від загального прибутку. Крім того частина прибутку є джерелом оплати податку на підприємницьку діяльність, який є податком префектур.

Оподаткування прибутку має свої особливості в Норвегії. Вища ставка податку складає 28 %. Прибуток до оподаткування розраховується як різниця між балансовим прибутком, який зменшений на суму витрат на виробництво та

реалізацію, і на суму сплачених податків в норвезькі податкові органи. Суму бази оподаткування зменшують також амортизаційні відрахування.

У Швеції при сплаті національного податку на прибуток всі платники податку поділяються на резидентів та нерезидентів. Резиденти сплачують податок з усієї суми доходів, а нерезиденти — тільки з прибутку, який отриманий тільки в Швеції. Ставка податку на прибуток 28 %. Не існує місцевих податків для корпорацій, а також немає різниці між розподіленим та нерозподіленим прибутком. При розрахунку прибутку акції підприємства оцінюються за нижчою ринковою ціною їх вартості. База оподаткування зменшується на витрати, які пов'язані з бізнесом, у тому числі відсотки по кредитах, по інвестуванню філій або придбанню нового обладнання, прибуток від реалізації матеріальних та нематеріальних основних засобів та інших активів. Збитки, які отримані при реалізації капітальних активів, також списуються за рахунок сукупного прибутку.

Як видно в цілому, у кожній країні існує цей податок, але він має особливості, які відображають економічну політику держави, її мету та завдання.

ПОДАТОК НА ПРИБУТОК КОРПОРАЦІЙ (ФІРМ)

Податок на прибуток корпорацій (корпоративний податок) є основним податком з юридичних осіб в світі. Він одержав широке поширення в зв'язку з розвитком підприємництва, заснованого на пайовій участі. Обкладаються податком тільки юридичні особи, утворені двома чи більш учасниками і здійснюючі діяльність, спрямовану на одержання прибутку.

Підприємства, що не здійснюють комерційну діяльність і не нагромаджуючі доходи, а, що розподіляють їх у відповідності зі статутом, не обкладаються податком на прибуток. У сферу дії даного податку також не включаються

підприємства, що здійснюють комерційну діяльність, але засновані на індивідуальній (сімейної) власності. Доходи власників цих підприємств, як правило, обкладаються прибутковим податком.

Базою оподаткування є чистий (балансовий) прибуток за рік, розрахований як валова виручка за винятком усіх витрат виробництва, збитків, а також пільг.

У більшості країн ставка податку на прибуток пропорційна або носить помірковано прогресивний характер. Прогресія порозумівається тим, що для заохочення малого і середнього бізнесу, що має невеликі прибуток, установлюють відносно невисокі ставки податку, що східчасто зростають при росту суми прибутку до основної ставки.

Слід зазначити, що для юридичної особи - платника податку на прибуток - має значення не тільки ставка податку, але і порядок визначення податкової бази, що розраховується з урахуванням галузевої приналежності, виду діяльності і законодавчо встановлених податкових пільг.

Головною рисою податку на прибуток корпорацій є система інвестиційних податкових пільг, що дозволяють звільняти від оподаткування ту частину прибутку, що йде на інвестиції, модернізацію виробництва і науково-технічних розробок.

Закордонні країни стали активно використовувати пільги при оподаткуванні прибутку корпорацій у 1950-1970-і рр. Переважний розвиток одержали системи пільг, що стимулюють приплив інвестицій у пріоритетні галузі. Це такі пільги, як:

- установлення менш прогресивних ставок податку на прибуток корпорацій у порівнянні зі ставками прибуткового податку для фізичних осіб;
- прискорена амортизація основного капіталу;
- інвестиційний податковий кредит для стимулювання вкладень у розширення і модернізацію виробництва і

НДОКР (науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки);

- звільнення від податків інвестиційних і науково-дослідних витрат, а також повне чи часткове звільнення від податку інвестицій в окремих пріоритетних галузях (авіа - і автомобілебудування, електроніка та ін.);
- пільги для виробників експортних товарів.

Система прискореної амортизації стала одним з найбільш ефективних інструментів державного стимулювання розширення і відновлення основних фондів. Суть її складається у використанні підвищених коефіцієнтів амортизації в залежності від тривалості термінів служби устаткування. Це приводить до розриву між податковою і реальною економічною амортизацією і відповідному зменшенню величини оподатковуваного прибутку. У багатьох країнах можливість розбіжності фактичної і податкової амортизації закріплена законодавчо.

При використанні системи прискореної амортизації розрахунок здійснюється по методу зменшуваного залишку: виходячи з установленої норми амортизації і залишкової балансової вартості основного капіталу. Цей метод став найбільш розповсюдженим варіантом прискорених амортизаційних списань.

У 1970-і рр. стала застосовуватися ***«система амортизаційного діапазону»***. Вона передбачала надання корпорації права самостійно встановлювати терміни амортизаційного списання елементів основного капіталу (у межах 20 % від законодавчо встановлених по класах капітальних активів) і вибирати метод списання.

З початку 1960-х рр. практично у всіх розвинутих країнах для стимулювання модернізації виробництва вводяться інвестиційні податкові знижки, чи інвестиційний податковий кредит. Він являє собою податкову знижку на визначену частку нових капіталовкладень, тобто розраховується у відсотках до

вартості устаткування і віднімається безпосередньо із суми податку на прибуток.

Право на одержання інвестиційного податкового кредиту надавалося корпораціям у рік введення устаткування в експлуатацію, причому його ставка варіювалася в залежності від терміну служби устаткування. Застосування даної пільги на практиці не було постійним, мінявся також і розмір інвестиційного податкового кредиту.

При всій дієвості такої пільги, як інвестиційний податковий кредит, вона була недостатня для заохочення підприємців до фінансування витрат на науково-дослідну діяльність, оскільки ці витрати окупалися лише в довгостроковій перспективі. Цю функцію стали виконувати спеціальні податкові пільги, надані підприємцям при проведенні ними НДОКР.

Податкові пільги на проведення дослідницьких робіт стали застосовуватися із середини 1950-х рр. Корпорації одержували право віднімати з оподатковуваного прибутку витрати на проведення науково-технічних досліджень.

У результаті росту масштабів надання податкових пільг і знижок корпораціям у період 1950-1970-х рр. величина наданих податково-амортизаційних пільг найчастіше перевищувала податкові зобов'язання фірм, цілком звільняючи їх від оподаткування.

Реформи 1980-1990-х рр. докорінно змінили систему оподаткування прибутків корпорацій. В основу її реформування лягли положення теорії «економіки пропозиції» (зокрема, ефект Лаффера). Відповідно до цієї теорії стимулювання виробництва і пропозиції шляхом зниження податків є основним заходом для подоланню кризових і інфляційних процесів. При цьому оптимальним вважається податкове вилучення в розмірі не більш 1/3 прибутку.

Замість традиційного сполучення високих ставок податку на прибуток із широкою системою податкових пільг

була запропонована нова система оподаткування прибутку, що сполучить помірні ставки податку на прибуток з обмеженою системою пільг.

У ході реформ були поетапно знижені ставки корпоративного податку (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

*Базові ставки податку на прибуток корпорацій**

Країна	1998	1999	2000	2004	2009
Великобританія	45	35	35	33	33
США	51	45	39	34	34
Франція	50	45	42	39	33
Німеччина**	56	56	50/43	45/36	45/30
Японія	53	52	52	40	37,5

* прибуток, що розподіляється.

** Німеччина: ставки на прибуток, що не розподіляється / що розподіляється.

У ході реформ 1980-1990 р. значно скоротилися податкові пільги, що стимулюють розширення виробництва. Знижено норми прискореної амортизації, відбулося поступове відмовлення від пільгового оподаткування окремих галузей, а також були принципово змінені критерії надання інвестиційного податкового кредиту.

Паралельно відмовленню від традиційних пільг розвивалася система податкових пільг, орієнтована на прискорений науково-технічний розвиток виробництва. Це:

- пільги, що заохочують розвиток НДОКР корпорацій. Набув широкого застосування дослідницький податковий кредит - відрахування з корпоративного податку визначеної частки від суми приросту витрат на НДОКР. Крім того, був розширений перелік пільг для інвесторів, що здійснюють вкладення у фундаментальні дослідження (наприклад, податкові пільги по витратах приватних компаній, що фінансують дослідження в університетських центрах, програми фундаментальних наукових розробок);

- пільги, що стимулюють створення партнерських науково-дослідних об'єднань на національному і міжнаціональному рівні. Для цього введена податкова практика відрахування з їхнього оподатковуваного прибутку внесків компаній у бюджет чи партнерств зменшення ставок корпоративного податку для партнерств;
- удосконалена система пільгового оподаткування малого бізнесу. У ряді країн прибуток малих фірм обкладаються прибутковим податком на сукупний доход чи власника ж застосовуються знижені ставки податку для фірм, що мають невеликий оборот. У США, наприклад, з реформи 1986 р. податок на прибуток корпорацій став вноситися східчасто. Так, за перші 50 тис. дол. прибутку сплачується 15 %, за наступні 25 тис. дол. - 25 % і на суму, що залишилася, вступає в дію основна ставка - 34 %. Крім того, одержали розвиток пільги, що стимулюють ризикові інвестиції венчурних фірм. Для заохочення кредитування таких фірм, обкладання доходів від приросту капіталу здійснюється за тиміж ставками, що і прибуткове оподаткування громадян.
- у європейських країнах банкам дозволяється списувати на витрати частина прибутку, що направляється в резервні фонди, створені по страхуванню ризикових операцій і на випадки неповернення кредитів;
- одержала розвиток система податкових пільг для знову створених корпорацій (фірм). Протягом перших 1-3 років роботи компанії чи цілком частково звільняються від сплати корпоративного податку, а потім податкова ставка зростає поступово, у міру збільшення терміну діяльності;
- застосовується система покриття збитків компанії за рахунок раніше отриманих прибутків чи за рахунок її майбутніх прибутків. У першому випадку з отриманої протягом декількох попередніх років із прибутку віднімаються втрати поточного року, тобто збитки переносяться назад, у результаті чого раніше виплачені суми податку компенсують поточні

податкові платежі і дозволяють їх істотно скорочувати. В другому випадку збитки поточного року віднімаються з планованого майбутнього прибутку компанії;

- розширена система податкового кредитування витрат на професійну підготовку і підвищення кваліфікації персоналу. З оподатковуваного прибутку чи суми податку фірмам дозволено віднімати визначений відсоток суми приросту витрат на підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації кадрів. В окремих випадках із суми прибутку можуть цілком відніматися витрати на професійну підготовку;
- одержав розвиток податковий кредит, що стимулює експорт капіталу. Фірмам, що створюють філії за кордоном, надається право протягом 3-5 років зменшувати оподатковувану частину прибутку за рахунок віднесення на витрати ризик у межах суми вкладеного за кордоном капіталу. Згодом ця сума відшкодовується державі.

У результаті застосовуваної системи пільг середній рівень оподаткування компаній виявляється значно нижче законодавчо встановленого базового рівня.

Активізація міжнародної економічної діяльності, розвиток інтеграційних процесів, особливо в другій половині XX ст., об'єктивно зажадали уніфікації податкових систем і насамперед системи корпоративного оподаткування, що могла б забезпечити вільний рух капіталів. Вільний рух капіталів вимагає виконання двох умов, а саме: забезпечення нейтрального підходу до переміщення доходів із країни в країну й усунення подвійного оподаткування при їхньому переміщенні.

Для реалізації принципу податкової нейтральності важлива уніфікація систем оподаткування нерозподіленого і розподіленого прибутку компаній.

В даний час оподаткування тієї частини прибутку, що підлягає розподілу між акціонерами у вигляді дивідендів, у різних країнах здійснюється по-різному. Отримані дивіденди

підпадають під дію прибуткового податку з фізичних осіб, у результаті чого та сама сума може двічі обкладатися податком: спочатку корпоративним як частина прибутку, а потім особистим прибутковим податком як доход акціонерів.

У залежності від підходу до подвійного оподаткування прибутку, що розподіляється, національні системи оподаткування прибутку корпорацій можна згрупувати в такий спосіб:

- класична система, при якій частина прибутку, що розподіляється, обкладається податком на прибуток корпорацій, а потім індивідуальним прибутковим податком (Бенілюкс, Швеція);
- система зниження оподаткування на рівні компанії, нерозподілений прибуток обкладається по більш високій ставці корпоративного податку, а розподілений за зниженою ставкою (ФРН, Японія). Або розподілений прибуток частково звільняється від оподаткування (Іспанія);
- система зниження оподаткування на рівні акціонерів, при якій або акціонери частково звільняються від сплати прибуткового податку на одержувані ними дивіденди незалежно від того, чи утриманий корпоративний податок із розподіленого прибутку (Австрія, Канада, Японія); або податок, сплачений компанією з частково розподіленого прибутку зараховується при оподатковуванні акціонерів (Великобританія, Франція);
- система повного звільнення розподіленого прибутку від корпоративного податку на рівні корпорації (Греція, Норвегія) або на рівні акціонерів (Італія).

Податкова уніфікація, пропонована для країн Євросоюзу, передбачає введення єдиної ставки корпоративного податку як із нерозподіленого, так і з розподіленого прибутку у межах 30-40 %. Тим же платникам податків, що підпадають під подвійне оподаткування, пропонується надавати податкову знижку, що нейтралізує таке обкладання податками.

Корпоративні податки в Німеччині

Самосвідомість населення по сплаті податків у Німеччині набагато нижче, ніж у США. Незважаючи на те, що компанії й фізичні особи не можуть уникнути сплати податків, вони будь-якими засобами затягують процес подачі податкових декларацій, завищують статті витрат. Особливо низкою мораль по сплаті податків є серед фізичних осіб.

Як філія іноземної компанії, розміщеної у Німеччині, так і німецька філія за рубежем повинні сплачувати податок з доходів корпорацій на додаток до податку на власність і податкам на дохід і капітал. При оцінці податкового тягаря філія компанії має більш низькі податкові зобов'язання в порівнянні з дочірньою компанією – хоча ситуація може бути різною залежно від обставин.

Податок з доходів корпорацій оцінюється на базі сукупного доходу філії за однаковою ставкою в розмірі 40% без урахування того, чи був прибуток філії залишений у Німеччині, або переведений за кордон. Переказ прибутку не підлягає стягненню додаткового податку.

Податок з доходів корпорацій обчислюється з доходів німецької філії за ставкою 40% на нерозподілений прибуток і за ставкою 30% на розподілений прибуток. На відміну від філії компанії дивіденди, що розподіляються дочірньою компанією, підлягають оподаткуванню в розмірі 25% (крім материнських компаній ЄС). Однак, беручи до уваги зниження податку з суми дивідендів, виплачуваної акціонерам по договорах про подвійне оподатковування, статус дочірньої компанії може виявитися більш вигідним з погляду сплати податків, чому статус філії.

З 2002 року податкові служби будуть уповноважені мати доступ безпосередньо до комп'ютерних баз даних компаній.

Ставки корпоративних податків. Згідно із законом про оподатковування, що вступив у силу в 2001, ставка податку в розмірі 40%, застосовується в цей час до нерозподіленого прибутку, і 30% до розподіленого прибутку у вигляді

дивидендів буде знижена до єдиної ставки у розмірі 25%. Єдина 25%-на ставка буде також застосовуватися до німецьких філій закордонних компаній і безпосередньо до закордонних компаній, які працюють через німецькі товариства (партнерства) і в цей час обкладаються 40%-ю податковою ставкою. Для німецьких компаній, що керуються материнською компанією, розташованою в ЄС, і не підлягають сплаті податку на дивіденди згідно зі спеціальною директивою ЄС, як відділення, так і дочірні компанії підпадають під стягнення за такою ж податковою ставкою. 25%-ва податкова ставка застосовується з 1 січня 2001 року. Також збережений додатковий загальний збір у розмірі 5,5% на додаток до корпоративного податку. Таким чином, ставка діючого корпоративного податку дорівнює 26,375%.

Надалі система умовних корпоративних нарахувань буде скасована. Її замінить класична система корпоративного оподатковування, яка більш порівнянна із системами оподатковування основних торговельних партнерів Німеччини. Таким чином, нова система повертає нас назад до ситуації, коли компанії платять податки зі своїх доходів, а фізичні особи платять прибутковий податок на будь-яку кількість дивідендів, яку вони одержали. Найбільше важливо те, що нова система надасть 100%-ве відрахування отриманих дивідендів на корпоративному рівні. Щоб пом'якшити наслідки подвійного оподатковування, акціонерам - фізичним особам потрібно буде у свій оподатковуваний дохід включати тільки 50% від суми отриманих дивідендів. Для акціонерів-резидентів не буде більше ніяких інших податкових пільг.

Однак у 2000 році для акціонерних компаній федеральна податкова ставка з доходів корпорацій становить 40% на нерозподілений прибуток і 30% на розподілений прибуток. Неакціонерні компанії абсолютно прозорі для податкових органів. Їхній дохід підлягає оподатковуванню по тим же ставкам, що й дохід інших неакціонерних компаній.

Підприємства-Нерезиденти обкладаються податком за ставкою 42%.

Муніципальний торгівельний податок стягується з усіх підприємств, що займаються промислової й комерційною діяльністю на території міста або даної місцевості. Розмір податку визначається шляхом двоступінчастої процедури. По-перше, застосовуються основні федеральні ставки відносно доходу й капіталу в розмірі 5 і 0,2% відповідно (дохід з метою стягнення муніципального торговельного податку може зазнати деяким коректуванням). По-друге, кінцева сума податку підраховується шляхом застосування загального множника (обумовленого самим муніципалітетом) до сукупної суми. У середньому цей податок становить 10% від оподатковуваного доходу.

Разом з податком з доходів корпорацій стягується додатковий 5,5% збір. Продаж нерухомості обкладається податком у розмірі 3,5%, враховуючи вартість землі, будинків і споруджень.

У Німеччині не стягується ні податок з додаткового прибутку, ні альтернативний мінімальний податок.

Якщо поточний прибуток компанії-резидента після сплати всіх інших податків крім податку з доходів корпорацій становить 100 німецьких марок, тоді, як корпоративний податок буде становити 30 марок плюс 1,65 марки додатковий збір. Ще залишилося 68,35 марок, з яких ще потрібно сплатити податок з дивідендів, які будуть розподілені між акціонерами. Якщо та ж сама компанія підлягає обмеженому оподатковуванню (нерезидент), корпоративний податок становитеме 40 марок плюс 2,2 марки додатковий збір.

ПРИБУТКОВЕ ОПОДАТКУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Прибутковий податок з громадян в іноземних державах має подвійне значення та термінологію. По-перше, він застосовується як податок з юридичних осіб і практично являє собою податок на прибуток підприємств. По-друге, цим

терміном позначається податок, який сплачують фізичні особи. Прибутковий податок сплачується всіма громадянами з усіх видів доходів, які вони отримують на протязі року. Цей податок існує у всіх країнах світу і носить, як правило, прогресивний характер, тобто нараховується за прогресивною шкалою.

Індивідуальним прибутковим податком обкладаються доходи фізичних осіб. В основу стягування прибуткового податку покладений принцип рівного податку на рівний доход незалежно від його джерела.

Роль прибуткового податку не тільки фіскальна, але і регулююча - за допомогою прибуткового оподаткування здійснюється регулювання і перерозподіл доходів фізичних осіб.

Історично склалися дві форми побудови прибуткового оподаткування: шедулярна (прийнята у Великобританії в XI ст. і збережена там до наших днів) і універсальна, застосовувана в більшості країн світу.

Шедулярна форма припускає розподіл доходу на частини (шедули) у залежності від джерела доходу (заробітна плата, дивіденди, рента й ін.). Кожна шедула обкладається окремо і за особливим порядком. Таке оподаткування ставить ціль наздогнати доход у джерела і перешкодити ухиляння від сплати податку .

Універсальна форма побудови прибуткового оподаткування базується на ряді загальних принципів:

- усі платники податків поділяються на резидентів і нерезидентів. Зміст такого розподілу полягає в тому, що резиденти підлягають обкладанню по доходах, отриманим із усіх джерел, тобто несуть так називану повну податкову відповідальність із сукупного доходу, отриманого як у країні, так і за рубежем, тоді як нерезиденти обкладаються податком тільки з джерел у даній країні, тобто несуть обмежену податкову відповідальність. Основним критерієм резидентства є перебування фізичної особи в країні більш на півроку.

Додатковими критеріями можуть бути місце проживання, центр ділових інтересів, національність та ін.;

- вихідною базою прибуткового обкладання є сукупний доход платника, у який включаються доходи з різних джерел. Податком обкладаються заробітна плата, дивіденди, відсотки, рента, гонорари, натуральні виплати, доходи від підприємницької діяльності платника податків, посібники і пенсії, виплачувані приватними страховими і пенсійними фондами та ін. Прибутковий податок сплачується на підставі декларації про сукупні доходи за рік. Платежі по податку здійснюються протягом року, але остаточний перерахунок виробляється наприкінці року;

- прибуткове оподаткування передбачає відрахування із сукупного річного доходу дозволених законом пільг і знижок. Ці пільги включають знижки на дітей, пільги по внесках у фонди соціального страхування, пенсійні фонди і деякі інші. У ряді країн окремі доходи цілком звільняються від оподаткування. До них відносяться, наприклад, допомога по безробіттю, тимчасовій непрацездатності, пенсії, стипендії і деякі інші доходи. Універсальною пільгою є неоподатковуваний податком мінімум, тобто нульова ставка на визначену початкову частку доходу;

- крім податкових знижок активно практикується податковий кредит (залік) - це сума, на яку платник податків може зменшити свої зобов'язання по прибутковому податку. У цьому випадку зменшується сам податок, а не величина оподатковуваного доходу, як при податковій знижці. Податковий кредит надається у твердій абсолютній сумі при сімейних, надзвичайних і інших обставинах, враховує родинний стан, наявність дітей, утриманців, а також деякі інші фактори;

- поряд з постійними податковими пільгами передбачають також тимчасові пільги у відношенні визначених витрат. Як правило, ці витрати включають відсотки по позиках на покупку

будинку, медичні витрати (за умови, що платник не користається медичним страхуванням, і даний вид витрат не перевищує визначений відсоток від сукупного доходу платника податків), професійні (ділові) витрати, благодійні внески, аліменти, суми вихідних допомога, виплати місцевих податків і зборів тощо. Важливою особливістю прибуткового оподаткування є існування податкових пільг на документально підтверджені витрати, зв'язані зі здійсненням професійної діяльності платника податків. До них відносяться витрати на придбання капітальних активів (земельної ділянки, будинків, устаткування, транспортних засобів тощо). Цілком або частково із сукупного доходу можуть відніматися: половина доходів від реалізації довгострокових капітальних активів (наприклад, цінних паперів, що знаходяться у власника шість і більш місяців), відсотки по облігаціях, випущеним урядом, окремі види виплат з державних і приватних фондів страхування транспортних засобів і ін. У більшості країн надається знижка на суми виплачених відсотків по позиках, узятим на меті виробничих інвестицій і бізнесу, пільгуються також і бізнес, пільгуються також професійні витрати практикуючих адвокатів, лікарів тощо;

- ставки прибуткового податку, застосовувані в розвинутих закордонних країнах, як правило, прогресивні, і шкала оподаткування побудована по складній прогресії. Так, наприклад, у США в 1996 р. була введена шкала прибуткового оподаткування, що включає п'ять ставок податку в залежності від рівня доходу: мінімальна - 15 % (для доходу до 40 100 дол. у рік), 28 %, 31, 36 і 39,6 % (для доходу понад 263 750 дол.). У Німеччині прибутковий податок стягується по прогресивній шкалі з урахуванням рівня доходів і родинного стану платників податків, мінімальна ставка податку - 19 % (для доходу до 13 000 DM) і максимальна - 53 % (від 122 300 DM);

- сімейна пара, як правило, має право вибору - платити прибутковий податок по сукупному доході родини (по спільній

декларації), або по своєму особистому доході (по роздільних деклараціях). У деяких країнах спільне обкладання веде до зменшення прибуткового обкладання. Наприклад, у ФРН у 1995 р. неоподатковуваний мінімум був встановлений у розмірі 5616 DM для самотніх платників і 11 232 DM для сімейних пар, що заповнюють загальну декларацію.

Основним напрямком удосконалювання прибуткового оподаткування в 1980 - початку 1990-х рр. у розвинутих закордонних країнах стало зниження загального рівня оподаткування доходів фізичних осіб, зменшення ступеня прогресивності шкали прибуткового податку за рахунок зменшення розмірів і кількості ставок.

Крім прибуткового податку платники податків платять внески у фонди соціального страхування і пенсійний фонд.

У багатьох країнах соціальні відрахування у відсотках від фонду заробітної плати працівників виробляються наймачами (Франція) або сума цих відрахувань поділяється в рівній пропорції між наймачем і працівником (Німеччина, США).

Різні країни мають різні ставки податку. Найбільшу ставку прибуткового податку мають Нідерланди— 60%, Фінляндія— 61 %, Швеція— 51 %, Франція 56 %, Мексика, Туреччина— 55%. Найменші ставки цього податку у Швейцарії — 11,5 %, Канаді — 29 %, Новій Зеландії — 33%.

Але такі досить високі ставки цього податку можуть бути зменшеними в більшості країн світу за рахунок різних пільг та інших заходів і таким чином цей податок не є засобом пограбування громадян. Крім того, при розрахунку цього податку в усіх країнах встановлюється неоподатковуваний мінімум доходів громадян, який теж зменшує розмір податку.

Так, у США діють п'ять податкових ставок, згідно з якими всі платники податку розподіляються в залежності від сімейного стану, і кожний платник має змогу вибрати той варіант, який йому більш вигідний. Але коли оподатковується в

цілому подружжя, то податки нараховуються на всю сім'ю.

До доходу відносяться всі види доходів платника, в тому числі заробітна плата, доходи від підприємницької діяльності, пенсії, різні виплати з страхових фондів та ін. З цих доходів відраховуються ділові витрати, які пов'язані з отриманням цього доходу: придбання та утримання земельної ділянки, споруд, будівель, поточні витрати.

Крім того, з цього чистого доходу віднімаються різні пільги та неоподатковуваний мінімум, а також внески в благодійні фонди, доходи, які отримані від цінних паперів урядів штатів та місцевих органів управління, сума аліментів, відсотки по особистих боргах, витрати на медичне обслуговування та ін.

Таким чином, розраховується база для оподаткування громадян. Ставка податку в залежності від категорії оподаткування громадян коливається від 15 % до 39,6 %.

У Канаді існує система оподаткування, коли відрахування проводяться в федеральний та регіональний бюджети. Для федерального бюджету прибутковий податок розраховується по трьох ставках в залежності від розміру доходу — 17 %, 26 %, 29 %. Регіональні ставки оподаткування встановлюються керівництвом штатів і складають від 14,8 % в провінції Альберта до 22 % в провінції Британська Колумбія. В Канаді проводиться політика на зменшення податкових пільг і багато з них застосовуються у вигляді податкового кредиту. Взагалі податкова система базується на рівноважному обкладанні доходів незалежно від їх розміру та форми вкладення капіталу й спрямована на обкладання реальних розмірів доходів. Крім того оподаткуванню підлягає також дохід на приріст ринкової вартості активів, причому сума їх, яка підлягає оподаткуванню, поступово збільшується.

Особливістю сплати прибуткового податку з громадян Великобританії є те, що всі доходи громадян поділяють на окремі частини, в залежності від виду доходів та джерел їх

отримання. Так, залежно від цих ознак вони поділяються на п'ять шедул (або графіків), які мають внутрішній поділ. Оподаткуванню підлягає весь розмір отриманого річного доходу за мінусом дозволених законодавством пільг та знижок. Весь дохід підрозділяється на зароблений та інвестиційний.

Коли прибутковий податок утримується з заробітної плати (як правило, у джерела), і робітники не мають інших джерел отримання доходів, то в цьому випадку податкова декларація про річні доходи може не здаватися. Ті громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю або іншими вільними професіями, в кінці року подають в податкову адміністрацію відповідну податкову декларацію. В сучасних умовах ставка оподаткування як для заробленого, так і для інвестиційного доходу однакова.

При розрахунку прибуткового податку застосовуються універсальні знижки, важливішими з яких є додаткові сімейні, які надаються главі сім'ї. Особиста знижка та інші переглядаються кожного року в залежності від економічних обставин, які склалися в державі. У Великобританії в залежності від рівня доходу встановлені три ставки цього податку — 20 %, 25 %, 40 %.

Досить високі ставки прибуткового податку існують в Німеччині (від мінімальної ставки 19 % до максимальної — 53 %). Існує різний рівень неоподатковуваного мінімуму для сімейних громадян та для не сімейних. Діє також велика кількість пільг (на дітей, пільги за віком, за надзвичайними обставинами — хвороба, нещасний випадок).

Об'єктом оподаткування є всі види доходів від найманої праці, самостійної підприємницької діяльності або діяльності в громадському та міському господарстві, від капіталу, здачі майна в оренду та всіх інших надходжень. Від отриманого доходу відіймаються всі витрати, до яких відносяться аліменти після розлучення сім'ї, внески на медичне страхування та страхування житла, церковний податок, витрати на професійну

освіту тощо.

Так як і в Великобританії, при визначенні податку на заробітну плату всі громадяни поділяються на шість класів. Для визначення суми податків розраховуються податкові таблиці, які враховують клас платника, наявність дітей, на утриманні кого вони знаходяться, як ведеться сімейного господарства, податкові пільги. Стягнення проводиться на підставі податкової карти, яка заповнюється і здається громаді за місцем проживання платника податку. В цій карті визначаються не тільки загальні дані про платника, а й його релігійна віра та ін.

Особистий прибутковий податок сплачує все населення Великобританії.

Прибутковий податок з фізичних осіб стягується не по сукупному доходу, а вроздріб – *за шедулами***:**

1. *Шедула А* − доходи від власності на землю, будови тощо;
2. *Шедула В* − доходи від лісових володінь, використовуваних у комерційних цілях, якщо не обкладаються за шедулою Д;
3. *Шедула З* − доходи від деяких видів державних цінних паперів, що випускаються у Великобританії, цінних паперів іноземних урядів, по яких виплачуються відсотки у Великобританії;
4. *Шедула Д* − прибутки від виробничої комерційної діяльності (у торгівлі, промисловості, сільському господарстві, транспорті), доходи осіб вільних професій доходи від цінних паперів, ти, що не підлягають оподатковуванню за шедулою З; доходи, отримані у вигляді відсотків по позиках; доходи, отримані за кордоном і переведені у Великобританію;
5. *Шедула Е* − трудові доходи; зарплата, жалування трудящих і пенсія;
6. *Шедула F* − дивіденди, й інші доходи компаній, що підлягають розподілу.

Для визначення підлягаючій сплаті суми прибуткового податку з фактично отриманого річного доходу віднімаються

податкові пільги.

Податок сплачується протягом року чотирма рівними частками. Наприкінці податкового року (з 6 квітня по 5 квітня наступного календарного року), коли визначиться точна сума отриманого винагороди, проводиться остаточний розрахунки прибуткового податку. Громадяни, що не мають інших доходів, крім заробітної плати, заповнюють податкову декларацію раз в 5 років.

Для заповнення податкової декларації необхідно виявити податковий статус платника податків (родиний стан). Податкове законодавство Великобританії розглядає сімейну пару як одного платника податків.

Уважається, що дружина перебуває на втриманні чоловіка. Чоловік заповнює декларацію. Будь-який дохід дружини додається до доходу чоловіка, при цьому чоловік має право на додаткову особисту знижку. Якщо подружжя мало дітей, неоподатковувана сума збільшується на 7 ф. ст. у тиждень

Використовуючи цю інформацію, податкова служба висилає кодоване повідомлення платникові й роботодавцеві зашифрований документ, у якому додається з кодованим номером форми податкової декларації 282Н (для сімейних позначка «В», для самотніх осіб «Н»).

З боку платників податків не потрібно ніяких дій, їх роботодавці віднімають податки відповідно до кодованої інформації, якої вони забезпечуються у вигляді податкових таблиць податковими органами. Ставки податку з доходів фізичних осіб наведене в таблиці 4.2.

Таблиця 4.2

Ставки податку з доходів фізичних осіб у Великобританії

Сума доходу, ф.ст.	Ставка, %
Не більше 34800	20
Понад 34800	40

В Австрії чинним законодавством передбачається сім категорій оподатковуваного доходу в залежності від виду та сфери діяльності (наприклад, робота по найму, сільськогосподарська та лісова діяльність, промислова та комерційна діяльність, капітальні вкладення, здача власності та майна в оренду та інші джерела отримання доходу).

Також прибутковий податок стягується і з доходу, який отриманий від збільшення вартості капіталу (як правило, він сплачується з усієї суми, яка отримана від продажу цього майна за винятком випадків придбання нового обладнання). Прибутковий податок розраховується в кінці календарного року на базі отриманого доходу. Головним документом при цьому є податкова форма, яку повинен заповнити платник. Цей податок сплачується щоквартально авансовим способом. Ця оплата проводиться до 10 березня, 10 червня, 10 вересня та 10 грудня. Розрахунок податку до сплати здійснюється по шести ставках від 1 % до 50 % з відрахуванням від отриманого доходу коригуючої суми. Тобто гнучкість від здійснення оподаткування дає можливість зменшити ставку в залежності від виду діяльності та наданих пільг.

У державному бюджеті Франції прибутковий податок складає в цілому 18 %. Він стягується з всіх видів доходів, в тому числі з заробітної плати, винагороди, пенсій, ренти, рухомого майна, від землеволодіння, від сільськогосподарської діяльності, від промислової та комерційної діяльності, від операцій з цінними паперами, доходів від некомерційної діяльності, а також при передачі прав власності. Від отриманих доходів відраховуються цільові витрати на харчування, а також ті витрати, які надаються окремим верствам населення (особам похилого віку, інвалідам).

Так, як і в інших країнах, у Франції визначається неоподатковуваний мінімум доходів, а далі податок збирається за прогресивною шкалою від 0 % до 56,8 %. Крім прибуткового податку з громадян збираються також інші податки, такі як со-

ціальне відрахування; з доходів, отриманих в вигляді відсотків по грошових внесках, та ін. Ставка цих доходів встановлена на рівні 1 %. Оподаткуванню підлягають також доходи, які отримані від операцій з нерухомістю, з цінними паперами та іншим майном. Податок збирається з доходу, який декларується щорічно на початку року за підсумками попереднього фінансового року.

В Іспанії прибутковий податок сплачується на підставі закону, який був прийнятий в 1991 р. В базу до оподаткування входять всі доходи, тобто заробітна плата, пенсії, допомога по безробіттю, доходи в натуральному вигляді, доходи від капіталу, від підприємницької та професійної діяльності, приросту майна. До доходів не входить допомога. Крім того з бази оподаткування віднімаються відрахування на соціальне страхування, профспілкові внески, витрати на кожну дитину та утриманця (якщо вони проживають в родині платника), внески в фонд інвалідів, на благодійні цілі, розмір вкладень в підприємницьку діяльність, 15 % витрат на ліки, на які є відповідні документи. Оподаткуванню підлягає дохід, який отриманий від використання рухомого та нерухомого майна, причому збільшення вартості майна визначається як різниця між вартістю придбаного та реалізованого майна, при цьому береться до уваги період, в якому це відбулося.

Стягнення податків відбувається на підставі двох видів декларацій: особистій та сімейній, причому платнику надається право вибору того типу декларації, яка для нього більш ефективна. Декларація подається до 1 червня року, наступного після звітного, і сплата податку може здійснюватись в два етапи, причому другий етап повинен бути закінченим до 5 листопада.

Відносно високі ставки при оподаткування прибутковим податком в Японії. Так як і в більшості держав світу, стягнення прибуткового податку здійснюється за прогресивною шкалою і ставки коливаються від 10 % до 50 %. Крім державного

прибуткового податку по зазначених ставках, в державі проводиться сплата в професійний бюджет по трьох ставках — 5 %, 10 %, 15 %, а також в місцеві бюджети. Тобто, прибутковий податок сплачується в три бюджети.

Крім того, окремо визначається сума податку на кожного жителя держави, яка сплачується один раз на рік. Як видно з цієї системи, оподаткування фізичних осіб проводиться по досить високих ставках. Але в Японії діє досить високій розмір неоподатковуваного мінімуму доходу громадян, який також враховує сімейний стан платника. Крім того від сплати податку звільняються витрати на лікування, додаткові пільги мають також багатосімейні. В середньому громадянин Японії, якщо він має середні доходи, може бути звільнений від оподаткування на 30 % його доходів.

Ще вищий рівень обкладання доходів у Данії. При оподаткуванні всі доходи поділяються на чотири групи: особистий дохід, дохід від капіталу, неоподатковуваний звичайний дохід та дохід від акцій.

Особистий дохід складається з заробітної плати, розміру повернення податку, розміру безкоштовного житла, витрат на службовий автомобіль, який використовується на особисті цілі, пенсій і чистий дохід від підприємницької діяльності та ін. Дохід від капіталу складається з чистих відсотків, неоподатковуваного прибутку при продажу акцій, дивідендів від іноземних компаній, які отримані за межами країни, суми орендної плати за житло, яке надається у найом. Неоподатковуваний звичайний дохід — це сукупність особистого доходу та доходу від капіталу за винятком пільг, які надаються згідно з чинним законодавством.

Дохід від акцій складається з неоподатковуваного прибутку від продажу акцій, дивідендів, що отримані від вітчизняних компаній, які нижчі від датських, та ін. В цілому прибутковий податок складається з трьох частин — державний, муніципальний та церковний. Відсоткова ставка цього податку

складає 61 %, при цьому середня ставка муніципального та церковного податку складає близько 30 %.

У Норвегії сукупний оподатковуваний дохід складається з заробітної плати, додаткових пільг, які надаються працівникові, а також повернення з фондів соціального страхування, пенсій, аліментів, доходу від підприємницької діяльності та відсотків на капітал. В країні не існує сімейного оподаткування, тобто оплата податку проводиться окремо кожним з членів родини. При оподаткуванні визначаються одинокі громадяни та громадяни, які мають одного та більше утриманця. Розмір муніципального податку дорівнюється 21 % та плюс 7 % на фонд дарування, який сплачується з чистого прибутку. Особистий дохід, який розраховується як різниця між валовим доходом від трудової діяльності або від підприємницької діяльності і пенсій, є також об'єктом оподаткування. Ставки оподаткування для першої та другої групи платників складають 9,5 % і 13,7 %. Крім того існує положення, коли дохід може бути знижений до 20 % на суму підтверджених витрат.

У Швеції всіх платників податку поділяють на резидентів та нерезидентів. Так, нерезиденти сплачують податок на доходи, які отримані тільки на території Швеції. В деяких випадках може бути зменшена сплата цього податку, якщо аналогічний податок сплачується на території іншої держави.

Крім того, до оподатковуваного доходу відносяться доходи, які отримані від операцій з нерухомим майном, оплата наданих послуг, пенсії та інші доходи на капітал. Резиденти, які від'їжджають за кордон на строк більший ніж 183 дні, можуть бути звільненні від сплати прибуткового податку, якщо цей податок фізична особа сплачує в країні перебування.

До сукупного оподатковуваного доходу включається заробітна плата, всі види виплат, пенсії, натуральна оплата праці. Оподаткування проводиться за двома ставками. Якщо

сума доходу не перевищує визначеної суми, то ставка оподаткування муніципальним податком складає 32 %. Якщо дохід більший визначеної суми, то оподаткування проводиться національним податком за ставкою 25 %. Таким чином, максимальна ставка податку складає 57 %.

Оподатковування фізичних осіб в Італії

Високі ставки податків з фізичних осіб компенсуються більшою кількістю всіляких пільг. Деякі пільги розширилися в 2000 році, що значно змінило оподатковування фізичних осіб в цьому податковому році. Це містить у собі зміна податкових ставок, збільшення розміру податкового кредиту для утриманців і працюючих й розширення кількості пільг на відновлення будинків.

Починаючи з 1996 р., компанії й фізичні особи, що мають у власності які-небудь приміщення, платять місцевий податок на тверді відходи, підрахований виходячи з місця розташування й використання того або іншого приміщення. Нерезиденти можуть використовувати цей податок по зниженій ставці.

Ухиляння від сплати податків є в Італії великою проблемою. Уведення «звітних параметрів» по 1995, 1996 і 1997 податковим рокам, а також перевірки приватних підприємців в 1998 податковому році повинні ускладнити процес ухиляння від сплати податків. Усі стандартні податкові платежі по секторах, включаючи й окремі професії, застосовуються й для 1999 податкового року. Нові податкові декларації, уведені в 1998 р., сполучають прибутковий податок, ПДВ і дані по соціальнім страхуванню й роблять роботу податкового департаменту більш ефективної.

Місце проживання

При нарахуванні прибуткового податку резидентами прийнято вважати фізичних осіб, офіційно зареєстрован, що постійно проживають в Італії або провідних там більш 6 місяців у році.

Таблиця 4.3

Оподатковування фізичних осіб в Італії

Ставки податку на дохід, 2001 р.	Дохід, (млн лір)	Фіксов. податок, (млн лір)	Податкова ставка, %	Дохід, (млн лір)	Фіксов. податок, (млн лір)
0 – 15	0	19	60,1 – 135	17,1	40
15,1 – 30	2,85	27	Понад 135	47,1	46
30,1 – 60	6,9	34			

Таблиця 4.4

Приклад оподаткування доходів фізичних осіб в Італії, ліри

Оподатковуємий дохід	88 682 000	159 627 500
За видрахуванням соціальних внесків[1]	80 000 000	144 000 000
Податок на дохід	25 160 000	48 810 000
За мінусом податкового кредиту		
– чоловік/дружина	889 552	817 552
– дві дитини	672 000	672 000
– фіксован. размір податкового кредиту	350 000	100 000
Загальна сума кредиту	1 911 552	1 589 552
Загальна сума кредиту досплати	23 248 448	47 220 448
Процент до загального доходу[2]	26 2%	29 6%

Примітка. 1 Внески до держ. фонду пенсійного страхування й соцстраху повинні відніматися з доходу, віднімаються вони безпосередньо роботодавцем і вказуються в податковій декларації. При підрахунку податку працівника вони вже не враховуються.

2 За винятком соціальних внесків.

Визначення оподатковуваного доходу. Резиденти платять особистий прибутковий податок з будь-якого отриманого доходу. Нерезиденти платять прибутковий податок тільки на дохід, отриманий ними в Італії. Нерезидентам

надається набагато менше податкових пільг, чому резидентам, але в 1994 р. їхній список поповнився пільгою на податок із власності й пільгами на деякі благодійні пожертвування.

Оподатковуваний дохід розраховується як загальний дохід плюс податковий кредит по дивідендах мінус пільги; сума податку до сплати – це податок з оподатковуваного доходу мінус податковий кредит.

Нижній приклад показує розмір податкового тягаря людини, одруженої, має непрацюючого (ую) дружина (у) і двох неповнолітніх дітей (у чоловіка/дрижини й дітей особисті засоби не повинні перевищувати 5,5 млн лір).

Оподатковуваний дохід за єдиною ставкою 19%, починаючи з 1998 податкового року. До цієї категорії входять також платежі з соціального страхування, благодійні пожертвування до 2% доходу, що залежать від бенефіціара, відсоток з заставних на покупку першого будинку (до 22%), деякі витрати на майбутнє навчання платника податків, медичне страхування, страхування життя, страхування від нещасного випадку, платежі до Пенсійного фонду. Платники податків можуть віднімати 19% суми, що перевищує 2,5 млн. лір усіх витрат на лікування.

Після вирахування податку автоматично застосовується єдина ставка податкового кредиту. В 1999 р. розмір податкового кредиту з зарплати був у межах від 100 000 лір до 1,68 млн. лір по 17 категоріях. В 2000 р. від 100 000 лір до 1,75 млн. лір. Для приватних підприємців межі від 100 000 лір до 700 000 лір. Ця зміна покликано компенсувати збільшення найнижчої податкової ставки з 10 до 18,5%.

Для певного виду доходу в 1999 р. були введені нові податкові кредити: на дохід за основним місцем проживання у розмірі не більше 1 800 000 лір; на дохід від аліментів після розлучення; на дохід від побічної діяльності; на дохід за основною роботою, якщо контракт укладений на строк менш 1 року. У цих випадках податковий кредит становить 300 000 лір

з доходу до 9,1 млн. лір, 200 000 лір з доходу 9,1 – 9,3 млн. лір і 100000 лір з доходу 9,3 – 9,6 млн. лір.

Доходи сімейної пари оцінюються окремо. Особа, чий чоловік / дружина заробляє менш 5,5 млн. лір, має право на надання податкових кредитів на чоловіка / дружину й на дитину. З 2000 р. були збільшені податкові кредити на дітей і утриманців; в 2000 р. податковий кредит становив 408 000 лір на кожного, в 2001 р. вже 516 000 лір, в 2002 р. - 552 000 лір. Починаючи з 2000 р., пільга на дітей до 3-х років зросла на 240 000 лір і складає 648 000 лір.

При впровадженій системі оподатковування дивідендів приватні акціонери мають право на податковий кредит у розмірі 58,73% від суми отриманих дивідендів, якщо тільки вони не платять альтернативний податок 12,5%. 41% документально підтверджених витрат на відновлення будівель в 1999-1999 рр. зменшували оподатковувану базу аж до 150 млн. лір. Нове законодавство розширило перелік податкових кредитів, але знизило їх до 36% від витрат, понесених в 2000 р. До 31 грудня 2000 р. ПДВ на ремонт і відновлення будівель був 10% замість 20%.

Соціальні й пенсійні платежі працюючих не включаються до розрахунку прибуткового податку. Ці платежі можуть варіюватися залежно від сектору, розміру фірми й від факту, чи є працівник членом управлінського апарата.

Володіння значною власністю має на увазі сплату податку на власність. Цей податок нараховується на будиноку, що належить фізичній особі, але за більш низькою ставкою в результаті використання єдиної ставки податкової пільги. Ставка встановлюється місцевою владою в межах 0,4 – 0,7% від оподатковуваної вартості власності.

Ставки податків з фізичних осіб (Італія)

Існує 5 категорій податкових ставок, починаючи з 18,5% до 45,5%. Друга категорія 26,5% в 2000 р. було знижено до 25,5%. До прибуткового податку був доданий ще регіональний

податок у розмірі 0,5% від оподатковуваного доходу.

До 2014 р. обов'язковий внесок соціального страхування для приватних підприємців складатиме 20% у порівнянні з 12% на сьогодні.

Податки з капіталу

Власники власності – як резиденти, так і нерезиденти – платять податок на власність, їм приналежну й використовувану за їхнім розсудом, а також як вкладення.

Фізичні особи:

ОСОБИСТИЙ ПРИБУТКОВИЙ ПОДАТОК

Ставки податку:

Від 0 до 20 млн. лір	18%
Від 20 до 30 млн. лір	24%
Від 30 до 60 млн. лір	32%
Від 60 до 135 млн. лір	39%
Від 135 млн. лір і вище	45%

Приклад:

Загальна сума річної заробітної плати - 50 млн. лір

(Віднімаємо) соціальні виплати на працівника (10%) 5млн.лір

Оподатковувана база 45 000 000 лір

Розрахунки прибуткового податку:

на 20 млн. лір (18%) 3 600 000 лір

від 20 до 30 млн лір (24%) 2 400 000 лір

від 30 до 45 млн лір (32%) 4 800 000 лір

Усього 10 800 000 лір

Відрахування:

Припустимі витрати (наприклад страхові внески)

250 000 × 19% – 475 000 лір

Податкові пільги:

*Дружина на утриманні - 962 000 лір

*Одна дитина – 552 000 лір

Чиста сума податкової виплати 8 811 000 лір

Чистий залишок після сплати податку36 189 000 лір

Витрати роботодавця:

*Загальний обсяг заробітної плати 50 000 000 лір

*Виплати за надання працівникам соціальних благ (30%) 15 000 000 лір

* Вихідні допомоги 50 000 000 лір / 13 - 750 000 лір

Витрати роботодавця 68 700 000 лір = 1,90

Чистий залишок після сплати податку 36 189 000 лір

Оподатковування приватних осіб у Франції

Пряме оподатковування приватних осіб у Франції залишається нижче середнього по Європейському Союзу незважаючи на високий розмір виплат у соціальні фонди й на податок на майно. Однак уся сума податкових виплат, з урахуванням соціальних виплат, рівнялася 45,6% ВВП в 1999 році; і до 2003 року уряд ухвалив рішення щодо зниження суми податкових платежів до 43,7% ВВП. МВФ опублікував в 1995 році дуже критична доповідь, що обертає увага на податкових і соціальних інвалідів у Франції; однак розгляд радикальної реформи оподатковування приватних осіб відповідно до пропозицій, що втримуються в доповіді МВФ, мабуть, відкладене опозицією зацікавлених груп.

Додаткова виплата до фонду соціального страхування (contribution social generalisee) зросла на 4,1% і з січня 1998 року становить 7,5%; нею обкладаються практично всі зарплати, пенсії й доходи по інвестиціях. У те ж саме час виплати працівників до фонду охорони здоров'я були знижено з 4,75 до 0,75%. Друга виплата до Фонду соціального страхування (remboursement de la dette sociale) у розмірі 0,5% стягується з більшості видів доходів, включаючи допомога у зв'язку з безробіттям, пенсії й більшість видів доходів від інвестицій.

Податок платиться в році, наступному за роком одержання доходу, звичайно в 3 етапу. Усі приватні особи –

платники у Франції – повинні в березні кожного року заповнювати щорічну декларацію по доходах за попередній рік; у декларації слід указувати також наявні рахунки в іноземних банках.

Особливих проблем з оподатковуванням іноземних працівників у Франції немає. Іноземний управлінський персонал, що працює у Франції, може одержувати спеціальні пільги по оподатковуванню; для емігрантів, що працюють у Франції, можливе одержання певних посібників (табл. 4.5).

Таблиця 4.5

Оподатковування приватних осіб у Франції

Прибуток, що обкладається подохідним податком (по долях), (фр. франків)	**Ставка податку для даного рівня доходу, (%)**	**Загальна сума податкової виплати, (%)***
0 – 26.230	0	–
26.231 – 51.600	10,5	(I*0,105) – (2.754*C)
51.601 – 90.820	24,0	(I*0,240) – (9.720*C)
90.821 – 147.050	33,0	(I*0,330) – (17.894*C)
147.051 – 239.270	43,0	(I*0,430) – (32.599*C)
239.271 – 295.070	48,0	(I*0,480) – (44.562*C)
Понад 295.070	54,0	(I*0,540) – (62.267*C)

Примітки. * I = весь прибуток, обкладається подохідним податком; C = сімейний коефіцієнт

Приклад. Для приватної особи-резидента із дружиною й двома дітьми на утриманні тягар прибуткового податку на дохід 1999 року (складовий 60 000 дол. або 108 000 дол., що еквівалентно 436 200 французьких франків і 785 160 франків відповідно, за курсом 7,27 франків за 1 долар) буде приблизно таким (табл. 4.6).

Таблиця 4.6

Приклад розрахунку оподаткування фізичних осіб у Франції, франки

Загальна сума доходу	436 200	785 160
Середня сума соціальних виплат (15%)	65 430	117 774
Сума доходу за вирахуванням виплат до фонду соц. страхування	370 770	667 386
Сума доходу, звичайно звільнюються від податку (10% суми доходу, що залишився після виплат до фонду соціального страхування)	37 077	66 739
Чистий дохід	333 693	600 647
Додаткова пільга для тих, хто роботає за окладом (20% чистого доходу)	66 739	120 129
Оподатковуємий дохід	266 954	480 518
Дохід на одного члена сім'ї [1]	88.985	160.173
Податок, що сплачується за трьох членів сім'ї [1]	34.413	119.404
Додаткова виплата CSG (contribution social generalisee)[2]	33.151	59.672
Вся сума податку до сплати (враховуючи виплати до фонду соціального страхування)[3]	132.994	296.850
Податковий тягар (в процентах від загальної суми доходу)	30%	37%

Примітки.

1 Оподатковуваний прибуток ділимо на сімейний коефіцієнт (3) для визначення ставки податку.

2 Включає виплату до фонду соціального страхування remboursement de la dette sociale розміром 0,5%.

3 Фактичний податковий тягар може відрізнятися від наведеного в прикладі. Це залежить від місцевих податків, а також від ряду доступних податкових пільг і знижок, наприклад на відсотки по іпотеці й певних видів інвестицій.

Оподатковування фізичних осіб (personal taxes) у Великобританії

Уряду консерваторів, що перебували у влади з 1979 по 1997 рр., значно зменшили ставку прибуткового податку, спростили податкову систему, анулювали ряд відрахувань і підсилили контроль над збором податків. Кількість ступенів податкової шкали скоротилося із шести до трьох: базова ставка – 23%, пільгова знижена ставка – 20% і максимальна ставка – 40%.

Уряд лейбористів, вибраний у травні 1997 р., обіцяло протягом 5 років після приходу до влади не піднімати базову й максимальну податкову ставку податку на доходи фізичних осіб. Із квітня 1999 р. лейбористи ввели більш низьку (10%) початкову ставку податку й скасували пільгову знижену ставку (20%). Із квітня 2000 р. базова ставка була зменшена на 1% і склала 22%. Знижка на доходи з капіталу з 01. 2000 р. зросла до 7 200 ф.с.

За європейськими стандартами Великобританія продовжує залишатися країною з низьким рівнем оподатковування, незважаючи на строгий контроль збору податків. Громадянин, що проживає у Великобританії постійно, зобов'язаний у повному обсязі сплачувати британські податки на дохід, отриманий від іноземних і вітчизняних джерел, незалежно від того, чи був дохід переведений у Великобританію або залишений за кордоном.

У рамках боротьби з ухилянням від сплати податків громадянами з високим рівнем доходів була скасована загальна знижка на іноземні доходи (foreign earnings deduction, FED), що негайно відбилося на бюджеті березня 1998 року. Знижка в розмірі 100% на іноземні доходи надавалася резидентам Великобританії на доходи від повної або часткової зайнятості за рубежем протягом кваліфікаційного періоду 365 днів або більш. Зміни були зроблена через порушення встановлених правил. Знижка на іноземні доходи моряків була збережена.

Іноземні громадяни, що постійно проживають у Великобританії й працюючі в британського роботодавця, як правило, обкладаються податками по тим же правилам, що й піддані Великобританії. Тільки одна єдина «лазівка» у податковім законодавстві продовжує залишатися відкритої для емігрантів, які проживають, але не визначені на постійне місце проживання у Великобританії. Доходи, отримані за різними трудовими контрактами, укладеними з роботодавцями-нерезидентами за виконання обов'язків повністю за межами Великобританії, можуть бути виключені із британського прибуткового податку, якщо надалі вони не будуть переведені у Великобританію.

Оцінка оподатковуваного доходу

Виробничий і невиробничий (інвестиційний) доходи, отримані з вітчизняних або іноземних джерел, складаються для знаходження оподатковуваного доходу. Дохід, отриманий з іноземних джерел (такий як виплати дивідендів, роялті й відсотків), сальдо по якім звільняється від іноземного прибуткового податку, розраховується в загальній сумі за винятком податків (at the grossed-up value); британський податок, що сплачується платником податків по максимальній ставці, може бути зменшений на суму іноземного прибуткового податку.

Для платників податків- фізичних осіб податковий рік триває з 6 по 5 квітня. Дохід від зайнятості оцінюється на базі поточного року й звичайно втримується роботодавцем із зарплати працівника в міру її вступу (принцип «платите, коли заробите», pay-as-you-earn). Дивіденди й інші невиробничі доходи оцінюються по вступах протягом усього року, так само як і доходи від самостійної зайнятості. Чоловік і дружина обкладаються незалежно друг від друга по всіх наявних у них доходам.

Службовці можуть відняти з оподатковуваної бази витрати, понесені цілком, винятково й неминуче в процесі

виконання службових обов'язків. Наприклад, дорожні витрати (крім витрат, пов'язаних із проїздом до місця роботи) або витрати на спецодяг. Останнім часом кількість припустимих відрахувань було зменшено.

Знижки для емігрантів повинні включатися в оподатковуваний дохід. Пільги, надані роботодавцем службовцеві з зарплатою понад 8,500 ф.с. (включаючи відшкодовані витрати й та ін.), підлягають оподатковуванню. Можливість користування службовим автомобілем обкладається відповідно до встановлених правил, які звичайно передбачають деяку податкову вигоду для службовця. Медичне обслуговування, оплачене роботодавцем, також ставиться до оподатковуваних пільг. Податкові пільги за підтвердженими схемами розподілу прибутку компаній поступово звертаються, з їхнім повним наступним скасуванням з отриманного прибутку, починаючи з 1 січня 2000 р. По заохочувальних схемах, деяким ощадних схемах і пенсійним програмах можуть бути надані податкові знижки. Однак можливість відрахування сум особистих пенсійних внесків передбачена по доходах не вище 91 800 ф.с. у рік.

Нова форма схеми передачі акцій у володіння службовців набуває чинності у 2000 році. За цією схемою службовці щорічно можуть здобувати зі своєї зарплати до сплати податків акції компанії, у якій вони працюють, на суму до 1 500 ф.с. Роботодавці поверх того можуть уступати, що служать щорічно акції на суму 6 тис. ф.с. Сума податку для службовців, якщо вони розв'яжуть продати акції, буде залежати від того, як довго вони володіли акціями. Максимальна податкова знижка буде доступна по акціях, які перебували у володінні більш дев'яти років. Для одержання права на знижку зі схемами повинен бути ознайомлений увесь штат компанії.

Доходи від продажу патентів, ліцензій і технічного досвіду, отримані від джерел на території Великобританії, звичайно є нетто від 22%-го прибуткового податку;

прибутковий податок на доходи від відсотків з 1 квітня 1996 р. був знижений до 20%. Підвищений податок на корпорації (АСТ), аналогічний податку на доходи від дивідендів, із квітня 1999 р. був відмінний. По дивідендах як і раніше можливе одержання податкової знижки, розмір якої, однак, зменшений у два рази з 20 до 10% суми дивідендів плюс сума податкової знижки. Надалі британські платники податків, для яких установлена базова ставка податку, не мають ніяких податкових зобов'язань, у той час як платники податків з підвищеною ставкою податку платять 32,5% (раніше 40%) від доходу, отриманого від дивідендів, причому податкова відповідальність залишається тієї ж, що й до одержання податкової знижки.

У бюджеті березня 1998 р. було оголошено про зміни в системі податку на збільшення ринкової вартості капіталу для фізичних осіб з метою стимулювання довгострокових вкладень.

Фахівці з податків заявляють, однак, що в результаті внесених змін розрахунки по податкові на збільшення ринкової вартості капіталу значно ускладнилися. Індексація у зв'язку з інфляцією була «заморожена» із квітня 1998 р. Замість з'явилася система «зростаючого полегшення» (“tapered relief”), згідно з якою сума оподатковуваного доходу зменшується залежно від строку знаходження майна у володінні. Для майна компаній доля оподатковуваного доходу коливається від 100% для майна, що перебуває у володінні менш 1 року, до 25% для майна, що перебуває у володінні від 4 років і більше (10 років до прийняття бюджету на березень 2000 р.). Для майна, не використовуваного в комерційних цілях, доля коливається від 100% для майна, що перебуває у володінні менш 3 років, до 60% для майна, що перебуває у володінні понад 10 років.

Про збільшення граничного значення податку на збільшення ринкової вартості капіталу було оголошено в бюджеті на березень 2000 р. А закон про державний бюджет на 2000 рік увів це збільшення в силу. Починаючи з 01. 2000 р.

пільга була підвищена до 7 200 ф.с. Доходи, що перевищують неоподатковувану суму, обкладаються за ставкою 40% для платників податків по підвищеній ставці, 20% для платників по базовій ставці й 10% для платників по зниженій ставці. На відміну від облігацій (у більшості випадків) по деяких видах майна сплати податку на збільшення ринкової вартості капіталу можна уникнути. Наприклад, при продажі основного житла, по більшості полісів страхування життя й по державних ощадних сертифікатах. Коли доходи реинвестируются, сплата податку на збільшення ринкової вартості капіталу може бути відкладена в активи компанії, наслідуване майно й фермерські землі, що підлягають обмеженням залежно від класу активів, у які відбувається реінвестування. Одержати відстрочку платежу для особистих інвестицій набагато складніше.

Особиста знижка, що підлягає відрахуванню при розрахунках оподатковуваного доходу, на 01. 2001 р. становить 4 385 ф.с. Особиста знижка подружжя була скасовано у квітні 2000 р., за винятком, коли один з подружжя народився до 6 квітня 1935 р. Спеціальні знижки встановлені для людей старше 65 і сліпих.

З дітей податок не стягується; крім того, матерям виплачуються неоподатковувані податком щотижневі допомоги на дітей. Із квітня 2001 р. нова дитяча податкова знижка вводиться в розмірі до 442 ф.с. на родину з дітьми молодше 16 років.

Відрахування службовцями до фонду соціального страхування й особисті медичні витрати не підлягають відрахуванню, так само як і внески по страхуванню життя (крім вироблених по полісах, виписаних до 5 квітня 1984 р., які підлягають відрахуванню в розмірі 12,5%).

В цілому можна зробити висновки, що в більшості країн діють досить високі стандартні ставки оподаткування. Але наявність великої кількості пільг, знижок, можливість вибору різних варіантів оподаткування дає можливість знизити загаль-

ні та індивідуальні ставки в 1,5—2 рази, і податковий тягар на громадян зменшується.

ПОДАТОК НА НЕТРУДОВІ ДОХОДИ

До нетрудових доходів належать доходи від капіталу, використання майна, на спадщину, дарування та ін. Досить високий рівень розвитку фондового ринку в країнах Західної Європи та Америки дозволяє як юридичним особам, так і фізичним, отримувати досить високі доходи, які також підлягають оподаткуванню. Так, у США при переході майна в спадщину воно оподатковується за ставкою від 18 % до 50 %, але при цьому враховується ступінь спорідненості.

У Великобританії існує податок на майно. До об'єкта оподаткування відноситься земля. До суб'єктів оподаткування належать особи, які знімають житло та сплачують платню за нього. Оцінка вартості майна проводиться один раз на 10 років.

У Німеччині встановлений податок на власність складає 1 % від вартості майна (при цьому встановлюється розмір неоподатковуваного майна). Знижена ставка розповсюджується на майно в сільський місцевості та на лісове господарство. Переоцінка відбувається кожні три роки. Крім того для фізичних осіб існує податок на нерухоме майно, цінні папери, банківські рахунки, дорогоцінності, яхти, приватні літаки та ін.

Ставка податку на спадщину залежить від вартості майна та ступеня спорідненості. Ставка встановлюється від 3 % до 20 %. Сума неоподатковуваного доходу також залежить від ступеня спорідненості.

В Австрії об'єктом оподаткування на нерухомість є нерухоме майно, яке розташоване на території Австрії. Ставка цього податку складає 0,8 % на рік і сплачується щоквартально 15 лютого, 15 травня, 15 серпня, 15 листопада. Податком на спадщину обкладається майно, яке передається у випадку смерті або при даруванні.

Особливі умови існують у Франції при оподаткуванні операцій з рухомим майном. Якщо його вартість більше означеної суми, то ставки податку складають 4,5 % та 7 %, при операціях з дорогоцінними металами ставка складає 7,5 %. Податком на власність обкладаються всі майнові права, цінні папери, які знаходяться у власності. Не оподатковується майно, яке використовується для професійної діяльності, окремі види сільськогосподарського майна тощо. Ставка податку на майно встановлюється від 0 % до 1,5 %.

В Італії податок на спадщину та ставка на нього залежать від вартості спадщини, яка переходить до нового власника. На цей податок існує неоподатковуваний мінімум, а потім обкладання відбувається за прогресивною шкалою (3—27 %). Ставка податку на дарування залежить від ступеня спорідненості.

В Японії ставка оподаткування єдина для юридичних та фізичних осіб — 1,4 % від вартості майна. Переоцінка проводиться один раз в три роки. До об'єкту обкладання податком відноситься земля, нерухоме майно, цінні папери, відсотки по банківських кредитах. Податок сплачується при передачі майна від одного власника до іншого.

У Данії податок на майно поділяється в залежності від платника. Так, резиденти сплачують податок на все майно, яке розташоване як в країні, так і за її межами.

Нерезиденти сплачують податок тільки на майно, яке розташоване в межах Данії. Ставка встановлюється в розмірі 0,7 % від вартості майна, яке більше встановленого розміру. У сім'ї сплачує цей податок особисто кожен з подружжя.

Податок на майно сплачується з усього майна, якщо власник був резидентом, та тільки з майна на території Данії, якщо він був нерезидентом. В залежності від ступені спорідненості ставка оподаткування складає 15—36 %. Подарунки обкладаються за ставкою звичайного доходу, а ті, які надаються подружжю або дітям, — за спеціальною ставкою в 15 %.

Як видно з наведених прикладів, податок на спадщину, дарування в більшості країн залежить від розміру майна, яке змінює власника, та ступеня спорідненості з тим, кому воно передається.

Контрольні запитання.

1. Хто є платником корпоративного податку і як визначається оподатковуваний прибуток?
2. Які пільги застосовуються при оподаткуванні прибутку? Які підходи до стимулювання інвестиційної діяльності використовувалися в 1950- 1970 р. і які - у 1980-1990 р.?
3. Чому при прибутковому оподатковуванні, як правило, використовується прогресивна шкала?
4. Які традиційні пільги по прибутковому податку?

Тестові завдання.

1. Податок на прибуток – це:
   а) прямий податок;
   б) місцевий податок;
   в) непрямий податок.
2. Головна функція податку на прибуток - це:
   а) фіскальна;
   б) фіскальна й стимулююча;
   в) формування та мобілізація грошових коштів.
3. Перечисліть види прибуткового податку з юридичних осіб:
   а) державний прибутковий податок, префектурний прибутковий податок, міський прибутковий податок;
   б)міський або районний прибутковий податок;
   в)державний та префектурний прибутковий податок.
4. Скільки складає ставка податку на прибуток у Швеції :
   а) 15%;
   б) 25%;
   в) 28%.

5. Назвіть основний податок з юридичних осіб в світі:

а) прогресивний податок;

б) регресивний податок;

в) корпоративний податок.

6. База оподаткування –це:

а) чистий (балансовий) прибуток за рік, розрахований як валова виручка за винятком усіх витрат виробництва, збитків, а також пільг;

б) прибуток від реалізації матеріальних та нематеріальних основних засобів та інших активів;

в) не має правильної відповіді.

7. Головною рисою податку на прибуток корпорацій є:

а) модернізація виробництва і науково-технічних розробок;

б) система інвестиційних податкових пільг;

в) система податкових пільг.

8. У якому році стала застосовуватися «система амортизаційного діапазону»:

а) 1965 рік;

б) 1970 рік;

в) 1980 рік.

9. Назвіть форми побудови прибуткового оподаткування:

а) універсальна форма;

б) універсальна та класична форма;

в) шедулярна і універсальна.

10. В якому році проводились реформи, які докорінно змінили систему оподаткування прибутків корпорацій:

а) 1980-1990 рр.;

б) 1970-1980 рр.;

в) 1970-1990 рр.

11. Шедулярна форма - це:

а) перерозподіл доходу;

б) розподіл доходу на частині (шедули) у залежності від джерела доходу;

в) розподіл прибутку на частини.

12. Яку ставку прибуткового податку мають Нідерланди:

а) 60%;

б) 61%;

в) 50%.

13. Скільки податкових ставок діють у США:

а) 2;

б) 7;

в) 5.

14. Особливістю сплати прибуткового податку з громадян Великобританії є:

а) розподіл доходу на частини у залежності від джерела доходу;

б) всі доходи громадян поділяють на окремі частини, в залежності від виду доходів та джерел їх отримання;

в) не має правильної відповіді.

15. Коли розраховується прибутковий податок:

а) в кінці календарного року на базі отриманого доходу;

б) на початку календарного року на базі отриманого доходу;

в) в кінці календарного року.

16. У державному бюджеті Франції прибутковий податок складає в цілому:

а) 20%;

б) 13%;

в) 18%.

17. Неоподатковуваний звичайний дохід — це:

а) сукупність особистого доходу;

б) сукупність особистого доходу та доходу від капіталу за винятком пільг, які надаються згідно з чинним законодавством;

в) доходи від капіталу за винятком пільг.

18. Розмір муніципального податку дорівнюється:

а) 21% та плюс 12 % на фонд дарування;

б) 21 % та плюс 7 % на фонд дарування;

в) 7 % та плюс 21 % на фонд дарування.

19. До нетрудових доходів належать:

а) доходи від капіталу, використання майна, на спадщину, дарування;

б) доходи на спадщину, дарування;

в) не має правильної відповіді.

20. В Японії ставка оподаткування єдина для юридичних та фізичних осіб:

а) 2 % від вартості майна;

б) 5 % від вартості майна;

в) 1,4 % від вартості майна.

Практичні завдання.

Завдання 1

Підприємство – резидент України, у відповідності з ліцензійним договором з компанією Данії, отримало право використання товарного знаку на молочну продукцію, яка належить нерезиденту. Згідно договору платіж за використання товарного знаку нараховується та стягується один раз на рік і складає 10000 євро.

Нерезидент надав довідку, котра затверджує його статус резидента Данії. Ставка податку при Згідно Конвенції між Урядом України та Урядом Королівства Данії про запобігання подвійного оподаткування та уникнення податкових ухилень від сплати податків відносно податків на доходи та майно ставка податку 10%. Курс НБУ – 6,4 грн. за 1 євро.

Розрахувати суму податку, яку підприємство повинно перерахувати до бюджету України.

Завдання 2

Громадянин Туреччини (нерезидент України), якій є членом ради директорів української компанії (резидент України), отримав директорський гонорар у розмірі 50000 грн.

Розрахувати ПДФО, який він повинен сплатити до бюджету України.

Завдання 3

Американська фірма вкладає $1,000 у дочірнє підприємство, розташоване в країні, де ставка податку дорівнює 26%. Ставка податку в США дорівнює 34%. Обмінний курс сьогодні дорівнює $1 за 2 Єни. Прогнозовані грошові надходження від цього інвестиційного проекту - 2,880 Єни, які будуть отримані через два роки, коли обмінний курс може бути $1 за 1,5 Єни.

а. Якими будуть грошові надходження після сплати податків за кордоном?

б. Яким буде оподатковуваний доход материнської компанії (у доларах) в кінці другого року, якщо всі наявні гроші будуть переведені в США?

в. Який податок потрібно буде заплатити в США в момент часу 2 (без податкового кредиту)?

г. Яку суму одержить материнська компанія після сплати всіх податків?

д. Визначте прибутковість інвестицій у доларах.

ТЕМА 5. ВРЕГУЛЮВАННЯ МІЖНАРОДНОГО ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

План

5.1. Поняття міжнародного подвійного оподаткування.
5.2. Антіоподаткування.
5.3. Методи уникнення міжнародного подвійного оподаткування.

Ключові терміни: міжнародне подвійне оподаткування, антіоподаткування, податкова знижка, податковий залік.

Література: [5, 19, 26, 25, 28, 29, 35, 36, 40, 42, 43, 78 **]**

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:

- сутність та принципи поняття подвійного оподаткування;
- структуру міжнародної податкової системи і взаємозв'язок між окремими її ланками;
- зміст та сутність антиоподаткування;
- основні методи усунення подвійного оподаткування.

ПОНЯТТЯ МІЖНАРОДНОГО ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Країни здійснюють свою юрисдикцію в правовому відношенні на підставі або громадянства, або територіальности. Потенційна можливість подвійного оподаткування виникає у випадку претензій на податкову юрисдикцію, при наявності не взаємозалежних між собою законодавчих норм в окремо узятих країнах.

Подвійне оподаткування можливо, коли одна країна претендує на право стягувати податок на підставі факту проживання (або громадянства) платника податків, а інша - на підставі місця одержання доходу . Також подвійне оподаткування може виникати, якщо обидві країни вважають конкретного платника податків своїм чи резидентом кожна з двох країн думає, що доход отриманий саме на її території.

Міжнародне подвійне оподаткування - це обкладання порівнянними податками в двох (чи більше) державах одного платника податків у відношенні одного об'єкта за той самий період часу.

У результаті виникає ідентичність податкового платежу, тотожність об'єкта і суб'єкта оподаткування і термінів сплати податків. Подвійне (тобто зайве) оподаткування стримує ділову активність підприємця і сприяє підвищенню ціни на товари і послуги.

Або, міжнародне подвійне оподаткування - одночасне обкладання в двох чи більш країнах одного платника податків у відношенні того самого об'єкта тим самим чи аналогічним податком.

Таким чином, визначними показниками подвійного оподаткування є:

- тотожність об'єкта оподаткування;
- тотожність суб'єкта оподаткування;
- тотожність термінів сплати податку;
- ідентичність податкового платежу.

Міжнародне подвійне оподаткування зустрічається в основному при оподатковуванні доходів і майна фізичних і юридичних осіб. Основна причина його виникнення полягає в принципі суверенності держав, що має на увазі виключне право держави на прийняття законодавчих актів, обов'язкових до виконання усередині його границь.

Унаслідок цього національне податкове законодавство кожної країни має свої особливості, що приводить до визначених колізій, коли, зокрема , кілька держав вважають того самого суб'єкта своїм платником податків чи ж виниклий на території однієї країни об'єкт оподаткування одночасно є об'єктом оподаткування по законодавству і тієї, і іншої країни.

Міжнародне подвійне оподаткування збільшує «збитки» платників податків, що змушує підприємців стримувати ділову активність у зовнішньоекономічних чи зв'язках підвищувати ціни для того, щоб якось компенсувати недоотриманий чистий прибуток. Усе це несприятливо впливає на ділову інтеграцію і міжнародний обмін товарами, послугами, технологіями, на експорт капіталу, рівень конкуренції на світовому ринку.

Подвійне оподаткування (надлишкове) стримує ділову активність підприємництва та сприяє підвищенню цін на товари та послуги, а також може привести до небажаних змін в пересуванні капіталів з однієї країни в іншу, а також до загального зменшення ефективності використання капіталів.

Ускладнення з подвійним оподаткуванням пов’язані з тим, що багато держав у своїй податковій політиці стали застосовувати прогресивні податкові ставки, тобто підвищення розміру податку в залежності від збільшення об’єкту оподаткування. Застосування прогресивних податкових ставок звичайно пояснюється вимогами «податкової справедлівості» та має своєю метою обкладення більш високими ставками отримувачей особливо великих доходів або власників капіталу в особливо великих розмірах (по податках на угоди прогресія ставок застосовується вкрай рідко). Тому прогресивні ставки

характерні тільки для податків з загальної суми доходів або майна платників податків, тобто конкретно для подохідних податків, для податків на майно (на загальну суму майна) та для податків на подарунки та спадщину. Природнім є і те, що при застосуванні прогресивних ставок у склад доходів, що підлягають оподаткуванню (майна) необхідно включати й доходи, отримані за кардоном (майно, що знаходиться за кордоном). А платники податків з іноземними доходами (майном) отримають переваги перед платниками податків, котрі всі свої доходи отримують (мають майно) тільки всередені своєї країни.

Більшість країн, які тим, або іншим образом претендують на обкладання податками закордонної діяльності своїх громадян, одночасно передбачають й відповідні міри, щоб пом'якшити або повністю усунути подвійне оподаткування, що виникає для них у результаті такої практики. В такому випадку є тільки один вихід – зменшити свої податкові претензії. І тому, для пом’якшення (або усунення) ефекту подвійного оподаткування, як правило, використовуються різні методи усунення подвійного оподаткування.

Тому проблему усунення чи мінімізації подвійного оподаткування та його наслідків намагається вирішити кожна держава, що наміряється брати участь у міжнародних економічних процесах.

АНТИОПОДАТКУВАННЯ

Антиподом міжнародного подвійного оподаткування виступає антіоподаткування, що виникає, як і міжнародне подвійне оподаткування, унаслідок невідповідності податкових систем різних країн, коли жодне з держав не визнає якого-небудь платника податків чи об'єкт у якості «своїх» (так називані податкові люки).

Антіоподаткування - це не включення об'єкта чи суб'єкта оподаткування в податкову систему двох (чи більше)

країн. Воно означає відсутність зменшення оподаткування. У цьому випадку знижується інтерес підприємця до участі в розвитку національної економіки.

Таким чином, загальним для антіоподаткування і міжнародного подвійного оподаткування є причина їхнього виникнення-існування частково чи цілком не ідентичних між собою законодавчих норм в окремо узятих країнах. Розходження ж складається в результаті: якщо подвійне оподаткування приводить до зайвого обкладання, то антіоподаткування - до його відсутності зменшенню.

Антіоподаткування використовується з метою запобігання сплати податків шляхом перенесення бази оподаткування в країну з більш низьким рівнем податків.

Наприклад, податкова юрисдикція Франції обмежена тільки доходами, отриманими на її території. Отже, якщо французька компанія перемістить свій капітал (перенесе виробництво) в іншу країну, де дані доходи обкладаються по незначній ставці, фірмою буде досягнута значна економія за рахунок запобігання сплати податків.

Як другий приклад можна розглянути випадок, коли компанія створюється у Великобританії, а керується з іншої країни, наприклад зі США. У цій ситуації фірма не є резидентом ні Великобританії, де резидентами вважаються компанії, що мають у країні центр фактичного керівництва, ні США, де критерієм резидентства визнається місце створення (інкорпорації) компанії. Отже, компанія буде обкладатися тільки податком на доходи. Відповідно при одержанні компанією доходу в якій-небудь третій країні, де дані доходи обкладаються по незначній ставці, компанія також одержить значні переваги.

Антіоподаткування так само, як і подвійне оподаткування, має свої економічні наслідки. Переваги, одержувані в результаті антіоподаткування, приводять до збільшення рентабельності міжнародних угод і ставлять

підприємства, що мають міжнародні зв'язки, у більш вигідне положення. З іншого боку, діяльність усередині країни стає менш вигідної і привабливий, тим самим знижується інтерес до участі в розвитку власної економіки.

МЕТОДИ УНИКНЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ

Міжнародне право не містить загальних правил, що диктують заборону міжнародного подвійного оподаткування. Держави мають виняткове право стягувати податки на своїй території відповідно до національного податкового законодавства. Тому на практиці, щоб уникнути міжнародного подвійного оподаткування, застосовуються як однобічні міри, зв'язані з відповідними нормами внутрішнього податкового законодавства і прийняті владою даної країни без узгодження з іншими країнами, так і багатобічні міри, реалізовані за допомогою міжнародних угод і конвенцій про запобігання подвійного оподаткування.

Як правило, застосовуються й однобічні міри запобігання подвійного оподаткування, зв'язані з нормами внутрішнього податкового законодавства, і багатобічні міри, реалізовані за допомогою відповідних міжнародних угод і конвенцій.

До методів, що виключають міжнародне подвійне оподаткування, відносяться:

- розподільний метод;
- податковий залік;
- податкова знижка

Загальна характеристика методів усунення міжнародного подвійного оподаткування приведена в таблиці 5.1.

Розподільний метод (принцип звільнення, звільнення з послідовністю) пропонує державам домовитися між собою про розподіл різних категорій доходів і об'єктів, що підпадають під

їхню податкову юрисдикцію. Іншими словами, держава відмовляється від обкладання якого-небудь об'єкта, що обкладається в іншій країні.

Таблиця 5.1

Методи усунення подвійного оподаткування

Багатосторонні угоди і конвенції	**Однобічні акти національного законодавства**	
1. Розподільний метод	**2. Податковий залік (кредит)**	**3. Податкова знижка**
Держава відмовляється від обкладання якого-небудь об'єкта, тому що він вже оподатковується в іншій країні	Відбувається залік сплачених за рубежем податків у рахунок внутрішніх податкових зобов'язань	Сплачений за кордоном податок віднімається із суми доходів, що підлягають оподатковуванню

Договори, у яких використаний цей метод, перелічують окремі види доходів і об'єктів, що обкладаються в одній країні і звільняються від обкладання в іншій.

Податковий залік (податковий кредит, кредит на закордонні податки) - це залік сплачених за рубежем податків у рахунок внутрішніх податкових зобов'язань, тобто оподатковувана база платника формується з урахуванням доходів, отриманих за кордоном, а потім з розрахованої суми податків віднімаються податки, сплачені за кордоном.

Податковий залік (податковий кредит) означає, що держава А обчислює стягнутий їм з резидента податок на основі сукупного доходу, включаючи доход, отриманий у державі Б, але далі з власного податку віднімає суми податків, сплачених в іншій державі.

Податкова знижка зменшує оподатковувану базу на суму сплаченого за рубежем податку, тобто сплачений податок розглядається як витрата, що віднімається із суми підлягаючих оподатковуванню доходів.

Відповідно до розподільного методу (принципом звільнення) держава А не обкладає податком доход, що, за згодою, обкладається в державі Б. У договорах між сторонами перераховані відповідні види доходів і об'єктів, що підпадають під їхню податкову юрисдикцію.

Багато держав, що розвиваються представляють різні податкові пільги з метою залучення капіталів з інших країн: повне звільнення від податків протягом пільгового періоду, зниження податкових ставок тощо. Однак ці пільги можуть бути зведені на ні, якщо в країні, з якої експортуються капітали, не будуть прийняті відповідні коригувальні заходи.

У країнах-експортерах капіталу, які застосовують метод «податкового кредиту» відносно податків, сплачених за кордоном, з податкових зобов'язань компаній і громадян віднімаються лише податки, реально оплачені за рубежем, і результатом пільги, що надається такою країною, буде автоматичне збільшення залишкової частки податків, що підлягають сплаті у країні-експортері капіталу (таким чином, позбавлення цих компаній і громадян отриманої пільги). Тому ефективність пільг, наданих країнам, що розвиваються з метою залучення іноземного капіталу, у значній мірі залежить від позиції податкових органів країн-експортерів капіталу.

Промислово розвинені країни, зацікавлені в експорті капіталу, застосовують метод «податкового кредиту» і метод звільнення іноземних доходів від оподатковування.

Країни, що застосовують метод «податкового кредиту», демонструють, таким чином, свою «безпристрасність» відносно податків, що стягуються за кордоном. Дійсно, платники податків країн з більш високими податковими ставками, що одержують доходи у країні з більш низькими податковими ставками, будуть сплачувати у своїй країні (відносно зазначених доходів) тільки суму перевищення податків своєї країни над податками іншої країни. Якщо ж доходи платників податків за рубежем обкладаються за більш високими

ставками, ніж у своїй країні, то ніякого відшкодування або компенсації для них не передбачається. Таким чином, застосування методу «податкового кредиту» означає, що дана країна у своїй податковій політиці дотримується принципу нейтралітету стосовно капіталовкладень своїх громадян і компаній за рубежем, тобто не прагне їх заохочувати, але й утримується від заходів, що дискримінують, проти них. Цей метод застосовується переважно в англосаксонських країнах: США, Великобританії та ін.

Приблизно аналогічні правила податкового кредиту існують у Німеччині, Данії, Фінляндії, Швейцарії, Греції й Іспанії. Норвегія дозволяє відрахування іноземних податків лише в якості операційних витрат – однак у всіх численних податкових угодах з іншими країнами також передбачене застосування методу податкового кредиту.

Австрія й Італія дають податковий кредит на основі фактичної взаємності, тобто за умови, що відповідна країна дає податковий кредит для податків, що стягуються в Австрії й Італії.

Ряд країн (Франція, Швейцарія, Аргентина, Венесуела та ін.) у своїй практиці більше орієнтуються на метод звільнення іноземних доходів від оподатковування. Як правило, таке звільнення поширюється лише на деякі строго визначені доходи: прибутки закордонних «ділових установ», доходи від нерухомої власності, розташованої за рубежем, дивіденди на інвестовані в інших країнах капітали.

При застосуванні методу звільнення країна-експортер капіталу вступає право оподатковування іноземного доходу країні-джерелу такого доходу. У цьому випадку в країні-джерелі доходу забезпечується рівність між місцевими й закордонними інвесторами, у той час, як для інвесторів країни-експортера капіталу зберігається відмінність податкових режимів для внутрішніх і закордонних інвестицій.

Для визначення податкового статусу (але не організаційно-правової форми) іноземної юридичної особи використовується поняття «постійне представництво». При висновку договорів про запобігання подвійного оподаткування договірні держави встановлюють, що оподатковуванню на території іншої держави підлягає тільки той прибуток іноземної юридичної особи, що отримана через постійне представництво, що знаходиться там. Якщо припустити деяке іноземне обличчя, що не має в Україні такого податкового статусу, то доходи, отримані з джерел на її території, при наявності відповідного міжнародної угоди, оподаткуванню в Україні не підлягають.

Постійне представництво виникає при дотриманні декількох загальних умов (критеріїв). В Україні встановлені три таких умови: наявність фіксованого місця діяльності (офіс, площадка складу та ін.); сталість місця діяльності (звичайно 12 місяців); здійснення іноземним обличчям діяльності через це місце.

Доходами отриманими на території України вважаються доходи, нараховані нерезидентам, котрі:

- працюють на об'єктах, розташованих на території України, у тому числі представництвах нерезидентів – юридичних осіб, незалежно від джерел таких виплат;
- є членами керуючих органів резидентів – юридичної особи або фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності або їх представництв за кордоном і отримують у зв'язку з цим заробітну плату, інші виплати та винагородження за рахунок таких резидентів;
- є суб'єктами підприємницької діяльності або здійснюють незалежну професійну діяльність на території України, незалежно від джерел виплати таких доходів.

Податок на прибуток (дохід, роялті) нерезидентів юридичних осіб в України, згідно чинного законодавства оподатковується за ставкою 15%.

Дохід фізичної особи нерезидента України, отриманий на території України, згідно Податковим Кодексом України оподатковується за подвійною ставкою 15% х 2 = 30%.

При отриманні нерезидентом – фізичною особою доходів у виді відсотків, дивідендів або роялті на території України застосовується ставка податку, встановлена для таких доходів резидента (15%).

Розглянемо декілька практичних ситуацій з оподаткування доходів іноземців, отриманих на території України:

Ситуація 1. *Сплата податку з доходів іноземця, який працює за трудовим договором.* Припустимо, що укладається трудовий договір між компанією-роботодавцем та іноземцем, який не має в Україні постійного місця проживання (у наведеній ситуації - громадянин Туреччини) тому, що він може бути оформлений лише за наявності дозволу на працевлаштування такого іноземця. Цей дозвіл за заявою роботодавця, що запросив іноземця на певну посаду (за фахом), оформляється й видається Державним центром зайнятості Мінпраці або за його дорученням відповідними центрами зайнятості АР Крим, областей, міст Києва та Севастополя.

Дозвіл на працевлаштування видається на період до одного року, а працівникам, які належать до категорії «внутрішньокорпоративні цесіонарії» (керівний персонал, менеджери та спеціалісти) та до категорії «особи, що надають послуги без комерційної присутності в Україні», на строк найму. За відсутності такого дозволу укладати трудову угоду з іноземцем українська компанія не має права.

Для отримання з метою оподаткування статусу резидента України громадянин іноземної держави має подати до органу ДПС заяву про самостійне визначення резидентського статусу. На підставі заяви орган ДПС зобов'язаний надіслати українській компанії - працедавцю іноземного громадянина Повідомлення працедавця про самостійне визначення фізичною

особою - іноземцем резидентського статусу. За наявності такого Повідомлення працедавець повинен усі доходи, які будуть нараховуватися та виплачуватися на користь працівника - іноземного громадянина (а не лише заробітну плату), обкладати ПДФО за ставкою 15 % (оскільки іноземець з метою оподаткування отримав статус резидента України).

Якщо ж іноземець не подав до органу ДПС заяву про самостійне визначення резидентського статусу, то його заробітна плата, як і всі інші доходи, підлягатиме оподаткуванню за ставкою 30 %.

У податковому розрахунку за ф. № 1ДФ доходи у вигляді заробітної плати слід відображати за ознакою доходу «01».

Ситуація 2. *Сплата податку з доходів іноземця в умовах цивільно-правових відносин.* Іноземець може не оформляти трудові відносини з українською компанією, якщо він є членом ради директорів цієї компанії, тобто мають місце цивільно-правові відносини. У такому разі він може отримувати директорський гонорар.

У цій ситуації бухгалтер повинен перш за все перевірити наявність та умови відповідного договору про уникнення подвійного оподаткування між Україною та країною іноземного громадянина.

Згідно Угоди про уникнення подвійного оподаткування, укладеної між урядами України і другої держави (далі - Угода) та ратифікованої відповідним Законом.

У такому разі, щоб зменшити ставку податку, громадянин іноземної держави, який на легальних підставах перебуває в Україні (має посвідку на тимчасове проживання в Україні з відповідною відміткою в паспортному документі), може самостійно визначити статус резидента України згідно з нормами діючого законадавства. Для цього він повинен:

• подати до органу ДПС заяву про самостійне визначення резидентського статусу, за встановленою формою,

та підтвердити мету й час перебування в Україні (зокрема, подати: договір, контракт чи інший документ щодо обіймання посади в раді директорів підприємства-резидента; відмітку в паспортному документі (візу), де зазначено дозволений час перебування в Україні; договір купівлі-продажу або оренди будинку, квартири чи іншого приміщення, придатного для проживання);

• отримати в органі ДПС Довідку про самостійне визначення фізичною особою - іноземцем резидентського статусу й надати її українській компанії, де він виконує функції члена ради директорів, за тією ж формою, що й Повідомлення працедавця про самостійне визначення фізичною особою - іноземцем резидентського статусу.

В разі відсутності вищезгаданої довідки такого іноземця слід розглядати як нерезидента й відповідно директорський гонорар обкладати ПДФО за ставкою 30 %.

Директорський гонорар нерезидента - громадянина іноземної держави може взагалі не оподатковуватися в Україні, оскільки згідно з вищезазначеною Угодою він може оподатковуватися цій іноземній країні. Реалізувати — це право нерезидент зможе лише за умови виконання вимог Порядку № 470.

Відповідно до п. 4 зазначеного Порядку підставою для несплати ПДФО в Україні іноземним громадянином є надання українській компанії, що виплачує йому директорський гонорар, відповідної довідки, форму якої наведено в цьому Порядку (її нотаріально засвідченої копії), або довідки, виданої згідно із законодавством його країни.

Довідка, яка надається за формою, затвердженою згідно із законодавством відповідної країни, повинна бути належним чином легалізована. Вона має підтверджувати, що іноземець є резидентом країни, з якою укладено міжнародну угоду. Довідка дійсна в межах календарного року, у якому її видано. Довідка має бути перекладена відповідно до законодавства України та

обов'язково містити таку інформацію: прізвище нерезидента; підтвердження, що нерезидент є особою, на яку поширюється дія положення міжнародного договору, тобто згідно із законодавством відповідної країни підлягає оподаткуванню в цій країні на підставі постійного місцеперебування (місця проживання) або на іншій підставі; назва компетентного органу, прізвище та підпис уповноваженої особи компетентного органу, яка засвідчує підтвердження; дата видачі.

Виплату директорського гонорару та інші аналогічні виплати (незалежно від того, оподатковуються вони чи ні) слід відображати в податковому розрахунку за ф. № 1ДФ за ознакою доходу «01» (оскільки це виплати за цивільно-правовим договором).

Контрольні запитання.

1. Які нормативно-правові акти регулюють міжнародне оподаткування в Україні?
2. Які існують принципи побудови податкової системи?
3. Назвіть етапи формування податкової системи України.
4. Які елементи формують міжнародне оподаткування України? Охарактеризуйте їх.

Тестові завдання

1. Міжнародне подвійне оподаткування це –
   а) обкладання порівнянними податками в двох (чи більше) державах одного платника податків у відношенні одного об'єкта за той самий період часу;
   б) обкладання податками в одній державах двох платника податків у відношенні одного об'єкта за той самий період часу;
   в) обкладання податками в одній державах двох платника податків у відношенні двох об'єктів за той самий період часу.

2. На що впливає подвійне (тобто зайве) оподаткування:

а) стримує ділову активність підприємця;

б) сприяє підвищенню ціни на товари і послуги;

в) стримує ділову активність підприємця і сприяє підвищенню ціни на товари і послуги.

3. Визначними показниками подвійного оподаткування є:

а) тотожність об'єкта оподаткування;

б) тотожність суб'єкта оподаткування;

в) тотожність термінів сплати податку;

г) ідентичність податкового платежу;

д) усі відповіді вірні.

4. Міжнародне подвійне оподаткування зустрічається при оподатковуванні:

а) доходів і майна фізичних і юридичних осіб;

б) майна фізичних і юридичних осіб;

в) доходів і майна фізичних і юридичних осіб.

5. Міжнародне подвійне оподаткування:

а) збільшує «збитки» платників податків;

б) зменшує «збитки» платників податків;

в) не впливає на «збитки» платників податків.

6.Антиоподаткування стосовно міжнародного подвійного оподаткування виступає:

а) антиподом;

б) аналогом;

в) вірна відповідь відсутня.

7. Антіоподаткування використовується з метою:

а) запобігання сплати податків шляхом перенесення бази оподаткування в країну з більш низьким рівнем податків;

б) запобігання сплати податків шляхом перенесення бази оподаткування в країну з більш високим рівнем податків;

в) вірна відповідь відсутня.

8. У разі антіоподаткування інтерес підприємця до участі в розвитку національної економіки:

а) знижується;

б) збільшується;

в) не має впливу.

9. В чому різниця між подвійним оподаткуванням та анти оподаткуванням?

а) подвійне оподаткування приводить до зменшення обкладання, а антіоподаткування - до зайвого обкладання;

б) подвійне оподаткування приводить до зайвого обкладання, а антіоподаткування - до його зменшення чи відсутності;

в) вірна відповідь відсутня.

10. До методів, що виключають міжнародне подвійне оподаткування, відносяться:

а) розподільний метод;

б) податковий залік;

в) податкова знижка;

г) всі відповіді вірні.

11. Розподільний метод – це коли:

а) держава відмовляється від обкладання якого-небудь об'єкта, тому що він вже оподатковується в іншій країні;

б) відбувається залік сплачених за рубежем податків у рахунок внутрішніх податкових зобов'язань;

в) сплачений за кордоном податок віднімається із суми доходів, що підлягають оподатковуванню.

12. Податковий залік (кредит)– це коли:

а) держава відмовляється від обкладання якого-небудь об'єкта, тому що він вже оподатковується в іншій країні;

б) відбувається залік сплачених за рубежем податків у рахунок внутрішніх податкових зобов'язань;

в) сплачений за кордоном податок віднімається із суми доходів, що підлягають оподатковуванню.

13. Податкова знижка - це коли:

а) держава відмовляється від обкладання якого-небудь об'єкта, тому що він вже оподатковується в іншій країні;

б) відбувається залік сплачених за рубежем податків у рахунок внутрішніх податкових зобов'язань

в) сплачений за кордоном податок віднімається із суми доходів, що підлягають оподатковуванню.

14. Для визначення податкового статусу (але не організаційно-правової форми) іноземної юридичної особи використовується поняття:

а) «тимчасове представництво»;

б) «постійне представництво»;

в) вірна відповідь відсутня.

15. За яких умов виникає в Україні постійне представництво :

а) наявність фіксованого місця діяльності (офіс, монтажна об'єкт, площадка складу й ін.);

б) сталість місця діяльності;

в) здійснення іноземним обличчям діяльності через це місце;

г) усі відповіді вірні.

16. Податок на прибуток (дохід, роялті) нерезидентів юридичних осіб в України, згідно Закону України «Про прибуток» та чинного законодавства оподатковується за ставкою

а) 15%;

б) 20%;

в) 25%.

17. Дохід фізичної особи нерезидента України, отриманий на території України, згідно ЗУ «Про ПДФО» оподатковується за ставкою:

а) 25%.

б) 30%.

в) 35%.

18. При отриманні нерезидентом – фізичною особою доходів у виді відсотків, дивідендів або роялті на території України застосовується ставка податку:

а) 10%;

б) 15%;.

в) 25%.

19. Дозвіл на працевлаштування іноземця видається на період

а) до одного року;

б) до трьох років;

в) до п’яти років.

Практичні завдання

Завдання 1

Товариство „Схід” заявило до відшкодування суму ПДВ 5520 грн. Та відобразило це в податковій Декларації за березень від 20.04.2005р. Згідно з законодавством товариство разом із Декларацією подало копії платіжних доручень за період з 01.01.2005 р. по 19.04.2005 р., за якими сума сплаченого податкового кредиту склала 12320 грн. та ввізну ВМД, яка підтвердила імпорт товару 10.03.2005 р. митною вартістю 7234 грн. ПДВ по ставці 20% був сплачений при розмитненні в розмірі 1447 грн. Подані також ВМД з експортних операцій, засвідчуючи вивіз товарів, загальною фактурною вартістю – 35240 грн. Крім того, здійснена експортна поставка товарів у рамках бартерного контракту на суму 10430 грн.

На території України за звітний період були здійснені операції продажу по ставці 20% на суму 60285 грн. (без ПДВ), де ПДВ – 12057грн.

Зробить розрахунок експортного відшкодування ПДВ ТОВ „Схід”.

Завдання 2

Перевізник здійснює доставку за маршрутом Винниця – Львів – Люблін (Польща). У відповідності з відмітками зробленими митними органами в контрольному листку к дорожньому листу вантажного автомобіля у міжнародному співвідношенні, державний кордон автомобіль перетнув у пропускному пункті Равва-Руська, яка знаходиться за 425 км від Вінниці. В цілому відстань між Вінницею та Любліном складає 575 км. Договірна вартість перевезення складає 1,00 грн. за 1 км (без ПДВ).

Розрахувати ПДВ, яке повинен сплатити перевізник та заповнити податкову накладну.

МОДУЛЬ 2
ТЕМА 6. ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ. ОПОДАТКУВАННЯ ДИВІДЕНТІВ НЕРЕЗИДЕНТІВ

План

6.1. Сутність оподаткування іноземних інвестицій.
6.2. Податкова політика різних держав у стимулюванні інвестицій.
6.3. Уніфікація процесів оподаткування інвестицій на міжнародному рівні.
6.4. Особливості оподаткування доходів від інвестиційної діяльності.
6.5. Оподаткування дивідендів нерезидентів суб'єктів підприємницької діяльності.

Ключові терміни: інвестиція, пряма інвестиція, іноземна інвестиція, гармонізація, податковий кредит, податок на репатриацію, авансовий внесок, оподаткування дивідендів нерезидентів, міжнародний договір, підприємство – емітент, вартість товарів, оподаткування продажу.

Література: [25, 26, 28, 35, 36, 37, 40, 42, 43, 48, 53, 66**]**

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:

- сутність оподаткування іноземних інвестицій, їх структури та видів видатків з них;
- уніфікацію процесів оподаткування інвестицій на міжнародному рівні та особливостей оподатковування доходів від інвестиційної діяльності;
- оподаткування дивідендів нерезидентів суб'єктів підприємницької діяльності.

СУТНІСТЬ ОПОДАТКУВАННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

Сучасній історії світової економіки властиве стрімке зростання ринку капіталу, у т. ч. прямих і портфельних інвестицій.

Прямі інвестиції — це одержання права контролю резидентом однієї країни за підприємством — резидентом іншої країни з метою одержання прибутку. На відміну від прямих портфельних інвестицій — це вкладення капіталу в іноземні цінні папери, які не дають інвестору права реального контролю над об'єктом інвестування.

Посилення припливу прямих зарубіжних інвестицій в економіку було зумовлене корінною зміною відносин до них з боку політиків і громадськості багатьох країн. Якщо в перші післявоєнні десятиліття відношення до них було насторожене, а іноді й вороже, то нині замість заходів контролю й обмеження з'явилися численні стимули залучення іноземного капіталу. За обсягом накопичених зарубіжних інвестицій провідне місце займають США.

За 20 років (1981-2001) обсяг прямих іноземних інвестицій у США збільшився в 22 рази у 2000 р. й достигнув 1,23 трлн. дол. На долю цієї країни припадає більше 20% світового обсягу іноземних інвестицій.

Промислово розвинуті країни, будучи найбільшими імпортерами іноземного капіталу, самі залишаються основними експортерами інвестицій.

Перевага, яка надається інвесторами промислово розвинутим країнам, визначається:

- ємністю внутрішнього ринку цих країн;
- ліберальною зовнішньоторговельною політикою;
- наявністю висококваліфікованої робочої сили;
- наявністю бази для високотехнологічного виробництва;
- наявністю системи міжнародних договорів, які передбачають податкові пільги і схоронність інвестицій.

Залучення зарубіжних, особливо прямих інвестицій стало предметом міждержавної конкуренції. Така конкуренція стала одною з важливих причин проведення податкових реформ у промислово розвинутих країнах, в результаті яких відбулося зниження рівня оподаткування прибутку підприємств. Так, у ряді країн Західної Європи податки на прибуток корпорації за 1988-1998 роки скоротилися приблизно на третину: в Іспанії — з 50% до 35%, у Данії — з 50% до 34° о, в Австрії з 55% до 34%, Швеції — з 52% до 28%, в Ірландії — з 47% до 32%. Відбулося зниження податкових ставок на корпорації і в інших країнах світу: у США — з 46% до 34%, у Японії — з 42% до 37,5%. Усе це привело до росту прибутковості від інвестицій — у 1997 р. її середня ставка склала 15% річних, а в країнах, які переживають економічний підйом, вона досягає 20-25%.'

Тенденція до скорочення податків на прибуток корпорації і росту прибутковості від інвестицій зберігається і на початку XXI ст. Тому зовсім логічно, що зарубіжні капіталовкладення спрямовуються в країни з високою економічною кон'юнктурою. Одним з важливих елементів її поліпшення вважається полегшення для інвесторів податкового тягаря — тривалий економічний підйом у ряді промислово розвинутих країн фахівці пов'язують з лібералізацією податкової політики в ці роки. Однак, варто відзначити, що в силу особливостей історичного розвитку, різні країни мають зовсім різні можливості маневру в податковій політиці, коли мова йде про оподаткування прибутку корпорацій. Так, до початку 1990-х років частка податку на прибуток корпорацій у бюджеті США складала 7,3%, а прибуткового податку з громадян —35%, в Англії відповідно — 11% і 28%, у Німеччині 4,7% і 27,4 %, у Франції — 5,4% і 11,8%. В залежності від цього окремі країни не можуть дозволити значного скорочення корпоративного податку, не нанісши серйозних збитків бюджету.

Тому важливим елементом у міждержавній конкуренції на ринку капіталів стає пільгове оподаткування, яке виступає в двох видах:

- пільгове оподаткування окремих галузей економіки;
- пільгове оподаткування окремих територій.

Обидва ці види мають безперечну перевагу перед тотальним зниженням податкових ставок на прибуток, які не наносять збитку бюджету країни. Перший вид часто поширюється на новаторські високотехнологічні виробництва — тут податкові пільги супроводжуються розширенням податкової бази і тому сума зібраних податків може навіть зрости. Коли ж податкові пільги застосовуються до інших галузей економіки, то бюджет теж від цього нічого не втрачає: в інших галузях прибуток близький до нуля або взагалі відсутній, тому і до надання пільг податкові збори тут були незначними. Приплив інвестицій, у тому числі й зарубіжних, викликаний податковими пільгами, збільшення податкових зборів спочатку не принесе, проте розширить податкову базу в майбутньому.

Аналогічні ж результати приносять податкові пільги і для окремих територій. Використовуючи їх як стимули для інвесторів, значних успіхів у залученні зарубіжних капіталовкладень досягли: Великобританія, Іспанія й особливо Ірландія, що викликало восени 1998 року деяку напруженість у відносинах між країнами Європейського Союзу. Однак, сучасній історії світової економіки властиве стрімке зростання ринку капіталу, у т.ч. прямих і портфельних інвестицій.

Загальновідомо, що спонукальним мотивом до інвестування є його прибутковість. А залежить вона не тільки від величини податку на прибуток. Чималу роль в ефективності інвестицій відіграє податок на заробітну плату разом з іншими відрахуваннями на соціальні цілі. Його величина, сплачуєма підприємствами в різних країнах, дуже різна і має тенденцію до зростання. Так, у країнах Західної Європи за 1988-1998 роки

податки на енергію і капітал знизилися на 10%, а на заробітну плату зросли на 7%.

Оподаткування заробітної плати також стає об'єктом міждержавної конкуренції в процесі залучення іноземних й утримання в країні вітчизняних інвестицій. У СІЛА підприємства платять податок на заробітну плату завбільшки 7,51%, у Франції — від 4,5% до 13,6%, у Німеччині — 6,8%, у Швеції — 39,3%, а в Україні (разом з іншими відрахуваннями на соціальні цілі) — близько 47%.

Високі податки на заробітну плату дуже відчутно позначаються на інвестуванні в трудомістких галузях. Цим і користуються країни, які залучають за допомогою податкових пільг капітали в окремі галузі чи території, як це робить, наприклад, Ірландія. Тодішній комісар Євросоюзу Маріо Монті заявив у жовтні 1998 року, що третина безробіття в країнах Європи викликана високим рівнем оподаткування фонду заробітної плати і пов'язаним з ним недоінвестуванням економіки. Він виразив заклопотаність проявами несумлінної конкуренції в сфері оподаткування. «Якщо ми не покінчимо з податковим раєм у деяких країнах, — відзначив він, — Європа стане податковим пеклом для багатьох». Невідкладним завданням визнане загальне зниження податків на заробітну плату.

Все більше міцніючою тенденцією у світовій економіці і, в першу чергу, в економіці індустріально розвинутих країн стало посилення пільг із стимулювання вітчизняних та іноземних інвестицій у розвиток науково-виробничої бази. Звичайно встановлюється інвестиційна податкова знижка, яка зменшує оподаткований прибуток (дохід) на величину капітальних витрат. Особливість даної знижки в тім, що її величина віднімається від суми обчисленого податку, а не від величини оподаткованого прибутку. Знижка застосовується за певних умов — з метою стимулювання використання альтернативних видів енергії, нових технологій у сфері

енергетики, здійснення енергозберігаючих заходів і проведення відповідних науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), розвитку наукової бази і створення нових технологій. У всіх випадках верхню межу знижки встановлюють звичайно на рівні 15-20% величини податку на прибуток, який підлягає сплаті в даному році.

Для посилення пільгового режиму в багатьох країнах широко застосовують зменшення термінів амортизаційних списань. Скорочення таких термінів створює сприятливі можливості масового відновлення основного капіталу, прискореної модернізації промисловості і поліпшення технологічної бази економіки. У Японії корпораціям надається право вибору між знижкою на інвестиції і застосуванням прискореної амортизації. І це дуже розумно, тому що в одних випадках необхідна прискорена амортизація, а в інших — податкова знижка. Ставки прискореної амортизації встановлені вище звичайних, як правило, на 30-40%. Термін дії пільги з прискореної амортизації в середньому складає два-три роки після придбання основних фондів.

Для устаткування, яке використовується з метою проведення НДДКР, у багатьох країнах застосовується особливий пільговий порядок амортизації. Протягом перших п'яти років в амортизаційний фонд дозволено списувати до 40% вартості активної частини основних фондів і 10— 15% о вартості пасивної частини за умови, що устаткування цілком використовується з метою НДДКР, а будинки і споруди — не менше ніж на дві третини.

Форми податкових стимулів для залучення інвестицій у високотехнологічні галузі у світовій економіці відрізняються різноманіттям і винахідливістю. Тобто, країни, які роблять помітні успіхи в галузі технології, домагаються і помітних успіхів у залученні іноземного капіталу. Такий напрямок припливу іноземних інвестицій, вочевидь, залишається актуальним напрямком і на початку XXI століття.

ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА РІЗНИХ ДЕРЖАВ У СТИМУЛЮВАННІ ІНВЕСТИЦІЙ

Податкова політика в різних державах у питаннях стимулювання інвестицій має багато загальних рис, але є й особливості. Ці особливості відображають різні напрямки проведення державної інвестиційної політики і дають можливості вибору найбільш ефективної з них та її можливість застосування в Україні.

США. В цілому податкова політика цієї держави спрямована на зменшення регулюючого впливу держави та уряду на прийняття господарських рішень підприємством та поступове звільнення ринкових суб'єктів від опіки держави. Головним напрямком проведення податкової політики є лібералізація ставок оподаткування, зменшення найбільших ставок, рівність податків на рівний дохід незалежно від форми вкладення капіталу, розширення бази оподаткування, скорочення фіскальної функції податків. З іншого боку, держава має напрямок на скорочення пільг по податках з метою запобігання можливості платників до зменшення своїх податкових обов'язків.

З цією метою знижена ставка податку на прибуток з 46% до 39 % та ліквідовано інвестиційний податковий кредит. Хоча ставка податку на приріст витрат на науково-дослідницьку діяльність знижена не значно — з 25 % до 20 % у порівнянні з попереднім базовим періодом, вона поки що залишається ще досить істотним заохочувальним стимулом для підприємств.

Проведена податкова реформа 1986 р. внесла досить суттєві корективи в систему амортизації. З метою забезпечення збільшення розмірів амортизаційних відрахувань та зниження прибутку до оподаткування всі основні фонди підприємства поділяються на вісім класів, кожний з яких має свій строк списання від 3 до 31 року. Але в цьому випадку державний бюджет досить багато втрачає у зв'язку із зниженням прибутку до оподаткування, і тому в 90-х рр. XX ст. у США проводилась

подальша модифікація податкових пільг. Вона здійснювалась з урахуванням умов, які склалися в суспільстві, і завдяки цьому стало можливим об'єднати їх за наступними напрямками:

по-перше, це перенесення більшості пільг на малі та середні дослідницькі підприємства та колективи. Це пояснюється тим, що в сучасних умовах для впровадження у виробництво багатьох науково-технічних розробок потрібні невеликі капітальні вкладення, і вони можуть бути здійснені малими колективами. Тому ці підприємства мають досить суттєві пільги з оподаткування, а в деяких випадках можуть навіть звільнятися від сплати податку.

по-друге, проведення податкової реформи 1986 р. призвело до того, що почала змінюватись і структура самих підприємств. Стали більш тісними зв'язки між виробничими та науково-дослідними підприємствами, вони почали утворювати єдині об'єднання, які ставали в подальшому акціонерними товариствами, а їх працівники ставали акціонерами. У цьому випадку отриманий інвесторами дохід обкладається по нижчій ставці, ніж індивідуальний прибутковий податок.

по-третє, був введений принцип «рівний податок на рівний дохід», а також зменшені найбільші ставки податку в галузях, де прибуток був вищим, ніж середній по промисловості в цілому.

Ще однією проблемою США було оподаткування венчурних компаній, які були утворені для розробки та впровадження нових досягнень науки та техніки, нових технологій. Але діяльність цих фірм пов'язана з великими ризиками, пошуком різних джерел фінансування та ставками податку на приріст капіталу. Головним чином обкладанню податком підлягали цінні папери (акції, які реалізуються венчурними компаніями). Тому з цією метою ставки податку поступово знижувались, і це сприяло зростанню ділової активності, утворенню нових робочих місць, а також розширенню бази оподаткування. Головним у вирі цієї

проблеми була спрямованість податкових пільг на кінцевий результат. Право на пільгу наступало тоді, коли був досягнутий кінцевий результат, і головне — пільга згідно з діючим законодавством надавалася автоматично.

Великобританія. Англійська система стимулювання інвестицій побудована за принципом американської системи, але має свої особливості. Так, ставка податку на прибуток корпорацій встановлюється щорічно на фінансовий рік, який завершився. Норма амортизації встановлюється на всі капітальні активи незалежно від їх первинної вартості у розмірі 25 %, по спорудах та будівлях — 4 %. Корпораціям надано право всі витрати на НДДКР відносити на витрати виробництва практично в будь-якому розмірі. При цьому прибуток малих компаній, який не перевищує встановлений рівень, оподатковується по більш низький ставці. Крім того у Великобританії існує достатньо велика кількість пільг. Пільги мобільні, в першу чергу це стосується обкладання дивідендів компаній та прибутку на приріст капіталу.

Німеччина. В цілому податкова політика цієї держави спрямована на стимулювання економічного росту та активізації ринкового механізму. Починаючи з 1990 р. в державі почала проводитись податкова реформа, яка була спрямована на стимулювання інвестицій. Для цього застосовувались неоподатковувані податком надбавки на виробництво товарів за рахунок інвестицій, а також інвестиції в сферу НДДКР, зниження прогресії та скорочення ставок корпоративного податку, зміна податкового складу, зменшення податку на дохід та прибуток з одночасним збільшенням податку на споживання, податку на додану вартість.

Крім того були звільненні від оподаткування численні резервні фонди, які призначались для компенсації інфляційних наслідків зростання цін на сировину та матеріали, всі види енергії, для засобів, які отриманні фірмою внаслідок зміни оціночної вартості основних фондів. Інша частина резервного

фонду призначена для покриття негативних ризиків від подальшої підприємницької діяльності. В цілому утворення резервних фондів зменшує прибуток до оподаткування і приводить до зменшення податків.

При встановленні ставки оподаткування має значення, який це прибуток. Так на нерозподілений прибуток ставка податку значно менша, ніж ставка на розподілений прибуток. Крім того з прибутку до оподаткування корпорацій до загальних витрат включаються матеріальні витрати на утримання персоналу, який займається науково-дослідною діяльністю, а також досить широко використовується прискорена амортизація, особливо в сільському господарстві. Так, для підприємств цієї галузі дозволено в першій рік амортизувати до 50 % вартості обладнання, а в перші три роки — до 80%. Особлива увага приділяється економічному оновленню господарства та зрівнянню регіонального розвитку різних земель.

Франція. Для цієї держави дуже характерна різноманітна система стимулювання зростання інвестицій. До початку 80-х р. XX ст. для цієї системи був характерним адміністративний напрямок регулювання. Так, у Міністерстві наукових досліджень і технологій було сконцентровано понад 80 % обсягу всіх ресурсів, які призначались на різні цілі. Але з початку 80-х р. у державі змінюється напрямок стимулювання інвестицій. Водночас зменшується фінансування НДДКР з державного бюджету і більше уваги приділяється економічним методам стимулювання промислових фірм та підприємств. Для підприємств та акціонерних товариств було введено право податкового кредиту та знижена сума податку на 50 % від суми збільшення відрахованих коштів на НДДКР для підприємств, які займаються дослідницькими роботами в наукомістких галузях. На протязі перших двох років такі підприємства звільняються від сплати податків, на третій рік ставка податку складає 25 % від доходу, на четвертий рік — 50 %, на п'ятий рік — 75 % і тільки на шостий та наступні роки — 100 % від всієї

суми доходів.

Починаючи з 90-х рр., проводиться податкова політика на збільшення пільг по податковому кредиту на кошти, які пов'язані з проведенням дослідницьких робіт, підвищується їх максимальний розмір, спрощується порядок та процедура оформлення права на пільгу по її отриманню, утворюються більш сприятливі умови для середніх та малих підприємств, які починають або розширюють свою науково-технічну діяльність. Крім того цим підприємствам надається право нараховувати податковий кредит на підставі приросту витрат на НДДКР по відношенню до загальної суми витрат, які були проведені в попередніх роках.

З 1988 р. у Франції вводиться податковий кредит на витрати по професійній підготовці кадрів, при якому від обкладання податком звільняється 25 % доходів підприємства, які спрямовуються на ці цілі, особливо на підготовку нових фахівців в тих регіонах, де високий рівень безробіття. В цих районах підприємства зовсім звільняються від сплати податків з доходів, які спрямовуються на цілі підготовки та перепідготовки кадрів.

УНІФІКАЦІЯ ПРОЦЕСІВ ОПОДАТКУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙ НА МІЖНАРОДНОМУ РІВНІ

Подальший розвиток економіки держави, окремого підприємства, фірми неможливий без інтеграції з іншими суб'єктами господарювання, як у самій державі, так і за її межами. Це є головною умовою ефективного функціонування та можливого виживання на ринку, конкурентоспроможності підприємства. Тому дуже важливе місце в цьому процесі повинні займати: розвиток міжнародних зв'язків з іншими державами та підприємствами.

Але в кожній державі існують свої особливості розвитку економіки, різне законодавство, національні традиції, свій напрямок розвитку економіки. І важливою проблемою при

подальшому розвитку цих зв'язків є уніфікація чинного законодавства держав, особливо тих, які пов'язані з інтеграцією їх економічних систем. В першу чергу це стосується законодавства з питань оподаткування.

Для країн Західної Європи ця проблема постала ще на прикінці 50-х р. з утворенням Європейського Союзу (ЄС). В першу чергу тут проводилась уніфікація податків на споживання, але потім почалися розробки і по прямих податках на доходи підприємств, в першу чергу на ті, які пов'язані з стимулюванням інвестиційних процесів.

На протязі майже 30 років Комісією ЄС проводилась робота з гармонізації податків, особливо тих, які пов'язані з інвестиційною діяльністю. Були висунуті пропозиції з питань оподаткування прибутку головних та дочірніх компаній, а також при злитті й поділі з передачею власності корпорацій (1969), прийнято директиву Комісії з питань взаємодії в галузі прямого оподаткування та проблем ухилення компаній від сплати податків (1977), оподаткування дивідендів та усунення подвійного оподаткування в країнах ЄС (середина 70-х), пропозиція з гармонізації правил оподаткування прибутку (1988) тощо.

Але процес гармонізації податків стикується з вирішенням двох протилежно спрямованих проблем. Сутність першої полягає в тому, що утворення єдиного внутрішнього ринку передбачає уніфікацію податкового законодавства, особливо це стосується отриманого прибутку підприємств та доходів інвесторів, тому що тільки вирішення цієї проблеми дає можливість вільного пересування капіталів між країнами — членами ЄС та дає змогу уникнути бар'єрів, які стримують розвиток науково-технічної інтеграції та розповсюдження найновіших досягнень науки, техніки та технології між державами. З іншого боку, проведення гармонізації податків, його ставок, надання різних пільг по інвестиціях стосується внутрішньої політики держави, об'єктивно зменшує розмір

отриманих податків в доходну частину бюджету держави. Крім того, при цьому зменшується вплив уряду держави на внутрішніх виробників. Тому вирішення цих проблем має велике значення і йому відводиться велика увага.

На сьогодні проблеми гармонізації податків проводиться за такими напрямками:

1. Гармонізація правил визначення прибутку до оподаткування підприємств. Проект цієї проблеми був висвітлений Комісією ЄС в 1988 р. У ньому охоплювалась діяльність всіх підприємств незалежно від виду та форм власності. Головна сутність цих пропозицій полягає в відмові всіх країн — членів ЄС від використання в межах кожної держави податкових кредитів при обчисленні бази оподаткування і заміна їх національними системами державних дотацій платникам у вигляді субсидій, податкових знижок, різних виплат з державних та місцевих бюджетів. На думку Комісії, це мало зацікавити компанії в стимулюванні виробничої та науково-технічної діяльності.

2. Система амортизаційних списань. Найбільш універсальним засобом, який застосовується в різних державах, залишається прискорена амортизація, що дозволяє досить ефективно стимулювати розвиток окремих галузей національної економіки, скоріше впроваджувати досягнення науково-технічного прогресу, заохочувати в інвестування кошти на НДДКР. Але кожна держава має свої особливості. В деяких з них у першій рік експлуатації обладнання можливе списання всіх 100 % його вартості. При цьому досить істотно зменшується прибуток до оподаткування. В цілому у сучасних умовах різні країни застосовують різні форми прискореної амортизації. Але пропозиція експертів ЄС полягає в тому, щоб взагалі відмінити в усіх країнах — членах ЄС прискорену амортизацію, а період амортизації встановити однаковий в залежності від правил ЄС. Крім того пропонується одночасно суттєво обмежити практику пріоритетного податкового

стимулювання окремих галузей національної економіки.

3. Оподаткування малого та ризикового бізнесу. В цілому всі податкові системи країн Західної Європи спрямовані на сприяння зміцненого фінансового та економічного стану компаній і наукомістких галузей національної економіки. Цієї пропозиції дотримуються і експерти Комісії ЄС. У зв'язку з тим, що діяльність цих підприємств пов'язана з великим ризиком діяльності і з утворенням різних філій та дочірніх підприємств, то і податкова політика спрямовується в першу чергу на гармонізацію податків на прибутки цих підприємств. Головні пропозиції з цієї проблеми полягають у наступному:

– встановлення для дочірніх підприємств обмеженого діапазону ставок прибуткового податку громадян, що значно нижче ставок корпоративного податку;

– на рівні філій взагалі звільнення від оподаткування доходів;

– при отриманні головною компанією від філії прибутку усунення подвійного оподаткування;

– перехід головних підприємств на систему консолідованого прибутку при оподаткуванні.

Тобто всі ці пропозиції спрямовані на стимулювання утворення головними підприємствами широкої мережі філій та дочірніх підприємств.

В цілому уніфікація податків у країнах — членах ЄС проводиться за різними напрямками і має на меті міждержавне регіональне утворення. Уніфікація проводиться за наступними напрямками:

– зближення ставок податку на прибуток тих підприємств, які займаються підприємницькою діяльністю в галузі інвестування;

– уніфікація бази оподаткування;

– уніфікація методів надання податкових пільг для інвесторів при стягненні корпоративного податку;

– усунення подвійного оподаткування підприємств та

фірм в країнах — членах ЄС;

– взаємодопомога державних структур країн — членів ЄС в галузі боротьби з ухиленням від оподаткування компаній.

ОСОБЛИВОСТІ ОПОДАТКУВАННЯ ДОХОДІВ ВІД ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кожна країна має свої неповторні політичні й економічні інститути, і інституціональні розходження між країнами можуть створити значні труднощі при координації операцій дочірніх компаній по всьому світу. Наприклад, розходження в податковому законодавстві між країнами може привести до того, що економічна угода буде мати зовсім неоднакові економічні результати після сплати податків у залежності від того, де ця угода відбулася. Крім того, податковий тягар у закордонних країнах варіюється від 52% у Швеції, 30% у США, Туреччині і Японії, до 5% у Непалі.

Не вважаючи на те, що законодавство обмежує вільний відтік фінансових ресурсів, компанії придумують різні хитрощі для того, щоб забезпечити можливість переливу капіталу. Серед цих засобів переказ фінансових ресурсів материнською компанією на користь дочірньої компанії у формі кредиту (репатріація отриманих доходів при цьому оформляється як виплата відсотків і погашення основної суми боргу) або як роздування в середині фірм цін за послуги. Ці маніпуляції також позначаються на величині податків, що сплачуються в кожній із країн, під юрисдикцію яких підпадає діяльність компанії.

Один з найпростіших методів переказу капіталу - оголошення про виплату дочірній компанії дивідендів. На жаль, через юридичну плутанину для фірми найчастіше буває більш вигідно оформити це яким-небудь обхідним методом.

Податки стягуються як у країні-джерелі капіталу, так і в країні - реципієнті (одержувачі платежу). При цьому чистий ефект оподаткування залежить від того, податкові органи якої

країни стягують податок першими і як реагують податкові органи другої країни на факт вилучення податку. За загальним правилом першим податок стягується в країні-реципієнті.

Країна-джерело капіталу потім може приєднатися до однієї з наступних стратегій:

1. Звільнити від податків доход від закордонних інвестицій, податок на котрі був сплачений за кордоном. Така політика держави реалізується в міжнародних договорах про запобігання подвійного оподаткування.
2. Податковий кредит. Країна-донор може обкладати доход інвестора від закордонного проекту по ставці податку для внутрішніх проектів, надаючи при цьому кредит у розмірі сплачених за кордоном податків, тобто оподатковувана база платника формується з урахуванням доходів, отриманих за кордоном, а потім з розрахованої суми податків віднімаються податки, сплачені за кордоном.
3. Відрахування податків або податкова знижка. Податкові органи країни-джерела капіталу розглядають податки, сплачені інвестором на приріст свого капіталу за кордоном як витрати, які необхідно віднімати з оподатковуваних доходів всередині країни (у своїй країні доходи обкладаються податком без обліку податків, сплачених за кордоном). Тоді інвестований за кордон капітал підпадає під подвійне оподаткування, а сукупна податкова ставка складає величину:

$$t = t_н (1 - t_f) + t_f,$$

де: **t_f** и **$t_н$** – ставки податку в країні-реципієнті й у країні-джерелі капіталу відповідно.

Таким чином, вигідність закордонних інвестицій для фірми буде неоднаковою у кожному конкретному випадку.

Податкове законодавство значно впливає на прийняття інвестиційних рішень, особливо коли це стосується міжнародних інвестицій.

У зв'язку з цим, найбільш важливим моментом є питання: чи вважається сплачений за кордоном податок витратою або податковим кредитом.

Податковий кредит - дозволене державою пряме відрахування визначених витрат із загальної суми податкових надходжень.

У першому випадку цей податок зменшує прибуток від інвестицій на величину ставки податку на прибуток корпорацій у країні, де знаходиться інвестор.

У другому випадку податок коштує $1 на кожен сплачений долар, тому що зараховується при сплаті податків материнською компанією на батьківщині.

Друге запитання стосується *відстрочки* сплати податків - цією пільгою можна користатися, якщо не переводити доходи з дочірньої компанії в країну, де знаходиться інвестор.

Відстрочка сплати податків - це могутній стимул для материнської компанії залишити інвестований капітал за кордоном, а тому така можливість буде мати велике значення в процесі прийняття рішень. Чи переводити доходи на батьківщину, сплачуючи при цьому податок, або інвестувати за кордоном, не сплачуючи податку - приклад взаємовиключних альтернатив.

У деяких ситуаціях законодавство не дозволяє вільного переміщення капіталу через кордон. У цьому випадку ще складніше вирішити, чи реінвестувати доходи, чи вкладати додатковий капітал.

Ще одна складність закордонних інвестицій полягає в тому, що інвестиційна діяльність здійснюється в двох або декількох країнах, де у кожній існує своє податкове законодавство.

Наприклад, якщо в країні материнської компанії діє порядок податкового кредиту у відношенні податків, що сплачуються дочірнім підприємством, то для розрахунку податку, якому необхідно заплатити материнської компанії у

своїй країні з отриманого нею доходу, цей дохід збільшується на величину податків, сплачених за кордоном.

Відвернемося від складностей податкового права (таких, як податковий кредит) і розглянемо основи інвестиційного аналізу для ситуації, коли міжнародний аспект має важливе значення. Аналізуючи ефект податків, будемо розглядати прибутковість інвестицій як до, так і після податків. Припустимо, що американська корпорація володіє дочірньою компанією і що:

а) податок на прибуток дочірньої компанії стягується за кордоном за ставкою **Tf** по мірі одержання цього прибутку;

б) сплата податків за кордоном збільшує податковий кредит у США в момент виплати дочірньою компанією дивідендів на користь материнської американської компанії (податковий кредит розподіляється за періодами у залежності від величини отриманих дивідендів).

в) у момент репатріації дивіденди від закордонних інвестицій обкладаються податком по ставці **Тн-Tf**, де **Тн** - ставка оподаткування в США, а **Tf** відбиває податковий кредит і ставку оподаткування за рубежем. Повернення капіталу податком не обкладається.

г) оподатковуваний дохід у США збільшується на величину іноземного податкового кредиту (дивіденди збільшуються на величину податку, сплаченого за кордоном).

Приклад розв'язання задачі

<u>а. Ситуація з одним періодом</u>

Розглянемо приклад, коли інвестиції в розмірі $100 через один рік принесуть дохід у розмірі $113,16 незалежно від того, чи інвестований капітал у своїй країні, чи за кардоном (прибутковість при цьому дорівнює 0,1316). Через рік закордонні інвестиції принесуть доход у $113,158.

Оподатковуваний прибуток буде дорівнювати $113,158 - $100,000 = $13,158, а ставка податку за рубежем 24%.

Сума податку дорівнює $3,158, а тому доход від інвестицій складатиме $110 чистими (прибутковість після сплати тільки закордонних податків складатиме 10%). Припустимо, що $110 будуть переведені на користь материнської компанії, з них $100 - повернення капіталу, а $10- дивіденд, оподатковуваний податком. Тоді $10 збільшуються на величину податку, сплаченого за кордоном за наступною схемою до 10/(1-0,24) = $13,158 до податків (дивіденд збільшується на величину податку, сплаченого за рубежем). Якщо ставка податку в США дорівнює 0,34, то

Податок у США = 0,34($13,158) - $3,158 = $4,474 - $3,158 = $1,136.*

З податкових віднімається сума податків сплачених за рубежем.

Після сплати податку компанія в США одержала:

А = $110 - $1,316 = $108,68

А тепер уявимо собі інвестиції в США, що теж приносять $113,158 у період 1. У цьому випадку фірма одержить

Приріст капіталу від інвестицій на батьківщині = $113,158 - 0,34($13,158) = $113,158 - $4,474 = $108,68.*

У випадку, коли інвестиції у своїй країні, приносять такий самий прибуток до сплати податків як і інвестиції за кардоном корпорації стає байдуже чи вкладати капітал за кардоном, чи у своїй країні.

Ми розглянули випадок тільки з одним періодом.

б. Ситуація з двома періодами

Розглянемо тепер ситуацію з декількома періодами.

Припустимо, що витрати з закордонних інвестицій дорівнюють $100, прибутковість по котрим - 0,1316 (до сплати податків) і 0,1 (після сплати податків) протягом 2 років, а через 2 роки будуть виплачені дивіденди. Тоді через 2 роки закордонна дочірня компанія буде мати:

$$\$100\ (1+0,10)^2 = \$121.$$

Дивіденд дорівнює $21, а повернення капіталу - $100. Згадаємо, що ставка податку за рубежем 24%, а в США - 34%. Дивіденди збільшуються на величину сплачених податків у такий спосіб:

$21/ (1-0,24) = $27,63

Податок на дивіденд у США дорівнює:

*Податок у США = (0,34-0,24) * $27,63=$2,763.*

Після сплати податків компанія поверне собі:

Чисті надходження = $21 - $2,76 = 118,24.

Якщо інвестиції у своїй країні приносять 0,13165 прибутку до податків і 0,1316(1-0,34) = 0,0862856 прибутку після податків, то вкладення $100 принесе $100*(1,0862856)^2 , тобто $118,13.*

Виходить, що інвестиції за рубежем мають невелику перевагу, тому що сплата більш високого податку на прибуток, отриману в перший рік, відкладається доти , поки не виплачений дивіденд (для цього необхідно, щоб ставка податку за рубежем була нижче, ніж у США).

Інтернаціоналізація бізнесу вимагає, щоб податкові законодавства країни, де знаходиться об'єкт інвестування, і країни, де розташований інвестор, були погоджені між собою. В ідеалі закони не повинні давати ніяких переваг у залежності від географічного положення, але на практиці такі переваги існують.

ОПОДАТКУВАННЯ ДИВІДЕНДІВ НЕРЕЗИДЕНТІВ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Засновник-нерезидент може виступати по відношенню до підприємства-емітента як суб'єкт господарської (підприємницької) діяльності. В даному випадку підприємству необхідно нараховувати та утримувати податок на репатриацію (податок на доходи засновника-нерезидента СПД).

Податок на репатриацію. Оподаткування доходів засновників-нерезидентів, джерелом походження яких є

Україна, здійснюється в порядку та за ставками, визначеними відповідно до чинного законодавства. До складу таких доходів засновника-нерезидента, відносяться й так звані «пасивні» доходи (дивіденди, які сплачуються (нараховуються) резидентом на користь нерезидента).

Резидент або постійне представництво нерезидента, які здійснюють на користь нерезидента або уповноваженої ним особи яку-небудь виплату з доходу із джерелом його походження з України, отриманого таким нерезидентом від ведення господарської діяльності (у тому числі на рахунки нерезидента, які ведуться в гривнях)... зобов'язані утримувати податок з таких доходів, за ставкою в розмірі 15 відсотків від їхньої суми й за їхній рахунок, що сплачується до бюджету під час такої виплати, якщо інше не передбачено нормами міжнародних договорів, які набули чинності.

Положеннями переважної більшості діючих міжнародних договорів України про запобігання подвійного оподаткування передбачено право оподатковувати податком доходи у вигляді дивідендів кожною з держав, які є сторонами міжнародного договору.

При цьому немаловажним є позиція, що положення міжнародних договорів не можуть трактуватися як такі, що надають платникові податку право вибору, в якій саме із двох договірних держав буде здійснюватися оподаткування доходу у вигляді дивідендів. Разом з тим право країни, в якій виникають пасивні доходи, обмежується ставками, які передбачені міжнародним договором.

Отже, при нарахуванні підприємством податку на репатріацію на доходи нерезидентів у вигляді дивідендів застосовуються ставки, передбачені положеннями міжнародного договору, замість ставки, передбаченої чинним законодавством. Для цього нерезиденту, що одержує дивіденди, необхідно надати підприємству, що виплачує йому дивіденди, довідку (або її нотаріально засвідчену копію), яка підтверджує,

що він громадянин країни, з якою підписано міжнародний договір .

Підприємство - емітент корпоративних прав, що виплачує доходи засновникові-нерезиденту, зобов'язане надавати до державної податкової інспекції (далі - ДПІ) за своїм місцезнаходженням звіт про виплачені доходи, утримані та перераховані до бюджету податки на доходи нерезидентів (далі - Звіт). Такий Звіт складається підприємством за звітні податкові періоди (квартал, півріччя, 9 місяців і рік) і надається до ДПІ в терміни, встановлені для квартальної звітності (протягом 40 календарних днів після закінчення звітного податкового кварталу) (дивись нижче приклад заповнення).

У випадку, якщо засновник-нерезидент вважає, що з його доходів була утримана сума податку на репатриацію, яка перевищує суму такого податку, належну до сплати, відповідно до норм міжнародного договору, він може подати заяву про повернення зайво утриманої суми податку.

Заява надається засновником-нерезидентом до ДПІ за місцем реєстрації підприємства, що виплатило йому доход у вигляді дивідендів, і при цьому утримало з них податок на репатриацію за формою, встановленою відповідно чинного законодавства.

Якщо після перевірки всіх необхідних даних ДПІ підтверджується факт надмірного утримання податку на доходи нерезидентів, то ДПІ повертає нерезиденту зайво утриманий податок.

Авансовий внесок. Крім цього підприємству, як було зазначено, необхідно нараховувати та вносити до бюджету авансовий внесок з податку на прибуток у розмірі 25%, нарахованих на суму дивідендів, призначених для виплати, без зменшення суми такої виплати на суму такого авансового внеску.

При цьому, законодавством зазначено, що авансовий внесок з податку на прибуток підприємств, сплачений у зв'язку

з нарахуванням (сплатою) дивідендів, є частиною податку на прибуток підприємства й не може розцінюватися як податок, що стягується при репатріації дивідендів (їхній сплаті на користь нерезидентів), відповідно до норм законодавства України або міжнародних договорів України.

Тобто підприємство - емітент корпоративних прав нараховує та вносить до бюджету авансовий внесок з податку на прибуток у розмірі 25% від суми нарахованих дивідендів, незалежно від того, є такий засновник резидентом або нерезидентом, і чи утримувався в такому випадку податок на репатриацію.

Оподаткування дивідендів нерезидентів

ПДФО. По відношенню до засновників-нерезидентів як просто до фізосіб підприємства повинні утримувати тільки податок з доходів фізосіб (далі - ПДФО). Відповідно до законодавства, платниками ПДФО є нерезиденти, які одержують доходи із джерелом їхнього походження з території України.

До таких доходів відносяться й дивіденди.

Крім того згідно чинного законодавства, доходи з джерелом походження з України, які нараховуються (виплачуються, надаються) на користь нерезидентів підлягають оподаткуванню за правилами, встановленим для резидентів, з урахуванням особливостей, визначених окремими законодавчими нормами.

Ставка ПДФО, при нарахуванні на користь нерезидента доходів у вигляді дивидендів застосовується, як і для оподаткування таких доходів резидентів, у розмірі 13%. При цьому підприємство - емітент корпоративних прав, що виплачує доход засновникові-нерезиденту у вигляді дивидендів, виступає його податковим агентом. При цьому яких-небудь особливостей відносно оподаткування не передбачено. Отже, підприємство - емітент корпоративних прав як податковий агент такого засновника-нерезидента здійснює

нарахування й утримання ПДФО в порядку та в терміни сплати до бюджету в такому порядку, який встановлений для засновників. Крім цього, як було зазначено, підприємству необхідно сплатити авансовий внесок.

Контрольні запитання.

1. Стимулююче значення податкових пільг при плануванні збільшення інвестиційної діяльності підприємства.
2. Особливості податкової політики США в питаннях проведення державної інвестиційної політики.
3. Особливості податкової політики Великобританії в питаннях проведення державної інвестиційної політики.
4. Особливості податкової політики Німеччині в питаннях проведення державної інвестиційної політики.
5. Особливості податкової політики Франції в питаннях проведення державної інвестиційної політики.
6. Гармонізація процесів оподаткування інвестицій в різних країнах світу.
7. Система амортизаційних списань як один із засобів стимулювання інвестиційних процесів на підприємстві.
8. Оподаткування малого та ризикового бізнесу підприємств у різних країнах світу.
9. У чому сутність оподаткування нерезидентів і Україні?
10. Хто такий нерезидент?
11. Як нараховується підприємством податок на репатріацію на доходи нерезидентів?
12. Особливості оподаткування дивідендів нерезидентів суб’єктів підприємницької діяльності.

Тестові завдання.

1. Що використовують для посилення пільгового режиму:
   а) зменшення термінів амортизаційних списань;
   б) прискорена амортизація;
   в) низькі податки на ЗП.
2. Одержання права контролю резидентом однієї країни за підприємством резидентом іншої країни з метою одержання прибутку це:
   а) портфельні інвестиції;
   б) прямі інвестиції;
   в) реальні інвестиції.
3. У якій країні ставка податку на прибуток встановлюється щорічно на фінансовий рік,який завершився:
   а) Німеччина;
   б) Франція;
   в) Великобританія.
4. Узгодження фінансових соціальних та зовнішньоекономічних заходів різних держав одне з одним це:
   а) гармонізація;
   б) амортизація;
   в) уніфікація.
5. Напрямок проблеми гармонізації:
   а) система амортизаційних списань;
   б) пільгове оподаткування окремих територій;
   в) уніфікація бази оподаткування.
6. Сукупна податкова ставка вимірюється:
   а) t = th(l-tf)+tf;
   б) h = th+(l+tf)-tf;
   в) t = tf+(th-l)+tf.

7. Податковий кредит це:
   а) кредит що надається безпосередньо громадянам для придбання предметів споживання;
   б) дозволене державою пряме відрахування визначених витрат із загальної суми податкових надходжень;
   в) кредит що надається щонайменш двома кредиторами що беруть участь в даній операції в певних частках в рамках єдиної кредитної угоди.
8. У чому складність закордонних інвестицій:
   а) інвестиційна діяльність здійснюється в двох країнах де у кожній своє податкове законодавство;
   б) в декількох країнах у яких немає податкового законодавства;
   в) в одній країні.
9. Спонукальним мотивом до інвестування є:
   а) його прибутковість;
   б) його ефективність;
   в) його капіталовкладення.
10. Скільки платять податку підприємства на ЗП :
   а) 7,51 %;
   б) 39,3%;
   в) близько 47%.
11. Для чого були створені венчурні компанії у США :
   а) для розробки нових досягнень науки та техніки;
   б) для впровадження нових досягнень та нових технологій;
   в) обидва варіанти вірні.
12. Що трапиться з доходом якщо в країні материнської компанії діє порядок податкового кредиту у відношенні податків, що сплачуються дочірнім підприємством:
   а) не зменшиться;
   б) збільшиться на величину податків;
   в) зменшиться.

13. Встановлені вищим органом законодавчої влади обов'язкові платежі, які сплачують фізичні та юридичні особи це:
    а) податок;
    б) інвестиція;
    в) кредит.
14. Різновид інвестицій:
    а) капітальна;
    б) матеріальна;
    в) обидва варіанти.
15. Види системи оподаткування:
    а) обкладне;
    б) розкладне;
    в) немає вірної відповіді.
16. Уніфікація це :
    а) приведення до єдності, до єдиної форми або системі;
    б) різновид амортизації;
    в) обидва варіанти.
17. У якому році в Німеччині почала проводитися податкова реформа:
    а)1990 році;
    б)1998 році;
    в)1996 році.
18. У якому році у Франції вводиться податковий кредит на витрати по професійній підготовці кадрів, при якому від обкладання податком звільняється 25 % доходів підприємства:
    а)1978 році;
    б)1988 році;
    в) немає правильної відповіді.
19. ПДФО – це:
    а) податок з дивідендів;
    б) податок на доходи засновника-нерезидента СПД;
    в) податок з доходів фізичних осіб.

20. Податкова пільга це:

а) частина суспільного капіталу підприємства, що залишається в його повному розпорядженні без потреби сплати держав;

б) зменшення податку для підприємства;

в) обидва варіанти вірні.

21. Скільки складає ставка податку з доходу із джерелом його походження з України, отриманого нерезидентом від ведення господарської діяльності:

а) 15%;

б) 13,1%;

в) 33%.

22. Податок на репатриацію – це:

а) податок з дивідендів;

б) податок на доходи засновника-нерезидента СПД;

в) податок з засновників-нерезидентів як просто з фізосіб.

23. Уніфікація проводиться за напрямками:

а) усунення подвійного оподаткування підприємств та фірм в країнах;

б) уніфікація бази оподаткування;

в)обидва варіанти вірні.

24. Якщо з доходів засновника-нерезидента була утримана сума податку на репатриацію, яка перевищує суму такого податку, належну до сплати, відповідно до норм міжнародного договору, чи повернуть йому зайво утриману суму податку:

а) ні, зайво утримана сума податку не ппідлягає поверненю;

б) так, засновнику-нерезиденту варто лише написати заяву;

в) так, якщо після написання нерезидентом заяви, підтверджується факт надмірного утримання податку на доходи нерезидентів, то ДПІ повертає нерезиденту зайво утриманий податок.

25. Чи можна розцінювати авансовий внесок з податку на прибуток підприємств, сплачений у зв'язку з нарахуванням (сплатою) дивідендів, як податок:

а) ні, він є лише частиною податку на прибуток підприємства;

б) так, він може розцінюватися як податок, що стягується при репатріації дивідендів;

в) це залежить від конкретного випадку.

Практичні завдання.

Завдання 1

Витрати з закордонних інвестицій у США дорівнюють $100, прибутковість по котрим - 0,1316 (до сплати податків) і 0,1 (після сплати податків). Інвестиційні заходи планується проводити протягом 2 років, через 2 роки будуть виплачені дивіденди. Розрахувати дивіденди, податок з дивідендів у США, чисті надходження від інвестицій та прибуток після сплати податків.

Завдання 2

Припустимо, на підприємстві «Сан» 21.03.2005 р. було ухвалене рішення про виплату дивідендів засновникам в сумі 40000,00 грн. Одним із засновників підприємства є Віктор Ользен, якому належить 10% статутного капіталу, тобто сума дивідендів, що йому належить - 4000,00 грн. Розглянемо порядок оподаткування дивідендів тільки засновника-нерезидента, оскільки приклади оподаткування доходів засновників-резидентів нами вже були розглянуті.

Завдання 3

Прибуток спільного підприємства у t-ому році склав 500 тис. грн. Ставка податку на прибуток – 30%. Відрахування у фонди розвитку спільного підприємства – 25%.

Визначити вид балансу (або виявити дисбаланс) інтересів учасників спільного підприємства, якщо:

- прибуток розподіляється між засновниками у пропорціях 75:25 на користь вітчизняного учасника;
- очікуваний прибуток вітчизняного учасника (A0) – 180 тис. грн., іноземного учасника (B0) – 10 тис. дол. США;
- прибуток вітчизняного учасника у (t-1)-ому році (A1) становив 130 тис. грн., іноземного учасника (B1) – 8 тис. дол. США;
- ставка податку на репатріацію прибутку іноземного учасника – 15%;
- курс валюти – 5 грн. / дол. США.

ТЕМА 7. ЮРИСДИКЦІЇ З ПОМІРНИМ ОПОДАТКУВАННЯМ І НЕТИПОВІ ОФШОРНІ ЦЕНТРИ

План

7.1. Зміст і призначення офшорних операцій.
7.2. Специфіка офшорних зон.
7.3. Особливості організації та діяльності офшорних компаній.
7.4. Перспективи трансформації офшорних юрисдикцій на сучасному етапі.

Ключові терміни: офшорна операція, офшорне підприємництво, офшорна зона, податкова гавань (податкове сховище, фіскальний оазис), податкова конкуренція, реєстр "зручний стяг", центр "офшор", компанія, звільнена від податків, компанія міжнародного бізнесу, критерій резидентності, критерій територіальності, нерезидентська компанія, офшорна компанія, офшорний холдинг, реінвойсинг, секретарська юридична фірма, секретарські послуги, незаконні ("брудні") гроші.

Література: [5, 19, 26, 28, 29, 35, 40, 42, 43, 53, 77, 78, 85**]**

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:

- зміст і призначення офшорних операцій, офшорних зон, їх специфіку.
- особливості організації та діяльності офшорних компаній та перспективи трансформації офшорних юрисдикцій на сучасному етапі.

ЗМІСТ І ПРИЗНАЧЕННЯ ОФШОРНИХ ОПЕРАЦІЙ

Термін “офшор” вперше з’явився в одній з газет на східному узбережжі США в кінці 1950-х років і означав фінансову організацію, що ухилялася від урядового контролю шляхом географічної винахідливості – компанія територіально перемістила діяльність, яку уряд США мав намір регулювати і контролювати, за межі можливості дії податкових органів. Термін “офшор” є не юридичним, а економіко-географічним поняттям.

Офшорна операція – це будь-яка підприємницька угода, однією зі сторін якої виступає офшорна компанія, і яка переслідує мету мінімізації податкових платежів. Іншими словами, офшорні операції являють собою законодавчу основу міжнародних фінансових і торгових операцій, які здійснюються підприємствами, зареєстрованими на території, що має статус офшорної зони. За своїм змістом офшорні операції являють фінансовий інструмент, який без порушень чинного законодавства використовується для планування і мінімізації оподаткування та для захисту комерційної таємниці.

Офшорне підприємництво – це будь-яка підприємницька діяльність, яка здійснюється з використанням зареєстрованих в офшорних зонах компаній. Особлива риса такої діяльності полягає в тому, що підприємець у її здійсненні переслідує не тільки конкретну комерційну мету – отримання прибутку від реалізації товарів чи послуг, але й максимізує цей прибуток, користуючись тими податковими пільгами, що створені для учасника схеми операції – офшорного підприємства.

Найбільш поширені різновиди офшорних операцій:

- консультаційні послуги з мінімізації оподаткування;
- послуги зі створення, реєстрації і продажу офшорних компаній, відкриття банківських рахунків;
- послуги з ефективного використання офшорних компаній у міжнародному комерційному обігу;
- послуги з управління офшорною компанією;

- спекулятивні операції з управління капіталом;
- консалтингові послуги з податкового планування.

Засади офшорного підприємництва

В основі офшорних операцій лежить конфіденційність офшорного підприємництва. У багатьох офшорних юрисдикціях прийняті спеціальні закони, що передбачають карну відповідальність за розголошення конфіденційної інформації для осіб, які мають до неї службовий доступ.

Захист комерційної таємниці, як правило, зводиться до нерозголошення імені фактичного власника офшорної компанії. Такий захист забезпечується шляхом випуску акцій на пред'явника або на основі використання довірительного керуючого (тобто номінального власника) офшорної компанії.

Довірительний керуючий (номінальний власник) – це підставна особа, що вводиться до складу власників та обіймає посаду директора, але за умовами установчого договору та статуту позбавлена практично усіх прав.

Конфіденційність також пов'язана з наявністю банківських рахунків, інформацію про які банк може надати лише у випадку судового слухання.

На зміст фінансово-організаційного механізму офшорного бізнесу впливають дві основні групи факторів. До факторів зовнішнього середовища відносять міжнародне політичне та економічне середовище, загальні принципи економічного розвитку офшорних територій та світової економіки в цілому, міжнародні та державні регуляторні заходи, що впливають на визначення напрямку й логіки функціонування офшорного бізнесу.

До внутрішніх складових середовища офшорного підприємництва відносять правила і процедури створення офшорних компаній, сервісного забезпечення їхньої роботи і здійснення самих офшорних операцій.

Розвиток офшорного бізнесу – явище, спричинене наявністю об'єктивного протиріччя між інтересами

підприємців та інтересами держави (а водночас – збіг інтересів урядів офшорних юрисдикцій і міжнародних корпорацій).

Держави зі звичайним режимом оподаткування зацікавлені у найбільш повному зборі податків з доходів, що були отримані від використання сформованих на їхніх територіях факторів виробництва, і декларують провідними принципами оподаткування його обов'язковість і рівність. Підприємці ж у всі часи намагалися за найменшої можливості обійти цю обов'язковість, і офшорні зони дозволяють робити це цілком легальним способом.

СПЕЦИФІКА ОФШОРНИХ ЗОН

У найбільш загальному розумінні *офшорна зона* – це вся або частина території держави, на якій встановлено особливий пільговий режим діяльності компаній з офшорним статусом та здійснення операцій з коштами і майном нерезидентів.

Характерно, що у закордонній науковій літературі не використовуються буквальні аналоги українського терміна "офшорна зона". Скажімо, американські джерела називають безподаткові країни й території офшорними юрисдикціями. Водночас з урахуванням специфіки умов ведення підприємницької діяльності, створених у тій чи іншій країні, офшорні зони за кордоном називають також офшорними центрами (зі сприятливими умовами для здійснення експортно-імпортних операцій), податковими гаванями (зі сприятливими умовами для приховування капіталів від оподаткування у країнах їх походження), корпоративними гаванями (зручні для заснування материнської компанії холдингу), банківськими гаванями (надають вигідні умови для ведення банківської діяльності).

Утім, всі види офшорних юрисдикцій об'єднують дві основні ознаки:

по-перше, на їхній території дозволяється створення особливого виду комерційних підприємств, винятковою

сферою діяльності яких є зовнішньоекономічні операції – торгівля, надання фінансових чи посередницьких послуг у міжнародних масштабах. Зазвичай, таким підприємствам суворо заборонено здійснювати будь-яку діяльність у межах країни реєстрації;

по-друге, до таких підприємств застосовується надзвичайно сприятливий режим оподаткування й фінансового контролю. З їхніх доходів, отриманих на зовнішніх ринках, або взагалі не стягуються податки, або їх величина є мізерною порівняно з аналогами в інших державах. Вимоги до реєстраційних документів, аудиту результатів діяльності можуть бути формальними.

У світі існує близько 70 офшорних зон, на які припадає 1,2% населення землі, 3% світового ВВП, 26% активів американських ТНК та 31% їхнього капіталу. Найбільш відомим у світі є міжнародний офшорний центр, який охоплює офшорні зони 23 держав Карибського басейну.

Наприкінці 80-х років XX ст. близько 1/3 обсягу операцій міжнародного ринку капіталів було сконцентровано в офшорних фінансових центрах; у 90-х роках майже половина міжнародного руху капіталів прямо чи опосередковано проходила через офшорні компанії.

Нині частка офшорного бізнесу в обсягах міжнародних банківських операцій становить приблизно 15%, у міжнародній торгівлі – до 7%, щорічно через рахунки офшорних компаній обертається, за різними оцінками, від 1 до 3 трлн. дол. США.

Принципове значення у класифікації безподаткових юрисдикцій має критерій їхньої “офшорності” – тобто, наскільки низьким є рівень оподаткування доходів компаній, зареєстрованих у них, наскільки ретельно забезпечується урядами територій конфіденційність власності, наскільки недосконалим є державний фінансовий контроль. Так, до першої групи офшорних територій відносять “кокосові” офшори, такі як Багамські, Британські Віргінські, Кайманові

острови, Панама тощо. На цих територіях міжнародні доходи зареєстрованих компаній не оподатковуються взагалі (сплачуються щорічні фіксовані збори), не підлягають державному контролю, а конфіденційність їх власників і комерційну таємницю гарантовано. Такі юрисдикції користуються невеликою популярністю в міжнародному бізнесі, оскільки компанії, зареєстровані в них, викликають цілком умотивований інтерес фінансових органів і недовіру з боку суб'єктів господарювання з інших країн світу.

До другої групи – країн і територій, які надають відчутні податкові пільги зареєстрованим у них компаніям, але й здійснюють суттєвий фінансовий контроль, можемо віднести США (окремі штати), Кіпр, Гібралтар тощо.

До третьої групи низькоподаткових юрисдикцій відносять країни та території, які формально не будучи офшорами і забезпечуючи надійний державний фінансовий контроль, все ж створюють сприятливі податкові умови для роботи компаній за окремими видами діяльності або володіють значною кількістю угод про уникнення подвійного оподаткування. До таких юрисдикцій належать Люксембург, Швейцарія, Велика Британія, Нідерланди тощо.

Безпосередньо на характер податкових пільг впливає також державний статус офшорної юрисдикції. За цією ознакою розрізняють: незалежні держави (Ірландія, Кіпр, Ліхтенштейн, Барбадос, Беліз, Панама, Вануату, Західне Самоа, Сінгапур та ін.); території, що входять до складу інших держав, але користуються правами широкого самоуправління (Гібралтар, Бермудські, Британські Віргінські, Кайманові острови, Нідерландські Антильські острови та ін.); адміністративно-територіальні утворення у складі федеративних або конфедеративних держав (провінція Канади Нью-Брансвік, штати США Вайомінг, Делавер, Флорида, кантон Цуг у Швейцарії, спеціальний адміністративний регіон Гонконг Китаю та ін.). Якщо офшорні зони є незалежними

державами, то вони мають право на встановлення і скасування будь-яких податкових платежів, а регіональні офшори можуть надавати пільги тільки з місцевих податків і зборів.

Досить важливим у класифікації офшорних зон є критерій їх географічного розміщення, оскільки більшість офшорних територій обслуговують велику за економічним потенціалом країну чи групу країн, що, як правило, містяться поруч. Групування офшорних зон за географічним принципом наведене у таблиці 7.1.

Таблиця 7.1

Групування офшорних зон за географічним принципом

Регіон	Офшорні зони	Капітал з яких держав в основному обслуговують
Карибські острови і Латинська Америка	Карибські офшорні юрисдикції, Беліз, Коста-Ріка, Панама, Уругвай	США
Північна Америка	Пільгові території США і Канади	США, Канада
Європа і Середземномор'я	Британські офшорні території, Кіпр, Ліхтенштейн, Люксембург, Монако та ін.	Європейський союз, Східна Європа
Близький і Середній Схід	Бахрейн, Ліван	Європейський союз
Африка	Ліберія, Сейшельські острови, Маврикій	Індія, Латинська Америка
Південно-Східна Азія	Гонконг, Сінгапур, Лабуан	Європейський союз, Японія, Китай
Тихоокеанські острови	Вануату, Західне Самоа, Острови Кука, Маршаллові острови та ін.	США

Утім, джерела надходження капіталу до офшорних зон визначаються насамперед не територіальною ознакою, а спеціалізацією офшорної зони за тими видами господарської діяльності, які користуються в ній найбільшими пільгами.

Зазначимо, що вузькоспеціалізованих офшорних зон залишається відносно небагато, причому більшість з них містяться в Європі – наприклад, Швейцарія, Ліхтенштейн (інвестиційна та банківська діяльність), Австрія, Мадейра, Лабуан, Кайманові острови (банківська діяльність), Багамські острови (страхові операції), Монако (податкове планування для фізичних осіб). Решту юрисдикцій слід класифікувати як універсальні за тими видами діяльності, які користуються в них податковими пільгами.

Досить цікавою є також класифікація офшорних зон за рівнем розвитку економіки. Так, серед найбільш розвинутих держав світу офшорні режими існують у Канаді, Люксембурзі, США, Великій Британії тощо. До групи країн, що динамічно розвиваються, відносять більшість з офшорних зон Карибських островів, Південно-Східної Азії, Кіпр. До найменш розвинутих країн світу відносять Панаму, Науру, Ніуе, Ліберію тощо.

Отже, *офшорна зона* – це насамперед специфічне законодавче середовище, яке характеризується наявністю особливого пільгового податкового і регуляторного режиму для функціонування підприємств з іноземними інвестиціями, діяльність яких спрямована тільки на здійснення торговельних операцій і надання послуг за межами даної юрисдикції.

Крім того, слід виділити спільні риси та відмінності вільних економічних та офшорних зон.

У вітчизняній економічній науці традиційно вважається, що офшорні зони є особливим видом вільних економічних зон. Таке твердження виправдовується наявністю деяких спільних принципових рис офшорних і спеціальних (вільних) економічних зон:

1) створення на їх території особливого преференційного режиму оподаткування і захисту інвестицій;

2) спільний загальний напрямок використання – як інструментів стимулювання інвестиційної діяльності у площині інтересів держави і як засобу економії на податкових платежах – з позицій підприємців.

Водночас між цими двома економічними інститутами існує й низка відмінностей:

1) офшорні зони у більшості випадків охоплюють території цілих держав, тоді як ВЕЗ організуються на обмежених частинах території держави і здебільшого – особливим чином від неї відділяються;

2) у ВЕЗ надаються особливі преференції щодо визначених видів господарської діяльності (виробничої, туристичної, обслуговування зовнішньої торгівлі тощо), тоді як в офшорних зонах взагалі заборонено ведення хоча б якої внутрішньої діяльності;

3) ВЕЗ створюються тимчасово, строк їхньої діяльності обумовлюється від самого моменту заснування, тоді як запровадження офшорного режиму для підприємств з іноземними інвестиціями ніяк законодавчо не обмежується в часі.

Визначення статусу "податкової гавані"

"Податкова гавань" ("податкове сховище", "фіскальний оазис») являє собою невелику державу або територію, що проводить політику залучення іноземних кредитних капіталів шляхом надання податкових та інших пільг. Податкова гавань надає пільги іноземним і місцевим підприємцям. Інколи пільгове оподаткування поширюється лише на окремі види отримуваного доходу, наприклад, в Люксембурзі – це пільговий податковий режим для банків; у Швейцарії і Ліхтенштейні – для холдингових посередницьких і торговельних компаній; на Багамських островах – повне звільнення від податку на доходи.

До особливостей “податкових гаваней” належать такі основні моменти:

1) реальні податкові пільги. Законодавства держав, що мають “податкові гавані”, передбачають для комерційних структур повне звільнення їх від податку (Ірландія, Ліберія) або обкладання їх невеликим паушальним податком (єдиною сумою) (Ліхтенштейн, Антильські острови, Панама);

2) дешевизна і максимальна простота процедури реєстрації. Термін реєстрації – мінімальний; процедура реєстрації максимально формалізована; розмір статутного капіталу, як правило, не регламентується;

3) конфіденційність. Відомості про власників фірм та акціонерів не підлягають розголошенню;

4) відсутність валютних обмежень. Офшорні компанії можуть відкривати депозити у будь-якій валюті у будь-яких зарубіжних банках, здійснювати й отримувати платежі у будь-якій валюті без жодних обмежень. Відсутні обмеження на вивезення валюти;

5) обслуговування секретарською компанією. Така фірма реєструє офшорну компанію і в подальшому вносить за неї щорічне мито за проведення реєстрації і звільнення від податків, а також надає інші секретарські послуги (надання юридичної адреси та організація формальної реєстрації офісу, зберігання статутних документів, необхідних для пред’явлення місцевій владі, прийом і відправлення кореспонденції, формування і здавання податкових декларацій і щорічного звіту, а також послуги юриста, який у випадку необхідності представляє інтереси власників офшорної компанії у місцевих органах влади, інформує власників про поточні зміни у законодавстві, порядку звітності тощо);

6) процедура управління фірмою максимально спрощена. Як правило, мінімально необхідна кількість директорів – один. Директор не зобов’язаний бути резидентом країни реєстрації. Необов’язковим є проведення щорічних

зборів акціонерів, їх регулярність і місце проведення не регламентуються;

7) більшість країн "податкової гавані" не вважає порушення податкового і митного законодавства карним злочином;

8) спрощена система обліку та звітності. Пред'явлення фірмами звітності з ведення бухгалтерського обліку або податкових декларацій тут зазвичай не вимагається. Річний звіт, як правило, не пред'являється або є досить формальним і не містить інформації про фінансовий стан компанії;

9) відсутність обов'язковості щорічної аудиторської перевірки.

Визначення статусу центру "офшор"

Різновидом податкової гавані є центр "офшор".

Центри "офшор" – це невеликі держави і території, розташовані в основному на морських узбережжях і в місцях розвинутого міжнародного туризму, що проводять політику залучення іноземних кредитних капіталів і, на відміну від "податкових гаваней", надають податкові та інші пільги лише для фінансово-кредитних операцій з іноземними резидентами в іноземній валюті.

До найвідоміших центрів "офшор" належать Беліз, Панама, Ліберія, Кіпр, Мальта, Сінгапур, Гібралтар, штат Делавер у США та ін.

Центри "офшор" принципово відрізняються від зон вільної торгівлі. Зони вільної торгівлі надають податкові та інші пільги усім підприємствам, що діють всередині зони, а центри "офшор" – лише підприємствам (офшорним компаніям), які ведуть діяльність поза їх територією.

Центри "офшор" мають певну спеціалізацію, в основу якої покладені різні типи юрисдикції. Юрисдикції бувають банківські, трастові, страхові.

З позицій надання пільг юрисдикції поділяються на власне офшорні компанії, що належать до "податкових гаваней", і на юрисдикції з "помірним" податковим кліматом.

Для власне офшорних компаній характерна відсутність оподаткування та звітності, а також виключення їх у більшості випадків зі сфери дії міжнародних податкових угод. До юрисдикцій даного типу належать: Панама, Кіпр, Британські острови тощо.

До юрисдикцій з "помірним" податковим кліматом належать Австрія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Швейцарія. Законодавство цих країн містить норми, що дозволяють при проведенні офшорних операцій суттєво знижувати податки, інколи навіть до нуля.

У центрах "офшор" вимоги до обов'язкових резервів комерційних банків пом'якшені порівняно з іншими країнами, а в ряді центрів створення резервів банками взагалі не вимагається. Також відсутня пряма залежність вартості кредитних ресурсів з обліковими ставками центральних банків країн.

У центрах "офшор" фінансово-кредитні установи (національні й іноземні) здійснюють операції з нерезидентами і в іноземній для даної країни валюті. Внутрішній ринок кредитних (позикових) капіталів ізолюється від міжнародного (зовнішнього) шляхом відокремлення рахунків резидентів від рахунків нерезидентів, надаючи останнім податкові пільги, звільняючи їх від валютного контролю та ін.

Визначення реєстру "зручне стягнення"

"Зручне стягнення" – це відкрита реєстрація морських суден з метою отримання додаткових прибутків від пільг в оподаткуванні, одержуваних судновласниками-нерезидентами в країнах цієї реєстрації.

"Зручне стягнення" надають Антильські острови, Багамські острови, Бірма, Кіпр, Ліберія, Ліван, Мальта, Панама та ін.

Основним критерієм при визначенні реєстру “зручного стягнення” є різниця між національною належністю компанії судновласників та національного флоту. Іншими словами, коли право на володіння судном і контроль за ним належать особі, національність якої відрізняється від національності прапору, під яким ходить це судно, то вважається, що дане судно ходить під “зручним стягненням”.

До додаткових критеріїв визначення реєстру “Зручного стягнення ” належать такі моменти:

1) держава дозволяє реєстрацію суден, власниками яких є нерезиденти;

2) простота зміни реєстру і реєстрації прапору судна;

3) пільгове оподаткування;

4) держава зацікавлена не у використанні судна, а лише в доходах (податки, збори), отримуваних з тоннажу вантажів, які перевозяться;

5) дозволено наймання іноземних працівників на судна;

6) держава не зацікавлена у встановленні жорсткого національного і міжнародного режиму для судновласників.

Судновласник-нерезидент реєструє своє судно в країні, яка надає “Зручне стягнення”. Судно та його екіпаж в подальшому несуть прапор і національність даної держави. Законодавство цих країн не примушує власника судна до дотримання світових стандартів соціального забезпечення і профспілкових прав моряків. Режим податкової звітності для таких судновласників полегшений.

“Зручне стягнення” приносить значний доход країні, яка його надає. Наприклад, на цьому режимі Кіпр щорічно заробляє 22 млн. дол., Панама – 40 млн. дол. тощо. Водночас “зручне стягнення” підвищує ризик збитку у зв’язку з договором морського страхування. Багато країн, які надають “зручне стягнення”, не приєдналися до Міжнародної конвенції з охорони людського життя на морі, що дозволяє

судновласникам економити близько 5 млн. дол. на невиконанні її вимог.

Передумови успішної реалізації проектів офшорних зон

Узагальнений аналіз дозволяє визначити дві основні закономірності розміщення офшорних зон.

По-перше, офшор досить вибагливий до правового забезпечення та політико-економічної стабільності, в результаті чого цілком закономірно тяжіє до тих країн, які є незначними за своїм розміром, мають стародавню демократію, надійне законодавство, сучасну інфраструктуру, знаходяться поза межами районів військових конфліктів та мають відповідне реноме (європейський континент).

Починаючи з 90-х рр. XX ст. додатковим фактором, що позитивно впливає на привабливість офшорних зон, є відсутність членства країни у європейському співтоваристві (це пов'язано з прийняттям ЄС рішень про часткове обмеження операцій офшорних компаній).

По-друге, офшори тяжіють до світових або регіональних центрів ділової активності, місць найбільш вигідного вкладення інвестицій та країн, які вдало здійснюють економічні перетворення (нові індустріальні країни), в яких спостерігається суттєве економічне зростання, або тих, що мають недосконале законодавство, яке ускладнює ефективну діяльність підприємницьких структур (Азіатсько-Тихоокеанський регіон та Карибський басейн).

Отже, передумови успішної реалізації проектів офшорних зон зводяться до таких моментів:

- сприятливе географічне і транспортне розташування;
- економічна та політична стабільність у країні розміщення;
- достатньо опрацьована правова база (перевагу має англо-саксонське право);
- географічна близькість до центрів міжнародної ділової активності;

- високий рівень інфраструктурного забезпечення (сучасні засоби комунікації);
- наявність гарантій збереження власності та конфіденційності;
- стимулюючий податковий режим.

Також до факторів, які сприяють створенню офшорів, належать незначні розміри території країн, відсутність або незначні запаси корисних копалин (держави, які не мають достатнього природоресурсного потенціалу для всебічного розвитку власної економіки), сприятливий м'який клімат, переважання в структурі національної економіки невиробничих галузей (туризм, фінансове обслуговування тощо).

Оцінку найвідоміших офшорних зон за основними з виділених критеріїв наведено у таблиці 7.2 (експертна оцінка: 0 балів – найнижчий рівень, 5 балів – найкращі показники).

Слід зазначити, що країни, які створюють офшорні зони, одержують цілий ряд соціально-економічних вигод. Загалом прийнято виділяти три групи стратегічних цілей, які переслідують означені держави.

До групи економічних цілей входять: залучення іноземних інвестицій, зростання валютних надходжень до економіки всієї країни або її окремого регіону від реєстраційних зборів.

По суті, такі держави отримують додаткові фінансові надходження від резидентів інших країн, оскільки офшорні структури фінансують свою діяльність із зарубіжних джерел, діяльність ведуть за кордоном, але при цьому в офшорній юрисдикції вони зосереджують свої капітали, роблять необхідні, хоч і невеликі, відрахування, розвивають її внутрішню інфраструктуру і тощо.

До соціальних цілей можна віднести: прискорення розвитку всієї країни або конкретної території у її складі, підвищення зайнятості та рівня доходів населення. Нарешті, основною науково-технічною ціллю виступає впровадження

передових зарубіжних технологій, передусім інформаційних, у сфері сучасних засобів зв'язку та банківської справи.

Таблиця 7.2

Оцінка рівня розвитку ринкової інфраструктури деяких офшорних зон

Офшорні юрисдикції	Рівень політичної стабільності	Рівень розвитку фінансової інфраструктури	Рівень розвитку систем комунікації	Наявність закону про захист банківської таємниці	Оцінка привабливості юрисдикції як туристичної зони
Ангілья	3	2	1	+	2
Багамські острови	3	3	3	+	3
Британські Віргінські острови	3	1	2	-	2
Кайманові острови	3	3	3	+	3
Острови Кука	3	3	3	+	3
Гонконг	2	2	3	+	3
Науру	3	2	1	+	1
Нідерландські Антильські острови	2	3	3	+	2
Монтсеррат	1	2	2	+	3
Панама	1	2	2	+	3
Теркс і Кайкос	3	0	1	+	2
Вануату	3	3	3	+	3
Сент-Вінсент і Гренадіні	2	2	3	+	2
Західне Самоа	3	2	2	+	2

В свою чергу, негативний бік створення центрів “офшор” полягає у тому, що ці центри можуть стати місцем відмивання “брудних грошей” і проведення фінансових махінацій.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ОФШОРНИХ КОМПАНІЙ

Комерційні підприємства, створені у центрах “офшор”, дістали назву “офшорні компанії”. Термін “офшорна компанія” не є юридичним терміном. Поняття “офшорна компанія” і її статус визначаються спеціальним законом або іншими аналогічними нормативними актами.

Офшорна компанія – це компанія, що є по відношенню до країни реєстрації не резидентською і повністю звільненою від податків. Однак така компанія зобов’язана щорічно сплачувати фіксоване мито за це звільнення.

Основними ознаками офшорної компанії є те, що вона:

1) не веде комерційну діяльність на території, де вона зареєстрована;

2) як правило, звільнена від сплати податків;

3) має статус нерезидента;

4) має посередника (секретарську компанію) в країні реєстрації.

Офшорна компанія створюється з чітко визначеними цілями. Такими цілями можуть бути: зведення сплати податків до мінімуму; здійснення спеціальних бізнес-функцій професійної орієнтації, наприклад, “зручні стяги”; організація холдингових компаній; створення іміджу (національного чи міжнародного); придбання і утримання нерухомості від імені офшорної компанії; забезпечення конфіденційності створення офшорної компанії, тобто секретності імені власника, банківських рахунків тощо; комерційна необхідність, пов’язана з обходом різних організацій та ембарго з окремих видів

діяльності або товарів; підвищення ефективності фінансових і торгових операцій.

Типи офшорних компаній

У світовій офшорній практиці найчастіше реєструють такі типи компаній:

- фірми -“скарбнички” для накопичення грошових коштів;
- підприємства для проведення транзитних торгових операцій;
- фірми -“роялті”, що збирають різні ліцензійні виплати за патенти, авторські гонорари та інші подібні відрахування;
- фірми-перевізники та судноплавні компанії, що займаються морськими та авіаперевезеннями як власними, так і зафрахтованими судами та літаками під прапором офшорної держави;
- страхові компанії, що займаються перестрахуванням ризиків або страхують “дружні” компанії;
- банки, банківські філії та кредитні установи;
- фінансові компанії та брокерські фірми;
- інвестиційні і трастові компанії, що управляють грошовими активами клієнтів;
- холдингові компанії;
- штаб-квартири компаній (наймають велику кількість співробітників);
- інформаційні агентства та видавничі фірми.

Принципи та критерії класифікації офшорних компаній.

Форми реєстрації офшорної компанії визначаються наявністю у світі двох глобальних правових систем: острівної, або англосаксонської, і континентальної, або франко-германської (таблиця 7.3).

Основні принципи, покладені в основу класифікації форм ведення бізнесу і які визначають діяльність офшорної компанії, в острівній та континентальній юрисдикції багато в чому схожі.

Таблиця 7.3

Форми реєстрації офшорних компаній залежно від правової системи

Континентальна форма	**Острівна форма**
Індивідуальне підприємство	-
Повне товариство	Повне партнерство
Командитне товариство	Обмежене партнерство
Закрите акціонерне товариство	Приватна компанія
Відкрите акціонерне товариство	Публічна компанія

До них належать:

1) принцип юридичної особи, який означає, що суб'єкт правовідносин існує незалежно від засновників;

2) принцип "обмеженої відповідальності", який означає, що усі організаційно-правові форми підприємництва поділяються на підприємства з повною відповідальністю і на підприємства з обмеженою відповідальністю власників;

3) принцип "відкритості / закритості", згідно з яким "закрита" компанія є приватною компанією, а "відкрита" компанія – це публічна компанія з відкритим продажем акцій.

Податковий статус будь-якої компанії визначається критерієм резидентності і критерієм територіальності.

Критерій резидентності означає, що компанія є резидентом, якщо володіння нею, управління і контроль здійснюються на даній території. Резидентські компанії даної країни підлягають у ній оподаткуванню відносно усіх своїх доходів, одержуваних як на території цієї країни, так і за її межами.

Критерій територіальності означає, що оподаткуванню в даній країні підлягають доходи, одержані тільки на її території.

Можливі три види офшорних компаній: не резидентська компанія; компанія, звільнена від податків; компанія міжнародного бізнесу.

Нерезидентська компанія – це фірма, власником якої є нерезидент. Головний офіс цієї компанії офіційно зареєстрований в іншій країні. Для такої компанії вводяться податкові пільги. Вона повинна щорічно проводити аудиторську перевірку, за результатами якої сплачуються податки.

Компанія, звільнена від податків – це не резидентська компанія, для якої введено пільгове оподаткування (або повністю звільнена від сплати податків, або сплачує невелику процентну ставку податку на прибуток) і яка повинна щорічно проводити аудиторську перевірку.

Компанія міжнародного бізнесу – це, по суті, і є офшорна компанія. Вона також є не резидентською, повністю звільнена від податків, але повинна щорічно сплачувати фіксоване мито.

Витрати, пов'язані з реєстрацією та обслуговуванням офшорних компаній

Підприємці, які бажають заснувати офшорну компанію, повинні володіти детальною інформацією щодо майбутніх витрат.

Витрати, пов'язані з організацією офшорної компанії:

- на стадії реєстрації:

- витрати на підготовку документів, оплата послуг адвоката та секретарської фірми;

- збір за реєстрацію фірми, держмито;

- додаткові витрати на виготовлення візитних карток, фірмових бланків, печаток, посвідчення особи;

2) на стадії експлуатації:

- річний комісійний збір;

- оплата разових послуг (відкриття рахунку та ін.);

- оплата додаткових послуг спеціалістів;

- плата за послуги посередників.

Витрати із заснування й підтримки роботи офшорних банків у найвідоміших офшорних фінансових центрах наведені у таблиці 7.4.

Таблиця 7.4

Витрати із заснування й підтримки роботи офшорних банків, тис. дол. США

Юрисдикція	**Мінімальна величина статутного капіталу**	**Щорічна плата за банківську ліцензію**
Ангілья	370	20
Багамські острови	1000	25
Британські острови	125	4,5
Кайманові острови	500	25
Острови Кука	0	0,5
Гонконг	900	18
Науру	100	6
Антильські острови	500	10
Маріанські острови	500	5
Монтсеррат	300	7,6
Панама	500	4
Теркс і Кайкос	500	10
Вануату	150	3
Сент-Вінсент і Гренадіні	380	7,25
Західне Самоа	250	7,75

У таблиці 7.5 наведені дані для порівняння витрат на реєстрацію та утримання офшорних компаній у різних юрисдикціях.

Таблиця 7.5

Порівняння витрат на реєстрацію та утримання офшорних компаній у різних юрисдикціях, дол. США

Країна реєстрації (юрисдикція)	Загальна вартість Інкорпорації (заснування компанії)	Щорічні витрати на утримання			
		Урядовий збір	Юридична адреса, агент тощо	Податки	обов'язковість аудиту
1	2	3	4	5	6
Офшорні юрисдикції					
Багамські острови	1500	250	600	-	-
Сейшельські острови	1170	100	600	-	-
Британські острови	1500	300	500	-	-
Сент-Кітс і Невіс	1550	200	750	-	-
Панама	1550	150	500	-	-
Беліз	1600	100	600	-	-
Гібралтар	2100	500	800		
Кіпр	2200	1500		4,25 / 10%	+
Чорногорія	2900	1300	500	-	-
Аруба	2135	250	1345	-	-
Домініканська Республіка	1900	400	400	-	-
Не офшорні юрисдикції, де можлива реєстрація безподаткових компаній					
Велика Британія	2200	800		Різні	+
Люксембург	9800	5000		Різні	+
Ліхтенштейн	7800	4300		Різні	+
Нідерланди	7200	2700		Різні	+
США (Делавар)	750	50	250	-	-
Швейцарія (Сент-Галлен)	5200	3000		Різні	+

В офшорних компаніях ведення бухгалтерського обліку і звітності зведено до мінімуму (Ірландія, Швейцарія). У деяких центрах вимоги вести бухгалтерський облік взагалі відсутні (Антильські і Нормандські острови, Ліберія, Ліхтенштейн).

Офшорним компаніям надана повна свобода у розпорядженні своїми коштами як в інтересах їх учасників, так і у власних інтересах компанії. Вони можуть здійснювати будь-які фінансові і торгові операції по всьому світу. Великою перевагою діяльності офшорних компаній є можливість укладання торгових угод на пільгових умовах, здійснення у найкоротші терміни міжнародних фінансових операцій у відповідності з валютою покупця і продавця, списання на місці усіх витрат, пов'язаних з укладанням угод, анонімність власників, що з різних причин може мати велике значення у видачі ліцензій та наданні ексклюзивних прав певній фірмі, не виключаючи при цьому можливості збуту товарів в інші країни або під іншою маркою у тій самій країні.

Типові офшорні схеми.

Завдання, що їх ставить перед собою підприємець, засновуючи офшорну компанію, можуть бути успішно виконані лише за продуманої побудови офшорної операції (схеми), тобто підприємницької діяльності фінансового чи торговельного характеру, в якій використано зареєстроване в офшорній зоні підприємство. У разі, якщо офшорну компанію створено, але трансакції з її використання не ведуться або ведуться невміло, така офшорна компанія може стати хіба що тягарем для її власників, відбираючи фінансові ресурси, викликаючи зайву недовіру з боку контролюючих органів і не виправдовуючи свого існування.

Офшорні компанії часто використовуються для здійснення так званого *"торгового реінвойсингу"*.

Реінвойсинг – процес руху товарів від постачальника до покупця, в якому офшорна компанія використовується лише для оформлення контрактів і рахунків. Головна (материнська)

компанія укладає з офшорною компанією контракт на весь товар за єдиною ціною, а офшорна компанія укладає контракти на партії цього товару з покупцями у різних країнах. Головна компанія отримує фіксований прибуток, а на рахунку офшорної компанії залишається різниця, одержувана від окремих контрактів, яка повністю виводиться з-під оподаткування.

Реалізуючи імпортні поставки з маніпуляцією трансферними цінами, офшорні схеми часто сприяють досягненню одразу двох цілей з мінімізації оподаткування – економії на податку на прибуток і на ввізному миті. Така поставка здійснюється в кілька етапів: товар спершу купується у зарубіжного контрагента за прийнятною ціною контрольованою офшорною компанією, далі цей товар (вже за завищеною ціною) купується вітчизняним підприємством, що має змогу не сплачувати ввізне мито. Потім товар перепродається (після формальної обробки) кінцевому покупцеві, який у підсумку отримує високий рівень валових витрат (а отже – незначний рівень оподатковуваного прибутку), звільняється від сплати ввізного мита. До того ж, ця схема дозволяє на цілком легальних підставах вивозити досить значні обсяги коштів за кордон.

Розвиток на початку 1990-х років толлінгових операцій в Україні також зазвичай базувався на використанні офшорних схем. Механізм цих угод полягав у тому, що замовником переробки того чи іншого виду сировини виступала офшорна компанія, яка контролювалася тими ж українськими підприємцями, які були й власниками переробного підприємства. В обіг запускалися кошти за кордоном (нелегально чи напівлегально переказані туди раніше), де їхню частку українські фіскальні органи не могли відстежити; підприємство отримувало за свою роботу мінімальний прибуток, з якого сплачувалися мінімальні податки. Якщо замовник закуповує давальницьку сировину на території України, він має право на звільнення експорту виготовленої з

неї готової продукції від обкладання вивізним митом та іншими податками. Отже, відбувалося зменшення податкового зобов'язання одразу за кількома його видами.

Зміст наступної операції полягає в тому, що підконтрольний власникам українського підприємства офшорний банк (з країни, що має угоду про уникнення подвійного оподаткування з Україною) видає українському підприємству кредит. Наперед обумовлений обсяг відсоткових платежів за ним (які згідно з угодою звільнені від оподаткування в Україні) дозволяє підприємству планувати свої податкові платежі, а більшу частину прибутку переказувати до офшорної зони.

Може застосовуватись і більш складна схема: кредитування здійснюється стороннім щодо ініціатора схеми банком (не обов'язково офшорним), але під гарантію розміщеного в банку депозиту підконтрольної офшорної компанії; у підсумку компанія отримує неоподатковувані відсотки за депозитом і забезпечує роботу свого ж підприємства в Україні.

Подібні цілі переслідують і "перестрахувальні" схеми з використанням офшорних компаній. Їх зміст полягає у виведенні за кордон фінансових ресурсів з України у вигляді внесення премії за перестрахування вітчизняною страховою компанією, яка до цього отримала платежі від українського підприємства. Далі частина цих коштів може бути направлена знову до українського підприємства у вигляді кредиту, а частина осяде на особистих рахунках ініціаторів схеми. Таким чином, українське підприємство формально виконує вимоги з обов'язкового страхування, при цьому може повернути частину коштів в обіг і за рахунок маніпуляції платою за позику зменшити свої зобов'язання за податком на прибуток, а керівництво підприємства – незаконно вивезти кошти з країни на свої банківські рахунки за кордоном.

Донедавна досить поширеним було також використання офшорних компаній у схемах вексельних розрахунків. Принцип дії такої схеми полягає в тому, що оплата послуг тієї чи іншої організації, що надані підприємству в Україні, може бути здійснена за рахунок викупу і подальшого погашення векселя цієї організації зі значним дисконтом.

Зрештою, офшорна компанія може являти собою просто банківський рахунок, яким дуже зручно керувати, не привертаючи до нього небажаної уваги місцевих податкових органів. На банківському рахунку такої компанії можуть акумулюватися одержані від діяльності її власників грошові кошти, які в подальшому можуть бути використані для інвестування у різні проекти, передані у довірче управління для отримання прибутку. Отже, офшорна компанія може виконувати накопичувальну функцію.

Ще одним різновидом підприємницької діяльності в офшорних центрах є експлуатація ротаційних компаній. Функція цих компаній, більшість яких існує тільки на папері, полягає в "перекиданні" грошових коштів або цінних паперів з країни в країну, причому часто все це супроводжується створенням ілюзії, наче відбувається зміна власників грошових сум або цінних паперів. По відношенню до таких компаній часто вживається термін "поштова скринька" (нім. – Briefkasten). Однак на практиці вони часто мають більш елегантні назви: "головні резиденти" (у Ліхтенштейні), "не резидентські корпорації" (в Ліберії), "звільнені компанії" (в Гібралтарі).

Ротаційна компанія характеризується такими рисами:

1. Засновник ротаційної компанії – незалежно від того, чи є він фізичною або юридичною особою, володіє в ній усім пакетом акцій або більшою їх частиною, завдяки чому здійснює над нею повний контроль.

2. Ротаційна компанія повинна бути розміщена лише в офшорному центрі, оскільки її створення дозволяється лише

місцевим законодавством. Її податкова незалежність повинна бути повною, і це означає, що усі можливі податки або інші збори вона має сплачувати тільки в офшорному центрі.

3. Виключно важливе значення надається джерелам, з яких походять доходи ротаційної компанії. Доходи компанії можуть виникати в країні ініціатора її створення, в країні її головного акціонера або в третій країні.

4. У певних випадках ротаційна компанія повинна бути іноземною компанією, яка не займається діяльністю в офшорному центрі і отримує доходи за межами центру, оскільки лише в такій ситуації вона може скористатися податковими привілеями.

Головною метою функціонування ротаційної компанії є зведення до мінімуму тієї частини прибутку, яка підлягає оподаткуванню. Головним методом проведення такої операції залишається спрямування доходів, отримуваних за межами офшорного центру, на рахунки ротаційної компанії. Ця процедура найчастіше включає надання ротаційній компанії послуг як у матеріальній сфері, так і шляхом маніпулювання цінними паперами, ліцензійними правами та об'єктами інтелектуальної власності (йдеться про операції, недоступні для контролю з боку податкових відомств). Отримана вигода дорівнює різниці між рівнем оподаткування в країні розташування ротаційної компанії і рівнем оподаткування, якому міг бути підданий прибуток в країні джерела доходу.

Наприклад, ротаційна компанія, зареєстрована в офшорному центрі, на 100% є власністю материнської компанії. Материнська компанія отримує оплату своїх філій А, Б, В за надані нею права на використання товарних знаків, патентів тощо. Але оплата здійснюється не прямо, а через посередництво ротаційної компанії. Ротаційна компанія перераховує цю плату вже у формі дивідендів, які в країні резидентства материнської компанії обкладаються податками за надто низькими ставками. Разом з тим, якщо б ці виплати були

перераховані безпосередньо материнській компанії не у формі дивідендів, а як плата за концесію, тобто у формі доходу, то вони підлягали б оподаткуванню на загальних підставах.

Крім того, багато ротаційних компаній використовуються як посередники в пошуках нових зарубіжних ринків збуту. При цьому за важливі маркетингові послуги вони збирають цілком помірну плату.

Великі компанії з міжнародними активами організовують свою власність шляхом створення офшорного холдингу, основною функцією якого є ведення управління іноземними дочірніми підприємствами в ролі проміжної ланки між ними і остаточним власником.

Отже, розмаїття форм підприємницької діяльності, дозволених в офшорних центрах, полегшує їх взаємне поєднання і цілеспрямоване застосування на практиці. Все це дозволяє на основі аналізу внутрішніх і світових цін, наявності міждержавних угод про уникнення подвійного оподаткування, а також недосконалості фінансового контролю в окремих державах маніпулювати різними платежами з метою отримання вигоди від мінімізації податкових зобов'язань у міжнародному масштабі.

Призначення секретарської юридичної фірми

Секретарська юридична фірма здійснює реєстрацію офшорної компанії, а також контролює статус офшорної компанії з урахуванням законодавства, здійснює зберігання архівів та документів, працює з кореспонденцією, обслуговує зареєстрований офіс.

Секретарські компанії надають послуги з управління на основі "фідуціарного" контракту.

Основними функціями секретарської компанії є:

1. Правильна реєстрація офшорної компанії (в деяких державах навіть без присутності клієнта на місці реєстрації), надання клієнту з числа своїх працівників номінальних директорів та секретарів.

2. Допомога у виборі юрисдикції та типу компанії.

3. Допомога у дотриманні формальних вимог (зберігання статутних документів і т. ін.).

4. Юридична підтримка.

5. Надання інформації про поточні зміни законодавства.

6. Нагляд за діяльністю офшорної компанії та дотриманням законності.

7. Зберігання конфіденційності клієнта.

8. Пересилка кореспонденції.

Бухгалтерські послуги секретарських компаній:

- складання річного фінансового звіту відповідно до чинних стандартів;
- ведення бухгалтерських рахунків;
- відкриття банківських рахунків та управління ними за дорученням клієнта;
- сприяння у проведенні аудиторських перевірок та надання аудиторських послуг.

Секретарські послуги – це комплекс адміністративних послуг, що охоплює надання юридичної адреси та організацію формальної реєстрації офісу, зберігання статутних документів, необхідних для пред'явлення місцевій владі, прийом і відправлення кореспонденції, формування і здавання податкових декларацій і щорічного звіту, а також послуги юриста, який у випадку необхідності представляє інтереси власників офшорної компанії у місцевих органах влади, інформує власників про поточні зміни у законодавстві, порядку звітності тощо.

Секретарські послуги необхідні саме за місцем реєстрації офшорної компанії, оскільки її власники найчастіше ніколи не приїздять до країни, а керують компанією, здійснюючи ділову активність і користуючись її перевагами за межами її території. Тим не менш офшорна компанія об'являє свою юридичну адресу, на яку можуть надходити кореспонденція, телефонні запити тощо.

Секретарська юридична фірма може обслуговувати велику кількість зареєстрованих офшорних компаній. Власник такої офшорної компанії може обмежитись лише турботами щодо ведення банківського рахунку.

Переваги і недоліки створення офшорних компаній

Основні переваги, які власники можуть отримати, використовуючи офшорні компанії, зводяться до таких моментів:

- досягнення анонімності і конфіденційності;
- низькі ставки податків або їх відсутність;
- відсутність контролю валютного обміну;
- можливість вільного використання валюти;
- банківські рахунки в будь-якій валюті;
- ефективна і недорога банківська система;
- прибуток (капітал) в твердій валюті, в надійних банках і в стабільній країні;
- можливість отримання дозволу на роботу і виду на житло;
- можливість законного володіння нерухомістю за кордоном.

Крім того, особливо широкі перспективи відкриваються саме у зв'язку з утворенням системи закордонних філій і проведенням на регулярній основі масштабних внутрішньо-фірмових операцій.

Водночас слід зазначити, що офшорним компаніям властиві і певні недоліки:

по-перше, державні органи багатьох країн з недовірою ставляться до самих офшорних компаній, їх власників, а також до тих фірм, які мають контракти з офшорними компаніями, у зв'язку з високим ризиком криміналізації такого бізнесу;

по-друге, офшорний статус компанії часто перешкоджає встановленню нормальних ділових зв'язків, укладанню серйозних контрактів. Підприємницькі структури не бажають вести спільні справи з офшорними компаніями внаслідок їх "непрозорості" – відсутності публічної інформації про засновників та активи компанії. До того ж, офшорні компанії

ліквідуються так само швидко, як і створюються, що робить їх вкрай небезпечними з точки зору контрагентів або кредиторів.

ПЕРСПЕКТИВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОФШОРНИХ ЮРИСДИКЦІЙ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Така країна, як Швейцарія, відома в усьому світі своїми банківськими установами, тому вона становить одночасно великий інтерес для корпоративного міжнародного податкового планування. Дуже помірні податки, з одного боку, і численні договори про запобігання подвійного оподаткування, укладені з більшістю ведучих держав — з іншої, створюють сприятливий клімат для іноземних інвесторів.

Населення Швейцарії складає 7 млн. чоловік, з яких 18,8% — іноземці. Країна оснащена зручною і надійною системою зв'язку і транспортних комунікацій із усіма країнами Європи і найбільших Держав планети. Економічна і політична стабільність у ній висока. Швейцарія довгий час була зразком дотримання банківської таємниці. На підставі швейцарських законів навіть підозрювані в здійсненні фіскально-валютних злочинів, включаючи податкове шахрайство, були надійно сховані від правосуддя. Тепер обвинувачуваним у махінаціях з метою відхилення від податків дотримання банківської таємниці не гарантується. На підставі двосторонніх угод, укладених з Німеччиною і США, такі особи піддаються карному переслідуванню.

Ці зміни в законодавстві не похитнули, а, навпаки, зміцнили авторитет Швейцарії в міжнародному бізнесі. Для відкриття і реєстрації компанії в цій країні не потрібно особливих дозволів, які виходять за рамки загальних правил заснування фірми. Спеціальні дозволи видаються тільки при заснуванні банків, трастових і страхових компаній. Термін заснування компанії у Швейцарії становить 4-6 тижнів, а витрати, пов'язані з цією процедурою, — це внесок у скарбницю в розмірі 3% від суми акціонерного капіталу, а

також плата за розробку договору компанії і запис до реєстру, який становить від 1500 до 5000 швейцарських франків.

Тобто, Швейцарія не є офшорною зоною, але завдяки деяким особливостям податкового законодавства швейцарські компанії можуть працювати в низько-податковому режимі. А витрати на створення й підтримка швейцарської компанії досить високі.

Для цілей міжнародного податкового планування має інтерес реєстрація акціонерного товариства (Aktiengesellschaft або AG) або товариства з обмеженою відповідальністю (Gesellschaft mit beschränkter Haftung або Gmbh).

Таким чином, швейцарські компанії можна використовувати, наприклад:

- у якості іміджевої структури для створення спільних підприємств і участі у великих міжнародних проектах;
- у якості холдингів.

Самий розповсюджений у Швейцарії вид корпорації — це компанії з обмеженою відповідальністю. Для їхнього заснування необхідний статутний капітал розміром 100 тис. швейцарських франків, з них 50 тис. необхідно внести при реєстрації. Всі активи компанії можуть належати іноземцям, але більшість її директорів повинні бути резидентами Швейцарії. Податкові переваги цієї країни зумовлені тим, що в ряді кантонів1 існує можливість зареєструвати компанію, оподатковувану одним тільки федеральним податком (його ставка не перевищує 9,5%), тоді як муніципальний і кантональний податки, які значно перевищують федеральний, компанії дозволено не виплачувати.

Найбільш зручними і вигідними з погляду оподаткування у Швейцарії вважаються дві організаційно-правові форми компаній:

1) *Холдингова компанія.* Швейцарське законодавство вважає холдингом підприємство, діяльність якого полягає винятково чи переважно в участі в прибутку інших компаній.

При цьому не менше 75% його доходів повинні складати надходження від участі в прибутку інших юридичних осіб. У більшості кантонів холдингові акціонерні компанії користуються численними привілеями, серед них наступні:

а. пільги із загальноприйнятих податків;

б. зниження базової величини капіталу, яке підлягає оподаткуванню;

в. зменшення пропорційного податку з капіталу, при цьому податок скорочується на величину співвідношення:

$$\frac{\textit{Доходи від участі (дивіденди)}}{\textit{Сукупний прибуток компанії}} \times 100\%$$

Якщо відношення величини дивідендів до сукупного прибутку дорівнює 1, то така холдингова компанія цілком звільняється від федерального податку на прибуток. Майже всі кантони звільняють холдингові компанії від кантональних і муніципальних податків на прибуток.

2*) Доміціарна компанія.* Це швейцарське підприємство, кероване з-за кордону і не має ні власного офісу, ні службовців у Швейцарії і не займається конкретною комерційною діяльністю на території даної країни. Доміціарним компаніям дозволяють мати у Швейцарії поштову адресу (поштову скриньку). Тим самим за своїм юридичним статусом доміціарна компанія мало чим відрізняється від не резидентної офшорної компанії. Такі компанії, як і холдинги, не платять кантональні податки на прибуток, а кантональний податок з капіталу сплачують за зниженою ставкою.

Змішана доміціарна компанія, на відміну від чисто доміціарної, користується правом мати офіс і власний персонал у Швейцарії, але її права на ведення комерційної діяльності в цій країні обмежені. У тих випадках, коли така компанія робить угоди зі швейцарськими партнерами, її прибуток піддається оподаткуванню за загальними правилами, а прибуток від зовнішньоекономічних операцій обкладається податками частково або не обкладається зовсім.

При проведенні міжнародного податкового планування інтерес до Швейцарії виявляють, крім холдингових, ще й фінансові, ліцензійні і торгово-закупівельні компанії. І хоча з погляду пільг з оподаткування Швейцарія уступає іншим офшорним центрам, але високий рейтинг репутації в діловому світі цієї країни часто відшкодовує її клієнтам втрату потенційних вигод, одержуваних ними при інвестуванні в інших податкових гаванях.

Голландія. Це середньоєвропейська за розмірами країна з населенням 16 млн. чоловік зі столицею в Амстердамі, хоча уряд знаходиться в Гаазі. Має зручні і надійні засоби зв'язку і сполучення з усіма країнами світу. Для громадян Європейського Союзу надає повну свободу поселення. Валютний контроль існує, але одержати Дозвіл на операції з валютою неважко. Банківська таємниця охороняється строго, навіть передбачене карне покарання за її розголошення, але в той же час за вимогою податкової служби всі підприємства і банки зобов'язані надавати необхідні зведення. За згодою між Голландією і Німеччиною особи, які вчинили податкові злочини, підлягають екстрадиції.

Голландія залишається країною, часто використовуваною в корпоративному податковому плануванні. Це зумовлено тим, що ця держава надає іноземним інвесторам численні пільги для проведення ними різних видів зовнішньоекономічної діяльності.

Поряд зі Швейцарією Голландія є одним з найбільших фінансових центрів Європи. Через цю країну за кордон надходить значна частина інвестицій з європейських країн. Сама Голландія займає друге місце у світі за обсягом прямих інвестицій в американську економіку.

У той же час продумана система пільг перетворила Нідерланди в центр притягання іноземних капіталів. Особливістю податкової системи є система податкових переваг і вигод, наданих у цій країні холдинговим, фінансовим і

ліцензійним компаніям. Ці пільги значно перевершують переваги, які надаються Швейцарією й іншими країнами Європи. Голландія володіє самою широкою у світі мережею найбільш зручних угод про усунення подвійного оподаткування.

Завдяки цим обставинам тут розмістилося багато компаній холдингового типу. Податок на прибуток торгово-промислових компаній складає в Голландії, як і в багатьох країнах Європи, 35-40%. Але холдингові компанії мають істотні пільги. їхні доходи, які надходять від дочірніх фірм у вигляді дивідендів, податком не обкладаються взагалі, при цьому необхідний мінімальний обсяг участі в їхньому капіталі повинен складати не менше 5%. До найважливіших пільг для холдингових компаній додається і незначний за величиною податок на вивіз дивідендів з Голландії, набагато менший, ніж в інших країнах.

У Голландії створені сприятливі умови для діяльності фінансових компаній. їхня функція — кредитне посередництво, переведення кредитів і відсотків на основі податкової схеми, складеної з ланцюга наданих пільг і податкових переваг. До таких пільг відносяться:

1. Відсутність у Голландії податку «у джерела» на розподілений відсоток.

2. Низький податок, а в більшості випадків відсутність податку «у джерела» на переведені в країну відсотки з позик.

3. При проведенні кредитно-позикових операцій (коли кредит фінансується за рахунок позики) дозволено виключати з оподатковуваного податком доходу витрати на фінансування «вхідного» кредиту.

Особливістю податкового регулювання діяльності фінансових компаній є нарахування так званого «мінімального оподаткованого доходу», на основі якого стягується гарантований податок. Ставка такого податку, однак, невелика

й залежно від характеру кредиту і його величини складає від 0,25% до 0,125% і менше.

До інших важливих особливостей голландського законодавства відноситься те, що воно надає можливість поєднувати в одному підприємстві холдингову, фінансову, ліцензійну і будь-яку іншу діяльність. Ця обставина робить Голландію ще більш привабливою країною для міжнародного бізнесу.

Ірландія - острівна держава з населенням 3,5 млн. чоловік з 50-х років 20-го століття почала проводити політику залучення іноземних інвестицій і створення нових робочих місць. В даний час Ірландія — одна з найбільш універсальних офшорних юрисдикцій, яка володіє безліччю переваг.

Для жителів Ірландії їхня країна не є податковим раєм, навпаки — це країна з високим рівнем прогресивного оподаткування. Для іноземних інвесторів Ірландія стала дуже привабливою офшорною юрисдикцією, яка випереджає за рівнем привабливості багато типових офшорних центрів. Процедура реєстрації тут іноземних компаній дуже спрощена і займає 1-2 дні. Можливість заснування нерезидентних офшорних компаній поєднана з широким набором податкових пільг для компаній, які займаються реальною виробничою або фінансовою діяльністю. Пільговий податок у 10% застосовується в окремих галузях обробної промисловості, а також для компаній, які займаються наданням інженерних і комп'ютерних послуг. Оподаткуванню не підлягають доходи від патентів на винаходи і від продажу творів мистецтва, якщо вони створюються в Ірландії.

В Ірландії створений спеціальний пільговий режим для іноземних фінансових інвестиційних компаній. На відміну від багатьох інших юрисдикцій, офшорні компанії тут мають право вести діяльність і на території Ірландії. Одночасно вони зберігають пільги, які звільняють їх від податків на доходи, отримані за рубежем. Доходи, джерело яких знаходиться в

самій Ірландії, обкладаються за пільговою ставкою в 10%. За законами країни ірландська компанія, яка веде діяльність за кордоном, може бути визнана не резидентною і звільнена від податків, якщо її акціонери і директори — нерезиденти Ірландії.

На відміну від інших офшорних юрисдикцій, в Ірландії поряд з не резидентними компаніями з обмеженою відповідальністю існує можливість створення офшорних компаній з необмеженою відповідальністю (типу unlimited). У компанії з обмеженою відповідальністю повинні бути як мінімум два акціонери, причому акціонер одночасно може бути і секретарем компанії. Список власників компаній вноситься до реєстру акціонерів. В офшорному бізнесі повсюдно застосовується механізм номінального володіння акціями. Одною з найважливіших особливостей ірландської офшорної юрисдикції стало створення в 1987 році Центру Міжнародних фінансових послуг. Він був створений для того, щоб полегшити європейським фінансистам вихід на американські і європейські біржі в денний час. Розрахунок зроблений на те, що при даному Центрі будуть акредитовані представництва найбільших світових бірж. Свої операції тут у 1995 р. почала проводити Нью-Йоркська бавовняна біржа.

У складі Центру відкриваються іноземні інвестиційно-фінансові й торгові компанії. Діяльність компаній у рамках Центру здійснюється в різних сферах: банківська справа, операції на валютних, товарних і фондових біржах, управління капіталом, трастові, інвестиційні послуги, внутріфірмове страхування, а також інші види підприємницької діяльності.

Для одержання права займатися діяльністю в складі центру компанія повинна отримати сертифікат Міністерства фінансів Ірландії. Податок на прибуток сертифікованої компанії складає 10%, але він може бути ще меншим, тому що дозволено високі норми амортизаційних відрахувань. Крім того, ці компанії також звільняються від податків на доходи,

отримані за межами Ірландії. В Ірландії немає закону про охорону банківської таємниці. Але фактично вона існує, оскільки її охорона передбачена в договорі між банком і клієнтом. У випадку її порушення банк виплачує клієнтам значну компенсацію. Банк не вправі відмовляти судовим органам у наданні інформації, коли мова заходить про карний чи цивільний процес. Разом з тим, підозрювані в податкових злочинах не підлягають екстрадиції.

Ірландія уклала 15 договорів про усунення подвійного оподаткування. Крім того, укладені інші податкові угоди з рядом країн, відповідно до яких від податку «у джерела доходу» майже цілком звільнені відсотки, рентні платежі за володіння літаками і нерухомістю.

Подібні договори Ірландією укладені з Бельгією, Німеччиною, Данією, Люксембургом, Англією, Норвегією, Швецією, Швейцарією, Росією.

Угорщина одна з не багатьох країн Східної Європи, у якій створений максимально сприятливий клімат для залучення іноземних інвестицій як у виробничу, так і в невиробничу сферу. Ця країна викликає зростаючий інтерес з боку транснаціональних корпорацій, які утворюють внутріфірмові структури, використовувані в міжнародному податковому плануванні.

В Угорщині усунуті які-небудь обмеження для утворення компаній, а також на іноземну участь у цих компаніях.

Найпоширенішими організаційно-правовими формами компаній є:

- компанія з обмеженою відповідальністю;
- акціонерне товариство.

Перша з названих форм засновується тільки одним власником. Для її створення необхідний статутний капітал величиною близько 7 тисяч доларів США. Статутний капітал

акціонерного товариства повинен складати 67 тисяч доларів США.

На відміну від Ірландії, податок на прибуток тут сплачують як резидентні, так і не резидентні компанії, включаючи постійні представництва іноземних підприємств. Іноземні компанії, які одержують дохід, створений на території Угорщини, платять податок на репатріацію такого прибутку за ставкою 18%.

Ставка податку на прибуток корпорацій в Угорщині складає:

- 18% для нерозподіленого прибутку;
- додатковий податок з розподіленого прибутку, стягнутий у джерела виплати дивідендів;
- додатковий податок за ставкою 32,95%, застосовуваний для обкладання 65% доходів постійного представництва іноземної компанії.

Усі ці додаткові податки не стягуються, якщо отримані доходи (у вигляді дивідендів чи в іншій формі) залишаються в Угорщині і не репатріюються за кордон.

В оподатковувану базу угорських компаній необхідно включати всі іноземні джерела одержуваних доходів, за винятком дивідендів. До неї включають і суму податків, яка сплачується в іноземних юрисдикціях. Однак у більшості випадків на цю суму надається податковий кредит або податкове звільнення.

Податкові відомства Угорщини здійснюють контроль за трансферним ціноутворенням, коли відбуваються зовнішньоекономічні операції між компаніями, які входять у єдину структуру ТНК. У той же самий час компаніям-резидентам, діяльність яких пов'язана з офшорними угодами, надається сприятливий податковий режим. Цим компаніям дозволено не сплачувати податок на додану вартість (ПДВ), вони одержують податковий кредит у розмірі 85% як від суми основного податку на прибуток, так і додаткового податку з

розподіленого прибутку. При цьому ставиться умова: такі компанії повинні бути зареєстровані в Угорщині, їхні органи управління теж повинні знаходитися в цій країні, а більшість їхнього персоналу повинна складатися з угорських громадян. Однак власність тих же самих компаній на 100% може належати іноземцям.

Угорщина уклала численні угоди з іноземними країнами, у тому числі і державами СНД. Популярність цієї країни серед представників міжнародного бізнесу зростає. їх не відлякує стандартна в Угорщині ставка 23% податку з розподіленого прибутку. У багатьох випадках вона знижується до 0%. Податкове законодавство цієї країни стимулює діяльність офшорних холдингових, фінансових і ліцензійних компаній, що відкриває широкі перспективи використання угорських юрисдикцій для корпоративного міжнародного планування.

Країни Середземноморського регіону

Острів Кіпр розташований у східній частині Середземного моря за 65 км на південь від Туреччини. Острів з 1974 року розділений на турецьку і грецьку частину. Турецька частина являє собою «податкову пустелю»; оскільки високе оподаткування відлякує від цієї території місцевих та іноземних інвесторів. Зате великою популярністю в міжнародних ділових колах користується південна (грецька) частина острова з населенням близько 500 тисяч чоловік.

Багато підприємців справедливо вважають Кіпр «податковим раєм», де процвітає офшорний бізнес. Це вірна оцінка, але варто зазначити, що Кіпр — нетиповий офшорний центр. Він відноситься до країн з помірним оподаткуванням, що послужило підставою для укладення Кіпром цілого ряду податкових угод з іншими країнами. Поставивши свої підписи під такими угодами, ці держави тим самим перестали визнавати Кіпр «податковим раєм».

Острів пов'язаний надійним і зручним морським і повітряним сполученням з більшістю великих країн.

Телекомунікаційний зв'язок Кіпру з зовнішнім світом один з найкращих у світі. Існує валютний контроль, однак офшорні компанії на Кіпрі такому контролю не піддаються. Закон гарантує збереження таємниці банківських вкладів, але його дія поширюється тільки на Центральний Банк. Порушники Закону про оподаткування екстрадиції з Кіпру не підлягають.

Оскільки Кіпр не відноситься до «класичних» податкових гаваней, то іноземні компанії обкладаються податком, величина якого незначна — 4,25%. Іноземні інвестори при вкладенні капіталу на Кіпрі зобов'язані одержати дозвіл на проведення валютних операцій у Центральному Банку, а також у галузевому міністерстві в залежності від виду діяльності компанії.

За законами Кіпру в країні допускаються дві організаційно-правові форми компаній:

- акціонерні товариства;
- компанії з установленим внеском її членів і засновників як гарантія задоволення вимог кредиторів.

На острові заохочується утворення офшорних компаній. Податкове законодавство Кіпру, а також система міждержавних податкових угод надзвичайно сприяє міжнародному податковому плануванню.

Зареєстровані тут офшорні компанії повинні цілком контролюватися іноземними резидентами і проводити операції за межами Кіпру. Разом з тим, офшорним компаніям дозволяється мати на острові свій офіс, з якого можна здійснювати управління компанією. Офшорним компаніям дозволено виступати за своєю організаційно-правовою формою акціонерними товариствами, компаніями на гарантіях (companies limited by garantee), товариствами і дочірніми фірмами транснаціональних корпорацій.

Велике значення для залучення іноземних інвесторів має і та обставина, що на Кіпрі можливе заснування спеціальних офшорних трастів, цілком звільнених від податків.

На відміну від іноземних компаній, резидентні корпорації на Кіпрі обкладаються податком за ставкою 20-25%, тобто вище, ніж в Угорщині. Серед іноземних інвесторів тут найбільшим об'єктом вкладення капіталу є холдингові, торгово-закупівельні і судноплавні компанії.

Варто разом з тим відзначити, що звільнення від подвійного оподаткування можуть одержати резиденти Кіпру, які мають статус локальної кіпрської компанії. їм надаються податкові кредити незалежно від наявності відповідних двосторонніх угод. У той же час офшорним компаніям можна користуватися податковими кредитами тільки за умови, що їхні доходи виникають у країні, з якою укладена податкова угода. Великі пільги надаються платникам на Кіпрі при індивідуальному прибутковому оподаткуванні. При податковій ставці для кіпріотів від 0 до 40%, усього за ставкою 5% обкладаються іноземні інвестиційні доходи і пенсії, перераховані на острів іноземцями, які не займаються бізнесом на території Кіпру. Грошові суми, переведені на батьківщину тими, хто постійно проживає за кордоном і висилає на Кіпр іноземні інвестиційні доходи, також обкладаються податком у розмірі 5%.

Популярність Кіпру як офшорного центру в міжнародному бізнесі неухильно зростає. Усе більша кількість транснаціональних корпорацій шукає податкові укриття на цьому острові. У відповідь на це урядами США, Канади, Франції і Великобританії в податкові договори вставлені застереження, які обмежують можливості використання умов податкових угод транснаціональними корпораціями. А останнім часом США і Канада взагалі перестали застосовувати відповідні податкові конвенції у відношенні кіпрських офшорних компаній.

Мальта. У цю державу, крім Мальти, входить ще 5 островів, розташованих за 90 км на південь від Сицилії.

Населення країни — близько 355 тисяч чоловік, столиця — місто Валетта.

Починаючи з 1987 р. уряд Мальти, спираючись на підтримку держав Європейського Союзу, приступив до перетворення країни в центр притягання іноземних інвестицій.

Мальта має гарне транспортне сполучення з іноземними країнами і постійно поліпшує міжнародні телекомунікації. Нинішня політична ситуація на острові стабільна. Валютний контроль на островах існує, але надаються гарантії безперешкодної репатріації іноземцями своїх доходів.

Заснування на Мальті іноземних компаній не пов'язане з якими-небудь труднощами. При створенні мальтійської компанії спеціальний дозвіл необхідно одержувати тільки банкам, страховим компаніям і корпоративним фондам. З організаційно-правової точки зору найпоширенішою і найбільш зручною формою бізнесу є акціонерне товариство закритого типу (private company). Для заснування такого підприємства, якщо його засновниками виступають нерезиденти, а підприємство збирається вести комерційну діяльність на Мальті, потрібно мати мінімальний акціонерний капітал у розмірі 10000 мальтійських фунтів (28 тисяч доларів), причому половина цієї суми вноситься при реєстрації.

При оподаткуванні корпорацій, інкорпорованих на Мальті, застосовується принцип резидентства. Інші компанії сплачують тут податки за принципом територіальності.

Ставка податку на прибуток резидентних корпорацій на Мальті мало відрізняється від середньоєвропейської і складає 35%. Однак для компаній, які займаються виробничою діяльністю, надаються пільги: на їхні дивіденди встановлена більш низька податкова ставка. Пільгові умови оподаткування поширюються і на нерозподілений прибуток, спрямований на фінансування інвестиційних проектів компаній так званого пільгового податкового статусу. Вона оподатковується за ставкою 17,5%. До таких компаній зачислені промислові

підприємства і фірми — експортери товарів і послуг місцевого виробництва.

Реєстрація компаній, які одержали на Мальті статус офшорних, почалася в 1988 р. Однак у зв'язку з підписанням Мальтою Договорів про запобігання подвійного оподаткування з 22 країнами (у тому числі зі США, Францією й Англією), подальша Реєстрація офшорних компаній на Мальті припинена 31 грудня '996 р., хоча вже зареєстровані фірми можуть продовжувати свою діяльність до 31 березня 2004 р. Статус офшорної компанії Могли одержати фірми, інкорпоровані на Мальті, а також відділення іноземних банків і страхових компаній. Власниками офшорної компанії можуть бути тільки нерезиденти.

Торгові офшорні компанії платять податок за ставкою 5% і звільняються від податків з розподіленого прибутку. Усі комерційні операції таких компаній повинні вестися за межами Мальти.

Міжнародні холдингові компанії, які зареєстровані на Мальті і мають іноземні інвестиції, сплачують податок за повною ставкою — 35%. Але акціонери — нерезиденти, які одержують дивіденди від цієї компанії, можуть одержати компенсацію в розмірі 2/3 суми виплачуваних податків або податковий кредит на всю суму податку. Це знижує рівень оподаткування міжнародних холдингових компаній до 0-6,25%. Великі пільги і переваги одержують тут також іноземні інвестиційні компанії.

Міжнародні податкові угоди, укладені Мальтою з іншими країнами, дозволяють резидентам Мальти користуватися податковими кредитами при сплаті ними податків за принципом територіальності, але в тому випадку, коли в Мальти немає відносин з державою про запобігання подвійного оподаткування, мальтійські податкові відомства надають резидентам своєї країни податковий кредит у розмірі 25%.

Серйозні пільги надаються на Мальті іноземцям і за індивідуальним прибутковим оподаткуванням. Іноземні громадяни, які одержали тут посвідчення на проживання, сплачують цей податок за фіксованою ставкою 15%, але мінімальна сума податку складає 1 тисячу мальтійських фунтів у рік.

Таким чином, незважаючи на поступову ліквідацію статусу офшорного центру, Мальта зберігає і ще довго буде зберігати привабливість для іноземних інвесторів. Мальта як і раніше буде становити інтерес у міжнародному податковому плануванні як юрисдикція резидентства торгових і холдингових компаній, особливо тих, котрі входять у структури ТНК.

Тривалий час співтовариство найбільш розвинутих держав світу вважало офшорні зони корисними регуляторами міжнародного економічного розвитку, які сприяли усуненню протиріч між країнами, спричинених існуванням різних правових систем, жорсткістю валютного й податкового контролю. Власне, до середини 80-х років XX ст. офшорні зони були додатковими чинниками, що дозволяли світові активніше глобалізуватися, уніфікувати господарські системи. Перетворення багатьох територій на офшорні центри дозволило їм подолати складні економічні проблеми.

Так тривало доти, доки процес створення нових офшорних зон не став занадто активним і деякою мірою навіть хаотичним. Нові й нові країни (з розвитком процесів новітньої деколонізації у Тихому океані, розпадом соцтабору) проголошували пільговий податковий та інвестиційний режими на своїх територіях. Врешті, це викликало закономірне схвилювання з боку розвинутих держав, адже таке неконтрольоване зростання обсягів офшорних операцій загрожувало як загальносвітовій фінансовій стабільності, так і цілісності й ефективності інших податкових систем, прозорості міжнародних фінансових відносин, що було зумовлено передусім збільшенням обсягів відмивання коштів з

кримінальним минулим (незаконними (“брудними”) грошима визнаються кошти, отримані в результаті проведення насильницьких дій (вимагання, грабіж), а також незаконного підприємництва (торгівля наркотиками, зброєю і т. п., ухилення від оподаткування), обману, тероризму тощо).

Ці загрози стимулювали такі міжнародні організації, як ОЕСР, FATF, Форум фінансової стабільності, Міжнародний валютний фонд майже одночасно виступити з різноманітними ініціативами, які передбачали проведення досліджень проблем функціонування офшорних зон і вироблення рекомендацій з усунення негативних наслідків такого бізнесу.

Міжнародна конференція “Офшор-2000” визнала, що фінансові махінації в офшорних центрах досягли такого масштабу, що можуть вивести з рівноваги навіть світову фінансову систему. Саме тому офшорний бізнес можна охарактеризувати як “сірий”, або невизначений (на противагу “білому”, або легальному, та “чорному”, або нелегальному).

Отже, наприкінці ХХ ст. виникли тенденції “анти-офшорного регулювання”, що зводяться до таких основних моментів:

- посилення контролю за законністю створення та діяльності офшорних компаній;
- часткове згортання пільг в офшорних юрисдикціях;
- посилення контролю за діяльністю офшорних компаній, у тому числі скорочення сфери дії конфіденційного характеру бізнесу;
- переслідування та примусове припинення обігу “брудних” грошей.

Зокрема, фахівці ОЕСР розробили та опублікували низку рекомендацій щодо подолання проблем, зумовлених активним розвитком офшорів:

1) рекомендації щодо удосконалення національного законодавства

- встановлення національного податкового контролю над доходами від зарубіжної власності вітчизняних підприємств;

- забезпечення більших можливостей з доступу до комерційної та банківської інформації підприємств з боку контролюючих органів та обміну податковою інформацією між країнами;

- застосування уніфікованих правил трансферного ціноутворення;

2) рекомендації щодо практики укладання угод про уникнення подвійного оподаткування

- використання позитивного досвіду боротьби з ухиленням від сплати податків в одній країні для застосування його в іншій;

- заборона на використання пільг угоди про уникнення подвійного оподаткування підприємствам, які користуються в одній з держав національним преференційним режимом (наприклад, суб'єктам ВЕЗ);

- запровадження спільного стажування та обміну досвідом між фахівцями з оподаткування країн-учасниць угоди;

3) рекомендації щодо боротьби зі "згубною податковою конкуренцією"

- заснування Форуму з питань згубної податкової практики;

- складання переліку країн і територій, що відмовляються від участі в ініціативі ОЕСР;

- накладення особливих зобов'язань на країни, які мають специфічні відносини з офшорними територіями (наприклад, колишні колоніальні метрополії), а також проведення перевірки, чи не сприяють такі відносини розвиткові згубної податкової конкуренції.

Серед практичних заходів запобігання незаконному бізнесу можна виділити:

- обов'язковість ідентифікації власників банківських рахунків, засновників офшорних банків та бенефіціарів;

- обмеження банківських операцій (встановлення лімітів операцій по рахунках – як правило, понад 10 тис. дол.);

- контроль за особами, які реєструють підприємства офшорного типу;

- контроль за власниками рахунків іноземних компаній;

- надання на запит правоохоронних органів держави реєстрації або/та походження капіталу повної інформації, яка має становити корпораційну або банківську таємницю;

- ліцензування процесів переказу цінностей за кордон (в першу чергу – валютних);

- введення вимоги попереднього отримання дозволу для придбання власності за кордоном і т. ін.

Слід зазначити, що спробу протидії боротьбі з податковими гаванями було здійснено самими ж офшорними зонами шляхом створення у 2001 р. Міжнародної організації з оподаткування та інвестицій (за англ. абревіатурою – ITIO), головним завданням якої стало вироблення спільної політики малих країн, що розвиваються, щодо тиску на них з боку міжнародного співтовариства. Практичним результатом діяльності ITIO стало те, що OECP погодилася на неприйняття жодних санкцій щодо офшорних територій в обмін на їхню згоду укласти угоди про обмін податковою інформацією, створення більш дієвої системи фінансового контролю і незначне зростання рівня оподаткування міжнародних комерційних компаній. Такий шлях обрали острівні території Великої Британії та офшорні зони Карибського басейну. Деякі ж юрисдикції (здебільшого острови Тихого океану) погодилися на повну ліквідацію на своїй території офшорних підприємств в обмін на масштабну міжнародну фінансову допомогу.

Загалом, внаслідок зусиль OECP зараз у світі офшорного бізнесу почалося формування нового статус-кво:

1) більшість із “класичних” офшорних юрисдикцій продовжили існування, зробивши свої фінансові системи

набагато прозорішими і зберігши пільгові режими оподаткування;

2) інші країни світу відкоригували національне законодавство таким чином, щоб уникнути значних втрат від недонадходження доходів державних бюджетів через функціонування офшорних схем;

3) для підприємницьких структур у всьому світі збережено можливості оптимізації податкових платежів за умови дотримання прозорості у веденні бізнесу; вартість офшорних схем зросла.

Таким чином, офшорні зони досі не вичерпали себе як трансферні території руху капіталу, і вони можуть трансформуватися в зони фінансових послуг нового типу. Домінуючими принципами функціонування офшорів нового типу мають стати загальні принципи економічної політики: 1) прозорість; 2) конкуренція; 3) верховенство закону, що забезпечує однорідний підхід до регулювання економіки і послідовне дотримання прав власності.

Контрольні запитання.

1. Наведіть визначення категорій “подвійне оподаткування”, “податкове планування”. Яким чином резиденти третіх країн можуть отримати вигоди від міждержавних угод про уникнення подвійного оподаткування?
2. Що собою являє офшорна операція? Які Ви знаєте види офшорних операцій?
3. Що собою являє офшорне підприємництво? У чому проявляється його конфіденційність?
4. Поясніть природу “податкової конкуренції”.
5. Назвіть основні ознаки “податкової гавані”.
6. У чому полягає відмінність між податковими гаванями і центрами “офшор”?
7. Що собою являє реєстр “зручний стяг”?

8. Наведіть визначення категорії “офшорна зона”. Назвіть спільні та відмінні ознаки вільної економічної зони та офшорної зони.
9. За якими принципами здійснюється розміщення офшорних зон?
10. Назвіть ознаки офшорної компанії.
11. Які Ви знаєте типи офшорних компаній? З якими цілями вони створюються?
12. Які можливі форми реєстрації офшорних компаній?
13. Що собою являють критерії резидентності і територіальності?
14. Як класифікуються офшорні компанії за податковим статусом?
15. Які витрати пов’язані з реєстрацією та обслуговуванням офшорної компанії?
16. Опишіть відомі Вам офшорні схеми. У чому полягає специфіка операції торгового реінвойсингу?
17. Що собою являє офшорний холдинг?
18. Які послуги надає секретарська юридична фірма?
19. За якими напрямками може здійснюватись трансформація офшорних юрисдикцій у найближчій перспективі і як це може вплинути на розвиток економіки України?

Тестові завдання.

1. «Принцип звільнення» у рамках міжнародного податкового права означає:

а) держава не обкладає податком доход, що може обкладатися податком у державі-партнері за укладеною згодою;

б) податком обкладається частина отриманого доходу в пропорції, обумовленої міжнародним договором;

в) даний доход є пільговим у державах-учасниках міжнародної угоди;

г) доход, увезений з одного країни-партнера в іншу, звільнений від сплати податків у країні, у якій він завезений.

2. Постійне представництво виникає за умови:

а) наявності статусу «резидента» у керівника закордонної фірми;

б) реєстрації фізичних осіб фірми в українських податкових органах, річної роботи офісу фірми в Україні.

3. Термін «голландський сэндвич» використовується для позначення:

а) організаційних структур, використовуваних у міжнародному податковому плануванні;

б) можливості безподаткового перекладу доходу з однієї країни в іншу;

в) особливостей у податкових угодах між метрополіями і залежними країнами;

г) положення а і б;

д) усі перераховані вище положеня.

4. Принцип «lex posterior» міжнародного податкового права означає:

а) закон, що інкорпорував міжнародний договір, витисне раніше прийняті внутрішньодержавні закони, що мають той же предмет правового регулювання;

б) внутрішньодержавні закони мають велику силу, чим прийнятий міжнародний закон, що має той же предмет правового регулювання;

в) для регулювання діяльності податкових резидентів застосовуються внутрішньодержавні закони для регулювання діяльності нерезидентів міжнародної угоди.

5. Для визначення податкового статусу юридичної особи в міжнародному праві серед інших застосовується «тест інкорпорації», що показує, що податковим резидентом є юридична особа, за умови, якщо:

а) воно зареєстровано в даній країні;

б) воно має в даній країні юридична адреса;

в) дана країна є місцем здійснення центрального керування і контролю (по місцезнаходженню головного офісу).

6. До договорів, у яких також зачіпаються податкові проблеми, відносяться:

а) угоди про надання адміністративної допомоги по оподатковуванню;

б) торгові договори;

в) угоди по податку на додаткову вартість.

7. До власне податкових угод відносяться:

а) угоди про основи взаємин між двома державами;

б) угоди, що визначають взаємини міжнародних організацій із країнами їхнього місцезнаходження;

в) податкові угоди, що носять рекомендаційний характер.

8. Про подвійне оподаткування можна говорити у випадку одержання доходу:

а) резидентом у своїй державі;

б) обличчям у різних державах;

в) обличчям тільки в одній державі і сплатою там податків.

9. Офшорні зони передбачають пільгове оподаткування для:

а) усіх нерезидентів;

б) нерезидентів, що займаються визначеним видом діяльності чи мають визначену організаційно-правову форму;

в) резидентів, що займаються визначеним видом діяльності чи мають визначену організаційно-правову форму;

г) всіх облич, що займаються визначеним видом діяльності чи мають визначену організаційно-правову форму.

10. Офшорні зони створюються:
    а) у невеликих державах;
    б) у великих державах;
    в) незалежно від величини держави.
11. Термін «офшор» є :
    а) юридичним поняттям;
    б) економіко-географічним поняттям;
    в) економічним поняттям.
12. Найбільш поширені різновиди офшорних операцій:
    а) консультаційні послуги з мінімізації оподаткування; послуги з управління офшорною компанією; спекулятивні операції з управління капіталом;
    б) послуги зі створення, реєстрації і продажу офшорних компаній, відкриття банківських рахунків; послуги з ефективного використання офшорних компаній у міжнародному комерційному обігу; консалтингові послуги з податкового планування;
    в) всі відповіді правильні.
13. Офшорна зона це - :
    а) це насамперед специфічне законодавче середовище, яке характеризується наявністю особливого пільгового податкового і регуляторного режиму для функціонування підприємств з іноземними інвестиціями, діяльність яких спрямована тільки на здійснення торговельних операцій і надання послуг за межами даної юрисдикції;
    б) один із видів вільних економічних зон. особливістю яких є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів;
    в) країна чи територія, де встановлено пільговий режим оподаткування для певних категорій компаній.

14. Особливості “податкових гаваней”:

а) дешевизна і максимальна простота процедури реєстрації. Термін реєстрації – мінімальний; процедура реєстрації максимально формалізована; розмір статутного капіталу, як правило, не регламентується;

б) наявність валютних обмежень. Офшорні компанії не можуть відкривати депозити у будь-якій валюті у будь-яких зарубіжних банках, здійснювати й отримувати платежі у будь-якій валюті;

в) законодавства держав, що мають “податкові гавані”, передбачають для комерційних структур часткове звільнення їх від податку.

15. Основна відмінність центра офшор від зон вільної торгівлі:

а) надають податкові та інші пільги усім підприємствам, що діють всередині;

б) надають податкові та інші пільги лише підприємствам, які ведуть діяльність поза їх територією;

в) немає правильної відповіді.

16. Яка мета реєстру «Зручний стяг»:

а) отримання додаткових прибутків від пільг в оподаткуванні;

б) держава зацікавлена у використанні судна;

в) для примушення власника судна до дотримання світових стандартів соціального забезпечення і профспілкових прав моряків.

17. Скільки закономірностей розміщення офшорних зон виділяє узагальнений аналіз:

а) 1;

б) 2;

в) 3 і більше.

18. Фактори які сприяють створенню офшорів:

а) країни в яких переважання в структурі національної економіки невиробничих галузей (туризм, фінансове обслуговування тощо);

б) країни з незначними розмірами та с не всебічним розвитком власної економіки;

в) незначні розміри території країн, відсутність або незначні запаси корисних копалин, сприятливий м'який клімат.

19. Основними ознаками офшорної компанії є:

а) звільнена від сплати податків;має статус нерезидента; має посередника (секретарську компанію) в країні реєстрації;

б) не звільнена від сплати податків;має статус нерезидента;має посередника (секретарську компанію) в країні реєстрації; веде комерційну діяльність на території, де вона зареєстрована;

в) здійснює спеціальні бізнес-функцій професійної орієнтації; не веде комерційну діяльність на території, де вона зареєстрована;має статус резидента.

20. Типи офшорних компаній:

а) фірми -"скарбнички" для накопичення грошових коштів; підприємства для проведення транзитних торгових операцій; фірми -"роялті", що збирають різні ліцензійні виплати за патенти, авторські гонорари та інші подібні відрахування; фірми-перевізники та судноплавні компанії, що займаються морськими та авіаперевезеннями як власними, так і зафрахтованими судами та літаками під прапором офшорної держави;

б) страхові компанії, що займаються перестрахуванням ризиків або страхують "дружні" компанії;банки, банківські філії та кредитні установи; фінансові компанії та брокерські фірми; інвестиційні і трастові компанії, що управляють грошовими активами клієнтів;

в) всі відповіді правильні.

21. Перевагою діяльності офшорних компаній є:

а) можливість укладання торгових угод на пільгових умовах;

б) повна свобода у розпорядженні своїми коштами інтересах їх учасників;

в) можливості збуту товарів в інші країни або під іншою маркою у тій самій країні.

22. Недоліками створення офшорних компаній є:

а) відсутність контролю валютного обміну;

б) ефективна банківська система;

в) високий ризик криміналізації бізнесу.

22. Що собою являє не резидентська компанія:

а) це і є офшорна компанія, повністю звільнена від податків, але повинна щорічно сплачувати фіксоване мито;

б) головний офіс цієї компанії офіційно зареєстрований в іншій країні. Для такої компанії вводяться податкові пільги. Вона повинна щорічно проводити аудиторську перевірку, за результатами якої сплачуються податки;

в) немає правильної відповіді.

24. Що собою являє компанія міжнародного бізнесу:

а) компанія, для якої введено пільгове оподаткування і яка повинна щорічно проводити аудиторську перевірку;

б) це і є офшорна компанія, повністю звільнена від податків, але повинна щорічно сплачувати фіксоване мито;

в) немає правильної відповіді.

25. Реінвойсинг це:

а) заниження або завищення вартості товару - для зменшення митних відрахувань або для зменшення оподатковуваної бази;

б) процес руху товарів від постачальника до покупця, в якому офшорна компанія використовується лише для оформлення контрактів і рахунків;

в) трансферне ціноутворення, що дозволяє перемістити основний дохід.

26. Ротаційна компанія характеризується такими рисами:

а) засновник ротаційної компанії – незалежно від того, чи є він фізичною або юридичною особою, володіє в ній усім пакетом акцій або більшою їх частиною, завдяки чому здійснює над нею повний контроль;

б) доходи компанії можуть виникати тільки в країні ініціатора її створення;

в) ротаційна компанія не повинна бути розміщена лише в офшорному центрі.

27. Метою функціонування ротаційної компанії є:

а) спрямування доходів, отримуваних за межами офшорного центру, на рахунки ротаційної компанії;

б) повна податкова незалежність;

в) зведення до мінімуму тієї частини прибутку, яка підлягає оподаткуванню.

28. Секретарська юридична фірма здійснює:

а) контролює статус офшорної компанії з урахуванням законодавства;

б) працює з кореспонденцією, обслуговує зареєстрований офіс;

в) всі відповіді правильні.

29. Основними функціями секретарської компанії є:

а) допомога у виборі юрисдикції та типу компанії. допомога у дотриманні формальних вимог. юридична підтримка. надання інформації про поточні зміни законодавства;

б) відкриття банківських рахунків та управління ними за дорученням клієнта; сприяння у проведенні аудиторських перевірок та надання аудиторських послуг;

в) зберігання конфіденційності клієнта та пересилка кореспонденції.

30. Бухгалтерські послуги секретарських компаній:

а) складання річного фінансового звіту відповідно до чинних стандартів; ведення бухгалтерських рахунків;

б) надання інформації про поточні зміни законодавства;

в) працює з кореспонденцією.

Практичні завдання.

Завдання 1

На зборах акціонерів прийняте рішення про установу офшорної фірми. Оголошений статутний капітал складає $ 45 000. Проаналізуйте можливі витрати по створенню фірми на підставі представленої нижче інформації (див. табл. 7.6).

Таблиця 7.6

Вимоги до фірм, створюваних в офшорних зонах

Офшорні зони	Реєстрацій-ний збір	Річний збір	Максимальний розмір статутного капіталу при мінімальній ставці реєстраційного збору	Примітки
Беліз	$ 100	$ 100	-	Не вимагає проводити щорічну аудиторську перевірку
Багамські острова	$ 100 (350)	$ 100	$ 5000	Звільнення від податків на 20 років
Теркс	$ 500	$ 300	$ 50 000	Звільнення від податків на 20 років. Гарантія незмінності щорічного фіксованого мита

ТЕМА 8. ВІЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ ЗОНИ

План

8.1. Сутність вільної економічної зони (ВЕЗ), цілі їх створення та принципи функціонування.
8.2. Класифікація ВЕЗ за характером об'єктів зонування, місцем розташування, об'єктів зонування та залежно від характеру взаємовідносин з національною економікою приймаючої країни.
8.3. Специфіка режиму прикордонної торгівлі і транскордонного співробітництва.
8.4. Проблема досягнення балансу передумов створення і наслідків функціонування вільних економічних зон.

Ключові терміни: вільна економічна зона, анклавні зони, банківсько-страхові зони, внутрішні зони, експортно-промислові зони, зовнішні зони, зовнішньоторговельні зони, інтеграційні зони, локальні (точкові) зони, науково-технічні зони, прикордонна торгівля, торговельно-виробничі зони, транскордонне співробітництво

Література: [8, 23, 25, 28, 29, 32, 35, 53, 66, 77, 83, 92**]**

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:

- сутність вільної економічної зони, цілі її створення та принципи функціонування;
- специфіку режиму прикордонної торгівлі і транскордонного співробітництва.

СУТНІСТЬ ВІЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЗОНИ (ВЕЗ), ЦІЛІ ЇХ СТВОРЕННЯ ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ

Територіальний і режимний (функціональний) підходи до тлумачення сутності вільної економічної зони (ВЕЗ)

За визначенням експертів ООН, статус вільної економічної зони може надаватися обмеженим регіонам, які характеризуються такими основними рисами:

1) в них відсутнє мито (або воно фіксується на мінімальному рівні) на ввезення та вивезення устаткування, вихідних і проміжних матеріалів, а також готової продукції на експорт за максимального спрощення всіх процедур, обумовлених експортно-імпортними операціями;

2) існує пільговий режим оподаткування і вільний обіг конвертованої валюти в умовах загальної свободи фінансових трансакцій між країнами;

3) держава надає загальні гарантії від конфіскації іноземної власності і надає зареєстрованим у зоні фірмам широке коло пільг та привілеїв.

У Законі України "Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон" (№ 2674-XII від 13.10.1992 р.) наведене визначення: "Спеціальна (вільна) економічна зона являє собою частину території України, на якій встановлюється і діє спеціальний правовий режим економічної діяльності і порядок застосування та дії законодавства України". На території спеціальної (вільної) економічної зони впроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних та фізичних осіб.

Розрізняють два основних концептуальних підходи до створення ВЕЗ:

- територіальний підхід: ВЕЗ функціонує як конкретно означена територія, на яку поширюється певний режим;
- режимний (функціональний) підхід: введення особливого режиму, який надає певні переваги визначеним

фірмам, що розташовані в будь-якій місцевості країни, якщо вони відповідають певним критеріям.

Вибір одного з означених вище підходів залежить від конкретних завдань, які повинні бути розв'язані в результаті організації ВЕЗ. Так, територіальний підхід у більшій мірі сприяє розв'язанню проблеми розвитку певного регіону, а режимний (функціональний) може бути використаний у разі масштабної перебудови структури економіки в цілому або її окремих сфер. Режимний (функціональний) підхід більш гнучкий, так як він дає можливість створювати так звані "точкові зони", представлені окремими підприємствами. У зв'язку з цим він більш зручний для інвесторів, у тому числі іноземних, не обмежуючи їх фактором місцезнаходження відповідної фірми у країні. Однак на практиці переважає територіальний підхід.

Цілі створення вільних економічних зон

Світова практика організації і функціонування ВЕЗ свідчить, що вони створюються для досягнення різних цілей.

По-перше, головною метою створення ВЕЗ є більш глибоке включення країн до процесу розвитку міжнародного поділу праці (збільшення випуску конкурентоспроможної продукції на експорт і забезпечення валютних надходжень).

По-друге, ВЕЗ необхідні для насичення внутрішнього ринку зацікавленої країни високоякісною продукцією (імпортозаміщення).

По-третє, організація ВЕЗ передбачає більш глибоке включення у міжнародний поділ праці не лише по виробничій лінії, але й у сфері туризму, культури і санаторно-курортної галузі, що також зумовлює збільшення валютних надходжень.

По-четверте, ВЕЗ покликані забезпечити прискорене впровадження у виробництво вітчизняних та іноземних науково-технічних розробок з подальшим використанням їх результатів у всій національній економіці країни.

По-п’яте, однією з цілей створення ВЕЗ для країн, що розвиваються, є підготовка кваліфікованих робітників, інженерів та управлінських кадрів.

По-шосте, важлива ціль організації ВЕЗ – стимулювання економічного розвитку певної території або конкретної галузі виробництва.

По-сьоме, в окремих країнах ВЕЗ розглядаються як регіональний метод модернізації економіки в умовах її переходу до ринкових засад функціонування.

Принципи функціонування вільних економічних зон

Глибинна сутність режиму вільних економічних зон розкривається через ряд принципів, покладених в основу їх організації і функціонування:

1) принцип розподілу управлінського та підприємницького ризику;

2) принцип досягнення конкурентних переваг;

3) принцип рівноправного партнерства;

4) принцип рефлексивної поведінки;

5) принцип інформаційної достатності;

6) принцип узгодженості цілей;

7) принцип відповідності структури управління ВЕЗ рівневі розвитку ринкових відносин і підприємницької активності;

8) принцип прибутковості та ефективності.

Класифікація пільг, що поширюються на суб’єктів ВЕЗ

Головними особливостями ВЕЗ порівняно з іншою територією країни є: наявність податкових, митних, амортизаційних та інших пільг; суттєва організаційна та управлінська самостійність; високий рівень виробничої та соціальної інфраструктури; стимулювання високопрофесійної структури зайнятих; широке використання у розрахунках вільно конвертованої валюти; достатнє надходження сировинних та інвестиційних товарів.

Історично склалося так, що вихідною ознакою вільних економічних зон була наявність особливого режиму митного оподаткування. Відлік світової практики створення особливих економічних зон є сенс починати ще з часів фінікійців, коли купцям були надані певні пільги. Так, у 166 році до н.е. на острові Делос грецькими органами влади було відмінено ряд податків, митних зборів, спрощені адміністративні формальності. Після таких нововведень Делос почав відігравати помітну роль у торгівлі між Сходом і Заходом, а сама Греція одержала значні економічні вигоди, які були обумовлені зростанням вантажообігу, виникненням нових робочих місць для місцевого населення, збільшенням надходжень до казни.

Виділяють чотири основні групи пільг, що можуть встановлюватись у ВЕЗ:

а) зовнішньоторгові пільги, які передбачають введення спрощеного порядку здійснення зовнішньоторгових операцій та зниження ставок або відміну експортно-імпортного мита;

б) фінансові пільги у вигляді встановлення низьких цін на комунальні послуги, зниження орендної плати за користування землею і виробничими приміщеннями, а також надання різних форм субсидій за рахунок бюджетних коштів і преференційних державних кредитів;

в) фіскальні пільги, пов'язані з податковим стимулюванням певних видів підприємницької діяльності; ці пільги можуть стосуватися податків на прибуток, доход, майно, рівня податкових ставок, питань постійного або тимчасового звільнення від оподаткування;

г) адміністративні пільги, які надаються адміністрацією даної ВЕЗ для спрощення режиму в'їзду і виїзду іноземних громадян, процедур реєстрації підприємств, а також надання різних послуг.

Специфічний набір пільг і стимулів, що застосовується в окремих ВЕЗ, доповнюється спеціальними формами заохочень,

спрямованих або на прискорення розвитку транспортної інфраструктури, або на стимулювання переробки місцевої сировини на експорт, або на залучення певного типу інвесторів тощо.

Усі зазначені пільги можуть застосовуватись у різних комбінаціях. Однак весь їх набір повинен слугувати інструментом реалізації порівняних переваг даної території, а не засобом відшкодування відсутніх тут факторів розвитку. Слід також зазначити, що вибір системи пільг обумовлюється цілями створення тієї чи іншої ВЕЗ. Множинність цілей може призвести до невиправданого розподілення пільг на усі сфери економіки від сільського господарства до банківських операцій і на діяльність різних суб'єктів ВЕЗ – від приватних осіб до філіалів ТНК.

Типовими для більшості ВЕЗ в Україні є податкові та митні пільги щодо:

- ввізного мита – звільняється на 5 років ввезення сировини, матеріалів, устаткування, необхідних для реалізації інвестиційних проектів;
- податку на додану вартість – звільняється на 5 років ввезення сировини, матеріалів, устаткування, необхідних для реалізації інвестиційних проектів;
- податку на прибуток – встановлюється ставка 20% на весь термін реалізації інвестиційного проекту або передбачене звільнення в перші 3 роки від дати отримання першого прибутку та обкладання податком на прибуток у розмірі 50% від діючої ставки в наступні 3 роки;
- збору до фонду зайнятості – звільнення на 5 років;
- плати за землю – звільнення на термін освоєння земельної ділянки (але не більше 3-5 років);
- акцизного збору – звільнення в разі експорту продукції.

Окремо слід зазначити, що транспортні засоби не вважаються устаткуванням та обладнанням і щодо їх ввезення не застосовуються пільги з ПДВ та ввізного мита.

Органи управління ВЕЗ:

- місцеві ради та місцеві державні адміністрації в межах власних повноважень;

- орган господарського розвитку і управління зоною, який створюється за участю суб'єктів підприємницької діяльності;

- органи державної виконавчої влади України, які здійснюють державне регулювання діяльності зони і наглядають за додержанням чинного законодавства країни на території ВЕЗ.

Місцеві ради та державні адміністрації можуть укладати з органом господарського розвитку зони угоду про передачу в його користування земельних ділянок, об'єктів інфраструктури, природних ресурсів, розташованих на території зони.

Повноваження органу господарського розвитку і управління ВЕЗ:

- визначення перспективних напрямків розвитку зони;

- будівництво мереж транспорту, зв'язку, енергопостачання, інших об'єктів виробничої інфраструктури та їх експлуатація;

- формування мережі комунікаційних зв'язків з партнерами поза-зонального простору;

- надання суб'єктам господарської діяльності ВЕЗ у користування об'єктів виробничої та соціальної інфраструктур, земельних ділянок, природних ресурсів;

- оформлення дозволів суб'єктам господарської діяльності на будівництво господарських об'єктів;

- реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності та інвестицій;

- організація міжнародних виставок, торгів (тендерів) з метою залучення на територію ВЕЗ нових виробництв та суб'єктів підприємницької діяльності.

Виконання функцій з упорядкування роботи по підготовці та розгляду документів з питань створення ВЕЗ

свого часу було покладено на Міжвідомчу комісію з розгляду і підготовки документів стосовно створення спеціальних економічних зон (постійно діючий орган Кабінету Міністрів України). До функцій цієї комісії входить:

- розгляд пропозицій щодо створення ВЕЗ в Україні;
- проведення експертизи документів щодо створення спеціальних економічних зон, узгодження їх з відповідними міністерствами та відомствами;
- підготовка проектів постанов Кабінету Міністрів України про створення спеціальних економічних зон і документів, які представлені ініціаторами формування зон;
- розробка методичних рекомендацій стосовно підготовки техніко-економічного обґрунтування доцільності створення спеціальних економічних зон різних функціональних типів.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВЕЗ ЗА ХАРАКТЕРОМ ОБ'ЄКТІВ ЗОНУВАННЯ, МІСЦЕМ РОЗТАШУВАННЯ, ОБ'ЄКТІВ ЗОНУВАННЯ ТА ЗАЛЕЖНО ВІД ХАРАКТЕРУ ВЗАЄМОВІДНОСИН З НАЦІОНАЛЬНОЮ ЕКОНОМІКОЮ ПРИЙМАЮЧОЇ КРАЇНИ

Класифікація ВЕЗ за місцем розташування

Залежно від місця розташування зони відповідно до географії розміщення щодо державного кордону розрізняють:

1) внутрішні ВЕЗ (у внутрішніх районах країни);

2) зовнішні ВЕЗ (безпосередньо біля державного кордону).

Класифікація ВЕЗ за характером об'єктів зонування

Залежно від характеру об'єктів зонування розрізняють:

1) локальні (точкові) ВЕЗ, створені на основі невеликих територій окремих підприємств, транспортних вузлів;

2) комплексні ВЕЗ – значні за розміром територіальні утворення, адміністративно-територіальні одиниці, які виконують різноманітні функції.

Класифікація ВЕЗ залежно від характеру взаємовідносин з національною економікою приймаючої країни

Залежно від характеру взаємовідносин з національною економікою приймаючої країни розрізняють:

1) інтеграційні ВЕЗ, у механізмі яких закладено принцип тісної взаємодії з суб'єктами господарської діяльності поза зоною;

2) анклавні ВЕЗ, що створюються переважно з метою збільшення припливу ВКВ і локалізуються на невеликій території при незначному спілкуванні з рештою економіки.

Класифікація ВЕЗ за функціональною орієнтацією

Вільні економічні зони розрізняють за критерієм виконання певних функцій (функціональна орієнтація), зокрема:

- *експортно-промислові зони* – зони, виділені з території країни, діяльність яких спрямована на виробництво товарів, передусім на задоволення потреб експорту (мають право на безмитну торгівлю); одна з найпоширеніших форм організації подібних ВЕЗ – зони імпортного заміщення;

- *зовнішньоторговельні зони* – частина території держави, де товари іноземного походження можуть зберігатися, купуватися та продаватися без сплати мита і митних зборів або з їх відстроченням; форми організації подібних ВЕЗ – вільні порти ("порто-франко"), вільні митні зони (зони "франко"), митні склади, транзитні зони, зони прикордонної торгівлі, duty&tax free shop;

- *торговельно-виробничі зони* – частина території держави, на якій запроваджується спеціальний (пільговий податковий, валютно-фінансовий, митний тощо) режим економічної діяльності з метою стимулювання підприємництва, залучення іноземних інвестицій у пріоритетні галузі господарства, розширення зовнішньоекономічних зв'язків, використання новітніх технологій, забезпечення високого рівня зайнятості населення; вони можуть мати форму експортних

виробничих зон, де розвиток дістають насамперед експортне виробництво, орієнтоване на переробку власної сировини, і переважно складальні операції, та імпортоорієнтованих зон, націлених на розвиток імпортозамінних виробництв; одна з найпоширеніших форм організації подібних ВЕЗ – зони техніко-економічного розвитку;

- *науково-технічні зони* – зони, які мають спеціальний правовий режим, орієнтований на розвиток наукового і виробничого потенціалу, досягнення нової якості економіки через стимулювання фундаментальних і прикладних досліджень, з подальшим впровадженням результатів наукових розробок у виробництво; вони можуть мати форми регіональних інноваційних центрів-технополісів, районів інтенсивного наукового розвитку, високотехнологічних промислових комплексів, науково-виробничих парків, а також локальних інноваційних центрів;

- *туристично-рекреаційні зони* – ВЕЗ, що створюються в регіонах, які мають багатий природний, рекреаційний та історико-культурний потенціал, з метою ефективного його використання і збереження, а також активізації підприємницької діяльності у сфері рекреаційно-туристичного бізнесу;

- *банківсько-страхові зони* – це зони, в яких запроваджується особливо сприятливий режим проведення банківських та страхових операцій, що здійснюються в іноземній валюті для обслуговування нерезидентів.

Можуть також створюватися комплексні ВЕЗ, які поєднують у собі риси та елементи зон різних типів.

Найбільш відомими у світі є такі ВЕЗ: вільний порт Гамбург (офіційно одержав статус “порто-франко” ще у 1510 р.); безмитні магазини у міжнародних аеропортах (наприклад, Шеннон); зони вільної банківської діяльності у Люксембурзі, Лондоні; зони вільної страхової діяльності у Лондоні та Нью-Йорку; зони вільної торгівлі у Малайзії, Єгипті, Сінгапурі; зони

експортного виробництва у Мексиці (так звані "Мак'юладорас"); зони вільного підприємництва у Польщі, Китаї тощо.

СПЕЦИФІКА РЕЖИМУ ПРИКОРДОННОЇ ТОРГІВЛІ І ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

До спеціальних правових режимів торгівлі належить прикордонна (прибережна) торгівля.

Прикордонна торгівля – це спеціальний правовий режим міжнародного товарообігу між підприємствами та організаціями, що розташовані в прикордонних районах сусідніх держав, які мають спільні морські та/або сухопутні кордони. Умови такої торгівлі регулюються відповідними домовленостями, двосторонніми або багатосторонніми договорами між державами.

Характерною рисою прикордонної торгівлі є її спрямованість на задоволення місцевих потреб щодо виробництва товарів, призначених для споживання в межах цієї території. Виручка від прикордонної торгівлі залишається повністю у розпорядженні місцевих органів влади і використовується для розширення асортименту споживчих товарів, закупівлі обладнання, технологій, матеріалів і сировини для розвитку господарства цих регіонів.

Прикордонна торгівля виступає різновидом преференційної торгівлі, що передбачає надання однією державою іншій на взаємній основі пільг у торговому режимі. На товари та інші предмети, що перебувають в обігу у прикордонній торгівлі, можуть надаватися тарифні преференції у вигляді звільнення від обкладання митом, зниження ставок мита, встановлення квот на преференційне ввезення.

Основні положення щодо прикордонної торгівлі відображені у Генеральній угоді з тарифів і торгівлі (ст. XXIV "Територіальне застосування – Прикордонна торгівля – Митні союзи та зони вільної торгівлі"), а також у Домовленості про

тлумачення ст. XXIV ГАТТ, прийнятій у 1994 р. Згідно з правилами ГАТТ, країни в рамках регіональних домовленостей можуть зменшити тарифи та інші бар'єри на преференційній основі. Нижчі або нульові митні ставки, що застосовуються до торгівлі між сторонами регіональних домовленостей, не повинні поширюватись на інші країни. Тому регіональні преференційні домовленості є важливим винятком з правила режиму найбільшого сприяння. Для того щоб захистити торгові інтереси країн, що не є сторонами домовленостей, ГАТТ накладає суворі обмеження щодо укладання таких домовленостей. Ці умови передбачають, що, по-перше, держави, які є сторонами регіональних домовленостей, повинні усунути тарифи та інші бар'єри у торгівлі, що впливають на значну частку всієї торгівлі між ними, а, по-друге, домовленість не повинна призвести до введення нових торгових бар'єрів у торгівлі з іншими країнами.

Поряд з поняттям прикордонної торгівлі існує ще одне, більш широке – транскордонне співробітництво, під яким розуміють комплекс форм та інструментів взаємодії між партнерами, які здійснюють кооперацію у сферах промисловості, сільського господарства, транспорту та комунікацій, рекреації та охорони навколишнього середовища, ведуть торгівлю, виступають інвесторами та реципієнтами капіталів, а також реалізують інші форми взаємовигідного соціально-економічного партнерства на географічно близьких територіях.

Транскордонне співробітництво є специфічною формою реалізації міжнародного поділу праці в масштабах регіонів двох або більшої кількості країн. На прикордонних територіях, з метою стимулювання взаємодії, може створюватися інфраструктура виробництва, відбуватися спільне використання ресурсної бази, проводитися робота з розвитку мережі рекреації та реалізації природоохоронних проектів. У цій формі співробітництва часто відображаються історичні контакти, які

мали місце в минулому, національні та інші фактори, які сприяють транскордонній взаємодії.

Транскордонне співробітництво є похідною від національних систем макроекономічного управління та загальних моделей міжнародної економічної діяльності, а також віддзеркалює тенденції глобалізації та розвитку регіональних інтеграційних процесів. Водночас воно доповнює та динамізує основні форми співробітництва між країнами з акцентом на максимально широкому залученні його місцевих потенціалів.

Увага до розвитку прикордонних регіонів пояснюється їхнім інфраструктурним навантаженням у системі міжнародних економічних зв'язків, що охоплює реалізацію контрольних, бар'єрних, контактних і розподільних функцій. У зв'язку з цим тенденції світового господарського розвитку у найбільш конкретизованому вигляді позначаються на специфіці господарювання прикордонних територій, а саме:

- такі регіони законодавчо забезпечують транскордонний рух товарів в умовах лібералізації торгівлі;

- прикордонні регіони виконують контактні, а також бар'єрні функції під тиском динамічно зростаючого транскордонного руху населення у формах міжнародної міграції трудових ресурсів, туризму, ділових і освітніх поїздок;

- утворюються регіональні інтеграційні об'єднання у випадку відставання або депресивності прикордонних територій, обумовлених їхнім периферійним положенням;

- загальносвітовою тенденцією є зміцнення прав і розширення повноважень органів місцевої влади, зокрема у сфері співробітництва з відповідними органами влади суміжних територій зарубіжних країн.

З поняттями "міжнародний транспортний коридор", "вільна економічна зона", "транскордонне співробітництво" пов'язане відносно нове поняття "єврорегіон». В Європі нараховується більше 20 єврорегіонів, які об'єднують понад 300 регіонів (земель, графств, провінцій тощо). Розвиток

співробітництва на рівні регіонів координує Асамблея Європейських регіонів, мета діяльності якої полягає у нівелюванні рівнів країн у сферах економіки, політики, культури тощо. Для цього розробляються спеціальні європейські програми економічного, природоохоронного, освітнього і культурного співробітництва.

Отже, динаміка розвитку єврорегіонального співробітництва доволі переконливо свідчить про значну її активізацію, обумовлену передусім реалізацією мети загальноєвропейського значення – "розмивання" кордонів між країнами-членами ЄС і вирівнювання диспропорцій розвитку центральних та периферійних регіонів у кожній з країн.

Питання про розвиток прикордонної торгівлі є досить актуальним для України, яка межує з 7 країнами: Російською Федерацією, Республіками Білорусь та Молдова, Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією. Прикордонне торгово-економічне співробітництво між цими країнами можливе виходячи зі значного ступеня інтегрованості господарських систем. Основними формами прикордонної торгівлі за специфікою предмета торгівлі є торгівля товарами і послугами, а за специфікою взаємодії суб'єктів – торгівля на основі кооперації.

На активізацію процесу прикордонного співробітництва також суттєво впливає розвиток ЄС, оскільки західний регіон України до нього наблизився безпосередньо. Ключовими чинниками, що стимулюють прикордонну торгівлю між західним регіоном України та країнами ЄС, є різниця цінових рівнів, податкових систем, середнього рівня доходів, у зв'язку з чим створюється нерівний доступ до товарів і послуг, а також різниця в загальному рівні соціального й економічного розвитку. Внаслідок зростання заробітної плати у Польщі, Словаччині, Угорщині як країнах ЄС їх виробники будуть скоріше за все переносити свою діяльність з території цих країн у прикордонні райони України. Відтак, у західному регіоні

можна очікувати активне створення СП і як наслідок – зростання зайнятості і доходів населення, що сприятиме розширенню імпорту товарів споживчого попиту.

ПРОБЛЕМА ДОСЯГНЕННЯ БАЛАНСУ ПЕРЕДУМОВ СТВОРЕННЯ І НАСЛІДКІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН

У Програмі інтеграції України до Європейського Союзу (від 14 вересня 2000 р. № 1072/2000) було вказано пріоритети регіональної політики та регіонального співробітництва України в контексті наближення до ЄС. Зокрема, серед довгострокових пріоритетів регіональної політики чітко визначені такі завдання:

- підготовка на основі створеної нормативної бази та апробованих механізмів регіонального розвитку Національної програми регіонального розвитку України;
- сприяння розвитку внутрішніх міжрегіональних зв'язків, зовнішнього міжрегіонального та транскордонного співробітництва;
- створення системи моніторингу розвитку регіонів, яка відповідатиме стандартам ЄС;
- поступове наближення практики регіональної політики в Україні до стандартів і програмних стратегій відповідно до основоположних принципів функціонування структурних фондів ЄС;
- ініціювання створення для України програми ЄС щодо підтримки регіонального розвитку та підготовки до процедур використання структурних фондів (на зразок програм SAPARD, ISPA у країнах Центральної та Східної Європи).

Пріоритетами регіонального співробітництва є:

- організація та координація дій, спрямованих на підтримку економічної, наукової, екологічної, культурної та освітньої співпраці регіонів України та держав-членів і

кандидатів у члени ЄС, сприяння налагодженню контактів з міжнародними європейськими організаціями та інституціями;

- формування соціально-економічного середовища, яке забезпечить активне залучення ринкових структур до процесу регіонального співробітництва;

- реалізація єдиної транспортної політики щодо митних переходів та головних транспортних напрямів, будівництва автомагістралей і головних доріг, розвитку регіональної системи залізниць, будівництва регіональних аеропортів, розвитку регіонального повітряного транспорту в рамках єврорегіонів;

- формування конкурентної економічної структури єврорегіонів: прискорення економічної трансформації та ефективної утилізації природних ресурсів, поширення технологічних інновацій і подальший розвиток інфраструктури, необхідної для запровадження цих інновацій, активізація бізнесу, впровадження спільних проектів у цих галузях господарського комплексу;

- створення спільних фондів, асоціацій, реалізація проектів спільного розвитку, укладання міжрегіональних угод, які забезпечать найефективніше використання та розвиток потенціалів об'єднаних територій, сприятимуть формуванню єдиного господарського комплексу в межах єврорегіонів;

- формування однорідного соціально-економічного простору на основі поглиблення міжнародної кооперації праці між підприємствами країн-учасниць, розвитку спільної підприємницької діяльності, формування спільної банківської, транспортної та промислової інфраструктур, створення єдиного ринкового простору, фінансової системи, узгодження політики щодо регулювання потоків робочої сили, вирівнювання економічного та соціального рівнів розвитку територій, які входять до єврорегіонів;

- реалізація спільних проектів, програм як в межах єврорегіонів, так і у рамках двостороннього, регіонального та

прикордонного співробітництва, що дасть змогу, поряд з реалізацією інших заходів, запобігти штучній відірваності від європейських процесів держав, які поки що не є першочерговими кандидатами на вступ до ЄС;

- розширення участі окремих областей України в роботі Асамблеї європейських регіонів та інших міжнародних європейських організацій, забезпечення реалізації положень Європейської рамкової конвенції про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або властями та ін.

20 вересня 2004 р. на експертному рівні було погоджено "План дій Україна – ЄС" щодо впровадження нової політики сусідства ЄС стосовно України. У Плані дій зазначено, що європейська політика сусідства відкриває нові перспективи економічної інтеграції:

- перспектива переходу від співпраці до значного рівня інтеграції, включаючи доступ до спільного ринку ЄС і розширення участі України в основних аспектах політики та програм ЄС;

- збільшення фінансової підтримки, зокрема для проектів, які стосуються здійснення інвестицій в інфраструктурний розвиток;

- можливості поступового відкриття в Україні програм або посилення участі України у певних програмах Співтовариства, спрямованих на підтримку культурних, освітніх, екологічних і науково-технічних зв'язків;

- підтримка наближення законодавства України до норм і стандартів ЄС, включаючи надання технічної допомоги, довготривалої експертної допомоги спеціалістів ЄС в органах державної влади України та цільове консультування і підтримку служби обміну інформації про технічну допомогу;

- дослідження економічної доцільності встановлення зони вільної торгівлі після вступу України до СОТ;

- можливість укладення нової розширеної угоди, масштаб якої буде визначено у світлі виконання цілей, встановлених Планом дій, та загального розвитку відносин між Україною та ЄС.

Україна активно включилася у процес створення єврорегіонів на початку 1993 р. і на даний час бере участь у п'яти з них:

1) Карпатський (створений у 1993 р. разом з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією); на частку України припадає більш ніж 1/3 всієї території регіону;

2) Буг (створений у 1995 р.; охоплює Брестську область Республіки Білорусь, Люблінське воєводство Польщі, Волинську область України);

3) Нижній Дунай (створений у 1998 р.; охоплює території прикордонних регіонів України, Молдови, Румунії);

4) Верхній Прут (створений у 2000 р. за угодою між Чернівецькою областю України, Бельцьким і Єдинецьким повітами Молдови, Ботошанським і Сучавським повітами Румунії; у 2003 р. до єврорегіону приєдналися Івано-Франківська область України та шість новоутворених повітів Молдови);

5) Дніпро (створений у 2003 р.; охоплює Чернігівську область України, Брянську область Російської Федерації та Гомельську область Республіки Білорусь).

У даний час триває робота щодо формування єврорегіонів Ярославна (Сумська область України та Курська область Російської Федерації), Дністер (Вінницька, Одеська області України та прикордонні повіти Республіки Молдова). Досить перспективним виглядає проект єврорегіону Сян (Львівська область України та Підкарпатське воєводство Польщі); ведуться переговори щодо входження Миколаївської області України до єврорегіону Померанія.

Як приклад наведемо основні прагматичні напрямки розвитку українсько-угорського транскордонного співробітництва:

- розбудова спільного кордону для Угорщини і України, що є пріоритетним напрямком співпраці на українсько-угорському кордоні;

- облаштування зони міжнародних транспортних коридорів, зокрема участь у розвитку європейських транспортних коридорів, а саме – п'ятого транспортного коридору Трієст – Любляна – Будапешт – Львів – Київ, який є важливим елементом на шляху Європа – Кавказ – Азія;

- охорона навколишнього середовища, попередження транскордонного забруднення, захист екосистем та водних ресурсів від забруднення, поступова імплементація норм Європейського Союзу для раціонального водокористування у басейні р. Тиса;

- співробітництво у розвитку туристично-рекреаційного комплексу, розвиток різних форм туризму, а саме: лікувально-оздоровчого, маршрутно-пізнавального (високогірний екотуризм, сільський), спортивного (гірськолижний) та необхідної для цього інфраструктури;

- створення умов, стимулювання розвитку малого підприємництва у прикордонних регіонах, запровадження інформаційної мережі, банку даних для пошуку партнерів, сприяння розвитку виробничої інтеграції та кооперації в харчовій і переробній промисловості.

Діяльність областей України та єврорегіонів щодо транскордонного співробітництва базується на укладених договорах та угодах міждержавного рівня, угодах і рішеннях про співпрацю між органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади з адміністративно-територіальними одиницями інших країн.

Розвитку транскордонного співробітництва прикордонних областей сприяє їх взаємодія з

міжрегіональними організаціями та асоціаціями, фондами та інституціями, які відіграють важливу роль у процесі європейської інтеграції та налагодженні співробітництва між регіонами, зокрема, Європейським банком реконструкції та розвитку.

Правове підґрунтя транскордонному співробітництву створюють ратифікована Україною Європейська Хартія місцевого самоврядування (1985 р.) та Декларація про транскордонне співробітництво в Європі (1989 р.), що концептуально мають позитивний вплив на процес розвитку транскордонного співробітництва, здійснення реформ місцевого самоврядування в Україні, сприяння подальшому удосконаленню правових механізмів співробітництва між органами місцевого самоврядування прикордонних міст і районів. Прийнятий у 2004 р. Закон України "Про транскордонне співробітництво" передбачив урегулювання головних економічних, правових та організаційних засад, а також розширення повноважень органів місцевої виконавчої влади і органів місцевого самоврядування та врегулювання питань фінансово-кредитної підтримки розвитку транскордонного співробітництва.

У 2005 р. зроблено новий крок у взаємовідносинах Україна – ЄС в рамках ініціативи "Ширша Європа", якому посприяв останній етап розширення ЄС. Європейською політикою добросусідства запропоновано інструмент, який повинен надати нового імпульсу транскордонному співробітництву; більш того, у перспективі цей інструмент може бути поширений на усі регіони України. Сьогодні Україні запропоновано чотири "Програми сусідства": "Польща – Україна – Білорусь" (з індикативним бюджетом фінансування з боку TACIS 8 млн. євро); "Угорщина – Словаччина – Україна" (з бюджетом у 4 млн. євро); "Румунія – Україна" (з бюджетом у 6,5 млн. євро) та транснаціональну програму CADSEC для України та Молдови (виділено 5 млн. євро).

Однак сусідство з країнами ЄС має і проблемні сторони. Серед основних перешкод для прикордонного співробітництва можна назвати такі: недосконале законодавство щодо правового захисту бізнесу, неадекватні інституційні утворення, нерозвинута інфраструктура, труднощі з реєстрацією СП, корупція, недостатня капіталізація регіональних підприємств тощо. Від успішного розв'язання цих та інших проблем залежить відповідь на питання, чи стане прикордонне співробітництво вагомим інструментом регіональної політики держави.

Отже, з метою динамізації процесу транскордонного співробітництва за участю України необхідно вжити таких односторонніх, а також міжнародно-узгоджених заходів:

- встановити спрощений транскордонний режим руху товарів та послуг у межах прикордонних зон;
- забезпечити більш ліберальний режим пересування громадян прикордонних зон;
- встановити взаємну пільгову систему щодо окремих видів міжнародної економічної діяльності на прикордонних територіях;
- розробити законодавчу, нормативну базу транскордонного співробітництва на базі методологічних критеріїв ЄС;
- спростити регулюючі, документарні процедури для юридичних та фізичних осіб, які здійснюють транскордонні контакти та операції;
- розробити механізми спільного використання природних ресурсів, а також охорони навколишнього середовища на прикордонних територіях;
- створити реєстри видів та суб'єктів підприємницької діяльності на прикордонних територіях, сприяти поширенню відповідної ділової інформації;
- забезпечити фінансування та стимулювання розвитку транспортної інфраструктури на прикордонних територіях,

підключення до відповідних трансконтинентальних транспортних коридорів;

- сформувати спрощений механізм надання банківських кредитів, страхових послуг і т. ін..

Варіанти взаємодії ВЕЗ з економікою приймаючої країни

Велике значення у контексті прогнозування наслідків функціонування вільних економічних зон має характер взаємодії ВЕЗ з національною економікою і світовим господарством (таблиця 8.1).

Таблиця 8.1

Варіанти взаємодії вільної економічної зони з національною економікою і світовим господарством

Варіант взаємодії	**Характер взаємозв'язків**
"Анклавна" взаємодія	Слабкі зворотні зв'язки з підприємствами приймаючої країни внаслідок орієнтації іноземних інвесторів на своїх попередніх постачальників
"Відплив капіталу"	Використання ВЕЗ місцевими підприємцями для переміщення капіталу за кордон (цей варіант характерний для країн з нестабільною політичною ситуацією)
Перетворення ВЕЗ у "чорний ринок"	Інтереси уряду приймаючої країни у 100%-ному експорті виготовленої продукції суперечать інтересам іноземних інвесторів щодо освоєння внутрішнього ринку даної країни
Перехід до обробки імпорту	Наявність зворотного зв'язку ВЕЗ з національною економікою; поява стимулів для удосконалення місцевих технологій, підвищення якості продукції, внаслідок чого стає можливим поступове заміщення імпортного компоненту місцевими поставками
Розвиток субпідрядних відносин	Активна взаємодія з національною економікою; іноземні інвестори проявляють зацікавленість у залученні до виконання замовлень місцевих товаровиробників, передаючи їм частину технологічних циклів

Проблема досягнення балансу передумов створення і наслідків функціонування вільних економічних зон

Визначальними вимогами (імперативами) до передумов створення ВЕЗ і системи преференцій традиційно виступають:

- наявність дешевих факторів виробництва;
- певний стартовий рівень техніко-технологічного устрою виробництва та його інформаційно-програмного і комунікаційно-мережевого забезпечення;
- вигідне геоекономічне розташування (близькість до державного кордону, розвинутість інтермодульного транспортного зв'язку і т. ін.);
- стабільність політичної обстановки в державі;
- сприятлива екологічна ситуація;
- дієва система ліцензійного захисту інтелектуальної власності;
- наявність системи інфраструктурного забезпечення.

Наслідками успішної реалізації активізованих за допомогою ВЕЗ інтеграційних процесів повинні стати:

- прискорений соціально-економічний розвиток окремих регіонів;
- залучення передових технологій, ноу-хау;
- створення нових робочих місць;
- розвиток взаємовигідного товарообміну;
- створення наукових центрів;
- вдосконалення системи підготовки кадрів;
- взаємний обмін фахівцями;
- розв'язання екологічних, паливно-енергетичних та інших проблем глобального масштабу.

Разом з тим, необхідно враховувати ймовірність появи і негативних наслідків функціонування вільних економічних зон. Аналіз світових господарських зв'язків останніх десятиліть свідчить, що економічно розвинуті країни прагнуть винести за межі своїх метрополій екологічно шкідливі та небезпечні виробництва і розмістити їх на території інших держав. З'явився своєрідний феномен "екологічного колоніалізму", основні риси якого – широкомасштабне вивезення мінерально-сировинних, лісових та інших біологічних ресурсів з

одночасним перенесенням в країни, що розвиваються, "брудних" галузей промисловості та експорт до них екологічно небезпечних технологій і видів продукції. Іноземні компанії насамперед орієнтуються на створення в зонах тільки однієї, як правило, найбільш простої стадії виробництва, що зумовлює невеликі розміри іноземних капіталовкладень. При цьому слід враховувати, що основні фінансові витрати (близько 60%) несе держава, на території якої створюється зона. Ці витрати пов'язані зі створенням об'єктів транспортної, соціальної і бізнес-інфраструктури. Крім того, прибуток, який отримують іноземні фірми у вільних експортно-промислових зонах, як правило, не реінвестується, а спрямовується за кордон. Валютні надходження, що формуються з податків, не можуть бути значними як внаслідок пільгового оподаткування, так і у зв'язку з тим, що основою валютних надходжень є та частка вартості іноземних підприємств, яка безпосередньо створюється в зоні.

Світова практика свідчить, що первісні цілі та завдання, що декларуються при створенні зони, як правило, не збігаються з наслідками фактичного розвитку і реалізуються лише частково. У деяких країнах склалося невірне уявлення щодо реальних можливостей ВЕЗ, а погане керівництво ними призводить до безглуздих витрат ресурсів. Наприклад, протягом 17 років існування експортно-промислова зона Дакар створила лише 500 робочих місць для найменш кваліфікованих робітників, вклала надто великі кошти в розбудову інфраструктури і здійснила вагомі поточні адміністративні витрати. Внаслідок цього фактичні сукупні витрати на створення кожного з нових робочих місць досягли 25 тис. дол.

Прагнучи конструктивно використовувати позитивний потенціал ВЕЗ та нейтралізувати негативні екстернальні ефекти, уряди ряду країн вдаються до заходів патерналістського характеру для захисту власних підприємців. Наприклад, можуть бути введені обмеження на продаж

продукції на внутрішньому ринку країни-резидента з метою стимулювання експорту. Ще одним поширеним засобом державного втручання в інтереси іноземних інвесторів можна вважати введення податку на репатріацію прибутків з метою стимулювання реінвестицій. Однак, впроваджуючи означені заходи, уряд цілком ігнорує взаємозв'язок і взаємовплив екстернальних та інтернальних факторів.

Щодо наявності в Україні передумов для успішної організації ВЕЗ, необхідно передусім виділити: вигідне географічне розташування, розвиненість зовнішньоекономічних зв'язків, наявність природно-кліматичних умов, значних трудових і природних ресурсів, відповідного науково-технічного потенціалу. Принципове значення має те, що Україна є індустріально розвинутою державою, яка у певній мірі забезпечена об'єктами виробничої та соціальної інфраструктури, розгалуженою системою комунікацій, у тому числі транспортною мережею і засобами зв'язку. Має значення також відсутність жорстких екологічних обмежень та заборон щодо створення ВЕЗ, зумовлених можливими антропогенними навантаженнями на навколишнє природне середовище. Тому в Україні найбільш перспективним може бути формування багаторівневої диверсифікованої структури ВЕЗ різних типів. В цілому прийняття рішення про доцільність створення і функціонування ВЕЗ можливе, якщо в ході розрахунку економічних результатів діяльності зони доведено, що витрати на утворення ВЕЗ будуть перекриті доходами від її діяльності, а також досягатиметься позитивний соціально-економічний ефект для держави, території розташування, суб'єктів зони і населення.

Контрольні запитання.

1. Що таке вільна економічна зона? У чому полягає різниця між територіальним і режимним (функціональним) концептуальними підходами до створення вільних економічних зон?
2. Назвіть основні цілі створення вільних економічних зон.
3. Назвіть принципи функціонування вільних економічних зон.
4. Які види пільг діють у вільних економічних зонах?
5. Які Ви знаєте види вільних економічних зон?
6. Що собою являє транскордонне співробітництво?
7. Які Ви знаєте варіанти взаємодії ВЕЗ з національною економікою приймаючої країни?
8. Якими можуть бути наслідки функціонування ВЕЗ?

Тестові завдання.

1. Статус вільної економічної зони може надаватися обмеженим регіонам, які характеризуються такими основними рисами:

а) в них присутнє мито (або воно фіксується на мінімальному рівні) на ввезення та вивезення устаткування, вихідних і проміжних матеріалів, а також готової продукції на експорт за максимального спрощення всіх процедур, обумовлених експортно-імпортними операціями;

б) відсутній пільговий режим оподаткування і вільний обіг конвертованої валюти в умовах загальної свободи фінансових трансакцій між країнами;

в) держава надає загальні гарантії від конфіскації іноземної власності і надає зареєстрованим у зоні фірмам широке коло пільг та привілеїв.

2. Режимний (функціональний) підхід:
   а) введення особливого режиму, який надає певні переваги визначеним фірмам, що розташовані в будь-якій місцевості країни, якщо вони відповідають певним критеріям;
   б) ВЕЗ функціонує як конкретно означена територія, на яку поширюється певний режим;
   в) введення загального режиму, який надає особливі переваги визначеним фірмам, що розташовані в будь-якій місцевості країни, якщо вони відповідають певним критеріям.
3. Одною із цілей створення вільних економічних зон:
   а) ВЕЗ є найменш поверхневе включення країн до процесу розвитку міжнародного поділу праці;
   б) ВЕЗ є більш глибоке включення країн до процесу розвитку міжнародного поділу праці;
   в) ВЕЗ передбачає більш поверхневе включення у міжнародний поділ праці лише по виробничій лінії й у сфері туризму, культури і санаторно-курортної галузі, що також зумовлює збільшення валютних надходжень.
4. Принцип функціонування вільних економічних зон:
   а) принцип інформаційної достатності;
   б) принцип неузгодженості цілей;
   в) принцип досягнення неконкурентних переваг.
5. Головними особливостями ВЕЗ порівняно з іншою територією країни є:
   а) наявність податкових, митних, амортизаційних та інших пільг;
   б) наявність тільки податкових та амортизаційних пільг;
   в) наявність лише митних та амортизаційних пільг.
6. Історично склалося так, що вихідною ознакою вільних економічних зон була наявність особливого режиму:
   а) амортизаційного оподаткування;
   б) митного оподаткування;
   в) немає правильної відповіді.

7. Основні групи пільг, що можуть встановлюватись у ВЕЗ:

а) зовнішньоторгові пільги, митні пільги, адміністративні пільги, податкових пільг;

б) фінансові пільги, фіскальні пільги, адміністративні пільги, митні пільги;

в) зовнішньоторгові пільги, фінансові пільги, фіскальні пільги, адміністративні пільги.

8. Адміністративні пільги:

а) які передбачають введення спрощеного порядку здійснення зовнішньоторгових операцій та зниження ставок або відміну експортно-імпортного мита;

б) пов'язані з податковим стимулюванням певних видів підприємницької діяльності;

в) які надаються адміністрацією даної ВЕЗ для спрощення режиму в'їзду і виїзду іноземних громадян, процедур реєстрації підприємств, а також надання різних послуг.

9. Податок на додану вартість для більшості ВЕЗ в Україні:

а) звільняється на 5 років ввезення сировини, матеріалів;

б) звільнення на термін освоєння земельної ділянки;

в) звільнення в разі експорту продукції.

10. До функцій Міжвідомчої комісії входить:

а) проведення експертизи документів Кабінетом Міністрів України про створення спеціальних економічних зон і документів, які представлені ініціаторами формування зон;

б) розгляд пропозицій щодо створення ВЕЗ в Україні;

в) немає правильної відповіді.

11. Класифікація ВЕЗ залежно від характеру взаємовідносин з національною економікою приймаючої країни розрізняють:

а) анклавні ВЕЗ;

б) комплексні ВЕЗ;

в) точні ВЕЗ.

12. Експортно-промислові зони – це:

а) частина території держави, де товари іноземного походження можуть зберігатися, купуватися та продаватися без сплати мита і митних зборів або з їх відстроченням;

б) частина території держави, на якій запроваджується спеціальний (пільговий податковий, валютно-фінансовий, митний тощо) режим економічної діяльності з метою стимулювання підприємництва;

в) зони, виділені з території країни, діяльність яких спрямована на виробництво товарів, передусім на задоволення потреб експорту.

13. Зони, в яких запроваджується особливо сприятливий режим проведення банківських та страхових операцій, що здійснюються в іноземній валюті для обслуговування нерезидентів – це:

а) туристично-рекреаційні зони;

б) банківсько-страхові зони;

в) науково-технічні зони.

14. Спеціальний правовий режим міжнародного товарообігу між підприємствами та організаціями, що розташовані в прикордонних районах сусідніх держав, які мають спільні морські та сухопутні кордони – це:

а) прикордонна торгівля;

б) транскордонне торгівля;

в) інтеграційна торгівля.

15. Одним із завдань довгострокових пріоритетів регіональної політики:

а) швидке наближення практики регіональної політики в Україні до стандартів і програмних стратегій відповідно до основоположних принципів функціонування структурних фондів ЄС;

б) підготовка на основі створеної нормативної бази та апробованих механізмів регіонального розвитку Національної програми регіонального розвитку України;

в) правильні всі відповіді.

16. Не відносяться до основних прагматичних напрямків розвитку українсько-угорського транскордонного співробітництва:

а) розбудова спільного кордону для Угорщини і України, що є пріоритетним напрямком співпраці на українсько-угорському кордоні;

б) співробітництво у розвитку туристично-рекреаційного комплексу, розвиток різних форм туризму;

в) створення умов, стимулювання розвитку великого підприємництва у прикордонних регіонах, запровадження інформаційної мережі, банку даних для пошуку партнерів, сприяння розвитку виробничої інтеграції та кооперації в харчовій і переробній промисловості.

17. Визначальними вимогами (імперативами) до передумов створення ВЕЗ і системи преференцій традиційно виступають:

а) дієва система ліцензійного захисту інтелектуальної власності;

б) певний стартовий рівень комунікаційно-мережевого забезпечення;

в) залучення передових технологій, ноу-хау.

18. Первісні цілі та завдання, що декларуються при створенні зони, як правило:

а) збігаються з наслідками фактичного розвитку і не реалізуються;

б) не збігаються з наслідками фактичного розвитку і реалізуються лише частково;

в) не збігаються з наслідками фактичного розвитку і реалізуються повністю.

Практичні завдання.

Завдання 1

У рамках міжнародного співробітництва українська фірма одержувала кредит від канадської корпорації, що не має на території України постійного представництва. Відповідно до умов договору відсотки по кредиту сплачуються раз у квартал. Після закінчення першого кварталу українська фірма нарахувала відсотки за кредит у розмірі $ 10 000. Чи виникає в даному випадку об'єкт оподаткування? На кого покладений обов'язок по нарахуванню і перерахуванню податку?

Завдання 2

Постійне представництво іспанської корпорації в Україні придбало акції української фірми. По закінченні року були нараховані дивіденди в розмірі $ 50 000. Підрахуйте підлягаючу сплаті в бюджет суму податку на доходи.

ТЕМА 9. ВВІЗНЕ МИТО. ОСОБИСТОСТІ СПЛАТИ МИТА В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ

План

9.1. Мито для осіб, що прибувають з країн, які не входять до Європейського Союзу.
9.2. Мито для осіб, які прибувають з країн-учасниць Європейського Союзу.
9.3. Ввезення моторних транспортних засобів у Європейський Союз. Придбання моторного транспортного засобу в державах-членах Європейського Союзу.
9.4. Мито в Україні.

Ключові терміни: мито, квота, моторні транспортні засоби, квоти для безмитного ввозу, Квоти для безмитного ввозу, «червоний коридор», «зелений/синій коридор».

Література: [3, 8, 11, 15, 16, 17, 23, 25, 28, 29, 32, 35, 44, 53, 56, 66, 77, 78, 83, 92**]**

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:
- як відбувається декларування товарів та, що вправі ввозити фізична особа безмитно.;
- ввезення моторних транспортних засобів у Європейський Союз та як відбувається придбання моторного транспортного засобу в державах-членах Європейського Союзу.

МИТО ДЛЯ ОСІБ, ЩО ПРИБУВАЮТЬ З КРАЇН, ЯКІ НЕ ВХОДЯТЬ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Декларування товарів

Фізична особа надає в письмовій формі пасажирську декларацію у випадку ввезення наступних категорій товарів:

- товарів, митна вартість яких перевищує 175 євро або кількість яких перевищує встановлені квоти для безмитного ввозу;
- товарів і особистих речей, у відношенні яких діють які-небудь обмеження.

Фізична особа надає в письмовій формі митну декларацію у випадку ввезення наступних категорій товарів:

- товарів, придбаних за межами Європейського Союзу для особистого користування, митна вартість яких перевищує 1000 євро або вага яких перевищує 1000 кг;
- товарів, придбаних у комерційних цілях, митна вартість яких перевищує 22 євро;
- моторного транспортного засобу, ввезеного до Європейського Союзу як товар.

Оподаткування

Ввезені товари, вартість або кількість яких перевищує встановлені квоти для безмитного ввезення, обкладаються ввізним митом, акцизами, податком з обороту.

Якщо вартість товарів складає менше аніж 350 євро, особі надається можливість вибрати, за якою ставкою сплачувати податок:

- по ставці ввізного мита єдиного митного тарифу (для кожного виду товару окремо);
- за єдиною ставкою ввізного мита - 3,5 % (у сукупності для всіх товарів).

Якщо вартість товарів перевищує 350 євро або товари ввозяться в країну в торгових цілях, можливість оподаткування за єдиною ставкою митних платежів у розмірі 3,5% не надається.

Квоти для безмитного ввозу

Фізична особа вправі безмитно ввозити товари в межах зазначених нижче обмежень за умови, що:

- особа досягла віку 18 років;
- особа вперше прибула до Європейського Союзу;
- товари ввозяться у багажі для особистого користування.

Тютюнові вироби:

- 200 сигарет;
- 100 сигарелл;
- 50 сигар;
- 250 г курильного тютюну;
- 250 г жувального тютюну.

Алкогольна продукція:

- пива вартістю не більш 175 євро;
- вино - 2 літри

і

- алкогольні напої з об'ємною часткою етилового спирту не більш 22 % (у тому числі гристе вино, лікерне вино) - 2 літри;

або

- алкогольні напої з об'ємною часткою етилового спирту більш 22 % - 1 літр.

Парфумерні вироби:

- парфуми - до 50 грамів;

або

- туалетна вода - до 0,25 літра.

Моторне паливо:

- що знаходиться в стандартному паливному баці моторного транспортного засобу (у тому числі в стандартному баці і баці водного моторного транспортного засобу), призначене для використання в тому же моторному транспортному засобі;
- до 10 літрів палива для особистого користування.

Лікарські засоби:

Пасажир вправі ввозити до 5 оригінальних упакувань лік включно.

При наявності лік, які видані за рецептом, особа пред'являє копію рецепту.

Продукти харчування:

Фізичні особи не вправі ввозити в особистому багажі через межі ЄС м'ясо, молоко і виготовлені з них продукти.

Фізичні особи вправі безмитно ввозити в супроводжуваному багажі наступні види продуктів:

- не більш 1 кг продуктів харчування тваринного походження (рибу, яйця, мед);
- м'ясо, молоко і виготовлені з них продукти тільки через прикордонні пункти які мають відповідне посвідчення (порти Пальдиські і Мууга, Південний порт Пальдиськи, Лухамааское і Нарвское шосе). У відношенні таких продуктів повинний бути пред'явлений сертифікат. Також при перетинанні кордону товар проходить ветеринарну перевірку;
- інші продукти харчування для особистого користування.

Проте, з Андорри, Норвегії і Сан-Марино дозволено ввозити м'ясо, молоко і виготовлені з них продукти для особистого користування.

З Фарерських островів, із Гренландії, Ісландії, Швейцарії і Ліхтенштейну дозволено ввозити м'ясо, молоко і виготовлені з них продукти загальною вагою не більш 5 кг у розрахунку на одну людину.

Прийом товарів на збереження

Фізичні особи вправі здати підлягаючі декларуванню товари на збереження у випадках, коли:

- не має при собі грошової суми, достатньої для сплати податку з обороту;
- не може пред'явити документ, необхідний для декларування товару (наприклад, спеціальний дозвіл);

– на митниці маються умови для збереження.

Товари здаються на збереження на підставі письмового клопотання особи. Термін збереження не може перевищувати 20 календарних днів. Проте, у виняткових випадках при наявності обґрунтованого письмового клопотання особи, термін збереження товарів може бути продовжений до 30 календарних днів.

На збереження не приймаються наступні види товарів:

– продукти харчування;
– вогнепальна зброя і боєприпаси;
– легкозаймисті, вибухонебезпечні, отруйні, радіоактивні речовини і матеріали;
– товари і предмети, здатні заподіяти шкоду іншим прийнятим на збереження товарам і предметам або здоров'ю митним службовцям (на підставі рішення приймальника);
– транспортні засоби;
– тварини.

Магазини безмитної торгівлі (магазини duty-free/tax-free)

Особи, які прибувають з-за кордонів Європейського Союзу, вправі здобувати товари в магазинах безмитної торгівлі (duty-free/tax-free) без оподаткування з обороту.

Звільнення від сплати податку з обороту застосовується у випадку, коли ціна товарів (з урахуванням податку з обороту) перевищує 2500 Євро. У магазині безмитної торгівлі особі видається документ, що підтверджує покупку. Ці документи необхідно пред'явити митним службовцям при виїзді з території Європейського Союзу для підтвердження права на звільнення від сплати податку з обороту.

Особа зобов'язана вивезти товари з Європейського Союзу, не розкриваючи їхнього упакування, протягом трьох місяців, з моменту покупки такого товару.

МИТО ДЛЯ ОСІБ, ЯКІ ПРИБУВАЮТЬ З КРАЇН-УЧАСНИЦЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Квоти для безмитного ввозу

Фізична особа вправі безмитно ввозити товари в межах зазначених нижче обмежень за умови, що:

- особа досягла віку 18 років;
- особа вперше прибула в країну-члена ЄС з іншої держави-члена Європейського Союзу;
- товари ввозяться в багажі для особистого користування.

Тютюнові вироби:

- 800 сигарет;
- 400 сигарет;
- 200 сигар;
- 1 кг курильного тютюну;
- 1 кг жувального тютюну.

Алкогольна продукція:

- вино - не більше 90 літрів, у тому числі до 60 літрів гристого вина;
- пиво - не більше 110 літрів;
- алкогольні напої з об'ємною часткою спирту етилового більше ніж 22 % - не більше 10 літрів;
- алкогольні напої з об'ємною часткою спирту етилового менше ніж 22 % - не більше 20 літрів.

У відношенні пасажирів, що прибувають з Аландських островів або через Аландські острова з Канарських островів і інших аналогічних територій, діють ті ж кількісні і вартісні обмеження, що і при ввозі товарів через межі Європейського Союзу.

Моторне паливо:

- що знаходиться в стандартному паливному баці моторного транспортного засобу (у тому числі в стандартному баці і баці водного моторного транспортного засобу) і призначене для використання в тому ж моторному транспортному засобі;

– до 10 літрів палива для особистого користування.

Заборони й обмеження на товари, які перевозяться через границю Європейського Союзу

Обмеження

Продовольчі товари:

– обмеження на ввезення продовольчих товарів із країн-членів Європейського союзу, Норвегії, Андорри і Сан-Марино відсутні;
– з Фарерських островів, з Ісландії, Гренландії, Швейцарії і Ліхтенштейну допускається ввозити до 5 кг продовольчих товарів.

з інших країн, що не входять у Європейський Союз:

– заборонено ввозити м'ясні і молочні продукти (за винятком дитячого і лікувального харчування в запечатаному упакуванні);
– допускається ввозити інші продукти тваринного походження вагою не більш 1 кг (риба, мед, креветки та ін.);
– допускається ввозити продовольчі товари нетваринного походження (цукерки, продукти з зернових, шоколад і т.п.) у розумній кількості, призначеній для особистого споживання.

Домашні тварини (собаки, кішки, білі тхори)

Допускається ввозити до ЄС одночасно до 5 домашніх тварин включно за умови, що тварини ввозяться в некомерційних цілях. Тварини повинні бути ідентифіковані, тобто мати мікро-чіп, а також вакцинацію проти сказу.

При ввезенні тварини особа пред'являє паспорт або сертифікат домашньої тварини.

В окремих випадках можуть бути запрошені результати аналізу крові.

Рослини і рослинні продукти

Допускається ввозити:

– 5 рослин (у тому числі дерева і кущі);

- 3 кг цитрусових;
- 5 кг овочів і фруктів;
- 20 зрізаних квітів;
- 5 кімнатних квітів;
- 2 кг квіткових чи цибулин бульб;
- 5 п’яти кілограмових торгових упакувань насіння.

Види тварин і рослин, що знаходяться під погрозою зникнення

Увіз яких-небудь видів тварин і сортів рослин, що знаходяться під погрозою зникнення, допускається на підставі Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що знаходяться під погрозою зникнення (CITES).

Лікарські засоби

Без дозволу Департаменту лікарських засобів для власного споживання допускається ввозити:

- до п'яти різних найменувань лікувальних препаратів, кожного лікувального препарату до п'яти роздрібних упакувань і для домашніх тварин до п'яти різних найменувань лікувальних препаратів, кожного лікувального препарату до трьох роздрібних упакувань. Розмір роздрібних упакувань у твердих форм лікарських засобів до 100 одиниць, інфузіонних розчинів і тих, що приймаються орально розчинів 500 мл., ін'єкційних препаратів - 10 ампул або віал, зовнішніх препаратів 200 мл або 200 гр, лікарської сировини 100 гр. Лікарські засоби повинні бути в упакуванні виробника;
- психотропні лікарські засоби в кількості, необхідному до двотижневого лікування і наркотичних препаратів, достатніх для лікування протягом одного тижня. До лікарських засобів повинна бути прикладена довідка про необхідність лікарських засобів, видана лікарем, або у випадку ввезення лікарських засобів для тварин, ветеринаром.

Якщо кількість ввезених лікарських засобів перевищує зазначені вище норми, на всі лікарські засоби необхідно одержати дозвіл у Департаменті лікарських засобів.

Вироби з дорогоцінних металів

Вироби з дорогоцінних металів допускається ввозити в розумній кількості, призначеній для особистого користування.

Зброя і боєприпаси

Допускається ввозити з країн-учасниць Європейського Союзу зброю і боєприпаси для особистого користування при наявності дозволу на придбання зброї й одноразового особливого дозволу, виданого Департаментом поліції. Право на переміщення зброї і боєприпасів по території Європейського Союзу виникає на підставі паспорта вогнепальної зброї, у який внесене виданий Департаментом поліції дозвіл.

За додатковою інформацією можна звернутися в Департамент поліції.

Стратегічні товари

При переміщенні стратегічних товарів необхідно одержати дозвіл Комісії зі стратегічних товарів. Такий же дозвіл потрібно й у випадку вивозу товарів подвійного призначення (тобто товарів, що можуть бути використані як у військових, так і в цивільних цілях).

За додатковою інформацією можна звернутися в Міністерство закордонних справ.

Культурні цінності

Вивіз культурних цінностей допускається на підставі дозволу на вивіз - єдиного для всіх країн-учасниць Європейського Союзу. Археологічні пам'ятники допускається тимчасово вивозити тільки з метою реставрації.

За додатковою інформацією можна звернутися в Департамент охорони пам'ятників старовини.

Вибухові речовини і піротехнічні вироби

Приватна особа може ввозити в ЄС тільки до 2 кг. зареєстрованої в регістрі Інспекції технічного нагляду піротехніки I та II класу.

Заборони

Фізична особа не вправі перевозити наступні види товарів:

- заборонено в цивільному обороті холодне, вогнепальну і електро-шокову зброю, а також боєприпаси;
- контрафактні товари;
- наркотичні речовини і продукти їхньої переробки, а також вихідні речовини для виготовлення цих наркотиків (листи кокаїнового куща, стебла, листи і голівки снотворного маку, виготовлені з них у домашніх умовах продукти та ін.);
- еротичні або порнографічні матеріали, переміщувані неповнолітніми особами;
- осіб яких-небудь видів тварин або сорти рослин, якщо мається погроза природній рівновазі.

Переміщення через митний кордон товару, у відношенні якого діють заборони, є порушенням митних правил і спричиняє накладення грошового штрафу або арешту.

Також митні службовці вправі вилучати товар, який не задекларований.

«Зелений/синій коридор» призначений для осіб, що ввозять товари, які не підлягають декларуванню і кількість яких не перевищує припустимих граничних норм.

«Червоний коридор» призначений для осіб, що ввозять товари:

- у відношенні яких повинні бути сплачені митні платежі;
- у відношенні яких встановлені які-небудь заборони й обмеження;
- кількість яких перевищує встановлені граничні норми.

Якщо Ви не впевнені в тому, що товари, які знаходяться у Вашому багажі, не підлягають декларуванню, настійно рекомендується вибрати «червоний коридор».

ВВЕЗЕННЯ МОТОРНИХ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ. ПРИДБАННЯ МОТОРНОГО ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ В ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Придбання моторних транспортних засобів за межами Європейського Союзу

Транспортний засіб підлягає декларуванню при ввозі в країну-члена ЄС у випадку, коли такий транспортний засіб був придбаний у державі, що не є членом Європейського Союзу, і завезено в країну-члена ЄС безпосередньо самою особою.

Декларування здійснюється за допомогою митної декларації, бланк якої можна одержати в прикордонній митній установі. Декларація може заповнюватися вручну і друкованими літерами. У графі 31 «Опис товару» необхідно вказати марку і модель транспортного засобу, рік випуску, робочий обсяг і потужність двигуна моторного транспортного засобу. В останньому рядку цієї графи необхідно вписати ViN-код чи внести заводський знак.

При відсутності реєстраційного знака митний кордон можна перетинати на твердому буксирі або в трейлері.

У випадку прийняття декларації митним службовцем протягом 5 календарних днів особа звертається до митної установи за місцем мешкання і представляє там митну декларацію і всі документи, що підтверджують право власності або володіння моторним транспортним засобом. Також необхідно сплатити митний збір і податок з обороту.

Перед визначенням розміру платежів митна установа перевіряє представлені йому дані. При необхідності митні службовці вправі вимагати надання додаткової інформації.

Якщо особа, що не є громадянином ЄС, у період свого перебування в країні-члену ЄС продає свій транспортний засіб, покупець протягом 5 календарних днів зобов'язаний представити в митну установу за місцем проживання митну декларацію для одержання дозволу на випуск автомобіля у вільне звертання і сплатити митний збір і податок з обороту.

Тимчасове ввезення моторних транспортних засобів

Особа, яка має постійне або термінове посвідчення на проживання в ЄС, вправі тимчасово ввозити в ЄС моторні транспортні засоби через межі Європейського Союзу. Такі транспортні засоби повинні бути попередньо внесені у відповідний регістр якої-небудь іншої держави.

Особа звертається в митну установу за місцем мешкання або перебування для одержання термінового дозволу на реєстрацію. При тимчасовому ввозі транспортного засобу заповнюється митна декларація.

Максимальний термін тимчасового ввозу транспортного засобу складає два роки, однак він не може перевищувати терміну, зазначеного в посвідченні на проживання.

У відношенні тимчасово ввезеного транспортного засобу застосовується звільнення від сплати ввізного мита, однак митні службовці вправі вимагати надання гарантії в розмірі суми ввізних платежів. У випадку, коли після закінчення терміну тимчасового ввозу транспортного засобу воно не вивозиться з території країни-члена ЄС, сума наданої гарантії використовується для погашення підметів сплаті митних платежів.

Придбання моторного транспортного засобу в країнах-членах Європейського Союзу

Придбання моторних транспортних засобів фізичними особами

Сухопутні моторні транспортні засоби з робочим обсягом двигуна понад 48 $см^3$ або потужністю понад 7,2 кВт за Законом про податок з обороту вважаються новими, якщо :

– вони продані до витікання 6 місяців з моменту їхнього першого введення в експлуатацію

або

– їхній пробіг складає менше ніж 6000 км.

У відношенні нових моторних транспортних засобів, придбаних у країнах-членах Європейського Союзу, стягується податок з обороту в розмірі 18 відсотків від їхньої покупної ціни.

Податок з обороту сплачується митній установі за місцем проживання до дня реєстрації транспортного засобу.

З документом, що підтверджує сплату податку з обороту, особа звертається в бюро державного центрального авто-регістра країн-членів ЄС, де моторне транспортний засіб проходить огляд і вноситься в авто-регістр.

З нових моторних транспортних засобів, що не беруть участь у дорожньому русі і не підлягаючих реєстраціях в авто-регістрі (наприклад, з гоночних мотоциклів, картів та ін.), необхідно сплатити податок з обороту в місцеву митну установу в розмірі 18 відсотків від покупної ціни протягом 10 календарних днів із дня доставки моторного транспортного засобу в країну-члену ЄС.

Придбання колишнього в експлуатації моторного транспортного засобу в країнах-членах Європейського Союзу

При придбанні колишніх в експлуатації моторних транспортних засобів у державах-членах Європейського Союзу податок з обороту не сплачується. Моторний транспортний засіб проходить огляд у бюро авто-регистрі і зведення про нього вносяться в регістр.

Мито в Україні

Мито. Як відомо, митні органи, виконуючи вимоги положень КМУ, не дозволяють суб'єктам ЗЕД - експортерам (імпортерам) забирати із зони митного контролю товари щодо яких не здійснено митне оформлення. Термін «митне оформлення товарів» слід розуміти як сукупність дій

(процедур), які *пов'язані зі здійсненням митними органами митного контролю за переміщенням товарів і транспортних засобів через митний кордон України, митного оформлення цих товарів і транспортних засобів (наприклад, проведення контролю за правильністю складання відповідної експортно-імпортної документації (ВМД тощо)), а також із справлянням передбачених законодавчими актами податків (зборів)*.

До таких податків та зборів належить ПДВ, акцизний збір, єдиний збір, що справляється в пунктах пропуску через державний кордон України, митні збори, та зокрема, мито, сутність якого ми і розглянемо в даній публікації.

Мито та його види. Мито за своєю економічною сутністю є непрямим податком, що нараховується суб'єктом ЗЕД на товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон України. Контроль за стягненням мита здійснюють митні органи, яким подається ВМД для митного оформлення товару. На відміну від інших податків (наприклад, ПДВ), розрахунок суми мита здійснюється не за однією ставкою, а за їх переліком в залежності від виду товару (предметів). Відповідно до положень Закону № 2371, зазначений перелік ставок ввізного (вивізного) мита (далі - перелік) систематизовано згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (єдиний митний тариф України), що базується на Гармонізованій системі опису та кодування товарів. Згідно зі ст. 7 Закону № 2097 в Україні застосовуються такі види мита:

- адвалерне, що нараховується у відсотках до митної вартості товарів (предметів), які обкладаються митом (наприклад, при ввезені (імпорті) скла у вигляді куль (код товарної номенклатури (далі - ТН) ЗЕД - 7002.10.00.00) суб'єкт ЗЕД повинен застосувати таку ставку ввізного мита 10% (пільгова ставка) або 20%(повна ставка) митної вартості скла);

- специфічне, що нараховується у встановленому грошовому розмірі на одиницю товарів (предметів), які

обкладаються митом (наприклад, при ввезені (імпорті) карамелі (код ТН ЗЕД - 1704.90.75.00) суб'єкт ЗЕД повинен застосувати таку ставку ввізного мита 1 євро за 1 кг (пільгова ставка) або 2 євро за 1 кг (повна ставка) імпортованої карамелі);

- комбіноване, що поєднує адвалерну та специфічну ставку мита (наприклад, при ввезені (імпорті) цукру-сирцю з цукрової тростини (для рафінування), який не містить ароматичних речовин (барвників) (код ТН ЗЕД - 1701.11.10.00) суб'єкт ЗЕД повинен застосувати таку ставку ввізного мита 50% митної вартості цукру, але не менше 0,3 євро за 1 кг імпортованого цукру).

Крім зазначеного поділу за ставками, мито поділяється за економічним змістом на:

антидемпінгове (застосовується з ціллю протидії імпорту в Україну за демпінговими цінами),

компенсаційне (використовується, якщо на імпортний товар (при його виробництві чи реалізації) надавалися субсидії (пільги) у країні експорту),

пільгове (вводиться для заохочення імпорту деяких товарів з деяких країн),

преференційне (застосовується до деяких товарів певного переліку країн),

зрівняльне (доповнює основне мито з метою зрівняння цін імпортних товарів з цінами на товари, що виробляються національними підприємствами),

протекціоністське (вводиться з метою захисту цілих галузей народного господарства у зв'язку з перенасиченням національного ринку іноземними товарами),

фіскальне (застосовується для збільшення доходів державного бюджету).

Нарахування та сплата до бюджету сум мита. Відповідно до ст. 17 Закону № 2097 та положень Наказу Держмитслужби № 307 суб'єкту ЗЕД для того, щоб визначити

суму мита, яка підлягає сплаті до бюджету, потрібно застосувати одну із формул:

1) СМ = Мв х Асм/100%

або

2) СМ = Кт х Ссм,

де: СМ - сума мита, яка підлягає сплаті до бюджету;

Мв - митна вартість товарів в іноземній валюті, перерахована у гривні за курсом НБУ на день подання ВМД;

Асм - адвалерна ставка мита;

Кт - кількість товару, імпортованого (експортованого) відповідно до ВМД;

Ссм - специфічна ставка мита.

Нарахована суб'єктом ЗЕД (брокером) сума мита перераховується через уповноважений банк на відповідні бюджетні рахунки або вноситься готівкою в приписану митному органу касу банку. Зазначимо, що суб'єкт ЗЕД повинен нараховувати мито та сплачувати його суму за безготівковим розрахунком хоча б за день до подання митним органам ВМД. Це пов'язано з тим, що в більшості випадків уповноважені банки приймають платіжне доручення на перерахування мита в один день, а зарахування його суми на відповідні рахунки здійснюється наступного дня.

Тобто, в цьому випадку, у встановлені строки (на день подання ВМД) сума мита не буде вважатися сплаченою до бюджету, що тягне за собою, відповідно до п. 25 Закону № 2097, нарахування пені в розмірі 0,2 відсотка суми недоїмки за кожний день прострочення, включаючи день сплати. Такий порядок сплати (за день до подання митним органам ВМД) мита призводить до зміни порядку його нарахування, адже суб'єкт ЗЕД може знати тільки валютний курс НБУ на день такої сплати, і аж ніяк не на день подання ВМД.

Контрольні запитання.

1. Як відбувається декларування товарів?
2. Які особи мають квоти для безмитного ввезення?
3. Як оподатковуються ввезені товари, вартість або кількість яких перевищує встановлені квоти для безмитного ввезення?
4. Як нараховується та сплачується сума мита?
5. Які існують види мита?
6. Особливості тимчасового ввезення моторних транспортних засобів.
7. Який максимальний термін тимчасового ввезення моторних транспортних засобів?
8. Що таке «Червоний коридор»?
9. Особливості вивозу культурних цінностей?

Тестові завдання.

1. У випадку ввезення якої з категорій товару фізична особа (що прибуває з країн, які не входять до Європейського Союзу) не надає в письмовій формі пасажирську декларацію:

а) товарів, митна вартість яких перевищує 175 євро або кількість яких перевищує встановлені квоти для безмитного ввозу;

б) товарів і особистих речей, у відношенні яких діють які-небудь обмеження;

в) товарів, митна вартість яких перевищує 100 євро.

2. У випадку ввезення якої з категорій товару фізична особа (що прибуває з країн, які не входять до Європейського Союзу) не надає в письмовій формі митну декларацію:

а) товарів, придбаних за межами Європейського Союзу, митна вартість яких перевищує 2000 євро або вага яких перевищує 10 кг;

б) товарів, придбаних у комерційних цілях, митна вартість яких перевищує 22 євро;

в) моторного транспортного засобу, ввезеного до Європейського Союзу як товар.

3. Ввезені товари, вартість або кількість яких перевищує встановлені квоти для безмитного ввезення, не обкладаються:

а) ввізним митом;

б) акцизами;

в) податком з обороту;

г) державним податок.

4. Скільки відсотків складає єдина ставка ввізного мита (країн, які не входять до Європейського Союзу) у сукупності для всіх товарів:

а) 3,5 % ;

б) 4 %;

в) 4,5%.

5. Можливість оподаткування за єдиною ставкою митних платежів (країн, які не входять до Європейського Союзу) у розмірі 3,5% не надається якщо:

а) вартість товарів перевищує 350 євро або товари ввозяться в країну в торгових цілях;

б) вартість товарів перевищує 500 євро;

в) товари ввозяться в країну в торгових цілях.

6. Фізична особа, що прибуває з країн, які не входять до Європейського Союзу вправі безмитно ввозити тютюнові вироби в межах:

а) 200 сигарет, 100 сигарет, 50 сигар, 250 г курильного тютюну, 250 г жувального тютюну;

б) 100 сигарет, 50 сигарет, 10 сигар, 100 г курильного тютюну, 50 г жувального тютюну;

в)200 сигарет, 100 сигарет, 50 сигар, 250 г курильного тютюну, жувальний тютюн забороняється.

7. Фізична особа, що прибуває з країн, які не входять до Європейського Союзу вправі безмитно ввозити парфумерні вироби в межах:

а) парфуми - до 50 грамів або туалетна вода - до 0,25 літра;

б) парфуми - до 50 грамів та туалетна вода - до 0,25 літра;

в) парфуми - до 0,25 літра або туалетна вода - до 50 грамів.

1. Фізична особа, що прибуває з країн, які не входять до Європейського Союзу вправі безмитно ввозити лікарські засоби в межах:

а) до 5 оригінальних упакувань лік включно;

б) до 10 оригінальних упакувань лік включно;

в) до 5 оригінальних упакувань лік обов'язково з наданням рецепту.

2. Фізичні особи, що прибуває з країн, які не входять до Європейського Союзу не вправі ввозити в особистому багажі через межі ЄС:

а) м'ясо, молоко і виготовлені з них продукти;

б) алкогольні вироби;

в) продукти харчування рослинного походження.

10. З Фарерських островів, із Гренландії, Ісландії, Швейцарії і Ліхтенштейну дозволено ввозити м'ясо, молоко і виготовлені з них продукти:

а) загальною вагою не більш 5 кг у розрахунку на одну людину;

б) без меж;

в) загальною вагою не більш 10 кг без врахування кількості чоловік.

11. Фізичні особи (з країн, які не входять до Європейського Союзу) вправі здати підлягаючі декларуванню товари на збереження, термін який не може перевищувати:

а) 20 календарних днів;

б) тиждень;

в) місяць.

12. Обмеження на ввезення яких товарів із країн-членів Європейського союзу, Норвегії, Андорри і Сан-Марино відсутні?

а) продовольчі;

б) рослинного походження;

в) тваринного походження.

13. Допускається ввозити до ЄС домашніх тварин включно за умови:

а) що тварини ввозяться в некомерційних цілях;

б) що тварини ввозяться в комерційних цілях;

в) якщо їх кількість не більше 2.

14. Вироби з дорогоцінних металів допускається ввозити в ЄС:

а) в розумній кількості, призначеній для особистого користування;

б) не більше 20 г срібла 10 г золота;

в) не більше 50 г у сукупності.

15. «Зелений/синій коридор» призначений для осіб, що ввозять товари, які:

а) не підлягають декларуванню і кількість яких не перевищує припустимих граничних норм;

б) підлягають декларуванню і кількість яких не перевищує припустимих граничних норм;

в) підлягають декларуванню і кількість яких перевищує припустимих граничних норм.

16. Товари у відношенні яких повинні бути сплачені митні платежі і кількість яких перевищує встановлені граничні норми рекомендується вибрати:

а) «Червоний коридор»;

б) ″Зелений коридор″;

в) ″Білий коридор″.

17. Транспортний засіб підлягає декларуванню при ввозі в країну-члена ЄС у випадку:

а) коли такий транспортний засіб був придбаний у державі, що **не** є членом Європейського Союзу, і

завезено в країну-члена ЄС безпосередньо самою особою;

б) коли такий транспортний засіб був придбаний у державі, що є членом Європейського Союзу, і завезено в країну-члена ЄС безпосередньо самою особою.

18. Протягом скількох календарних днів, у випадку прийняття декларації митним службовцем особа звертається до митної установи за місцем мешкання і представляє там митну декларацію і всі документи, що підтверджують право власності або володіння моторним транспортним засобом:

а) 5 днів;

б) 10 днів;

в) тиждень.

19. Максимальний термін тимчасового ввозу транспортного засобу в ЄС складає:

а) два роки;

б) рік;

в) один рік і 6 місяців.

20. У відношенні нових моторних транспортних засобів, придбаних у країнах-членах Європейського Союзу, стягується податок з обороту в розмірі:

а) 18 відсотків від їхньої покупної ціни;

б) 15 відсотків від їхньої покупної ціни;

в) 12 відсотків від їхньої покупної ціни.

21. Мито за своєю економічною сутністю є:

а) непрямим податком;

б) прямим податком;

в) державним податком.

Практичні завдання.

Завдання 1

Суб'єкт ЗЕД імпортує в Україну скло у вигляді куль (митна вартість - 1000 дол. США (графа 22 та 45 ВМД), валютний курс НБУ на дату подання ВМД (07.02.2003 р.) - 5,3333 грн./дол. США (графа 23 ВМД), код ТН ЗЕД - 7002.10.00.00, ставка ввізного мита - 20%) та карамель (валютний курс НБУ на дату подання ВМД (07.02.2003 р.) - 6,775828 грн./євро, кількість товару - 1000 кг (графа 31 ВМД), код ТН ЗЕД - 1704.90.75.00, ставка ввізного мита - 2 євро за 1 кг). Суб'єкту ЗЕД або брокеру, що діє за його дорученням, потрібно розрахувати суму ввізного мита (графа 47 ВМД).

Завдання 2

Всі умови прикладу 1 залишаються незмінними, окрім такої умови: мито сплачується за день до подання ВМД, тобто 06.02.2003р. Валютний курс НБУ - 5,3330 грн./дол. США та 6,7758 грн./євро.

Завдання 3

Згідно з договором купівлі-продажу товар поставляється до України з Німеччини за умовами FOB Франкфурт-на-Майні. Вартість товару за контрактом – 20000 євро. До рахунку-фактури продавець включив витрати на доставку вантажу до порту (60 євро) і вартість повантаження на судно (80 євро). Вартість транспортування до перетину митного кордону – 180 євро.

Обчисліть митну вартість товару і розмір митних платежів, якщо в ході митного оформлення були сплачені: плата за митне оформлення – 260 грн.; мито – за ставкою 10 %, акцизний збір – за ставкою 18 %, податок на додану вартість – за ставкою 20 %. Курс валюти – 6,15 грн./євро.

ТЕМА 10. СВІТОВІЙ ДОСВІД СПЛАТИ СОЦІАЛЬНИХ ПОДАТКІВ

План

10.1. Сутність соціального оподаткування й соціального страхування
10.2. Соціальні податки у Великобританії
10.3. Соціальне страхування у Швеції та інших Північних країнах
10.4. Система соціального страхування Японії

Ключові терміни: соціальні податки, соціальне страхування, фонд соціального страхування, страховий внесок, соціальні відрахування

Література: [21**,** 28, 29, 39, 56, 67, 68, 71, 82, 98, 100**]**

Після вивчення цієї теми ви будете знати і розуміти:

- сутність соціальних податків та соціального страхування;
- призначення та функції фондів соціального страхування;
- фінансовий механізм соціального страхування;
- особистості сплати соціальних податків у різних країнах світу

СУТНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ОПОДАТКУВАННЯ Й СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

Соціальні податки - група цільових податків, що сплачуються роботодавцями, працівниками й підприємцями в спеціалізовані соціальні фонди: Державний Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування. Фонд обов'язкового медичного страхування. Фонд зайнятості населення. Загальним між цими платежами є те, що вони розраховуються на єдиній базі. Для роботодавців основою для розрахунків податку є сума нарахованої заробітної плати, для працівників - сума заробітку, для підприємців - дохід (працівники й підприємці є платниками внесків тільки в Державний Пенсійний фонд)

Що дозволяє соціальному страхуванню займати провідну позицію в соціальній політиці? Пояснення полягає в тому, що соціальне страхування являє собою універсальну для ринкової економіки фінансову систему, що дозволяє компенсувати дія соціальних ризиків за рахунок перерозподілу частини національного доходу між окремими групами населення в автономному від інших перерозподільних процесів режимі з урахуванням заходу соціального ризику й трудового внеску кожного у формування національного доходу. Соціальне страхування забезпечує управління соціальними ризиками суспільства на основі розподілу засобів, зібраних для цілей компенсації індивідуальних збитків, між усіма нужденними членами суспільства. Розмір індивідуальних страхових виплат визначається з урахуванням індивідуального внеску кожного (або за кожний) у загальний фонд.

В основі соціального страхування лежать наступні принципи, які визначають його ефективність, можливість адаптації до; економічних змінам і підконтрольність:

- соціальне страхування є обов'язковим для всіх громадян і регулюється державою;

- обов'язок по сплаті внесків на соціальне страхування несуть спільно працівники й роботодавці із залученням при необхідності фінансових коштів держави;
- розмір фондів соціального страхування відповідає тому ступеню захисту, який необхідний населенню, виходячи із установлених суспільних стандартів рівня і якості життя;
- соціальні виплати визначаються розмірами, строками й іншими умовами сплати страхових внесків;
- право на одержання соціальних виплат визначається фактами сплати внесків і настання соціального ризику без додаткової перевірки потреби в доході.

*Соціальне страхува**ння*** можна визначити як систему відносин з перерозподілу національного доходу страхових внесків, що полягають у формуванні за рахунок обов'язкових, працівників і роботодавців спеціальних страхових фондів і використанні засобів цих фондів для компенсації втрати трудового доходу або його підтримки внаслідок дії певних універсальних соціальних ризиків.

Фінансовою основою соціального страхування є страхові відносини, умови яких є загальними в рамках данної держави й носять строго обов'язковий характер. На відміну від інших типів страхування соціальне страхування є некомерційним, тобто не переслідує мети одержання прибутку. Усі доходи, що надходять у фонди соціального страхування, у тому числі й одержувані від інвестування тимчасово вільних коштів, повинні направлятися тільки на соціальні цілі.

Соціальне страхування має ряд істотних ознак, які принципово відрізняють його від державного соціального забезпечення й особистого страхування. В сукупності, вони визначають місце й чільну роль соціального страхування в системі управління соціальними ризиками.

Державне соціальне забезпечення засноване на принципі солідарності у формуванні й використанні фінансових фондів.

Страхування відрізняється від державного соціального забезпечення використанням принципу еквівалентності між індивідуальними внесками у відповідні фонди й виплатами з них.

Соціальне страхування відрізняється від добровільного особистого страхування насамперед своїм обов'язковим характером і спрямованістю на захист основного контингенту населення від універсальних соціальних ризиків. Перелік цих соціальних ризиків і рівень їх фінансування за допомогою методів соціального страхування визначаються державною соціальною політикою.

У соціальному страхуванні в певній, але не повній мірі використовується принцип еквівалентності між внесками й виплатами. Чим менше порушується принцип еквівалентності страхових внесків і соціальних виплат, тім ближче фінансовий механізм соціального страхування до сугубо «страхового» механізму. Чим більше використовується принцип солідарності на противагу еквівалентності, тім ближче механізм соціального страхування до державного соціального забезпечення.

Соціальне страхування являє собою не тільки окремий елемент соціального захисту населення, а і є фінансовою системою. У широкому розумінні як компонент системи фінансів соціальне страхування являє собою сукупність відносин, за допомогою яких здійснюється перерозподіл національного доходу з метою компенсації дії соціальних ризиків. Зміст соціального страхування полягає в створенні цільових фондів, кошти котрих використовуваних для соціального захисту населення.

Фонди соціального страхування - це відособлені фонди грошових коштів, утворені з обов'язкових страхових внесків громадян і господарюючих суб'єктів при фінансовій участі держави, призначені для цільового використання на надання матеріальної допомоги застрахованому контингенту населення відповідно до встановлених кваліфікаційних умов.

Страхові фонди створюються за певними правилами й мають на меті компенсації ризиків у межах установлених нормативів. Способи формування страхових фондів, підходи до визначення їх розмірів і достатності для здійснення наступних соціальних платежів можуть бути різними залежно від цілей соціальної політики держави. Внески визначаються на основі статистичних даних про середній розмір збитку (втратах заробітку) у зв'язку із соціальними ризиками й співвідношенні між кількістю застрахованих і ймовірних бенефіціарів. При необхідності рівень компенсації, тобто соціальних виплат, коректується відповідно до розмірів фондів соціального страхування й нормативами суспільної вартості праці.

Метод формування страхових фондів, заснований на нагромадженні, має кілька назв: «фондована система», «капіталізація», «система індивідуальних накопичувальних рахунків» і має на увазі здійснення соціальних виплат з попередніх накопичених індивідуальних страхових внесків:

Страхова виплата = Сума страхових внесків + Інвестиційний дохід

Страхові виплати в цьому випадку дорівнюватимуть сплаченим страховим внескам, помноженим на норму відсотка, або навпаки, страхові внески будуть залежати від розміру планованих виплат з обліком дисконтування. Даний механізм застосовується в основному в довгострокових видах страхування, наприклад у пенсійному страхуванні. Однак у чистому вигляді для цілей соціального страхування капіталізація не використовується, хоча багато економістів наполягають на застосуванні нагромадження як механізму, що найбільш відповідає інвестиційним потребам ринкової економіки.

Основними джерелами надходжень грошових засобів у фонди соціального страхування є страхові внески (страхові відрахування).

Страхові внески - це обов'язкові періодичні платежі, вироблені законодавчо встановленими групами населення, суб'єктами господарювання й при необхідності - державою, і акумулюються в страхових фондах на меті соціального захисту.

Соціальні відрахування, що сплачуються роботодавцем за своїх працівників, називаються відрахуваннями роботодавця. Основою для їх розрахунків в основному служать зарплати, але враховуються також гонорари, пільги й інші форми винагороди. Що стосується індивідуальних приватних підприємців, то вони сплачують власні відрахування, які розраховуються на основі профіциту їх діяльності, тобто прибутку. Інакше кажучи, база для розрахунків власних відрахувань визначається сумою доходу нетто, що використовується при таксуванні прибуткового податку.

Крім цього, з роботодавця стягується загальне відрахування із зарплати. Загальне відрахування із зарплати вперше було введено для фінансування вступу Швеції в ЄС, згодом воно так і не було скасовано. Однак, загальне пенсійне відрахування стягується із працівника.

Поділ відповідальності щодо сплати внесків між найманими робітниками й роботодавцями носить досить умовний характер. Воно ухвалює принциповий характер у початковий період організації соціального страхування, коли внески, що підлягають сплаті безпосередньо працівником, можуть викликати реальне зниження індивідуального трудового доходу, а за рахунок внесків роботодавців зростає собівартість продукції. За своїм змістом внески на соціальне страхування є частиною фонду заробітної плати, яка відкладається в примусовому порядку на покриття можливого збитку, пов'язаного з настанням соціальних ризиків.

Внески на соціальне страхування часто ототожнюють із податками, що неправомірно по суті. Внески на соціальне страхування схожі з податками через обов'язковий характер і порядку їх сплати. Однак податки є для індивідуума без

еквівалентним і безповоротним платежем, тоді як внески припускають наступне здійснення соціальних виплат на принципі еквівалентності. Страховий внесок припускає наявність залежності між відрахуваннями й соціальними виплатами, що мають однакову базу вирахування - індивідуальний трудовий дохід.

Базою нарахування внесків на соціальне страхування звичайно виступає заробітна плата, а тарифи внесків установлюються у відсотковому відношенні до неї. Їхні значення суттєво різняться по країнах.

Ставка відрахувань однакова незалежно від розміру податкової бази й без відмінності для різних роботодавців. Відрахування сплачуються щомісяця, з тих зарплат, які виплачені в попередньому місяці. Власні відрахування входять у попередньо сплаченому податку, яке сплачується щомісяця індивідуальними підприємцями. Вони встановлюються при таксуванні року, що наступає за роком доходу, і є частиною остаточного прибуткового податку. Соціальні відрахування складаються з наступних видів відрахувань, залежно від того, з кого вони стягуються.

Державне регулювання системи соціального страхування суттєво впливає на структуру доходів фондів соціального страхування. Останнім часом у зв'язку з ростом тривалості життя, зниженням приросту населення, подорожчанням медичного обслуговування й іншими факторами багато країн зіштовхнулися із проблемою дефіциту бюджету системи соціального страхування. З одного боку держава змушена збільшувати страхові тарифи, а з іншого - залучати додаткові джерела фінансування.

Так, у Європі розміри тарифів варіюються від 24,4% у Великобританії до 55% в Італії й Нідерландах. Встановлюючи ставки страхових внесків, держава може регулювати тарифну політику залежно від сучасних економічних і соціальних потреб.

Аналізуючи методи фінансової участі держави у формуванні фондів соціального страхування, можна виділити три основні:

- пряме дотування фондів соціального страхування;
- державні субсидії;
- уведення спеціальних податків, що йдуть у фонди соціального страхування.

Пряме дотування фондів соціального страхування з державного бюджету застосовується при тимчасовій обґрунтованій нестачі засобів страхових внесків. Надання державних субсидій припускає постійне фінансування за рахунок засобів державного бюджету певних цільових витрат фондів соціального страхування. Застосовуються також різні спеціальні податки, засоби яких прямо надходять у розпорядження фондів соціального страхування. Найчастіше використовуються непрямі податки, пов'язані зі споживанням дорогих або шкідливих для здоров'я товарів.

Тому у вузькому змісті як елемент фінансової системи соціальне страхування є системою фінансових установ, що здійснюють акумулювання й розподіл коштів, що збираються державою в обов'язковому порядку на компенсацію збитку від дії соціальних ризиків. У цій якості соціальне страхування характеризується певними формами організації фондів і їх взаємодією зі страхувальниками, застрахованими й органами державної влади.

Фінансовий механізм соціального страхування являє собою порядок і умови формування й використання засобів соціального страхування на встановлені державою мети соціального захисту населення. Його основними складовими є: страхові внески, фонди соціального страхування й соціальні виплати.

Тому, у всіх країнах наймачі й працівники зобов'язані сплачувати внески на соціальний захист. Так, у Данії й

Нідерландах ці внески додатково стягуються в складі індивідуального прибуткового податку.

Внески на соціальний захист у всіх країнах збільшують витрати виробництва корпорацій та підприємств, які використовують найманих працівників. Як правило, такі внески також віднімаються з доходу працівника, оподатковуваного індивідуальним прибутковим податком. Виключення становлять Швеція, Іспанія, Ірландія, Норвегія й деякі інші країни.

Обов'язкові відрахування на соціальний захист включають внески зі страхування на випадок безробіття, пенсійне забезпечення, медичне обслуговування й тимчасову непрацездатність і деякі інші більш дрібні внески (наприклад, на страхування від нещасних випадків на виробництві).

В 1991 р. загальна сума внесків наймача й працівника в західноєвропейських країнах змінювалася від 7% в Об'єднанім Королівстві на низьку заробітну плату до 58,6% в Італії, наймача – від 5 до 50%, працівника – до 18,6%. У середньому по Західній Європі сумарна ставка становила 31,2%, у тому числі наймача – 21,9%, працівника – 9,4%. Високі ставки внесків на соціальний захист були встановлені в Іспанії, Португалії, Франції, Бельгії, Італії, Греції, Німеччині й Швеції, відносно низькі ставки – у Великобританії (Об'єднаному Королівстві), Ірландії й Норвегії. У США сумарна ставка протягом усього десятиліття становила 21,2%, що на 11 пунктів нижче, чим у середньому по Західній Європі. Важливо також, що система соціального страхування країн з низькими обов'язковими соціальними внесками (США, Великобританія, Люксембург, Норвегія, Швейцарія) надає працівникам широкі можливості додаткового пенсійного й іншого страхування з вирахуванням добровільних внесків у певних межах з оподатковуваного доходу фізичної особи.

Сумарні ставки внесків наймача й працівника не змінилися в США, збільшилися – в 12 країнах, поменшилися –

в 5 країнах. Це значить, що превалювала тенденція до росту ставок соціальних платежів у більшості країн Західної Європи.

Так, ставки внесків на соціальне страхування в Італії розподілно між роботодавцями (30-37%) та працівниками (9%).

У половині країн (США, Сінгапур, Австрія, Німеччина, Греція, Ірландія, Іспанія, Нідерланди, Люксембург і Швейцарія) існують максимальна межа заробітку, з якого стягуються соціальні внески, що знижує ступінь оподаткування високих заробітків. Ця межа варіюється від 35 тис. до 88,5 тис. дол. США на рік (приблизно від 1,5 до 3 середніх заробітних плат). Це пояснюється тим, що соціальні блага, на які проводяться відрахування, носять обмежений характер: державна пенсія, допомога на випадок безробіття і тимчасової непрацездатності не можуть перевищувати встановлених меж. Працівник, що має високий заробіток, може купувати страхові поліси на поліпшене медобслуговування, додаткову пенсію тощо. Частина цих витрат може відніматися з оподатковуваного доходу працівника.

Так у Швейцарії внески на соціальне забезпечення (10,7 % від фонду заробітної плати).

У Латвійській Республіці соціальний податок становить 35% від заробітної плати працівника й сплачується в такий спосіб: роботодавець 26,09%, найманий робітник 9%.

У Росії сукупний розмір тарифів становить від 35,8 до 44,1% (за шкалою). Згідно Податкового кодексу Російської Федерації у 2002 р. сумарна ставка з роботодавців – юридичних осіб (крім сільськогосподарських виробників) становила 35,6% (28% у Пенсійний фонд, 4% до фонду соціального страхування й 3,6% до фонду медичного страхування). Корисним нововведенням з'явилося введення регресивної шкали соціальних внесків. Регресія починається із сум заробітку понад 100 тис. руб. - ставка 20%, понад 300 тис. руб. - ставка 10% і понад 600 тис. руб. - 2%.

СОЦІАЛЬНІ ПОДАТКИ У ВЕЛИКОБРИТАНІЇ ТА НІМЕЧЧИНІ

Британське оподаткування може видатися складним для того, хто з ним не знайом, але подібно більшості систем оподаткування, воно стає зрозумілим, як тільки Ви довідаєтеся, як воно відбувається.

Існує 2 виду податків, які будуть відніматися із грошей, які працівник заробляє у Великобританії.

(National Insurance Contributions) Відрахування на Національне Страхування для найманих робітників розраховуються з тієї кількості грошей, які робітнгик заробляє щотижня. Ці гроші віднімаються його роботодавцем і допомагають оплачувати медичне обслуговування, пенсії, соціальний захист, також вони можуть бути надані у вигляді допомоги у зв'язку з безробіттям та на оплату житла для малозабезпечених. Розрахунки того, скільки робітник буде платити на Національне Страхування наведено у таблиці 10.1. Наступна таблиця надає можливість побачити, як у дійсності легко здійснюється підрахунок суми соціальних податків у Великобританії. Тут передбачається, що особа, для якої проводиться даний розрахунок є звичайним найманим робітником, а не директором компанії.

Таблиця 10.1

Відрахування на Національне Страхування для найманих робітників у Великобританії

Дохід за тиждень	Ставка національного страхування
до 91 GBP	0%
91-610 GBP	11%
більше 610 GBP	1%

Враховуючи дані наведені у табл. 10.1 розглянемо три варіанти сплати соціальних внесків.

Приклад 1: Якщо працівник заробляєте менше ніж 91 GBP у тиждень, то він не платить ніяких відрахувань на Національне Страхування.

Приклад 2. *Якщо працівник заробляє 590 GBP у тиждень, він платить 11% від різниці між 590 GBP і 91 GBP = 11% x 499 GBP = 54.89 GBP у тиждень.*

Приклад 3: *Якщо працівник заробляєте 900 GBP у тиждень, він платить 11% x 519 GBP (610 GBP - 91 GBP) = 57.09 GBP ПЛЮС 1% x 290 GBP (900 GBP - 610 GBP) = 2.90 GBP. Разом 59.99 GBP. Прибутковий податок (Income Tax) та Персональна Допомога (Personal Allowance). Будь-які гроші, які працівник напевно заробить, що перевищують 4,745 GBP у рік (395.42 GBP щомісяця або 91.25 GBP щотижня, названі персональною допомогою - це гроші, які йому дозволяють заробляти без сплати податку на них), підлягають оподатковуванню згідно із правилами обліку прибуткового податку. Цей податок буде щотижня або щомісяця відніматися з доходу працівника роботодавцем, який передає його уряду від імені працівник. Ця система відрахувань на Національне Страхування й Прибутковий Податок, здійснюється роботодавцем і називається системою податкових відрахувань P.A.Y.E. (Pay As You Earn).*

Податкові діапазони. Існує три діапазони прибуткового податку. Оподатковуваний дохід - це кількість грошей, зароблених працівником, мінус персональна допомога (Personal Allowance)

Приклад 3. *Якщо працівник заробляє 40,000 GBP у рік, то його оподатковуваний дохід = 40,000 GBP - 4745 GBP (персональна допомога) = 35,255 GBP оподатковуваного доходу.*

Оподатковуваний дохід	*Відсоток відрахувань*
1 - 2,020 GBP	*10%*
2,021 - 31,400 GBP	*22%*
більше 31400 GBP	*40%*

Перші 2,020 GBP оподатковуваного доходу працівника обкладаються за ставкою 10%, наступні 29,380 GBP обкладаються за ставкою 22 %, усі інші наступні доходи

обкладаються за ставкою 40 %. Це означає, що, якщо працівник заробляєте 40,000 GBP у рік, оподатковувана частина його доходу (35,255 GBP) буде обкладатися в такий спосіб:

Спочатку: 2,020 GBP x 10% = 202.00 GBP

Потім: 29,380 GBP x 22% = 6,463.60 GBP

І, нарешті: 3,855 GBP x 40% = 1,542.00 GBP

Увесь прибутковий податок, який буде віднятий, складатиме 8,207.60 GBP

Розподіл страхового навантаження в системі обов'язкового пенсійного страхування Великобританії наведено в таблиці 10.2

Таблиця 10.2

Розподіл страхового навантаження в системі обов'язкового пенсійного страхування Великобританії, у % від заробітної плати (ЗП)

Взнескі, що сплачуються:	**Робітником**	**Роботодавцем**	**Разом**
Державі на базове пенсійне забезпечення	7,4	7,6	15
Державі на пенсії, пов'язані з розміром заробітку	1,6	2,5	4,1
Звільненні від оподаткування за державною системою	0	3	3
Загальна сума «чистих» витрат	9	7,1	16,1

Внески до позабюджетних фондів у **Німеччині** надходять в автономний Фонд соціального страхування й формально не мають відносини до податкової системи. Вони сплачуються у відсотках до фонду заробітної плати на основі встановлених ставок (таблиця 10.3)

Таблица 10.3

Ставки внесків до позабюджетних фондів Німеччини

Вид платежу	Ставка,%
Пенсійне страхування	19,5
Внескі на підтримку беробітних	4,5
Медичне страхування	13,3
Страхування зі старості й втрати працездатності	1,7

В основних галузях соціального страхування внески стягуються нарівно з підприємців і зайнятих за наймом. Внески не стягуються, якщо працівник фактично виконував трудові обов'язки 2 місяця або 50 робочих днів у році.

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ У ШВЕЦІЇ ТА ІНШИХ ПІВНІЧНИХ КРАЇНАХ

Система соціального страхування у Швеції в основному фінансується шляхом стягнення обов'язкових страхових внесків, соціальних податків, одержуваних з роботодавців і приватних підприємців. Грошові кошти, отримані від соціального оподаткування, йдуть на страхування з тимчасовій непрацездатності, виплату допомог з догляду за дітьми, страхування при настанні нещасних випадків на виробництві, на виплату пенсій із приводу втрати годувальника й трудову пенсію. Крім того, трудова пенсія також фінансується за рахунок обов'язкових пенсійних внесків, одержуваних із громадян.

Багато форм страхування фінансуються винятково за рахунок бюджетних коштів. Сюди входять: допомога на дітей, цільові житлові субсидії, допомога з догляду за непрацездатним членом родини, позичка на придбання автомашини інвалідам, а також ряд інших видів допомоги непрацездатним. Муніципальні влади частково оплачують роботу патронажних санітарів, а особи, що несуть аліментний обов'язок, виплачують частину аліментів. Крім того, вищезгадані форми страхування також можуть фінансуються з податкових надходжень.

Система пенсійного страхування за віком містить у собі як державні пенсійні, так і частки з накопичувальних фондів. Із системи державного соціального страхування виплачується допомога в наступних випадках: при тимчасовій непрацездатності, по догляду за дітьми, при настанні нещасних випадків на виробництві, при виході на пенсію із приводу втрати годувальника. Невикористані надлишки фінансових

коштів не розміщуються у фонди, а надходять до державного бюджету.

У період переходу від аграрного до індустріального суспільства приватний страховий сектор був настільки нерозвинений, що він був не взмозі вирішувати проблеми соціального захисту, які виникли в період урбанізації. Вже з самого початку було б найбільш правильним і ефективним увести регулювання й управління системи соціального страхування, яка тільки почала розвиватися. Таке управління було б також дуже своєчасним на ранніх стадіях її розвитку, коли зусилля держави направлялися, головним чином, на надання базових гарантій громадянам.

У даній ситуації напрошується питання про те, чому приватний страховий сектор не прийняв досить активної участі в розвитку й управлінні найбільш вагомих дохідно–ориентуємих страхових рішень, які розроблялися й впроваджувалися протягом 25 років, починаючи з 50-х років 20 століття.

Однак, на нашу думку спочатку необхідно розглянути коротку інформацію про те, яким чином раніше складалися відносини між суспільним і приватним управлінням, чому вони відрізнялися в різних країнах Північної Європи, які основні види соціального страхування (пенсійні, непрацездатність через хворобу, на випадок безробіття й страхування від нещасних випадків на виробництві) використовуються в цих країнах.

Пенсійне страхування. У всіх Північних країнах базова державна пенсія не залежить від отриманого протягом виробничого стажу доходу, тобто не є доходно – орієнтованою. Крім того, до вищезгаданої пенсії ще є дохідно–орієнтовані пенсії, рівень яких варіюється в різних країнах. Найвищий рівень – у Швеції, найнижчий – у Данії. У Швеції сума обох видів пенсій досягає майже 60 % від сукупного доходу (заробітної плати). У Данії ж цей рівень дорівнює всього 30 %. Ці цифри розраховуються виходячи з «нормального» доходу. У

Данії, Норвегії й Швеції дохідно–орієнтовані пенсії регулюються спеціальними державними (або суспільними) відомствами. У Фінляндії базова пенсія виплачується через державні відомства, а дохідно–орієнтована – через спеціальні пенсійні компанії, які називаються "Arbetspensionsbolag" і є приватними. За законом вони повинні бути відділені від іншого страхового бізнесу, оскільки вони є частиною спеціалізованої страхової групи. У Фінляндії нагляд за діяльністю групи "Arbetspensionsbolag" здійснюється з боку "Rikssyddscentralen".

Виплати на випадок хвороби. У всіх Північних країнах виплати через хворобу регулюються спеціальними законодавчими актами. У Данії й Норвегії протягом перших 2-х тижнів виплати через хворобу робить роботодавець, а у Швеції – починаючи з липня 2003 року – перші три тижні. У Фінляндії роботодавець оплачує лікарняний аркуш із 10-го по 90-й день хвороби. Після зазначених строків виплати роблять спеціальні державні відомства або фонди.

Страхування на випадок безробіття. Страхування на випадок виникнення надлишку робочої сили не є такою формою страхування, яку приватні страхові компанії вважали б можливою, принаймні, у рамках традиційного страхування. Хоча окремі випадки можна побачити у Швеції, де вони з'явилися порівняно недавно на страховому ринку й поки ще рано говорити про результати.

У Данії, Фінляндії й Швеції страхування на випадок безробіття історично було організовано через профспілки. У Норвегії страхування на випадок безробіття є частиною суспільної системи соціальних гарантій. У всіх цих країнах вищезгадана система в значній мірі фінансується й підтримується державою.

Страхування на випадок безробіття по своїх формальних ознаках є приватним, тому що воно належить профспілкам. За деяким виключенням, страхування на випадок безробіття ніколи не перебувало в сфері інтересів приватної страхової

галузі. Такі зміни відбуваються в цей час у Швеції, де кілька профспілок уклали угоду з окремою страховою компанією, щоб застрахувати «рішення керівництва» у додаток до основної системи державного страхування для тих, хто має більш високі доходи. Дотепер не було подібних угод у даній області, хоча в цей час ведеться значна кількість переговорів.

Страхування від нещасних випадків на виробництві

Як і інші види соціального страхування, страхування від нещасних випадків на виробництві також почало розвиватися наприкінці 19 – початку 20 століття. Нинішня система страхування від нещасних випадків на виробництві сформувалася в 70-ті роки в Данії, Фінляндії й Швеції, а в Норвегії – тільки у 90-х роках 20 століття.

Страхування від нещасних випадків на виробництві в Північних країнах є обов'язковим. Тільки у Швеції цей вид не був переданий приватному страховому сектору. Даний вид страхування проводиться через спеціальну страхову компанію, власником якої є профспілки й шведський Союз Роботодавців. У Швеції страхування від нещасних випадків на виробництві – це частина державної соціальної системи, і є подібною із системою страхування на випадок безробіття в Норвегії.

Але навіть за умови, що страхування від нещасних випадків на виробництві за своїм визначенням є приватизованим у всіх Північних країнах, крім Швеції, державні відомства тісно співробітничають із приватними компаніями за широким рядом аспектів. Таких, наприклад, як питання встановлення тарифів і врегулювання виплат у Данії; принципів формування премій у Фінляндії. Найменше державне регулювання даного виду торкається Норвегії.

Як держава управляє системою соціального захисту?

Якщо розглянути наприклад систему виплат через хворобу, то можна побачити наступну картину. В 80-ті – на початку 90-х років систему Швеції можна охарактеризувати як систему «надмірного споживання», як результат того, що

виплачувані допомоги за своїм розміром у минулому були або на рівні, або близькими до 100 % доходу (заробітної плати). Так довго тривати не могло, тому було введено більш низькі норми компенсації доходу й інші обмеження.

Однак у результаті відновлення економіки було відновлено й деякі щедрі компенсації, на жаль це стало фінансовими проблемами, які породили нові проблеми. Це ще раз призвело до зниження норм компенсації й встановленню тритижневої допомоги, яка сплачується за рахунок наймача.

Розвиток системи страхування від нещасних випадків на виробництві видбувався приблизно в тому ж напрямку, що в свою чергу підсилювало економічний тиск на систему. Особливо це видно на прикладі Швеції, де страхування від нещасних випадків на виробництві здійснювалося через державну систему, а виплати доходили до 100 % від заробітної плати. Щоб поліпшити ситуацію, Уряд був змушений ввести обмеження на розмір допомоги.

Система страхування на випадок безробіття також зіштовхнулася із проблемами економічного характеру у зв'язку із зростанням безробіття. Перші ознаки кризи прослідковувалися в Данії вже в 80-ті роки й дійшли до Швеції на початку 90-х років.

Після цього дана проблема стала більш-менш постійною, і, як наслідок цього в значній мірі зріс фінансовий тягар на бюджет, а результатом стало зниження рівня компенсацій по безробіттю.

Пенсійна система, побудована за принципом «pay-as-you-go» - виплата пенсій з поточних доходів – з її принципом «повної компенсації» (розмір пенсії дорівнює розміру заробітної плати) при наявності 30-літнього виробничого стажу в умовах повільного економічного росту змусило Уряд Швеції протягом дев'яностих років провести реформу пенсійної системи.

Найбільше гостро криза пенсійної системи відчувалася у Швеції з-за високого рівня пенсійних виплат на тлі низької економічної кон'юнктури. У Норвегії в 90-ті роки економічна ситуація була набагато краще. У Данії при кризі пенсійної системи не спостерігалося різкого зниження економічного зростання, тому їй вдалося уникнути значного збільшення витрат по пенсіях. У Фінляндії в пенсійній сфері традиційно співробітничають державні й приватні структури.

Це дозволило здійснити плавний перехід до нової системи без значних економічних потрясінь.

Таким чином, ситуація за останні десятиліття показала всі слабкості бюджетних систем. На прикладі Швеції ми бачимо, що державна система соціального захисту в умовах економічного спаду є неспроможною. Як вже зазначалося раніше, у Швеції була здійснена пенсійна реформа, основною метою якої є перехід до системи, коли при розрахунках розміру пенсії береться до уваги виробничий стаж і вводиться накопичувальна складова. Інакше кажучи, у Швеції пенсійна система побудована за схемою встановлення внесків з елементом повного фінансування певної (незначної) частини пенсії самим працівником протягом його трудового життя.

Також був уведений більш низький рівень компенсації на випадок хвороби, або на випадок безробіття, застосовані нові правила зі страхування від нещасних випадків на виробництві.

Усе це призвело до зниження довіри до державної системи соціального захисту, що у свою чергу надало поштовх до пошуку нових шляхів вирішення проблем неправомірного або надмірного використання системи соціального захисту.

В останні роки відбулося поліпшення економічний ситуації у Швеції, і як результат - підсилився політичний тиск із метою реставрації старої системи, і деякі поступки були зроблені. Незважаючи на суперечки по причинах виникнення такої ситуації, на сьогодні фактом є те, що система страхування

на випадок хвороби важко уражена. Тобто зміни, які вже відбулися в даній сфері, є, імовірно, тільки прелюдією до більш фундаментальної реконструкції.

Враховуючи вищенаведене постає питання: яким чином можна організувати взаємодію приватного страхового сектору й держави для найбільш ефективного використання переваг обох систем і усунення їх слабких сторін?

Так, на приклад, у Фінляндії видно, що взаємодія двох систем є можливою і дає гарні результати. Тут можна привести досвід «Arbetspension» зі страхування від нещасних випадків на виробництві й пенсійного страхування.

У Норвегії система страхування від нещасних випадків на виробництві теж є приватною. Вона працює набагато ефективніше шведської державної системи. Основні переваги норвезької системи – контроль над витратами (в умовах конкуренції) і особливий підхід до превентивних заходів. Крім того, побудована «прозора» система, коли кожний знає, за що він платить. Профспілки, Союз роботодавців і норвезька держава має повний контроль над роботою системи.

І у Фінляндії й Норвегії приватна система страхування, згадана вище, працює в рамках обов'язкового страхування, яке гарантує, що всі громадяни одержать захист.

Пенсійна реформа у Швеції побудована на принципі внесення певного вкладу. Такий принцип також дозволяє включити елемент повного фінансування певної (незначної) частини пенсії самим працівником протягом його трудового життя. Повністю накопичувальна частина – близько 15 % від загального внеску – була введена в систему з метою, надати можливість самому працівникові ухвалювати рішення щодо питань інвестування цієї частини в запропоновані приватні або державні фонди.

Такі нововведення можуть здатися занадто кардинальними, однак, система була випробувана в приватному секторі економіки й дала гарні результати. Зокрема, члени

профспілки «блакитних комірців» були першими, хто використовував схожу з новою пенсійну систему. У цей час працівники суспільного (муніципалітети) сектору економіки мають можливість користуватися схожою системою.

Переваги / недоліки кожної із систем

Головні переваги державної системи:

• Немає ризику вибору

• При великих обсягах страхування – низькі адміністративні витрати.

Головні недоліки:

• Моральні ризики

- неправомірне використання системи
- надмірне споживання

• Низька ефективність:

- контроль над витратами
- Превентивних заходів
- Реабілітаційних заходів

• Неефективне врегулювання збитків

• Негнучкість системи

• Дуже важко скоротити соціальні виплати (з політичних міркувань)

Головні переваги приватної системи:

• Конкуренція стимулює:

- Контроль над витратами
- Удосконалення превентивних заходів
- Реабілітаційний процес
- Розвиток нових продуктів
- Поліпшення обслуговування

• Ефективне врегулювання збитків

• Гнучкість системи

Головні недоліки приватної системи:

• Ризик вибору

• Високі адміністративні витрати

При системі обов'язкового страхування при відсутності ризику вибору ми усуваємо аргумент проти приватної системи.

Основна перевага полягає в тому, що ніхто не виключається із системи страхування, незважаючи на поганий стан здоров'я, обмежені фінансові ресурси або, якщо говорити про страхування від нещасних випадків на виробництві, зайнятість на небезпечних видах виробництва.

Як видно з вищевикладеного, системи, створені в Норвегії (страхування від нещасних випадків на виробництві) і Фінляндії (страхуванні від нещасних випадків на виробництві й пенсійні схеми), працюють дуже ефективно. В обох випадках усуваються негативні фактори й використовуються переваги приватної системи.

Інший позитивний приклад – нова пенсійна система у Швеції: через приватну систему управління пенсійними схемами пропонуються рішення з індивідуального вибору в межах суспільної – обов'язкової й дохідно-орієнтованої пенсійної системи.

У виді динамічного розвитку процесу політичної й економічної взаємодії й зближення між країнами Євросоюзу, зростає необхідність гармонізації податкових систем і законодавства в цих країнах. Податкові ставки в Північних країнах досить високі. Було б логічним припустити, що урядам цих країн потрібно шукати методи зниження податкових ставок. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми можна назвати відділення частини соціальної системи страхування від бюджетного фінансування. У випадку Швеції таке рішення запропоновано однією з політичних партій.

Іншим можливим рішенням, або комбінацією, може бути систематичний пошук взаємодії державної й приватної системи страхування, заснованого на головному принципі виключення ризику вибору, коли ніхто не виключається із системи страхування, незважаючи на поганий стан здоров'я, обмежені фінансові ресурси або інші обмеження.

Залежно від стану фондового ринку можна чекати, що рівень індивідуального фінансування пенсійної системи буде збільшуватися. Крім того, у цей час йде дискусія про так званий «Рахунок громадянина». П. Stefan Fölster (головний економіст шведського Союзу Роботодавців) представив цю ідею кілька років тому. Виявилося, що вона викликала величезний інтерес у Великобританії. Система «рахунку громадянина» або індивідуальний ощадний рахунок у майбутньому до певного ступеня може замінити бюджетне фінансування або, принаймні, функціонувати як додатковий інструмент, що дозволяє знизити тиск на ту частину, яка покривається через систему оподаткування.

Також ми будемо з більшим інтересом спостерігати за тим, який вплив на реформування різних систем соціального страхування в країнах Європи виявить усунення або зниження перешкоди для вільного пересування робочої сили, і які наслідки будуть мати місце в країнах Північної Європи.

Пенсійна система за схемою із установленими внесками, збільшення фінансування, посилення процесу приватизації в інших сферах державного страхування й необхідність пошуку нових фінансових рішень із довгострокового догляду за старими, буде, скоріше за все, сприяти збільшенню частки приватного страхування в Північних країнах. Вирішальним фактором тут є те, що урядам потрібно уникати посилення податкового тягаря, а також, оскільки рівень податкових ставок у Північній Європи найвищий, те й гармонізувати податкову систему із країнами Євросоюзу.

При цьому не слід забувати, що після усунення перешкод з вільного пересування робочої сили, будуть створені умови для переказу частини накопиченої пенсії, інших фондів з виплат допомоги із однієї країни в іншу при зміні країни проживання й роботи.

На жаль, однак, економічна ситуація в системі страхування, викликана падінням на фондових ринках

протягом останніх років, тимчасово скоротила здатність і, можливо навіть, готовність з її розширення в «сірих зонах», що перебувають на стику взаємодії між суспільним і часткою секторами. Дуже жалко, оскільки бюджетні кризи ще продовжуються в країнах Європи, і їх продовження відкриває велику кількість можливостей для діяльності та розвитку приватного страхового сектору.

СИСТЕМА СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ ЯПОНІЇ

У Японії діє система загального страхування, у рамках якої всі особи, що проживають у країні, зобов'язані брати участь у системі державного медичного страхування й у системі пенсійного забезпечення.

Системи трудового й соціального страхування

У Японії діє чотири різні типи систем страхування, участь у яких відповідно до чинного законодавства є обов'язковою для всіх компаній; дія цих систем поширюється на всіх працівників, відповідних до певних критеріїв.

Страхування від нещасних випадків на виробництві. Це страхування покриває професійні захворювання й нещасні випадки, які відбуваються на робочому місці або по шляху на роботу або з роботи.

Страхування робочих місць. Це страхування дозволяє виплачувати допомогу у зв'язку з безробіттям і забезпечувати стабільність працевлаштування шляхом надання фінансової допомоги й виплати різних субсидій.

Медичне страхування й страхування витрат з медичного догляду. Це страхування покриває вироблені працівниками медичні витрати й витрати з медичного догляду.

Пенсійне страхування. Це страхування забезпечує виплату працівникам пенсії за віком, а також допомогу на випадок втрати годувальника або працездатності.

Як правило, страхування від нещасних випадків на виробництві й страхування робочих місць спільно іменуються

«трудове страхування», а медичне страхування, страхування витрат з медичного догляду й пенсійне страхування працівників спільно іменуються «соціальне страхування».

Кожна знов заснована компанія, яка приступає до наймання робочої сили, зобов'язана приєднатися до перерахованих вище страхових систем шляхом подачі у відповідні державні органи заявок на участь у трудовому і соціальному страхуванні. Сплата страхових премій здійснюється компанією шляхом утримання відповідних сум із заробітної плати, виплачуваної працівникам, і перерахування цих сум на рахунки відповідних державних органів разом із внесками, що підлягають сплаті самою компанією

Страхування від нещасних випадків на виробництві.

Сфера застосування. Як правило, цей вид страхування носить обов'язковий характер для всіх працівників. Керівники малих і середніх підприємств також можуть одержати дозвіл на участь у страхуванні у випадку подачі відповідної заявки.

Страхові виплати. Страхові виплати проводяться у випадку настання професійного захворювання, одержання професійної травми, втрати працездатності або смерті в результаті нещасного випадку, що відбувся на робочому місці або по шляху на роботу або з роботи.

Страхові премії. Як правило, нарахування страхових премій здійснюється шляхом застосування затверджених процентних ставок до загальної суми заробітної плати кожного працівника. Ставки страхових премій залежать від типу діяльності, здійснюваної на робочому місці; після внесення останніх виправлень у відповідне законодавство у квітні 2003 року максимальна ставка премії дорівнює 12,9% (підприємства, що займаються будівництвом гідроелектростанцій або тунелів і т.д.), а мінімальна - 0,5% (фінансові установи, підприємства роздрібної торгівлі та ін.). Сплата страхових премій проводиться роботодавцем.

Повідомлення. Роботодавець зобов'язан повідомити місцеву Трудову інспекцію протягом 10 днів після дати, що настає за датою укладання договору страхування.

Страхування робочих місць

Сфера застосування. У принципі цей вид страхування поширюється на всіх працівників. Однак, слід зазаначити, що у випадку працівників, зайнятих неповний робочий день, умовою участі в програмі страхування робочих місць є тривалість робочого тижня не менш 20 годин і прогнозована тривалість працевлаштування не менш одного року. Страхування робочих місць не поширюється на працівників, відряджених у Японію головним офісом іноземної компанії.

Страхові виплати. Страхові виплати здійснюються протягом заздалегідь погодженого періоду часу після втрати роботи. Сума страхових виплат залежить від причини втрати роботи, тривалості страхування, віку застрахованого особи тощо. Існує також ряд виплат, покликаних забезпечити стабільність працевлаштування.

Страхові премії. Нарахування страхових премій здійснюється шляхом застосування затверджених процентних ставок до загальної суми заробітної плати кожного працівника. Після внесення останніх виправлень у відповідне законодавство в жовтні 2002 року ставка сдорівнює 1,75% (роботодавець платить по ставці 1,05%, працівник - по ставці 0,7%). У ряді випадків застосовуються інші ставки.

Повідомлення. Роботодавець зобов'язан повідомити місцеве відділення Управління зайнятості протягом 10 днів після дати, що настає за датою укладання договору страхування.

Медичне страхування й страхування витрат з медичного догляду. Цей тип страхування є обов'язковим для всіх акціонерних компаній і індивідуальних фірм, що мають не менш п'яти штатних працівників. Філії й відділи продажів

іноземних компаній кваліфікуються як акціонерні компанії, а представництва - як індивідуальні фірми.

Страхові виплати.

Застраховані особи. Як правило, страхування поширюється на всіх співробітників перерахованих вище типів підприємств. Працівники, що працюють неповний робочий день, страхуються в тому випадку, якщо тривалість їх робочого часу становить не менш 75% тривалості робочого часу штатних працівників. Страхуються також відряджені працівники центральних офісів іноземних компаній, президенти й директора-представники акціонерних компаній.

Утриманці. Право на одержання страхових виплат мають прямі родичі за висхідною лінією, подружжя, діти, онуки, брати й сестри застрахованих осіб, що перебувають на їхньому утриманні.

Витрати з медичного догляду. Це страхування поширюється тільки на осіб, вік яких перевищує 40 років.

Медичні витрати. Страхові виплати покривають 70% витрат, зроблених у зв'язку з лікуванням у затверджених медичних установах (до них ставляться медичні установи, які визнані прийнятними з метою медичного страхування; до цієї категорії ставляться майже всі японські медичні установи). Інші 30% оплачуються застрахованою особою. Страхування покриває також витрати на оплату стоматологічних послуг.

Медичні витрати, зроблені за кардоном. Якщо застрахована особа була змушена оплатити витрати з лікування в медичній установі під час перебування за кардоном, вона може подати заявку на відшкодування цих витрат після повернення до Японії. Відшкодуванню підлягає 70% цих витрат після перерахування в порівнянні витрати, які застрахована особа сплатила б у випадку лікування в Японії. Наведені вище положення застосовуються й до іноземних громадян, застрахованих у рамках цієї системи, які одержують медичне

лікування у своїх власних країнах або в інших країнах, відмінних від Японії.

Надлишкові медичні витрати. Якщо сума медичних витрат (наприклад, частина медичних витрат, оплачена застрахованою особою), сплачених одній медичній установі протягом одного календарного місяця, перевищує заздалегідь погоджену суму, перевищення такої погодженої суми відшкодовується застрахованій особі як «надлишкові медичні витрати».

Страхові премії. Після внесення останніх за часом виправлень у відповідне законодавство у квітні 2003 року загальна ставка страхової премії в рамках програм державного медичного страхування для кожної застрахованої особи становить 8,2% стандартної щомісячної винагороди (максимум: 980 000 єн) і стандартної додаткової винагороди (максимум: 2 млн єн). Ставка премії з договорів страхування витрат з медичного догляду становить 1,11%. В обох випадках застрахована особа й роботодавець платять премію в рівних частках. У випадку часткового медичного страхування керуюча компанія має відносну свободу дій у плані визначення рівня ставок страхових премій.

Повідомлення. Роботодавець зобов'язан повідомити місцеве відділення Управління соціального страхування або Управління медичного страхування протягом п'яти днів після дати, що настає за датою укладання договору страхування.

Відсутність права на медичне страхування (національні програми медичного страхування)

Сфера застосування. Особи, що не мають права брати участь в наведених вище програмах медичного страхування, зобов'язані приєднатися до національної програми медичного страхування, реалізованої відповідними органами територіального й місцевого самоврядування.

Страхові виплати. За рідким винятком страхові виплати, здійснювані в рамках національних програм медичного страхування, аналогічні описаним вище.

Страхові премії. Ставки страхових премій встановлюються відповідними органами місцевого самоврядування з урахуванням ряду обмежень.

У Японії кожний зобов'язан скористатися однією з описаних вище схем державного медичного страхування. Оскільки перебуваючи в Японії, в любому випадку особа повинна мати медичну страховку, якщо особа приймете рішення приєднатися до приватної програми медичного страхування, реалізованою іноземною компанією, їй слід упевнитися в тому, що виплати, здійснювані в рамках такої програми, не будуть перетинатися з виплатами в рамках японських програм державного страхування.

* Програми державного медичного страхування реалізуються органами державного управління через Управління соціального страхування.

* Термін «стандартна щомісячна винагорода» означає, що загальна сума заробітної плати й інших аналогічних виплат належить до однієї із заздалегідь установлених интервальных категорій, що мають мінімальне й максимальне значення.

* Термін «стандартна додаткова винагорода» належить до суми премії, округленої убік зниження з точністю до 1 000 ієн.

* Програми часткового медичного страхування передбачають створення страхового фонду, відповідальність за використання якого покладає на керуючу компанію або групу компаній.

Пенсійне страхування працівників

Сфера застосування. Цей тип страхування є обов'язковим для всіх акціонерних компаній і індивідуальних фірм, що мають не менш п'яти штатних працівників. Філії й

відділи продажів іноземних компаній кваліфікуються як акціонерні компанії, а представництва - як індивідуальні фірми.

Страхові виплати.

Застраховані особи. Цей тип страхування є обов'язковим для всіх акціонерних компаній і індивідуальних фірм, що мають не менш п'яти штатних працівників. Філії й відділи продажів іноземних компаній кваліфікуються як акціонерні компанії, а представництва - як індивідуальні фірми. Як правило, страхування поширюється на всіх співробітників перерахованих вище типів підприємств (за винятком тих, вік яких перевищує 70 років). Працівники, що працюють неповний робочий день, страхуються в тому випадку, якщо тривалість їх робочого часу становить приблизно 75% тривалості робочого часу штатних працівників. Страхуються також відряджені працівники центральних офісів іноземних компаній, президенти й директора-представники акціонерних компаній.

Пенсія за віком. Пенсія цього типу звичайно виплачується людям, що досяглися віку 65 років, які платили страхові внески в рамках програми пенсійного страхування (або були офіційно звільнені від сплати таких внесків) протягом, як мінімум, 25 років (строк сплати внесків необов'язково повинен бути безперервним). Сума виплат визначається на підставі суми страхових внесків і строку їх сплати.

Пенсія з інвалідності. Якщо хвороба або травма, що призвела до втрати працездатності наступає протягом періоду коли особа, що постраждала, була застрахованою в рамках програми пенсійного страхування, йому виплачується постійна пенсія або одноразова паушальна сума. Сума виплат визначається на підставі ступеня втрати працездатності, суми страхових премій і строку їх сплати.

Пенсія із приводу втрати годувальника. У випадку смерті застрахованого особи (особи, що мають право на одержання пенсії за віком, або особи, що повністю втратила

працездатність, що вже одержує пенсію з інвалідності), що пережили його члени родини одержують пенсію із приводу втрати годувальника.

Страхові премії

Ставка. Після внесення останніх за часом виправлень у відповідне законодавство в жовтні 2004 року застрахована особа платить страхові премії за ставкою 13,934% стандартної щомісячної винагороди (максимум: 620 000 єн) і стандартної додаткової винагороди (максимум: 1,5 млн єн); в обох випадках застрахована особа й роботодавець платять премію в рівних частках.

Пенсійна угода. У цей час Японія має угоди про співробітництво в області соціального страхування з Німеччиною й Великобританією. Будь-яка особа, яка бере участь у пенсійній системі кожної із цих двох країн і приїжджає в Японію, звільняється від участі в японській пенсійній системі після напрямку відповідного повідомлення в Управління соціального страхування.

Виплати у випадку від'їзду з Японії. Якщо громадянин іноземної держави вертається на батьківщину, не одержавши пенсію, йому виплачується частина сплаченої їм страхової премії. Розрахунок суми відшкодування здійснюється з урахуванням періоду часу, протягом якого сплачувалася страхова премія відповідно до права працівника на пенсійне страхування, а також внесеної суми.

Повідомлення. Роботодавець зобов'язан повідомити місцеве відділення Управління соціального страхування протягом п'яти днів після дати, що настає за датою укладання договору страхування.

Відсутність права працівників на пенсійне страхування (національні програми пенсійного страхування)

Сфера застосування. Будь-яка особа у віці від 20 до 59 років (включно), що проживає в Японії, і не має покриття в рамках програми пенсійного страхування, зобов'язана брати

участь в одній з національних програм пенсійного страхування. Розмір премій установлено на рівні 13 300 єн на місяць, а учасники програми мають право на одержання пенсії за віком, пенсії з інвалідності й пенсії із приводу втрати годувальника, а також на відшкодування частини сплачених їм страхових премій у випадку від'їзду з Японії аналогічно учасникам програми пенсійного страхування, описаної вище.

Контрольні запитання.

1. Що дозволяє соціальному страхуванню займати провідну позицію в соціальній політиці?
2. Які принципи лежать основі соціального страхування?
3. Що є фінансовою основою соціального страхування?
4. У якому випадку застосовується дотування фондів соціального страхування з державного бюджету?
5. Які методи фінансової участі держава використовує при формуванні фондів соціального страхування?
6. Що звичайно виступає базою нарахування внесків на соціальне страхування?
7. На чому засновано метод формування страхових фондів у соціальному страхуванні?
8. Які внески включаються до обов'язкових відрахувань на соціальний захист?
9. Чим відрізняється система соціального страхування Японії та Швеції?
10. В чому є різниця між державною та приватною системою соціального страхування? Опишить їх переваги та недоліки.

Тестові завдання

1. Соціальні податки – це:

а) група цільових податків, що сплачуються роботодавцями, працівниками й підприємцями в спеціалізовані соціальні фонди;

б) відособлені фонди коштів, утворені з обов'язкових страхових внесків громадян і господарюючих суб'єктів при фінансовій участі держави, призначені для цільового використання на надання матеріальної допомоги застрахованому контингенту населення відповідно до встановлених кваліфікаційних умов;

в) обов'язкові періодичні платежі, вироблені законодавчо встановленими групами населення, суб'єктами господарюваня й при необхідності - державою, і акумулюються в страхових фондах на меті соціального захисту.

2. Страхові внески – це:

а) група цільових податків, що сплачуються роботодавцями, працівниками й підприємцями в спеціалізовані соціальні фонди;

б) відособлені фонди коштів, утворені з обов'язкових страхових внесків громадян і господарюючих суб'єктів при фінансовій участі держави, призначені для цільового використання на надання матеріальної допомоги застрахованому контингенту населення відповідно до встановлених кваліфікаційних умов;

в) обов'язкові періодичні платежі, вироблені законодавчо встановленими групами населення, суб'єктами господарюваня й при необхідності - державою, і акумулюються в страхових фондах на меті соціального захисту.

3. Фонди соціального страхування – це:

а) група цільових податків, що сплачуються роботодавцями, працівниками й підприємцями в спеціалізовані соціальні фонди;

б) відособлені фонди коштів, утворені з обов'язкових страхових внесків громадян і господарюючих суб'єктів при фінансовій участі держави, призначені для цільового використання на надання матеріальної допомоги застрахованому контингенту населення відповідно до встановлених кваліфікаційних умов;

в) обов'язкові періодичні платежі, вироблені законодавчо встановленими групами населення, суб'єктами господарюваня й при необхідності - державою, і акумулюються в страхових фондах на меті соціального захисту.

4. До спеціалізованих соціальних фондів відносяться:

а) Державний Пенсійний фонд, Фонд соціального страхування;

б) Фонд обов'язкового медичного страхування, Фонд зайнятості населення;

в) правильна відповідь а і б.

5. Основні методи фінансової участі держави у формуванні фондів соціального страхування:

а) пряме дотування фондів соціального страхування та державні субсидії;

б) уведення спеціальних податків, що йдуть у фонди соціального страхування та державні субсидії;

в) пряме дотування фондів соціального страхування, уведення спеціальних податків, що йдуть у фонди соціального страхування та державні субсидії.

6. Основні складові фінансового механізму соціального страхування:

а) страхові внески, фонди соціального страхування й соціальні виплати;

б) страхові внески та соціальні виплати;

в) фонди соціального страхування й соціальні виплати.

7. Скільки видів податків, які віднімаються із грошей, які працівник заробляє виділяє Великобританія?

а) 1;

б) 2;

в) 3.

8. До головних переваг державної системи Швеції можна віднести:

а) немає ризику вибору;

б) при більших обсягах страхування – низькі адміністративні витрати;

в) немає ризику вибору та при більших обсягах страхування – низькі адміністративні витрати.

9. До головних недоліків державної системи Швеції можна віднести:

а) моральні ризики, низька ефективність та неефективне врегулювання збитків;

б) негнучкість системи та дуже важко скоротити соціальні виплати (з політичних міркувань) ;

в) правильна відповідь а і б.

10. До головних переваг приватної системи Швеції можна віднести:

а) конкуренція та ефективне врегулювання збитків;

б) гнучкість системи ;

в) правильна відповідь а і б.

11. До головних недоліків приватної системи Швеції можна віднести:

а) моральні ризики, низька ефективність та неефективне врегулювання збитків;

б) негнучкість системи та дуже важко скоротити соціальні виплати (з політичних міркувань) ;

в) ризик вибору та високі адміністративні витрати.

12. Скільки типів систем страхування у Японії?

а) 2;

б) 3;

в) 4.

13. Страхування від нещасних випадків на виробництві у Японії:

а) це страхування покриває професійні захворювання й нещасні випадки, які відбуваються на робочому місці або по шляху на роботу або з роботи;

б) це страхування забезпечує виплату працівникам пенсії зі старості, а також допомог на випадок втрати годувальника або працездатності;

в) кк правило, цей вид страхування носить обов'язковий характер для всіх працівників. Страхові виплати проводяться у випадку настання професійного захворювання, одержання професійної травми, втрати працездатності або смерті в результаті нещасного випадку, що відбувся на робочім місці або по шляху на роботу або з роботи.

14. Пенсійне страхування у Японії:

а) це страхування покриває професійні захворювання й нещасні випадки, які відбуваються на робочому місці або по шляху на роботу або з роботи;

б) це страхування забезпечує виплату працівникам пенсії зі старості, а також допомог на випадок втрати годувальника або працездатності;

в) кк правило, цей вид страхування носить обов'язковий характер для всіх працівників. Страхові виплати проводяться у випадку настання професійного захворювання, одержання професійної травми, втрати працездатності або смерті в результаті нещасного випадку, що відбувся на робочім місці або по шляху на роботу або з роботи.

15. Страхування від нещасних випадків на виробництві у Японії:

а) це страхування покриває професійні захворювання й нещасні випадки, які відбуваються на робочому місці або по шляху на роботу або з роботи;

б) це страхування забезпечує виплату працівникам пенсії зі старості, а також допомог на випадок втрати годувальника або працездатності;

в) як правило, цей вид страхування носить обов'язковий характер для всіх працівників. Страхові виплати проводяться у випадку настання професійного захворювання, одержання професійної травми, втрати працездатності або смерті в результаті нещасного випадку, що відбувся на робочім місці або по шляху на роботу або з роботи.

16. З якими державами має угоди про співробітництво в області соціального страхування Японія?

а) України та Німеччина;

б) Німеччина та Великобританія;

в) Великобританія та Швеція.

17. Принципи соціального страхування:

а) соціальне страхування є обов'язковим для всіх громадян і регулюється державою;

б) обов'язок по сплаті внесків на соціальне страхування несуть спільно працівники й роботодавці із залученням при необхідності фінансових коштів держави;

в) розмір фондів соціального страхування відповідає тому ступеню захисту, який необхідний населенню, виходячи із установлених суспільних стандартів рівня і якості життя;

г) соціальні виплати визначаються розмірами, строками й іншими умовами сплати страхових внесків;

д) право на одержання соціальних виплат визначається фактами сплати внесків і настання соціального ризику без додаткової перевірки потреби в доході.

ПИТАННЯ ДО КОНТРОЛЬНИХ МОДУЛЬНИХ РОБІТ

МОДУЛЬ 1.

1. Еволюція податкових систем. Податкові реформи у розвинутих країнах.
2. Гармонізація податкових систем в світовій економіці.
3. Міжнародні договори та податкові угоди.
4. Податкові системи іноземних держав їх складові та особливості.
5. Особливості оподаткування унітарних держав (Бельгія, Японія).
6. Основні тенденції розвитку податкових систем промислово розвинутих країн.
7. Сутність і склад непрямих податків (ПДВ, Акцизи, Мито).
8. ПДВ у Європейському Союзі.
9. Особливості обкладання послуг ПДВ.
10. Перспективи європейського ПДВ.
11. Сутність, функції та ставки податку на прибуток у різних країнах світу.
12. Податок на прибуток корпорацій (фірм).
13. Прибуткове оподаткування фізичних осіб.
14. Податок на нетрудові доходи.
15. Поняття міжнародного подвійного оподаткування.
16. Антиоподаткування.
17. Методи уникнення міжнародного подвійного оподаткування.

МОДУЛЬ 2.

1. Сутність оподаткування іноземних інвестицій.
2. Податкова політика різних держав у стимулюванні інвестицій.
3. Уніфікація процесів оподаткування інвестицій на міжнародному рівні.
4. Особливості оподаткування доходів від інвестиційної діяльності.
5. Оподаткування дивідендів нерезидентів суб'єктів підприємницької діяльності.
6. Зміст і призначення офшорних операцій.
7. Специфіка офшорних зон.
8. Особливості організації та діяльності офшорних компаній.
9. Перспективи трансформації офшорних юрисдикцій на сучасному етапі.
10. Сутність вільної економічної зони (ВЕЗ), цілі їх створення та принципи функціонування.
11. Класифікація ВЕЗ за характером об'єктів зонування, місцем розташування, об'єктів зонування та залежно від характеру взаємовідносин з національною економікою приймаючої країни.
12. Специфіка режиму прикордонної торгівлі і транскордонного співробітництва.
13. Проблема досягнення балансу передумов створення і наслідків функціонування вільних економічних зон.
14. Мито для осіб, що прибувають з країн, які не входять до Європейського Союзу.
15. Мито для осіб, які прибувають з країн-учасниць Європейського Союзу.
16. Ввезення моторних транспортних засобів у Європейський Союз. Придбання моторного транспортного засобу в державах-членах Європейського Союзу.
17. Мито в Україні.

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

1. Роль проведення єдиної фінансової політики.
2. Сутність та необхідність уніфікації податкового законодавства членів ЄС.
3. Назвіть принципи за якими повинні керуватися країни-учасники ЄС.
4. Розкрийте основні цілі міжнародного співробітництва в податковій сфері.
5. Форми та групи податкових угод двостороннього і багатобічного характеру.
6. Регулюювання економічних та податкових відносин України з іншими державами.
7. Особливості побудови податкових системи країн ЄС.
8. Структура оподаткування у розвинутих закордонних країнах.
9. Приоритетні напрямки податкової політики у країнах ЄС та її особливості.
10. Порядок нарахування та сплати податків здоходів громадян в різних країнах світу.
11. Особливості побудови податкової системи Японії.
12. Основні тенденції розвитку податкових систем ведучих закордонних країн.
13. Переваги податку на додаткову вартість. Основні методи визначення ПДВ.
14. Коли послуги вважаються зробленими за місцем перебування постачальника послуги?
15. Основні задачі гармонізації непрямого оподаткування в ЄС.
16. Яким образом використовується інформація, що міститься в рахунку-фактурі, для визначення ПДВ?
17. Особливості сплати корпоративного податку.
18. Пільги при оподаткуванні прибутку. Підходи до стимулювання інвестиційної діяльності 1950- 1970 р. та 1980-1990 р..

19. Особливості прибуткового оподаткування на міжнародному рівні.
20. Піільги з прибуткового оподаткування у країнах ЄС.
21. Нормативно-правове регулювання міжнародного оподаткування в Україні.
22. Які існують принципи побудови податкової системи?
23. Назвіть етапи формування податкової системи України.
24. Характеристика основних елементів формування міжнародного оподаткування України.
25. Стимулююче значення податкових пільг при плануванні збільшення інвестиційної діяльності підприємства.
26. Особливості податкової політики США в питаннях проведення державної інвестиційної політики.
27. Особливості податкової політики Великобританії в питаннях проведення державної інвестиційної політики.
28. Особливості податкової політики Німеччині в питаннях проведення державної інвестиційної політики.
29. Особливості податкової політики Франції в питаннях проведення державної інвестиційної політики.
30. Гармонізація процесів оподаткування інвестицій в різних країнах світу.
31. Система амортизаційних списань як один із засобів стимулювання інвестиційних процесів на підприємстві.
32. Оподаткування малого та ризикового бізнесу підприємств у різних країнах світу.
33. Сутність й особливості оподаткування нерезидентів в Україні.
34. Особливості нарахування підприємством податку на репатріацію на доходи нерезидентів.
35. Особливості оподаткування дивідендів нерезидентів суб'єктів підприємницької діяльності.
36. Сутність категорій "подвійне оподаткування", "податкове планування". Яким чином резиденти третіх країн можуть

отримати вигоди від міждержавних угод про уникнення подвійного оподаткування?

37. Сутність та види офшорних операцій.
38. Офшорне підприємництво, особливості прояву його конфіденційності.
39. Природа “податкової конкуренції”.
40. Відмінність між податковими гаванями і центрами “офшор”.
41. Сутність поняття “зручний стяг”.
42. Визначення категорії “офшорна зона”. Спільні та відмінні ознаки вільної економічної зони та офшорної зони.
43. Принципи здійснення розміщення офшорних зон.
44. Ознаки офшорної компанії й особливості її діяльності.
45. Типи офшорних компаній, мета їх створення.
46. Можливі форми реєстрації офшорних компаній.
47. Сутність критеріїв резидентності і територіальності.
48. Класифікація офшорних компанії за податковим статусом.
49. Витрати пов’язані з реєстрацією та обслуговуванням офшорної компанії.
50. Опишіть відомі Вам офшорні схеми. Специфіка операції торгового реінвойсингу.
51. Особливості діяльності офшорних холдингів.
52. Специфіка послуг секретарської юридичної фірми.
53. Напрями трансформації офшорних юрисдикцій у найближчій перспективі та її вплив на розвиток економіки України.
54. Вільна економічна зона. Територіальний і режимний (функціональний) концептуальний підхід до створення вільних економічних зон.
55. Основні цілі створення вільних економічних зон.
56. Принципи функціонування вільних економічних зон.
57. Види пільг,що діють у вільних економічних зонах.
58. Види вільних економічних зон й особливості їх діяльності.
59. Розвиток транскордонного співробітництва.

60. Варіанти взаємодії ВЕЗ з національною економікою приймаючої країни.
61. Наслідки функціонування ВЕЗ.
62. Особливості декларування товарів в країнах ЄС.
63. Застосування квот для безмитного ввоза на території ЄС.
64. Оподаткування ввозу товарів, вартості або кількості яких перевищує встановлені квоти для безмитного ввезення.
65. Особливості нарахування та сплати мита.
66. Особливості тимчасового ввезення моторних транспортних засобів.
67. Часові обмеження тимчасового ввезення моторних транспортних засобів.
68. Особливості застосування «Червоного коридору».
69. Особливості вивозу культурних цінностей.
70. Соціальні податки в країнах ЄС.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

Метою індивідуального завдання є перевірка засвоєння студентами знань, необхідних їм як майбутнім фахівцям в сфері економіки. Використовуючи знання із загальнотеоретичних дисциплін, а також підібрані фактичні матеріали з провідних періодичних видань, студент повинен самостійно дослідити одну з актуальних тем курсу «Міжнародне оподаткування».

Теми індивідуальних завдань розроблено відповідно до змісту економічної роботи і конкретних завдань майбутньої фахової діяльності. Якщо в переліку відсутня тема, над якою хотів би працювати студент, то він повинен звернутися з цього питання до керівника навчального курсу. Прохання має бути вмотивоване, наприклад, наявністю фактичного матеріалу.

Структура індивідуального завдання та обсяг може мати наступний вигляд. Передмова, в якій зазначається актуальність та значення вибраної теми. Обсяг - 1-2 сторінки. Перше питання має розкрити основні теоретичні положення теми індивідуального завдання. Обсяг - 5-6 сторінок. Друге питання має містити аналіз теми дослідження. Особливу увагу слід приділити підбору фактичного матеріалу і використати тільки той, що найбільш повно характеризує об'єкт дослідження. Обсяг - 5-6 сторінок. Висновок, в якому підбиваються головні підсумки дослідження. Обсяг -1-2 сторінки.

У кінці індивідуального завдання наводиться список використаних літературних джерел за алфавітом із зазначенням прізвища та ініціалів авторів, повної назви роботи, місця видання, назви видавництва, загальної кількості сторінок.

Починаючи роботу, студент повинен ознайомитися з літературою, що стосується теми індивідуального завдання, ретельно вивчити висвітленні тих чи інших питань у підручниках, навчальних посібниках, словниках. Поради щодо підбору літератури можна одержати у наукового керівника,

працівників бібліотеки. Рекомендується користуватися предметними каталогами бібліотек, бібліографічними довідниками.

При написанні індивідуального завдання студент повинен вивчити нормативні й методичні документи, які стосуються теми дослідження.

Матеріал з літературних джерел, який наводиться в тексті роботи у вигляді цитат і статистичних даних, повинен мати відповідні посилання на першоджерела.

Зміст питань індивідуального завдання необхідно висвітлювати лаконічно, без повторів та відступів від основної теми. Не слід нагромаджувати роботу громіздкими таблицями та неузагадьненими статистичними даними.

Індивідуальне завдання має бути написано чорнилом одного кольору, грамотно, розбірливо, без скорочення термінів (крім загальновизнаних), на одному боці аркуша паперу стандартного формату. При можливості робота може бути надрукована на комп'ютері шрифтом Times New Roman, розміром шрифту 14. інтервалом] ,5, верхнє та нижнє поле - 2 см, ліве - 2,5 см, праве - 1,5 см. Усі сторінки роботи мають бути пронумеровані. Титульний лист та зміст роботи повинні бути оформлені відповідно до загально встановлених вимог кафедри фінансів.

Індивідуальне завдання подається науковому керівникові у визначений навчальним планом термін.

Після перевірки роботи вирішується питання про допущення студента до захисту. Відповідальність за несвоєчасне виконання та якість роботи несе студент.

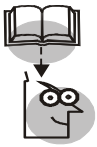

ГЛОСАРІЙ

- **Аффідевид** — податкова декларація особи, яка проживає в іншій державі і є власником цінних паперів, які потім будуть пред'явлені до сплати у Франції.
- **Акордний податок (Lump-sum tax)** - податок, що встановлюэться державою на рівні, що не залежить від розмірів доходів і покупок.
- **Акредитований інвестор** - за законодавством США - інвестор хеджевого фонду, який має чистий дохід у сумі, не менш 200 тисяч доларів.
- **Автономні чисті податки (Autonomous net taxes)** - податки, що сплачуються домогосподарствами, незалежно від одержаного доходу: податки на майно тощо.
- **Багатократне обкладання податком** — це обкладання одного об'єкта оподаткування декілька разів податком або різними податками на протязі звітного періоду.
- **База оподаткування** — законодавчо закріплена частина доходів або майна об'єкта оподаткування (за відрахуванням пільг), яка враховується у розрахунку суми податку.
- **Базова ставка оподаткування** — розмір податку на одиницю оподаткування. У загальному вигляді вона повинна забезпечити принципи рівності оподаткування всіх платників податку, хто не має будь-яких пільг по податках згідно з чинним законодавством.
- **Банкрутство** — неспроможність будь-якого підприємства, фірми (незалежно від форм власності) виконувати свої зобов'язання по сплаті коштів в бюджет, в тому числі по сплаті податків. Банкрутство встановлюється в судовому порядку. В умовах перехідного періоду та діяльності підприємства в постійному конкурентному середовищі, постійній зміні кон'юнктури ринку кількість банкрутств має тенденцію до збільшення.

- **Біржове мито** — грошовий збір, який сплачується покупцем цінних паперів або різних товарів та виробів. Він сплачується біржовому комітету, ставка його встановлюється на рівні 2 % від продажної ціни виробу.
- **Біржовий податок** — податок на біржовий оборот, при якому об'єктом оподаткування є оборот цінних паперів на фондовому ринку або оборот товарів та виробів на товарній біржі.
- **Біржовий прибуток** — доход біржі від операцій купівлі — продажу цінних паперів, товарів та виробів. Він може виступати у вигляді статутного прибутку (різниця, яка отримана від продажу цінних паперів по біржовому курсу, та вартістю реального капіталу, який вкладений в акціонерну компанію), курсового прибутку (як різниця між курсом, по якому акції або облігації реалізуються на дану мить, і ціною, по якій вона була придбана). Біржовий прибуток оподатковується згідно з законодавством по звичайній ставці.
- **Валовий внутрішній продукт** — показник, який визначається на макрорівні. Він відображає ринкову вартість продуктів та послуг, які вироблені на території держави різними підприємствами незалежно від національної належності, та ознаки підприємств, які існують в державі за звітний період. Цей показних охоплює кінцеві результати господарської діяльності виробників і розраховується в постійних або поточних цінах.
- **Валовий доход** — загальний доход підприємства від різних видів діяльності та господарських операцій, отриманий протягом звітного періоду в грошовій, матеріальній або в нематеріальній формах на території держави. Він складається з доходів від продажу товарів, виробів, робіт та наданих послуг, від здійснення банківських та страхових операцій, від спільної діяльності

та доходів, які отримані з інших джерел. Отриманий валовий доход використовується по трьох напрямках: відшкодування витрат підприємства, які пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, робіт та надання послуг, сплати податків в місцевий та державний бюджети, визначення валового прибутку підприємства.

- **Валовий національний продукт** — узагальнюючий показник, якій відображає вартість кінцевих продуктів та послуг, які вироблені в державі тільки національними підприємствами незалежно від місця їх функціонування за звітний період. До нього включаються продукти як матеріального, так і нематеріального виробництва.
- **Валовий прибуток** — загальна сума прибутку підприємства від всіх видів господарської діяльності за відрахуванням від її суми всіх податків та обов'язкових платежів. В її склад входить прибуток від реалізації продукції, майна, позареалізаційні доходи, прибуток від інших різних операцій.
- **Валові витрати** — будь-які витрати підприємства, які пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, виконанням робіт та наданням послуг у грошовій, матеріальній та нематеріальній формах. До складу витрат включається будь-яка сума, витрат нарахованих протягом звітного періоду і пов'язаних з підготовкою, організацією, веденням виробництва, продажем продукції (робіт, послуг), а також сума коштів, які внесені до страхових резервів, податки та обов'язкові платежі, які входять до валових витрат, та інші витрати, які використовуються для визначення валового прибутку.
- **Вантажна митна декларація** — заява вантажоодержувача, або вантажовідправника, яка передається на митницю при отриманні або відправці вантажу.

- **Ввіз товарів безмитний —** його сутність полягає в тому, що завезення товарів на територію держави через митницю відбувається без сплати мита. В більшості це відбувається по тих товарах, які на території держави не виробляються і в придбанні яких
- **Ввізне мито** — це мито, яке стягується державою при імпорті товарів з території іншої держави.
- **Вільна економічна зона** — це особлива територія держави, крупного морського порту, залізничного вузла, аеропорту, яка виділяється з митної території для досить широкого ступеня відкритості для іноземних інвестицій. Всередині зони утворюються сприятливі умови для діяльності будь-яких підприємств (в тому числі і іноземних), а також пільговий митний, податковий та інвестиційний режим.
- **Гармонізація податків** — уніфікація податків, обов'язкових платежів та зборів, координація діючих податкових систем різних країн та їх податкових політик. Як приклад можна навести утворення єдиного митного союзу та розроблення єдиної митної політики деяких держав Західної Європи.
- **ГУТТ**— генеральна угода по тарифах та торгівлі— існує з 1948 р. і включає угоду між більш ніж 100 державами— членами співдружності. Вона складається з правил, які спрямовані на усунення дискримінацій при торгівлі між державами, зниження мита, здійснення деяких тарифних обмежень. Фінансування ГУТТ відбувається за рахунок внесків країн-учасників. В цілому ГУТТ відіграє важливу роль у здійсненні міжнародної торгівлі, тому що майже 85 % держав є учасниками цієї організації.
- **Дебентура** — митне свідоцтво про повернення мита.
- **Державна податкова служба** — орган, який підпорядковується Уряду України і здійснює контроль за забезпеченням дотримання чинного податкового

законодавства. Головним завданням її є облік всіх платників податків, обов'язкових платежів та зборів, а також здійснення перевірки щодо правильності обчислення податків та своєчасного їх перерахування.

- **Державна реєстрація** — облік у фінансових органах, в тому числі у податковій адміністрації, державних, кооперативних та інших форм власності підприємств, з метою контролю за законністю їх виникнення, припинення існування та сплати податків.
- **Державне мито (Franchise Tax)** – у міжнародному оподаткуванні це фіксована сума, яку стугує конкретна країна або конкретний штат за право компанії бути там реєстрованою. Franchise Tax оплачується щорічно у встановлений конкретною країною час, і стягується в кожному разі, навіть тоді, якщо компанія за рік не здійснила ні однієї операції. Або державне мито — це грошова сума, яка стягується для здійснення дій в інтересах будь-якої юридичної або фізичної особи, з видачею офіційних документів різними державними установами або їх уповноваженими — судовими органами, органами внутрішніх справ, загсами, арбітражними судами та інше.
- **Джерело сплати податку** — це є елемент податкової системи, за рахунок якого оплачується податок або обов'язкові платежі та збори. Головним джерелом сплати податків є для підприємства: доход підприємства, за рахунок якого проводиться оплата і який входить в ціну виробу; поточні витрати, до яких входять обов'язкове пенсійне страхування, соціальне страхування, а також страхування на випадок безробіття та інше; прибуток підприємства, з якого сплачується відповідний податок та деякі обов'язкові платежі. Для громадян головним джерелом сплати податку є його особисті доходи і головний з них — заробітна плата.

- **Дивіденд (dividend)** - частина прибутки, що розподіляється юридичною особою, капітал якого розділений на акції (акціонерним товариством, корпорацією тощо), своїм акціонерам. Звичайно виражається в грошовій сумі на акцію. Одна з розповсюджених схем податкового планування - передача акцій офшорної компанії (холдингу) з метою акумуляції дивідендів у безподатковій юрисдикції.
- **Дохід (income)** - загальна сума грошей, отриманих фізичною особою або підприємством за певний період. Величина доходу може варіюватися залежно від методики підрахунку (валовий, чистий дохід тощо).
- **Збори** — обов'язкові платежі підприємств, організацій, установ або фізичних осіб за послуги, які надаються державними органами та установами.
- **Збори митні** — додаткові збори, які стягуються додатково митними службами за різні послуги (наприклад, зберігання товарів на особистих складах, збір за пломбування вантажів та ін.).
- **Звітність** - це така форма статистичного спостереження за податковою діяльністю, при якій кожна установа, підприємство, організація та інші об'єкти оподаткування в суворо встановлені терміни за єдиними бланками подають своєму податковому органу й органу державної статистики документально підтверджені дані про результати роботи.
- **Імпорт** — ввіз товарів або послуг на територію держави з-за кордону. При цій операції обов'язкове заповнення митної декларації та подача її в митні органи при пересуванні товару через кордон.
- **Імпультаційна система податку на прибуток корпорації** — в деяких державах, у тому числі у країнах членах Європейської Співдружності з метою усунення подвійного оподаткування прибутку підприємства.

- **Інвестиційний податковий кредит** - форма зміни строку сплати податку та збору, при якій підприємству надається можливість протягом певного строку й у певних межах зменшувати свої платежі з податку з наступної поетапною сплатою суми кредиту й нарахованих відсотків.
- **Інвестиційний фонд** — це кошти, які сплачують всі підприємства, незалежно від форм власності, і які потім використовуються на фінансування інвестиційної, операційної та фінансової діяльності підприємства.
- **Індикатор податковий** — обсяг податкових надходжень, які можуть збільшуватись (або зменшуватись) в залежності від показника економічного розвитку податкових ставок.
- **Індексація податків** - у деяких країнах - зміна елементів прибуткового податку (неоподатковуваного мінімуму, пільг і знижок) залежно від офіційного індексу росту цін на споживчі товари й послуги, індексу заробітної плати та ін.
- **Індивідуальний акциз (Individual excise)** - непрямий податок, що стягується за твердими ставками з одиниці конкретного товару або послуги.
- **Іноземний податковий кредит** — одна з форм усунення подвійного оподаткування, сутність якої полягає в тому, що по відношенню доходів, які отриманні в іншій державі, надається пільга при сплаті податку.
- **Канал товароруху** — способи постачання товарів до місця продажу або місця споживання у встановлені строки при оптимальному розмірі витрат. Особливо велике значення вони мають при розрахунку податку на додану вартість, який сплачується на кожному етапі руху товарів.
- **Квота податкова** — частка або частина всієї суми податків у загальному розмірі доходу платника податку.

- **Класифікація податків** — групування податків, обов'язкових платежів та зборів за різними ознаками в залежності від методів їх стягнення, характеру та видів ставок, податкових пільг та ін.
- **Кодекс податковий** — єдиний законодавчий акт, який має системний виклад норм податкового права в країні.
- **Компанія міжнародного бізнесу (International Business Company - IBC)** - у законодавстві багатьох офшорних зон цей термін означає юридичну особу з нульовим або пільговим оподаткуванням. У неюридичному слововживанні IBC звичайно іменуються офшорними компаніями.
- **Компенсаційне мито** — це мито, яке стягується понад звичайне мито при пересуванні вантажу через кордон.
- **Кредит митний** — відстрочка оплати мита, яка надається митницями деяких країн при умові надання гарантії в оплаті відсотків на суму мита за період відстрочки.
- **Малий бізнес** — сукупність невеликих підприємств різних форм власності (переважно приватних), які мають розміри, що визначаються чинним законодавством держави, а також системою показників, до яких відносяться розмір отриманого прибутку, площа, яку займає підприємство (в тому числі загальна, виробнича, площа сховищ), кількість найманих працівників та ін.
- **Митні пільги** — являють собою переваги, які надаються фізичним або юридичним особам при імпорті або експорті товарів, виробів, цінностей або їх транзит через кордони держави.
- **Митні союзи** — угода між двома або більше державами про скасування мита між ними. В деяких випадках вони можуть носити колективний протекціонізм.
- **Митні тарифи** — перелік товарів, у тому числі тих, які не обкладаються митом, заборонені до ввозу, вивозу, або транзиту, а також ставки на ці вироби.

- **Мито** — один з видів зборів та платежів, який формує доходну частину державного бюджету й пов'язаний з зовнішньоекономічною діяльністю, проведенням імпортно-експортних і інших операцій, він є дуже ефективним інструментом державного регулювання.
- **Мито антидемпінгове** — один з видів ввізних мит, який забезпечує захист внутрішнього ринку країни від ввезення товарів по демпінгових цінах.
- **Мито повернуте** — розмір імпортного мита, яке підлягає поверненню платнику при вивозі готових виробів або переробки раніш завезених виробів. Це мито є одним з засобів підвищення конкурентоспроможності цін експортних товарів.
- **Міжнародна рада по публікації митних тарифів** — організація, яка займається систематизацією, виданням та розповсюдженням матеріалів по миту та митному законодавству різних держав.
- **Міжнародні податкові відносини** — це відносини між країнами з приводу взаємного регулювання сфери застосування законодавства.
- **Міжнародні податкові угоди** — угоди, які мають за мету регулювання питань оподаткування між різними країнами.
- **Міжнародний податковий договір або угода про уникнення подвійного оподаткування (double taxation treaty)** - договір між двома державами з питань оподаткування. Його основна мета - виключити можливість обкладання одного й того ж самого доходу, отриманого від міжнародної комерції, двічі - у двох державах. Крім того, договір звичайно встановлює знижені ставки податку в джерела на пасивні доходи в іншій державі (дивіденди, відсотки, роялті). Міжнародні податкові договори широко застосовуються в міжнародному податковому плануванні.

- **Міжнародне податкове планування (international tax planning) -** легальна діяльність зі зменшення податкового тягаря в міжнародній комерції. Одним з основних інструментів міжнародного податкового планування є офшорні компанії. Широке застосування в міжнародному податковому плануванні мають міжнародні угоди про виключення подвійного оподаткування.
- **Міжгрупова (факторна) дисперсія** — середній квадрат відхилень групових середніх від загальної середньої.
- **Мінімізація оподаткування (tax avoidance)** – зменшення податкового тягаря законними методами. Можна зрівняти з ухиляннням від сплати податків (tax evasion), яке ставить перед собою таку ж мету – знизити податковий тягар – однак, діє незаконними методами, що може бути злочином.
- **Надбавка до державного мита** — додаткова сума податку, яку отримують місцеві бюджети і яка встановлюється у визначеній частці до державного податку.
- **Надбавки до мита** — це надбавки, які встановлюються до головної ставки та застосовуються з економічною метою або як фіскальний засіб.
- **Надзвичайний податок**— обов'язковий податок з юридичних та фізичних осіб, який сплачується до державного бюджету. Він стягується тільки при появі будь-яких форс-мажорних обставин (стихійні лиха, війна та ін.).
- **Натуральний податок** — це податки, обов'язкові платежі та збори, які стягуються в натуральному вигляді (як правило, вони застосовуються в сільському господарстві для сільськогосподарських виробників).
- **Негативний прибутковий податок** — це стан, при якому розмір економічних благ, які отримують визначені групи населення за рахунок коштів державного бюджету або

державних соціальних фондів, перевищує податкові сплати до бюджету.

- **Недоїмка** — сума податку, збору та обов'язкового платежу, яка не була своєчасно сплачена в державний бюджет у встановлені законодавством строки.
- **Непрямі витрати** — це витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкта витрат економічно доцільним шляхом.
- **Нерезидент** — це юридичні або фізичні особи, які постійно не проживають на території держави, але здійснюють свою діяльність на території держави через різні представництва.
- **Несуцільне спостереження за податковою діяльністю** — спостереження, що вивчає частину одиниць досліджуваної сукупності.
- **Нерозподілений прибуток** — це прибуток, який отриманий підприємством за визначений термін і не розподілений серед власників та співвласників підприємства (акціонерами, пайщиками). Ця частина прибутку іде на капіталізацію і за своєю суттю вона є частиною резерву власних фінансових ресурсів.
- **Носій податку** — в загальному вигляді це особа (юридична або фізична), яка безпосередньо розраховує та сплачує податки і бере на себе весь податковий тягар. В залежності від участі в загальній системі утворення та сплати податку всі носії податку поділяються на три типи:
  - — особи, які безпосередньо утворюють базу оподаткування. Головним чином це виробники та споживачі, причому споживачами можуть виступати як інші підприємства, так і населення;
  - — посередники. Це ті особи, які здійснюють посередницькі дії між виробниками та споживачами, причому споживачами можуть виступати як інші підприємства, так і безпосередньо населення;

— кінцеві споживачі, тобто це ті особи, які сплачують податок вже після кінцевого споживання. Вони виступають в кінці процесу перекладання податку.

- **Об'єкт оподаткування** — це показник, по відношенню до якого нараховується податок. Головним об'єктом оподаткування є прибуток (або дохід), додана вартість продукту, вартість окремих видів товарів, майно юридичних та фізичних осіб, окремі види діяльності.
- **Обмеження нетарифні** — система економічних та адміністративних заходів, які застосовуються державою з метою регулювання імпорту та експорту товарів. До них відносяться кількісне обмеження ввозу виробів, введення ліцензування та ін.
- **Обмеження тарифне** — система митних тарифів, яка ускладнює імпорт та експорт окремих виробів в різні країни або з різних країн. Як правило, вони носять дискредиційний характер.
- **Одиниця обкладання** — це частина оподаткування, відносно якої відбувається встановлення ставки обкладання. Вона залежить від об'єкта оподаткування, має розрахунковий характер. Виражається в основному грошових одиницях, в деяких випадках — у натуральних. Залежно від об'єкта оподаткування одиниці обкладання можуть бути:

— податку на землю — гектари, акри, сотки, квадратні метри;
— акцизному зборі на бензин — галони, літри, декалітри;
— податку на прибуток, доходи — національна грошова одиниця;
— оподаткуванні транспортних засобів — потужність двигуна, вантажомісткість транспортного засобу та ін.

- **Одиниця спостереження** — первинний елемент об'єкта спостереження, джерело інформації у процесі спостереження: суб'єкт оподаткування, адміністративно-територіальна одиниця, галузь, сфера діяльності.

- **Оподатковуваний доход —** валовий доход підприємства або фізичної особи, який виступає як об'єкт оподаткування.
- **Оподатковуваний обіг** — оборот по реалізації товарів, наданню послуг або виконаних робіт, який виступає як об'єкт оподаткування.
- **Офшорна зона** — територія держави (або в цілому держава), в якій діють мінімальні податкові ставки, головним чином на прибуток, або взагалі податок відсутній. В цих зонах спрощенні умови реєстрації підприємства, спрощена система звітності. Такі зони утворюються з метою залучення в країну коштів, які спрямовані на розвиток власного бізнесу.
- **Офшорна компанія (offshore company)** - юридична особа з нульовим або зниженим рівнем оподаткування, зареєстрована в одній з офшорних зон. Є основним інструментом міжнародного податкового планування. У деяких юрисдикціях словосполучення «офшорна компанія» є юридичним терміном, але в інших законодавствах подібні компанії можуть називатися інакше, наприклад «компанії міжнародного бізнесу» (IBC). Однак у неюридичному слововживанні вони однаково широко іменуються офшорними компаніями.
- **Офшорний фонд** - інвестиційний фонд, розташований в офшорній зоні, який пропонує іноземним клієнтам податкові пільги.
- **Патентне мито** — плата за надання виключних прав на використання винаходу згідно з виданим патентом.
- **Пеня** — санкція за несвоєчасну сплату грошових обов'язків. Вона нараховується у відсотках до суми невиконаного зобов'язання, як правило, за кожну добу прострочення.
- **Перекладання податків** — перекладання податків відбувається від одного суб'єкта оподаткування на іншого

або взагалі на споживача. Як правило, цей процес має економічний характер і проходить без будь-яких ускладнень.

- **Період оподаткування** — у загальному вигляді він являє собою час, протягом якого визначаються податкові зобов'язання платників податків перед бюджетами всіх рівнів. Тобто під податковим періодом розуміють календарний рік або іншій період, який відноситься до окремих податків і по закінченню якого визначається база щодо оподаткування, розраховується розмір податку, який підлягає сплаті. Цей період може складатись з декількох звітних періодів, коли податок сплачується авансовим методом (наприклад, податок з доходів фізичних осіб, коли кінцевий розмір цього податку в деяких випадках визначається в кінці календарного року згідно з заповненою податковою декларацією). Головною вимогою при цьому повинно бути те, що на протязі всього податкового періоду об'єкт не може оподатковуватись декілька разів, тобто оподаткування може здійснюватись не більше ніж один раз. Податковий період також використовується для проведення аналізу та розрахунку результатів діяльності підприємства в цілому.
- **Планування податкової політики** — визначення загальної суми всіх податкових платежів в цілому по підприємству на майбутній період. При плануванні податкової політики в першу чергу проводиться розробка розміру податків, які займають найбільшу питому вагу в загальних податкових платежах підприємства, а потім по всіх інших податках.
- **Планування податку** — розроблення прогнозу та конкретної суми податкового платежу різними методами в залежності від його виду та діючої методики його розрахунку.

- **Плата** — передбачає відносну еквівалентність відносин між платниками податку та державними органами. Так, наприклад, плата за воду, яка використовується на виробничі потреби; плата за спеціальне використання природних ресурсів. Плата може відноситься як на собівартість продукції, так сплачуватись з прибутку підприємства.
- **Плата в бюджет** — система встановлених чинним законодавством внесків та податків, обов'язкових платежів та зборів з юридичних та фізичних осіб в державний бюджет, які складають його доходну частину.
- **Платіжна дисципліна** — зобов'язання юридичних та фізичних осіб здійснювати сплату податку у встановлені чинним законодавством строки та в повному обсязі.
- **Податкова амністія** — скасування боргу по сплаті окремих податків, зборів та інших обов'язкових платежів деяким підприємствам (наприклад підприємствам агропромислового комплексу) та звільнення їх від сплати штрафів, пені з сум, які добровільно сплачуються до бюджету та в позабюджетні фонди.
- **Податкова гавань (tax haven)** - це держави й території, що мають таку назву з-за проведену ними політику залучення капіталів з-за кордону шляхом надання їм широких податкових пільг, завдяки так званому офшорному законодавству, тобто законів, які гарантують знижене оподаткування, або навіть відсутність оподаткування, для компаній, зареєстрованих відповідно до вимог, викладених у даних законах.
- **Податкова декларація** — офіційна заява платника податку про отримані за звітний період доходи, з яких він повинен сплатити податки з урахуванням пільг, які він має отримати згідно з чинним законодавством.
- **Податкова звітність** — система статистичних форм та показників, яка характеризує стан і результати

розрахунків юридичних та фізичних осіб з державою по податках, обов'язкових платежах та зборах.

- **Податкова обмовка** — умова в торговельній угоді, кредитній угоді та угоді про надання послуги, в якій встановлюється, що кожна з сторін зобов'язується сплатити за свій рахунок податки та збори, які повинна сплатити на території своєї держави при виконанні цієї угоди.
- **Податкова пільга** — надання державою окремим підприємствам або фізичним особам можливості зниження або повного звільнення від сплати податку, обов'язкового платежу та збору.
- **Податкова політика** — вибір найбільш ефективних варіантів здійснення податкових платежів при альтернативних варіантах господарювання з урахуванням впливу всіх зовнішніх та внутрішніх чинників, які діють в умовах, що склалися.
- **Податкове законодавство** — сукупність юридичних норм, які встановлюють різні податки, обов'язкові платежі та збори в державі, порядок їх нарахування та стягнення, а також відносини між державою і платником податку.
- **Податкове право** — складова частина фінансового права, що являє собою сукупність юридичних норм, які визначають сутність податків в даній державі, порядок їх сплати, розрахунку, функціонування, зміни, скасування та взагалі регулювання податкових відносин. Воно містить закони та підзаконні акти і нормативи, які закріплюють принципи побудови податкової системи, права та обов'язки учасників податкових правовідносин, види платежів та інше, а також методичні та теоретичні положення, які пояснюють інші положення, явища, обставини, терміни. Тобто податкове право — це сукупність правових норм, які регулюють відносини в галузі оподаткування. Джерелом податкового права є

податкові закони та інші нормативні акти, розпорядження, постанови, які приймаються Верховною Радою України, Кабінетом Міністрів України, укази Президента України, постанови Податкової адміністрації України, рішення судів різних інстанцій та ін. Особливе значення мають ті нормативні документи, які коригують закони України або їх відміняють.

- **Податкові правовідносини** — це відносини, які виникають при сплаті податків підприємствами, громадянами, тобто коли вони виступають як носії прав та обов'язків, які встановлюються діючим законодавством і регулюються нормами фінансового, адміністративного, цивільного та кримінального права. Податкові правовідносини відображають економічні, політичні, управлінські відносини. Суб'єктами правовідносин виступають, з одного боку, податкові органи, які здійснюють свою діяльність від імені держави і мають відповідні повноваження, а з іншого, — платники податків — юридичні та фізичні особи. Будь-яка юридична або фізична особа стає платником податку тільки при наявності об'єкту оподаткування — доходу, майна, землі та ін.
- **Податок** — обов'язковий платіж, який сплачують юридичні та фізичні особи в державні бюджети всіх рівнів. Він є атрибутом виключно держави. За економічним змістом — це плата за виконання функцій з боку держави, до яких належать економічна, соціальна, захисна, екологічна та ін.
- **Податок на додану вартість** — один з непрямих податків, який сплачується будь-якими підприємствами незалежно від форм власності та які виступають як ланцюги каналу просування товарів.
- **Подвійне оподаткування (double taxation)**— це одночасне оподаткування доходів юридичних чи фізичних

осіб на різних стадіях їх формування, але в межах однієї виробничої діяльності. Наприклад багаторазове оподаткування доходів громадян при сплаті обов'язкових платежів у пенсійний фонд, фонд страхування на випадок безробіття та інше. В міждержавному змісті це обкладання податком одного і того ж об'єкта оподаткування одним податком в різних країнах. Наприклад, обкладання податком на додану вартість та ін.

- **Преференційне мито** — встановлення мита для окремих держав з метою надання для них найбільш привабливих умов та режимів імпорту й експорту товарів.
- **Прибутковий податок** — один з головних податків, які сплачують фізичні особи. Він має прогресивний характер і сплачується з всіх доходів громадян, які вони отримують як за основним місцем роботи щомісячно, так і з інших місць праці.
- **Прогресивне оподаткування** — система оподаткування, при якій податкові ставки збільшуються зі зростанням доходу платника (наприклад прибутковий податок з громадян).
- **Роялті (royalty)** - авторські та ліцензійні виплати, що є оплатою за комерційне використання інтелектуальною власністю, що належить іншій особі (патенту, товарного знаку, твору мистецтва тощо). Одна з розповсюджених схем податкового планування - передача прав на інтелектуальну власність офшорній компанії з метою акумуляції роялті у безподатковій юрисдикції.
- **Ставка оподаткування** — в загальному вигляді вона є розміром податку на одиницю оподаткування. Вона зумовлює й забезпечує принципи рівності оподаткування всіх платників податку, тому що обов'язкова для всіх, хто не має пільг по податках. Всі ставки податків поділяються в залежності від різних ознак: по виду діяльності платника податку ставки поділяються на: базові, підвищенні,

знижені; в залежності від системи побудови вони поділяються на тверді та відносні.

- **Строк сплати** — в загальному вигляді це конкретна календарна дата або період часу, на протязі якого платник податку повинен розрахуватись з державою. Цей елемент податкового права визначається діючим податковим законодавством і при його встановленні повинно враховуватись багато чинників. Строки сплати податку в Україні визначаються як місячні, квартальні та річні або конкретною календарною датою. Строк сплати податку має велике значення для повноти та своєчасності наповнення доходної частини бюджетів всіх рівнів, а також його витрат на соціальні потреби.
- **Суб'єкти оподаткування** — юридичні та фізичні особи, на яких згідно з чинним законодавством покладені обов'язки платників податків. Вони несуть адміністративну, а в окремих випадках кримінальну відповідальність за недотримання строків, порядку сплати податків. Дотриманням порядку сплати податків здійснюють як державні органи (податкові адміністрації, Міністерство внутрішніх справ, Служба безпеки України та ін.), так і уповноважені інші органи та організації (банки, недержавні, позабюджетні фонди та інші).
- **Схема податкового планування (tax planning scheme)** - набір комерційних структур (юридичні особи з різних юрисдикцій, товариства, трасти та ін.) й відносин між ними, включаючи відносини володіння та договірні відносини, що дозволяють зменшити сумарний обсяг податкових виплат для даного виду (видів) підприємницької діяльності.
- **Ухилення від сплати податків (tax evasion)** — дії платника податку, які спрямовані на зниження його розміру або взагалі відмова від сплати податків з порушенням чинного податкового законодавства.

- **Усунення подвійного оподаткування** може проводитися двома способами. Перший - так званий кредитний метод. Це коли податок, сплачений за кардоном, віднімається з податку, що належить до сплати у своїй країні (але якщо вийде негативна величина, доплати не буде). При цьому сам дохід (для податків на дохід), отриманий за кардоном, включається в «домашню» базу оподаткування. Другий спосіб - метод виключення. Це коли дохід, отриманий за кардоном, виключається з домашньої бази оподаткування. Обидва методи використовуються в різних угодах.
- **Фізична особа** — громадяни країни, які працюють на підприємствах і які є платниками податків, встановлених чинним законодавством.
- **Фінансовий рік (Fiscal Year)** - період протягом 12 місяців, за який конкретна компанія, згідно із законодавством її країни реєстрації, здає свій фінансовий звіт.
- **Цільові податки** — одна з форм мобілізації державних ресурсів на проведення окремо визначених заходів.
- **Шедул** — вид прибуткового податку, який стягується з платника податку, як правило, з джерела не в загальній сумі, а частинами. Найбільше розповсюдження ця система набула у Великобританії.
- **Штраф** — грошове стягнення, засіб матеріального впливу на осіб, які визнані порушниками чинного законодавства або при визнанні їх такими в судовому порядку.
- **Юридична особа** — підприємство, фірма, установа або громадянин країни, який виступає в якості самостійного носія громадянських прав й повністю відповідає за свої дії в суді, арбітражі. Він має відокремлений баланс, розрахунковий рахунок в банку і виступає як платник податків згідно з чинним законодавством.

КРИТЕРІЇ ОЦІНКИ РІВНЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ „МІЖНАРОДНЕ ОПОДАТКУВАННЯ”

Оцінювання знань студентів, що складають іспит, здійснюється за 100-бальною системою з переведенням у традиційну чотирибальну систему для фіксації загальної оцінки.

Критерії оцінки для оцінювання знань студентів:

1) задовільно – від __51_ до __74_ ;
2) добре – від __75_ до _90__ ;
3) відмінно – від 91_ до 100 .

Повна відповідь на семінарах, творчий підхід до виконання практичних завдань, правильні відповіді на тести та розв'язання задач, що оцінюється в 91-100 балів, повинні відповідати таким вимогам:

1) розгорнутий, вичерпний виклад змісту поданої у запитанні проблеми;
2) повний перелік необхідних для розкриття змісту запитання економічних категорій і законів;
3) виявлення творчих здібностей у розумінні, викладенні й використанні навчально-програмного матеріалу;
5) здатність здійснювати порівняльний аналіз різних теорій, концепцій, підходів та самостійно робити логічні висновки й узагальнення; знання історії створення таких теорій та еволюції поглядів основних представників; уміння користуватись методами наукового аналізу економічних явищ, процесів і характеризувати їх риси та форми виявлення;
6) демонстрація здатності висловлення та аргументування власного ставлення до альтернативних поглядів на дане питання;
7) використання актуальних фактичних і статистичних даних, знань дат та історичних періодів, які підтверджують тези відповіді на запитання;
8) знання необхідних законів і нормативно-правових матеріалів

України, міжнародних і міждержавних угод з обов'язковим на них посиланням під час розкриття питань, які того потребують;
9) знання точних назв і функцій національних і міжнародних кредитно-фінансових установ, історії їх створення і ролі при вирішенні проблем, які ставляться у конкретному питанні;
10)засвоєння основної та додаткової літератури.

Відповідь на запитання оцінюється в 75-90 балів, якщо:
1) відносно відповіді на найвищий бал не зроблено розкриття хоча б одного з пунктів, вказаних вище (якщо він явно потрібний для вичерпного розкриття питання)
2) при розкритті змісту запитання в цілому правильно за зазначеними вимогами зроблені значні помилки під час:
а)використання цифрового матеріалу;
б)посилання на конкретні історичні періоди та дати;
в)формулювання назв значних фінансових і кредитних установ і завдань, які перед ними ставляться, а відносно міжнародних (особливо учасником яких є Україна) - у переліку країн учасниць;
г)визначення авторства і змісту в цілому правильно зазначених теоретичних концепцій, що спотворює логіку висновків під час відповіді на конкретне запитання.

Відповідь на запитання оцінюється в 51-74 балів, якщо:
1) відносно відповіді на найвищий бал не розкрито трьох чи більше пунктів, зазначених у вимогах до нього (якщо вони явно потрібні для вичерпного розкриття запитання);
2) одночасно присутні два чи більше типи недоліків, які окремо характеризують критерій оцінки питання в 75 балів;
3) висновки, зроблені під час відповіді, не відповідають правильним чи загальновизнаним при відсутності доказів супроти нього аргументами, зазначеними у відповіді;

4) характер відповіді дає підставу стверджувати, що особа, яка складає іспит, неправильно зрозуміла зміст запитання чи не знає правильної відповіді і тому не відповіла на нього по суті, припустивши грубі помилки у змісті відповіді.

Критерії оцінювання відповіді на задачі (ситуації).

Максимально кожна задача оцінюється в 5 балів, якщо має місце:

— правильна арифметична відповідь на поставлену задачу;

— правильно зазначене теоретичне обгрунтування відповідного розрахунку;

— правильно вказані винятки із зазначеного правила та варіанти його використання в конкретних умовах;

— правильно вказана назва відповідного інструктивного матеріалу.

—

Загальна оцінка в 3 балів виставляється за задачу, якщо має місце:

— не зовсім правильна арифметична відповідь на поставлену задачу;

— не чітко зазначене теоретичне обгрунтування (пояснення) відповідного розрахунку;

— неправильно вказані винятки із зазначеного правила та варіанти його використання в конкретних умовах;

— неправильно вказана назва відповідного законодавчого чи інструктивного матеріалу чи вжита назва застарілого матеріалу.

—

Мінімальна оцінка з урахуванням усіх можливих помилок - 0 балів за відповідне завдання.

Після перевірки відповідей на модульні завдання проводиться підсумовування балів за кожним з них і перерахування загальної суми балів у загальну екзаменаційну оцінку за чотирибальною системою.

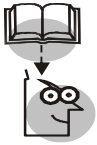

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативна література

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР., із зм. та доп. від 1 лютого 2011 року N 2952-VI - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
2. Господарський Кодекс України із зм. та доп. N 3713-VI від 08.09.2011. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/
3. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. № 92-IV. http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/
4. Податковий Кодекс України № 2856-VI від 23.12.2010. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
5. Про зовнішньоекономічну діяльність від 16 квітня 1991 року № 959-XII із зм. та доп. N 3610-VI від 07.07.2011- [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
6. Про ратифікацію Угоди між Урядом України і Урядом Турецької Республіки про уникнення подвійного оподаткування та попередження податкових ухилень стосовно податків на дохід і майно № 37/98-ВР від 16.01.98 р.: Закон України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
7. Про Державний реєстр фізичних осіб - платників податків та інших обов'язкових платежів № 320/94-ВР від 22.12.94 р.: Закон України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
8. Про транскордонне співробітництво N 1833-VI (1833-17) від 21.01.2010: Закон України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
9. Про затвердження примірних форм Заяви фізичної особи - іноземця про самостійне визначення резидентського статусу та Повідомлення працедавця про самостійне визначення

фізичною особою - іноземцем резидентського статусу № 581 від 05.10. 04 р.: Наказ ДПАУ - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
10. Про Митний тариф України» № 2371-III. від 05.04.2001 р.: Закон України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
11. Про Єдиний митний тариф» № 2097-XII від 05.02.1992 р. : Закон України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
12. Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України № 1212-XIV від 04.11.1999 р. : Закон України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
13. Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу N 1411/2004 від 16.11.2004.: Указ Президента України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/
14. Про затвердження Порядку звільнення (зменшення) від оподаткування доходів із джерелом їх походження з України згідно з міжнародними договорами України про уникнення подвійного оподаткування № 825 від 18.05.2000.: Постанова КМУ. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
15. Про затвердження Інструкції про порядок заповнення вантажної митної декларації N 1018 (z1076-10) від 07.09.2010: Наказ Державної митної служби України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
16. Про затвердження Інструкції про порядок здійснення розрахунків з Державним бюджетом України за митом, податком на додану вартість, акцизним збором та іншими платежами, доходами і зборами № 368/149 від 30.06.2000 р.: Наказ Державної митної служби України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/

17. Про затвердження Інструкції із заповнення та використання уніфікованої митної квитанції МД-1 № 635 від 09.10.1998 р.: Наказ Державної митної служби України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
18. Про затвердження форми Акта про встановлення факту ведення нерезидентом господарської діяльності через постійне представництво на території України без взяття на податковий облік № 998 від 23.12.10: Наказ ДПА України - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
19. Про застосування міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування N 464/7/12-0117 від 11.01.2005 р.: Лист Державної податкової адміністрації України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
20. Щодо порядку оподаткування доходів, отриманих нерезидентами із джерелом їх походження з України N 12884/6/15-0516 від 18.07.2011 р.: Лист Державної податкової адміністрації України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/
21. Порядок розрахунку податкових зобов'язань нерезидентів, які провадять діяльність на території України через постійне представництво N 115 від 28.02.2011.: Наказ Державної податкової адміністрації України. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://www.balance.ua/download/blanks/05.04_poryadok_rozrahunky.html
22. Щодо чинних міжнародних договорів України в сфері уникнення подвійного оподаткування та взаємного захисту інвестицій № 13-214/3031-8760 від 19.8.2006.: Лист Національний банк. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://zakon.rada.gov.ua/

Основна література

23. Білик М. Д., Золотько І. А. Податкова система України / М. Д. Білик, І. А. Золотько: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. — К.: КНЕУ, 2000. — 192 с.
24. Григораш Г.В. Системи соціального страхування зарубіжних країн / Г.В. Григораш, Т.Ф. Григораш, В.Я. Олійник, І.Т. Субачов : Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 144 с.
25. Дернберг, Р. Л. Международное налогообложение: краткий курс: пер. с англ. / Р.Л. Дернберг. - М. : ЮНИТИ, 1997. - 375с.
26. Економіка зарубіжних країн: Навч. посібник / За ред. Козака Ю.Г., Ковалевського В.В., Ржепишевського К.І. - К.: ЦУЛ, 2003.- 352 с.
27. Захожай В. Б. Система оподаткування та податкова політика / В. Б. Захожай, Я. В. Литвиненко, К. В. Захожай, Р. Я. Литвиненко : [навч. посібник] / [під заг. ред. В. Б. Захожая та Я. В. Литвиненка]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.
28. Збірник системного законодавства: Зовнішньо економічна діяльність.К.: Бліц-Інформ, 2007. - вип. 5. – 226 с.
29. Збірник системного законодавства: Спільна діяльність.К.: Бліц-Інформ, 2007. - вип. 9. – 226 с.
30. Киреев А.П. Международная экономика: В 2-х ч. - Ч.І. Международная микроэкономика: движение товаров и факторов производства / А.П. Киреев: Учебное пособие для вузов. - М.: Международные отношения, 1997. - 416с.
31. Киреев АЛ. Международная экономика : В 2-х ч. - Ч. II. Международная макроэкономика: открытая экономика и макроэкономическое программирование / А.П. Киреев: Учеб. пособие для вузов. - М.: Международные отношения, 1999. - 488с.

32. Козак Ю.Г. Міжнародне оподаткування: Навчальний посібник / За ред. Ю.Г. Козака, Н.С. Логіної, В.М. Слепця. – вид.2-ге, перероблене і доповнене. –К.:ЦНЛ, 2005. - 656с.
33. Крисоватий А.І., Кізима А.Я. Податковий менеджмент / А.І. Крисоватий, А.Я. Кізима: Навчальний посібник. – Тернопіль.: Карт-Бланш, 2004. - 304 с.
34. Литвиненко Я.В., Якушик І.Д. Податкові системи зарубіжних країн / Я.В. Литвиненко, І.Д. Якушик : Навч. посіб. – К.: МАУП, 2004. – 208 с.
35. Міжнародне оподаткування: Навч. посіб./ за ред. Ю.Г. Козака, В.М. Сліпа. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 550 с.
36. Міжнародна інвестиційна діяльність: Підручник / Д.Г.Лук'яненко, Б.В. гунський, О.М.Мозговий та ін.; За ред. д-ра екон. наук, проф. Д.Г.Лук'яненка. – К. :КНЕУ, 2003. – 387 с.
37. Налоги.: Учебное пособие. / Под ред. Д.Г. Черника. – 2-е издание.- М. : Финансы и статистика, 2000. – 688 с.
38. Налоги и налогообложение. 2 – е издание./ Под ред. М.В.Романовского, О.В. Врулевской. СПб. : Питер, 2001. – 544 с.
39. Налоговые системы зарубежных стран: Содружество Независимых Государств. / Бобоев М.Р. и др., М.: Гелиос, 2002. - 624 с.
40. Налоговые системы зарубежных стран / Князев В.Г., Черник Д.Г. , М.: Изд-во ЮНИТИ, 1998. - 191 с.
41. Оптимізація оподаткування в матеріалах податкових та судових органів / За заг.ред. В. Руденка : Книга. - К.: Бліц-Інформ, 2008. – 226 с.
42. Рудый, К. В. Финансовые, денежные и кредитные системы зарубежных стран [Текст] : учебное пособие / К. В. Рудый. - 2-е изд., испр. и доп. - М. : Новое знание, 2004. - 399 с.
43. Податкові системи зарубіжних країн / За ред. М. Я. Азорова. – К: ВД «Калінютер прес», 2004. – 240 с.

44. План дій «Україна - Європейський Союз» http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/
45. INCOTERMS 2010 - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://www.tks.ru/2011/incoterms2010
46. Налоговые системы зарубежных стран / Водопьянова В.А., Терентьева Т.В., Редактор: Касаткина М.А. // Сайт цифровых учебно-методических материалов ВГУЭС [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://abc.vvsu.ru/Books/nalog_sis_zarub_stran/page0006.asp

Додаткова література

47. Амоша А., Вишневський В. До питання про оцінку рівня податків в Україні / А. Амоша, В. Вишневський // Економіка України, 2002. — №8. — С.17
48. Бирман Г., Шмидт С. Экономический анализ инвестиционных проектов / Г. Бирман, С. Шмидт: Пер. с англ. под ред. Л.П.Белых.– М.: Банки и биржи, ЮНИТИ, 1997. – 631 с.
49. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент / И.А. Бланк . – Киев. МП. «ИТЕМ» ЛТД, «Юнайтед Лондон Трейд Лимитед», 1995. – 448 с.
50. Булатов А. Налоговые гавани и оффшорные центры Европы / А. Булатов // Внешняя торговля, 1992 . - №11-12.
51. Волков Є.О. Сутність податкової оптимізації зовнішньоекономічних операцій / Волков Є. О. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2008-3/Volkov_308.htm.
52. Вісник податкової служби України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу. –http://www.visnuk.com.ua
53. Газета Цінні папери України [Електронний ресурс]. - Режим доступу. –http://www.finmarket.biz
54. Герчикова И.Н. Международное коммерческое дело / И.Н. Герчикова: Учебник. - М.: ЮНИТИ, 2001. - 671с.

55. Журавская И. Знаки для товаров и услуг: если лицензиар – нерезидент / И. Журавская // Бухгалтерия, 2007. - №23. – С.51-55.
56. Зарубежный и отечественный опыт организации и совершенствования национальных систем социального страхования. // Аналитический вестник Совета Федерации ФС РФ, 2006. - № 13 (301)
57. Инфоцентр ALLTOP. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://consult.alltop. com.ua/consult/page/about/
58. Кіян І. Безплатні зразки від нерезидента / І. Кіян // Баланс, 2007. - №52. - С. 7 – 9.
59. Ковалев В.В. Практикум по финансовому менеджменту / В.В. Ковалев: Конспект лекций с задачами. - М.: Финансы и статистика, 2000. – 288 с.
60. Козаченко А.В., Осыка А.П. Управление инвестициями / А.В.Козаченко, А.П.Осыка: Учебное пособие. – Луганск: Издательство ВУГУ, 1996. – 136 с.
61. Клименко О. В. Правові основи податкових систем України та Німеччини: порівняльно-правовий аналіз: автореф. дис. канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / О. В. Клименко; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – 20 с.
62. Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні домінанти та практика реалізації податкової політики в Україні: монографія / А. І. Крисоватий. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – 371 с.
63. Майстренко О. Реформування податкової системи України як спосіб вирішення податкових колізій / О. Майстренко // Право України, 2006. – № 2. – С. 23.
64. Международный менеджмент/ Под ред. Пивоварова С.Э., Тарасевича Л.С., Майзеля А.И. – СПб: Питер, 2001. – 576 с. : ил. – (серия «Учебники для вузов»).
65. Международное «антиофшорное» регулирование. Современное состояние и перспективы. - [Електронний

ресурс]. - Режим доступу: http://top.rbc.ru/index.shtml?/news/policy/2003/06/19/19200317_bod.shtml
66. Мозговий О. М. Міжнародні фінанси / О. М. Мозговий, Т. Є. Оболенська, Т. В. Мусієць: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2005. — 557 с.
67. Налоги, налогообложение и налоговое законодательство [Текст] : Учеб. пособие для вузов / [Харченко Г. П. и др.] ; Под ред. Е. Н. Евстигнеева. - СПб. и др. : Питер, 2000. – 310 с.
68. Налоговая и социальные системы в Италии. Налоговая Система Италии. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.italytravelescape.com
69. Налоговые системы мира. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.honoraryconsul.ru/index.php?an=nalog_system_world
70. Никитин С. Социальные налоги: опыт Запада / С. Никитин, Л. Глазова, М. Степанова // Мировая экономика и международные отношения, 2003. – № 5. – С. 12-19.
71. Обзор системы налогообложения инвестиций в экономику Японии. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.berkshiredancetheatre.com/nalog_lichno.html
72. Оподаткування доходів нерезидентів. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.kontrakty.com.ua/norma/1998/51/index.htm
73. Офіційний сайт Державної податкової служби України. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.sta.gov.ua/control/uk/index
74. Пикунов Н.И. Организация работы налоговых органов США / Н.И. Пикунов // Финансы, 1995. - № 6. –С.21-26.
75. Практикум по финансовому менеджменту: Учебные ситуации, задачи и решения / Е.С.Стоянова, И.Г. Кукукина,

Е.В. Быкова, В.А. Петров и др. – М.: Перспектива, 1995. – 160 с.
76. Романчук Я. Налоговые системы в странах европейского союза / Я. Романчук.: ООО «Минский Столичный союз предпринимателей и работодателей» - [Електронний ресурс]. - Режим доступу. - http://allminsk.biz/content/category/12/55/116/
77. США. Канада. Економіка, політика, культура. Щомісячний журнал. – М.: Наука, 2003. - №1. –с.16.
78. Международное налоговое планирование ROCHE & DUFFAY. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.roche-duffay.ru/index.html
79. Налоговые системы экономически развитых зарубежных стран - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.tax-lawyer.ru
80. Рязанцева Н.С. Міжнародні фінанси / Н.С. Рязанцева: Навч. посібник для самост. вивч.дисц. – К.: КНЕУ, 2001. – 119 с.
81. Сашичев В.В. Опыт организации налоговых проверок в ФРГ и некоторые проблемы совершенствования процедур налогового контроля в России / В.В. Сашичев // Налоговый вест ник, 1997. - № 10. - С.45-53.
82. Таможенные правила зарубежных стран. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.tamognia.ru
83. Тарасова Н. Если источник дохода за рубежом / Н. Тарасова // Бухгалтерия, 2006. - №50. – С. 57-62.
84. Фінансовий словник / Завгородній А.Г. та ін. - Львів: Центр Європи.- 1997. - 576с.
85. Фомина О. Налоговый контроль в США / О. Фомина // Финансовый бизнес, 1995. - № 7.
86. Шпек Р. Путь в ЕС одолеет идущий // Зеркало недели. — 2003. — 22 марта. — №11. — С. 2.
87. Державний комітет статистики. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу. - http://www.sta.gov.ua/control/uk.
88. A. Giddens. Social Change in Britain, Inequality and Social

Democracy. L., 2000.
89. Britain 2001, The Official Yearbook of the United Kingdom; Ibidem 1993, 1998.
90. David A. Mader, “Fiscal Year 2000 Budget In Brief”, Washington, Department of the Treasury Internal Revenue Service , 1999. Document 9940 (Rev. 1-1999). Catalog Number 23819V.
91. Department of Health. The Government’s Expenditure Plans 1999–2000, L., 1999.
92. Taxation trends in the European Union // European Commission. Taxation trends in the European Union [Електронний ресурс]. – 2010. – Режим доступу. - http://ec.europa.eu/taxation_ customs/taxation/gen_info/economic_analysis/
93. The Financial Times, June 6, 2000; May 17, 2001.
94. The Goverment’s Expenditure Plans 1999–2000. Social Security Departmental Report. L., 1999.
95. The Heritage Foundation, Backgrounder, February 12, 1999;
96. Reforming Social Security: Lessons from Great Britain. Manhattan Institute Forum. N.Y., 2000. P. 1–6.
97. R. Moffit. Learning from Britain's Next Step in Privatizing Social Security Benefits. Washington, 1999.
98. Social Trends, 1998 Edition. L. P. 14.
99. Umowa Modelowa OECD. – Warszawa, 1996. – S.35.
100. Insurance Training and Consulting in Stockholm - BICON AB. - [Електронний ресурс]. - Режим доступу. – http: //www.bicon.org
101. Водопьянова В.А. Налоговые системы зарубежных стран: учеб. пособие / В.А.Водопьянова,Т.В.Терентьева. - Владивосток : Изд-во ВГУЭС, 2004. - 175 с.
102. Шувалова Е.Б. Налоговые системы зарубежных стран: учебно-практическое пособие / Е.Б. Шувалова, В.В. Климовицкий, А.М. Пузин. – М.: Изд. центр ЕАОИ, 2010. – 134 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Ставки оподаткування, які застосовуються податковими органами інших держав при оподаткуванні доходів українських підприємств, що мають вклади в капіталах іноземних компаній і отримують від цих вкладів дивіденди (проценти, роялті).

«Дивіденди» - це доходи від акцій, які розміщені в капіталах компаній, в даному випадку - іноземних.

«Роялті» - це сума відшкодування за надання підприємству права користуватися авторським правом на наукову працю, патент, торгову марку іншого підприємства.

«Проценти»- це доходи, які підприємство отримує у вигляді процентів від вкладень в урядові цінні папери і доходи від облігацій чи боргових зобов'язань.

Ставки оподаткування, встановлені згідно з угодами про уникнення подвійного оподаткування у процентах до загальної суми дивідендів (процентів, роялті)

№ пор.	Держава	Дивіденди	Проценти	Роялті
1	Австрія	5 (10)/10 [1]	2/5	0/5
2	Азербайджан, В'єтнам, Іран, Словаччина, Узбекистан, Туркменістан	10	10	10
3	Бельгія	5(20)/15	2/5	0/5
4	Білорусь	15	10	15
5	Болгарія	5(25)/15	10	10
6	Велика Британія	5(20)/10	0	0
7	Вірменія	5/15	10	0
8	Грузія	5/10	10	10
9	Данія	5(25)/15	10	0/10
10	Естонія	5(25)/15	10	10
11	Єгипет	12	12	12
12	Індія	10(25)/15	10	10
13	Індонезія	10(20)/15	10	10
14	Казахстан, Молдова	5/15	10	10
15	Канада	5(20)/15	10	0/10
16	Киргизстан	5(50)/15	10	10

17	Китай	5/10	10	10
28	Корея	5(20)/15	5	5
19	Латвія	5(25)/15	10	10
20	Литва	5(25)/15	10	10
21	Македонія	5(25)/15	10	10
22	Нідерланди	0/5(20)/15	2/10	0/10
23	Норвегія	5(25)/15	10	5/10
24	Польща	5 (25)/15	10	10
25	Російська Федерація	5/15	10	10
26	Румунія	10(25)/15	10	10/15
27	США	5(20)/15	0	10
28	Туреччина	10 (25)/15	10	10
29	Угорщина	5 (25)/15	10	5
30	Фінляндія	5(20)/15	5/10	0/5/10
31	Франція	0/5(20)/15	2/10	0/5/10
32	ФРН	5(20)/10	2/5	0/5
33	Хорватія, Чехія	5(25)/15	10	10
34	Швейцарія	5(20)/15	10	10
35	Швеція	0/5(20)/10	10	0/10
36	Югославія	5(25)/10	10	10
37	Іспанія	18	0	5/0
38	Італія	15	0	0
39	Кіпр, Монголія	0	0	0
40	Малайзія	15	15	10/15
41	Японія	15	10	0/10

[1]Цифри в дужках у стовпчику «Дивіденди» означають мінімальну частку капіталу компанії (у процентах), володіння якою дає право фактичному власнику дивідендів на оподаткування за ставкою, наведеною перед дужками. Цифри, написані через «/», означають, що залежно від визначених угодою умов можуть застосовуватись різні ставки оподаткування.

Нагадуємо, що згідно із пп. 4.1.4. ст. 4 Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» дані доходи включаються у валовий дохід платника податку.

Додаток Б

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Державної податкової адміністрації України
28.02.2011 N 115

Зареєстровано
в Міністерстві юстиції України
28 березня 2011 р. за N 399/19137

Порядок розрахунку податкових зобов'язань нерезидентів, які провадять діяльність на території України через постійне представництво

I. Загальні положення

1. Цей Порядок розроблено відповідно до положень пунктів 160.3 та 160.8 статті 160 розділу III Податкового кодексу України (далі - Кодекс).

2. Цей Порядок застосовується постійними представництвами, визначення яких наведено у підпункті 14.1.193 пункту 14.1 статті 14 розділу I Кодексу і які є платниками податку на прибуток (далі - платники податку) відповідно до розділу III Кодексу.

3. Постійне представництво визначено Кодексом як постійне місце діяльності, через яке повністю або частково проводиться господарська діяльність нерезидента в Україні, зокрема: місце управління; філія; офіс; фабрика; майстерня; установка або споруда для розвідки природних ресурсів; шахта, нафтова/газова свердловина, кар'єр чи будь-яке інше місце видобутку природних ресурсів; склад або приміщення, що використовується для доставки товарів.

3.1. З метою оподаткування термін «постійне представництво» включає будівельний майданчик, будівельний, складальний або монтажний об'єкт чи пов'язану з ними наглядову діяльність, якщо тривалість робіт, пов'язана з таким майданчиком, об'єктом чи діяльністю, перевищує шість місяців; надання послуг (крім послуг з

надання персоналу), у тому числі консультаційних, нерезидентом через співробітників або інший персонал, найнятий ним для таких цілей, але якщо така діяльність провадиться (в рамках одного проекту або проекту, що пов'язаний з ним) в Україні протягом періоду або періодів, загальна тривалість яких становить більш як шість місяців, у будь-якому дванадцятимісячному періоді; резидентів, які мають повноваження діяти від імені нерезидента, що тягне за собою виникнення у нерезидента цивільних прав та обов'язків (укладати договори (контракти) від імені нерезидента; утримувати (зберігати) запаси товарів, що належать нерезиденту, із складу яких здійснюється поставка товару від імені нерезидента, крім резидентів, що мають статус складу тимчасового зберігання або митного ліцензійного складу).

3.2. Постійним представництвом не є використання споруд виключно з метою зберігання, демонстрації або доставки товарів чи виробів, що належать нерезиденту; зберігання запасів товарів або виробів, що належать нерезиденту, виключно з метою зберігання або демонстрації; зберігання запасів товарів або виробів, що належать нерезиденту, виключно з метою переробки іншим підприємством; утримання постійного місця діяльності виключно з метою закупівлі товарів чи виробів або для збирання інформації для нерезидента; направлення у розпорядження особи фізичних осіб у межах виконання угод про послуги з надання персоналу; утримання постійного місця діяльності виключно з метою провадження для нерезидента будь-якої іншої діяльності, яка має підготовчий або допоміжний характер.

4. Постійні представництва нерезидентів, які отримують доходи із джерелом походження з України або виконують агентські (представницькі) та інші функції стосовно таких нерезидентів чи їх засновників є платниками податку на прибуток з числа нерезидентів.

5. Дохід (прибуток) нерезидента, який провадить свою діяльність на території України через постійне представництво, з джерелом походження з України є об'єктом оподаткування податком на прибуток.

6. Відповідно до пункту 160.8 статті 160 розділу III Кодексу суми прибутків нерезидентів, які провадять свою діяльність на території України через постійне представництво, оподатковуються в загальному порядку. При цьому таке постійне представництво прирівнюється з метою оподаткування до платника податку на прибуток, який провадить свою діяльність незалежно від такого нерезидента. У разі якщо нерезидент провадить свою діяльність не лише в Україні, а й за її межами і при цьому не визначає прибуток від своєї діяльності, що ведеться ним через постійне представництво в Україні, сума прибутку, що підлягає оподаткуванню в Україні, визначається на підставі складення нерезидентом відокремленого балансу фінансово-господарської діяльності, погодженого з органом державної податкової служби за місцезнаходженням постійного представництва. У разі неможливості визначити шляхом прямого підрахування прибуток, отриманий нерезидентами з джерелом його походження з України, оподатковуваний прибуток визначається органом державної податкової служби як різниця між доходом та витратами, визначеними шляхом застосування до суми отриманого доходу коефіцієнта 0,7.

7. Резиденти, які надають агентські, довірчі, комісійні та інші подібні послуги з продажу чи придбання товарів, робіт, послуг за рахунок і на користь нерезидента (в тому числі укладення договорів з іншими резидентами від імені і на користь нерезидента), утримують і перераховують до відповідного бюджету податок із доходу, отриманого таким нерезидентом із джерел в Україні, визначений у порядку, передбаченому для оподаткування прибутків нерезидентів, що проводять діяльність на території України через постійне представництво.

8. Постійне представництво як платник податку, що здійснює розрахунок податкових зобов'язань згідно з положеннями розділів II - IV цього Порядку, подає відповідну податкову звітність за звітний (податковий) період органу державної податкової служби, в якому таке представництво перебуває на обліку, та здійснює сплату податку у порядку та строки, встановлені Кодексом.

II. Загальний порядок розрахунку оподатковуваного прибутку та податку на прибуток постійного представництва

1. Нерезидент, який провадить свою діяльність на території України через постійне представництво, що прирівнюється з метою оподаткування до платника податку на прибуток, який провадить свою діяльність незалежно від такого нерезидента, визначає оподатковуваний прибуток та податок на прибуток у загальному порядку, встановленому відповідними положеннями розділу III Кодексу.

2. Відповідно до статті 134 розділу III Кодексу об'єктом оподаткування платників податку є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом зменшення суми доходів звітного (податкового) періоду, визначених згідно зі статтями 135 - 137 розділу III Кодексу, на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного (податкового) періоду, визначених згідно зі статтями 138 - 143 розділу III Кодексу, з урахуванням правил, встановлених статтею 152 розділу III Кодексу, а також дохід (прибуток) нерезидента з джерелом походження з України, що підлягає оподаткуванню згідно зі статтею 160 розділу III Кодексу. Податковою базою для цілей розділу III Кодексу визнається грошове вираження прибутку як об'єкта оподаткування, визначеного згідно із статтею 134 розділу III Кодексу, з урахуванням положень статей 135 - 137 та 138 - 143 розділу III Кодексу.

3. Податок на прибуток нараховується платником податку самостійно за ставкою, визначеною статтею 151 розділу III Кодексу, від податкової бази, визначеної статтею 149 розділу III Кодексу.

4. Постійне представництво нерезидента, суми прибутків якого оподатковуються в загальному порядку, здійснює розрахунок податкового зобов'язання з податку на прибуток у податковій декларації з цього податку, яка складається за формою, затвердженою в порядку, визначеному Кодексом та чинному на час її подання.

III. Порядок складання розрахунку оподатковуваного прибутку та податку на прибуток нерезидента, який провадить діяльність на території України через постійне представництво, на підставі

складення відокремленого балансу фінансово-господарської діяльності

1. Нерезидент, який провадить свою діяльність не лише в Україні, а й за її межами і при цьому не визначає прибуток від своєї діяльності, що ведеться ним через постійне представництво в Україні, визначає суму прибутку, що підлягає оподаткуванню в Україні, на підставі складення відокремленого балансу фінансово-господарської діяльності, погодженого з органом державної податкової служби за місцезнаходженням постійного представництва, шляхом складання Розрахунку оподатковуваного прибутку та податку на прибуток нерезидента, який провадить діяльність на території України через постійне представництво, на підставі складення відокремленого балансу фінансово-господарської діяльності за формою, затвердженою наказом Державної податкової адміністрації України від 28.02.2011 N 115 (далі - Розрахунок 1).

2. Відокремлений баланс фінансово-господарської діяльності - це баланс доходів (які постійне представництво отримало б від здійснення своєї діяльності незалежно від нерезидента), відокремлених від загальної суми доходів нерезидента на підставі відповідного розрахунку (далі - відокремлені доходи постійного представництва), та витрат, понесених безпосередньо постійним представництвом. Оподатковуваний прибуток нерезидента, що провадить діяльність на території України через постійне представництво, визначається як різниця між відокремленими доходами постійного представництва та понесеними постійним представництвом витратами.

3. Для обчислення відокремлених доходів постійного представництва платник податку подає до органу державної податкової служби завірені податковою службою у країні резиденції, належним чином легалізовані та перекладені на українську мову дані про загальні обсяги отриманих доходів та понесених витрат від ведення господарської діяльності нерезидента в цілому, загальної чисельності працівників та вартості основних засобів нерезидента. При складанні Розрахунку 1 зазначені показники відображаються платником

податку у рядку 01 таблиці 1 та у рядках 01, 04, 07 таблиці 2 цього Розрахунку.

3.1. У разі коли в країні резиденції через існуючі правила нерезидент подає податкову декларацію про доходи раз на рік або раз у півріччя, зазначені дані за інший податковий період можуть бути завірені аудитором (аудиторською фірмою). Дані за той самий податковий період, у якому податкова звітність подається у країні резиденції, повинні бути завірені виключно податковою службою країни резиденції. Загальна чисельність працівників для постійного представництва нерезидента є середньою чисельністю працівників протягом звітного (податкового) періоду. Вартість основних засобів вказується як середня вартість протягом звітного (податкового) періоду.

3.2. У рядку 02 таблиці 1 Розрахунку 1 відображається сума відокремлених доходів постійного представництва, яка розраховуються на підставі показника питомої ваги обсягу постійного представництва в загальному обсязі нерезидента, обрахованого у рядку 10 таблиці 2 Розрахунку 1.

3.3. У рядках 02, 05, 08 таблиці 2 Розрахунку 1 відображаються дані, що стосуються постійного представництва. У рядках 03, 06, 09 таблиці 2 Розрахунку 1 відображається питома вага обсягу постійного представництва у загальному обсязі нерезидента за відповідними показниками.

3.4. У рядку 10 таблиці 2 Розрахунку 1 відображається питома вага обсягу постійного представництва в загальному обсязі нерезидента, яка визначається як середнє арифметичне показників, обрахованих у рядках 03, 06, 09 таблиці 2 Розрахунку 1.

4. У рядках 03.1 - 03.4 та рядку 03 таблиці 1 Розрахунку 1 відображаються суми доходів, звільнених від оподаткування відповідно до міжнародного договору України за видами доходів, та їх загальна сума. Ці рядки заповнюються лише у випадку, коли платник податку складає Відомості про доходи (прибуток), що звільнені від оподаткування на підставі міжнародних договорів

України (далі - Відомості), за формою, що додається до цього Порядку. Якщо Відомості не складаються, платник податку проставляє в зазначених рядках для цілей подальшого розрахунку цифру «0» (нуль). У рядку 04 таблиці 1 Розрахунку 1 відображається загальна сума доходів, зменшена на суми доходів, звільнених від оподаткування відповідно до міжнародного договору України.

5. У рядку 05 таблиці 1 Розрахунку 1 відображається загальна сума витрат, понесених постійним представництвом.

5.1. У рядках 06.1 - 06.4 та рядку 06 таблиці 1 Розрахунку 1 відображаються суми витрат, понесених постійним представництвом у зв'язку з отриманням доходів, звільнених від оподаткування відповідно до міжнародного договору України за видами доходів, та їх загальна сума. Ці рядки заповнюються лише у випадку, коли платник податку складає Відомості. Якщо Відомості не складаються, платник податку проставляє в зазначених рядках для цілей подальшого розрахунку цифру «0» (нуль).

5.2. У рядку 07 таблиці 1 Розрахунку 1 відображається сума витрат постійного представництва, зменшена на загальну суму витрат, понесених постійним представництвом у зв'язку з отриманням доходів, звільнених від оподаткування відповідно до міжнародного договору України.

6. У рядку 11 таблиці 1 Розрахунку 1 відображається сума податку, що підлягає сплаті у відповідному звітному (податковому) періоді, яка розраховується як різниця сум податку на прибуток, нарахованого за звітний (податковий) період (рядок 09), та податку на прибуток, нарахованого за результатами попереднього звітного (податкового) періоду поточного року з урахуванням уточнень (рядок 10) та у разі позитивного значення об'єкта оподаткування, зазначеного у рядку 08.

7. Рядки 12 - 14 таблиці 1 Розрахунку 1 заповнюються на підставі даних додатка ПН до Розрахунку 1, який складається у разі виплати нерезидентам доходів із джерелом їх походження з України, що

оподатковуються відповідно до вимог пункту 160.2 статті 160 розділу III Кодексу.

8. Рядки 15 - 19 таблиці 1 Розрахунку 1 заповнюються у разі самостійного виправлення платником податку помилок минулих звітних (податкових) періодів шляхом уточнення показників розрахунку згідно з статтею 50 розділу II Кодексу.

8.1. Сума штрафу, зазначена у рядках 16 та 19 таблиці 1 Розрахунку 1, нараховується та сплачується платником податку самостійно згідно з пунктом 50.1 статті 50 розділу II Кодексу. У рядку 17 таблиці 1 Розрахунку 1 відображається пеня, нарахована на виконання вимог підпункту 129.1.2 пункту 129.1 статті 129 розділу II Кодексу.

8.2. Додаток ВП до Розрахунку 1 подається платником податку у разі самостійного виправлення помилок минулих звітних (податкових) періодів у складі за звітний (податковий) період, в якому наводиться інформація про виправлені помилки. За кожний звітний (податковий) період, у якому виявлено помилки, подається окремий додаток.

IV. Порядок складення розрахунку оподатковуваного прибутку та податку на прибуток постійного представництва нерезидента, що здійснюється органом державної податкової служби

1. Якщо нерезидент, який провадить діяльність на території України через постійне представництво, не має можливості визначити прибуток з джерелом його походження в Україні шляхом прямого підрахування, оподатковуваний прибуток такого представництва визначається органом державної податкової служби як різниця між доходом та витратами, визначеними шляхом застосування до суми отриманого доходу коефіцієнта 0,7. Розрахунок із застосуванням згаданого коефіцієнта здійснюється, зокрема, у випадку, коли:

витрати, пов'язані з діяльністю постійного представництва, понесені нерезидентом як в Україні, так і за її межами;

нерезидент не має змоги виконати вимоги пункту 3 розділу III цього Порядку щодо підтвердження даних про загальні обсяги отриманих доходів та понесених витрат від здійснення господарської діяльності

нерезидента в цілому, загальної чисельності працівників та вартості основних фондів нерезидента для цілей складання відокремленого балансу фінансово-господарської діяльності.

2. Постійне представництво, податкові зобов'язання якого визначаються із застосуванням коефіцієнта 0,7, складає розрахунок оподатковуваного прибутку та податку на прибуток постійного представництва нерезидента, що здійснюється органом державної податкової служби за формою, затвердженою наказом Державної податкової адміністрації України від 28.02.2011 N 115 (далі - Розрахунок 2).

3. В рядку 01 Розрахунку 2 вказується сума доходів постійного представництва, які визначаються згідно з вимогами розділу III Кодексу.

4. У рядку 02 Розрахунку 2 відображаються витрати платника податку, підраховані шляхом множення доходів, отриманих постійним представництвом, відображених у рядку 01, на коефіцієнт 0,7.

5. У рядках 03.1 - 03.4 та рядку 03 Розрахунку 2 відображаються за видами доходів суми доходів, звільнених від оподаткування відповідно до міжнародного договору України, та їх загальна сума. Ці рядки заповнюються лише у випадку, коли платник податку складає Відомості. Якщо Відомості не складаються, то в зазначених рядках з метою подальшого розрахунку проставляється «0» (нуль). У рядку 04 Розрахунку 2 відображається сума доходів, зменшена на загальну суму доходів, звільнених від оподаткування відповідно до міжнародного договору України.

6. У рядках 05.1 - 05.4 та рядку 05 Розрахунку 2 відображаються суми витрат, понесених постійним представництвом у зв'язку з отриманням доходів, звільнених від оподаткування відповідно до міжнародного договору України за видами доходів, та їх загальна сума. Ці рядки заповнюються лише у випадку, коли платник податку складає Відомості. Якщо Відомості не складаються, платник податку проставляє в зазначених рядках для цілей подальшого розрахунку

цифру «0» (нуль). У рядку 06 Розрахунку 2 відображаються витрати платника податку, зменшені на загальну суму витрат, понесених постійним представництвом у зв'язку з отриманням доходів, звільнених від оподаткування відповідно до міжнародного договору України.

7. У рядку 10 Розрахунку 2 відображається сума податку, що підлягає сплаті у відповідному звітному (податковому) періоді, яка розраховується як різниця сум податку на прибуток, нарахованого за звітний (податковий) період (рядок 08), та податку на прибуток, нарахованого за результатами попереднього звітного (податкового) періоду поточного року з урахуванням уточнень (рядок 09) та у разі позитивного значення об'єкта оподаткування, зазначеного у рядку 07.

8. Рядки 11 - 13 Розрахунку 2 заповнюються на підставі даних додатка ПН до Розрахунку 2, який складається у разі виплати нерезидентам доходів із джерелом їх походження з України, що оподатковуються відповідно до вимог пункту 160.2 статті 160 розділу III Кодексу.

9. Рядки 14 - 18 Розрахунку 2 заповнюються у разі самостійного виправлення платником податку помилок минулих звітних (податкових) періодів шляхом уточнення показників розрахунку згідно з статтею 50 розділу II Кодексу.

9.1. Сума штрафу, зазначена у рядках 15 та 18 Розрахунку 2, нараховується та сплачується платником податку самостійно згідно з пунктом 50.1 статті 50 розділу II Кодексу. У рядку 16 Розрахунку 2 відображається пеня, нарахована на виконання вимог підпункту 129.1.2 пункту 129.1 статті 129 розділу II Кодексу.

9.2. Додаток ВН до Розрахунку 2 подається у разі самостійного виправлення помилок минулих звітних (податкових) періодів у складі за звітний (податковий) період, в якому наводиться інформація про виправлені помилки. За кожний звітний (податковий) період, у якому виявлено помилки, подається окремий додаток.

V. Особливості оподаткування доходів, отриманих нерезидентом через постійне представництво, згідно з міжнародними договорами України

1. Загальний порядок застосування міжнародних договорів України про уникнення подвійного оподаткування (далі - міжнародні договори) стосовно повного або часткового звільнення від оподаткування доходів нерезидентів із джерелом їх походження з України встановлено статтею 103 розділу II Кодексу. Згідно з вказаним порядком підставою для звільнення (зменшення) від оподаткування доходів із джерелом їх походження з України є подання нерезидентом з урахуванням особливостей, передбачених пунктами 103.5 і 103.6 статті 103 розділу II Кодексу, особі (податковому агенту), яка виплачує йому доходи, довідки (або її нотаріально засвідченої копії), яка підтверджує, що нерезидент є резидентом країни, з якою укладено міжнародний договір, а також інших документів, якщо це передбачено міжнародним договором.

2. Нерезиденти, які мають право на звільнення від оподаткування відповідно до міжнародного договору окремих видів доходів, які отримуються через постійне представництво, разом з податковою звітністю заповнюють і подають до органу державної податкової служби Відомості.

3. Розділи I - IV Відомостей передбачені для видів діяльності, доходи від яких, отримані постійним представництвом, звільняються від оподаткування в Україні відповідно до міжнародного договору. Кожен з розділів Відомостей заповнюється з урахуванням таких особливостей.

4. Діяльність допоміжного або підготовчого характеру

4.1. Розділ I Відомостей заповнюється у випадку, коли постійне представництво нерезидента провадить у звітному (податковому) періоді виключно види діяльності, при здійсненні яких відповідно до міжнародних договорів не утворюється постійне представництво.

4.2. Види діяльності, стосовно яких постійне представництво отримало або йому було нараховано доходи, вказуються у цьому розділі так, як вони визначені у самому міжнародному договорі. Вказуються також інші види діяльності, які носять допоміжний або підготовчий характер.

4.3. Будь-який з вказаних у цьому розділі видів діяльності або сукупність всіх вказаних видів діяльності не повинні складати основну діяльність або один з видів основної діяльності нерезидента. При цьому під основною діяльністю розуміється діяльність нерезидента, визначена у його статутних документах, яка є регулярною і постійною протягом календарного року, на який припадає звітний (податковий) період.

5. Діяльність, здійснювана через агента з незалежним статусом

5.1. Розділ II Відомостей заповнюється у випадку, якщо:

платником податку надаються агентські, довірчі, комісійні та інші подібні послуги з продажу чи придбання товарів, робіт, послуг за рахунок і на користь нерезидента (в тому числі укладення договорів з іншими резидентами від імені і на користь нерезидента) та які з метою оподаткування вважаються постійними представництвами;

відповідно до міжнародного договору нерезидент вважає, що його діяльність через згаданих вище осіб є діяльністю, здійснюваною через агента з незалежним статусом.

5.2. Платник податку повинен відповісти на всі наведені питання та надати іншу інформацію, яка вимагається у цьому розділі. Зокрема, необхідно вказати, з якого часу агентські послуги надавалися нерезиденту особою, що вважається постійним представництвом, незалежно від того, чи надавалися ці послуги з перервою у часі, чи ні.

5.3. В цьому розділі також необхідно надати інформацію про суму доходу та витрат, отриманих та понесених агентом в цілому у зв'язку з його діяльністю та від надання послуг зазначеному нерезиденту за весь час надання цих послуг, враховуючи перерви у наданні послуг.

5.4. Остаточне рішення щодо визнання особи, через яку нерезидент здійснює свою діяльність в Україні, агентом із незалежним статусом приймає орган державної податкової служби у кожному конкретному випадку на підставі сукупності наведеної в цьому розділі інформації. Рішення органу державної податкової служби базується на положеннях міжнародного договору, тлумаченні цього договору, в тому числі тлумаченні, встановленому через взаємоузгоджувальну процедуру, власній та міжнародній практиці застосування відповідних положень цього або інших подібних договорів.

5.5. У разі якщо особу, через яку нерезидент здійснює свою діяльність в Україні, було визнано агентом з незалежним статусом в розумінні міжнародного договору, доход, отриманий внаслідок такої діяльності, звільняється від оподаткування.

6. Будівельний майданчик, будівельний, монтажний або складальний об'єкт чи пов'язана з ними діяльність

6.1. Розділ III Відомостей заповнюється платником податку, який провадить будівельну, монтажну, складальну або іншу діяльність на об'єкті (далі - об'єкт), визначення якого постійним представництвом згідно з міжнародним договором залежить від терміну його існування.

6.2. Платник податку відображає у цьому розділі Відомостей повну інформацію щодо кожного об'єкта, який відповідно до міжнародного договору не утворює постійне представництво. Інформація за кожним об'єктом, включаючи отримані доходи та понесені витрати, відображається окремо для цього об'єкта. З метою надання достовірної інформації платник податку організовує окремий облік доходів та витрат за кожним з указаних об'єктів.

6.3. Для визначення строку, протягом якого об'єкт не створює постійного представництва, потрібно виходити з того, що об'єкт існує з дати, починаючи з якої відбувається будь-яка з подій:
підписання акта про передачу об'єкта підрядчику;
фактичного початку робіт на об'єкті.

Датою закінчення існування об'єкта є дата підписання акта про здачу об'єкта в експлуатацію.

6.4. Об'єкт продовжує існувати, навіть якщо роботи на ньому тимчасово зупинені.

6.5. Якщо нерезидент, що діє через постійне представництво і є генеральним підрядчиком, доручає виконання частини підрядних робіт іншим особам (субпідрядчикам), то період часу, який витратили субпідрядчики на виконання таких робіт, зараховується до строку існування об'єкта для цілей оподаткування доходів, отриманих генеральним підрядчиком. При цьому, якщо такі субпідрядчики є нерезидентами, то їх діяльність з дня початку роботи на цьому об'єкті також розглядається як постійне представництво самого субпідрядчика.

6.6. В цьому розділі платник податку також указує граничний термін, протягом якого кожен із перелічених об'єктів не створює постійного представництва, та номер і назву статті міжнародного договору, яка встановлює цей термін.

7. Міжнародні перевезення та пов'язані з ними доходи

7.1. Розділ IV Відомостей заповнюється платниками податку, які отримують доходи від міжнародних перевезень. Термін «міжнародні перевезення» визначається в самому міжнародному договорі.

7.2. Платник податку, який здійснює свою діяльність з міжнародних перевезень через агента з незалежним статусом, заповнює цей розділ, а не розділ II Відомостей.

7.3. Доходи та витрати вказуються по видах доходів та витрат, наведених у цьому розділі, в разі, якщо вони звільняються від оподаткування відповідно до міжнародного договору. Доходи та витрати за видом доходів та витрат «Від допоміжної або побічної діяльності» відображаються у цьому розділі у разі, якщо зазначені доходи, отримані від діяльності, яка відповідно до чинного законодавства України не є основною діяльністю платника податку.

Інші види доходів та витрат від міжнародних перевезень, які звільняються від оподаткування відповідно до міжнародного договору, але не передбачені у цьому розділі, відображаються за видом доходу та витрат «Від іншої діяльності.»

7.4. Платник податку також вказує у цьому розділі номер статті міжнародного договору, яка передбачає звільнення від оподаткування таких доходів, а також країну, в якій доходи від міжнародних перевезень відповідно до міжнародного договору будуть оподатковуватись.

Директор Департаменту
адміністрування податку на
прибуток та інших податків і
зборів (обов'язкових платежів) Н. В. Хоцянівська

Методичне видання

Грушко Віктор Іванович
Махортов Юрій Олексійович
Телічко Наталія Александрівна
Бородачова Вікторія Миколаївна

МІЖНАРОДНЕ ОПОДАТКУВАННЯ

Навчальни посібник
для студентів економічних спеціальностей

За редакцією автора
Комп'ютерний макет –
Коректор –

Підп. до друку ___.01.2012 р. Формат 60х84 1/16. Папір офсет.
Гарнітура Times New Roman. Друк ризографічний. Ум. друк. арк. 6,34.
Наклад 25 прим. Зам № 139.

Видавництво Державного закладу
«Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка»
вул. Оборонна, 2, м. Луганськ, 91011. Тел./факс. (0642) 58-03-20